T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİNİN GİRİŞ CEPHELERİNDE BEZEME

İlknur AKKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı

Danışman

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Ocak, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİNİN GİRİŞ CEPHELERİNDE BEZEME

İlknur AKKAYA tarafından hazırlanan tez çalışması 16.01.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Haluk ÇETİNKAYA, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Uzay YERGÜN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Danışmanım Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Anadolu Selçuklu Dönemi Medreselerinin Giriş Cephelerinde Bezeme başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

İlknur AKKAYA

İmza

TEŞEKKÜR

Bu süreç boyunca bana yol gösteren, bilgisi, ilgisi, sabrı ve neşesiyle yolumu aydınlatan çok sevgili danışmanım, sayın Prof. Dr. Nur Urfalıoğlu'na tüm kalbimle teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olup koşulsuz sevgisini ve desteğini benden esirgemeyen annem Fatma Akkaya'ya ve babam Ziya Akkaya'ya, her zaman bana destek olan, beni motive eden sevgili kardeşlerim Mukaddes Akkaya ve Şüheda Akkaya'ya sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, her daim destekçim olan, ilgisi ve sevgisiyle yola devam etmemi sağlayan sevgili nişanlım Erhan Varhan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İlknur AKKAYA

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ **v**

TABLO LİSTESİ **xviii**

HARİTA LİSTESİ **xix**

ÖZET **xx**

ABSTRACT **xxii**

1 GİRİŞ **1**

1.1 Literatür Özeti 1

1.2 Tezin Amacı 1

1.3 Hipotez 2

2 ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MİMARLIĞI VE MEDRESELER **3**

2.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarlığı 3

2.2 Anadolu Selçuklu Döneminde Medreseler 11

2.2.1 Medreselerin Tarihi 11

2.2.2 Anadolu Medreseleri 14

3 ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİ **18**

3.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri Kataloğu 18

3.2 Anadolu Selçuklu Medreselerinin Mimari Özellikleri 161

3.2.1 Plan Özellikleri 161

3.2.2 Cephe ve Malzeme Özellikleri 166

3.2.3 Bezeme Özellikleri 171

4 ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİNİN GİRİŞ CEPHELERİNDEKİ BEZEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ **173**

4.1 Geometrik Motifler 173

4.2 Bitkisel Motifler 178

4.3 Yazı Motifleri 185

4.4 Figürlü Bezeme 187

4.5 Diğer Bezeme Unsurları 189

5 SONUÇ VE ÖNERİLER **195**

KAYNAKÇA **202**

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **220**

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Diyarbakır Ulu Cami (solda) ve Divriği Kale Cami (sağda) planları.....5
Şekil 2.2 Alay Han.....6
Şekil 2.3 Konya-Aksaray Sultan Hanı.....7
Şekil 2.4 Zazadin Han.....7
Şekil 2.5 Kayseri Döner Kümbet, Kayseri Çifte Kümbet, Ahlat Kümbetleri.....8
Şekil 2.6 M. Akok'tan Kubadabad Sarayı Restitüsyonu.....8
Şekil 2.7 M.Akok'tan Konya Alaeddin Köşkü Restitüsyonu.....9
Şekil 2.8 Kubadabad ve Keykubadiye Saraylarından Çiniler.....9
Şekil 2.9 Hargird Nizamiyesi – Godard'dan.....12
Şekil 2.10 Rey Nizamiyesi.....13
Şekil 2.11 Sırasıyla Tokat ve Niksar Yağıbasan Medreseleri Planı.....15
Şekil 2.12 Sırasıyla Konya Karatay Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese, Kırşehir Cacabey Medresesi.....15
Şekil 2.13 Sırasıyla Mesudiye ve Zinciriye Medresesi Planları.....15
Şekil 2.14 Sırasıyla Kayseri Çifte Medrese, Kayseri Huand Hatun Medresesi, Konya Sırçalı Medrese, Kayseri Sahabiye Medresesi.....16
Şekil 3.1 Çifte Medrese Konumu.....20
Şekil 3.2 Çifte Medrese.....20
Şekil 3.3 Çifte Medrese Avlu.....20
Şekil 3.4 Aslanapa'nın Çifte Medrese Planı.....21
Şekil 3.5 Cantay'ın Çifte Medrese Planı.....21
Şekil 3.6 Çifte Medrese Türbe Girişi.....21
Şekil 3.7 Çifte Medrese Türbe Külahı.....22
Şekil 3.8 Çifte Medrese, Şifahane Güney Cephesi.....22
Şekil 3.9 Çifte Medrese, Medrese Güney Cephesi.....22
Şekil 3.10 Çifte Medrese Doğu Cephesi.....22
Şekil 3.11 Çifte Medrese Kuzeybatı Köşesi.....23
Şekil 3.12 Çifte Medrese Kuzey Cephesi.....23
Şekil 3.13 Çifte Medrese, Medrese Taç Kapısı.....23
Şekil 3.14 Çifte Medrese Şifahane Taç Kapı Rölövesi.....23
Şekil 3.15 Çifte Medrese, Şifahane Taç Kapısı.....24

Şekil 3.16 Çifte Medrese Taç Kapı Bordürü.....24
Şekil 3.17 Çifte Medrese Taç Kapı Mukarnas Bezemenin İlk Sırası 24
Şekil 3.18 Çifte Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi 25
Şekil 3.19 Çifte Medrese Taç Kapı Kavsara Kemerinin Bezemesi.....25
Şekil 3.20 Çifte Medrese Kavsara Kemeri ve Rozetlerinden Detay 25
Şekil 3.21 Çifte Medrese Taç Kapı Kitabesi ve Rozetler.....26
Şekil 3.22 Heykeltraş Tevfik Elkovan'ın Yılan Motifi Canlandırması 26
Şekil 3.23 Çifte Medrese Taç Kapı Sağ Mihrabiye 26
Şekil 3.24 Çifte Medrese Taç Kapı Aslan Figürü.....27
Şekil 3.25 Çifte Medrese Mukarnas Konsolların Dış Yüzündeki Rozet.....27
Şekil 3.26 Keykavus Darüşşifası Konum.....28
Şekil 3.27 Keykavus Darüşşifası. 28
Şekil 3.28 Keykavus Darüşşifası Avlu.....28
Şekil 3.29 Keykavus Darüşşifası Vaziyet Planı.....29
Şekil 3.30 Sedat Çetintaş'ın Şifahane ve Medrese Planı 29
Şekil 3.31 Keykavus Şifahanesi Planı 29
Şekil 3.32 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Planı 30
Şekil 3.33 Keykavus Darüşşifası Türbe Girişi 30
Şekil 3.34 Keykavus Darüşşifası Türbe Kasnağı.....30
Şekil 3.35 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Projesi'nden Batı Cephesi....31
Şekil 3.36 Keykavus Darüşşifası Güney Cephesi.....31
Şekil 3.37 Keykavus Darüşşifası Kuzey Cephesi 31
Şekil 3.38 Keykavus Darüşşifası Doğu Cephesi 31
Şekil 3.39 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Projesi'nden Taç Kapı.....32
Şekil 3.40 Keykavus Darüşşifası Taç Kapısı.....32
Şekil 3.41 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Bordürleri 33
Şekil 3.42 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Bordürleri 33
Şekil 3.43 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi. 34
Şekil 3.44 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi Kitabe 34
Şekil 3.45 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Kemerinden Detay 34
Şekil 3.46 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi Kenarındaki Rozetler.....35
Şekil 3.47 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Kemeri Köşeliklerindeki Figürler.....35
Şekil 3.48 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Giriş Kemerinin Köşesindeki Rozetler35

Şekil 3.49 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Mihrabiye.....36
Şekil 3.50 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Bezemeler.....36
Şekil 3.51 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Sol Bölüm 36
Şekil 3.52 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Konum 37
Şekil 3.53 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Kuşbakışı Görünüm 37
Şekil 3.54 Divriği Ulucami ve Darüşşifası.....37
Şekil 3.55 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Planı.....38
Şekil 3.56 Divriği Darüşşifası Zemin Kat Kesit ve Planı 38
Şekil 3.57 Divriği Darüşşifası Zemin Kat (Solda) ve Birinci Kat (Sağda) Planı ...38
Şekil 3.58 Divriği Darüşşifası Avlu 39
Şekil 3.59 Divriği Darüşşifası Avlu 39
Şekil 3.60 Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Batı Cephesi.....39
Şekil 3.61 Divriği Darüşşifası Batı Cephesi.....39
Şekil 3.62 Divriği Darüşşifası Güney Cephesi.....40
Şekil 3.63 Divriği Darüşşifası Doğu Cephesi.....40
Şekil 3.64 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Kaidesi 40
Şekil 3.65 Divriği Darüşşifası Taç Kapı.....41
Şekil 3.66 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Palmet Motiflleri 41
Şekil 3.67 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Yuvarlak Pano ve İnsan Figürleri 42
Şekil 3.68 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Başlık 42
Şekil 3.69 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Kemeri.....43
Şekil 3.70 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Geçmeli Bordür 43
Şekil 3.71 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Giriş Kapısı 44
Şekil 3.72 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Nişi Pencere 44
Şekil 3.73 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Pencere Denge Sütunu. 44
Şekil 3.74 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Alınlık 45
Şekil 3.75 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Pencere Yanındaki Rozet ve Pano.....45
Şekil 3.76 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Rozet.....45
Şekil 3.77 Huand Hatun Medresesi Konumu 46
Şekil 3.78 Huand Hatun Külliyesi 46
Şekil 3.79 Huand Hatun Medresesi Batı Cephesi Revaklı Şadırvan, 1960 46
Şekil 3.80 Huand Hatun Medresesi Avlu – Ana Eyvan 47
Şekil 3.81 Huand Hatun Külliyesi Planı 47
Şekil 3.82 Huand Hatun Medrese Planı. 47

Şekil 3.83 Huand Hatun Medresesi Batı Cephesi. 48
Şekil 3.84 Huand Hatun Medresesi Güney Cephesi. 48
Şekil 3.85 Huand Hatun Medresesi Kuzey Cephesi 48
Şekil 3.86 Huand Hatun Medresesi Doğu Cephesi 48
Şekil 3.87 Huand Hatun Medresesi Çörtenleri 48
Şekil 3.88 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı. 49
Şekil 3.89 Huand Hatun Medresesi Taç Kapısı, Tuncer'den 49
Şekil 3.90 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi Bezeme.....50
Şekil 3.91 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Bordürleri 50
Şekil 3.92 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Sırasıyla 1 ve 2 Nolu Bordür 51
Şekil 3.93 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı 3 Nolu Bordür.....51
Şekil 3.94 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Köşe Sütunceleri 51
Şekil 3.95 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri. 52
Şekil 3.96 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri Bezemeleri.....52
Şekil 3.97 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Giriş Açıklığı Kemeri 52
Şekil 3.98 Huand Hatun Medresesi Giriş Kapısı Üzerindeki Bordür. 52
Şekil 3.99 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiyesi 52
Şekil 3.100 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Pano.....53
Şekil 3.101 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Kaidesinden Başlayan Bordür 53
Şekil 3.102 Sırçalı Medrese Konumu. 54
Şekil 3.103 Sırçalı Medrese Kuşbakışı Görünüm 54
Şekil 3.104 Sırçalı Medrese.....54
Şekil 3.105 Sırçalı Medrese Avlu ve Ana Eyvan 55
Şekil 3.106 Sırçalı Medrese Planı.....55
Şekil 3.107 Sırçalı Medrese Doğu Cephesi 56
Şekil 3.108 Sırçalı Medrese Doğu Cephesi 56
Şekil 3.109 Sırçalı Medrese Batı Cephesi 56
Şekil 3.110 Sırçalı Medrese Kuzey Cephesi 56
Şekil 3.111 Sırçalı Medrese Güney Cephesi 56
Şekil 3.112 Sırçalı Medrese Taç kapı 57
Şekil 3.113 Sırçalı Medrese Taç Kapı. 57
Şekil 3.114 Sırçalı Medrese Taç kapı Bordürleri 58
Şekil 3.115 Sırasıyla Sırçalı Medrese Taç kapı Bordür Bezemeleri. 58

Şekil 3.116 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi 59
Şekil 3.117 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kavsara Kemeri 59
Şekil 3.118 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mukarnas Konsol 59
Şekil 3.119 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mukarnas Konsol Rozet 59
Şekil 3.120 Sırçalı Medrese Taç Kapı Köşe Sütunceleri 60
Şekil 3.121 Sırçalı Medrese Taç Kapı Köşe Sütunce Başlıkları 60
Şekil 3.122 Sırçalı Medrese Taç Kapı Giriş Kapısı Kemeri 60
Şekil 3.123 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kitabe 61
Şekil 3.124 Sırçalı Medrese Taç Kapı Sağ Mihrabiye ve Bordürü 61
Şekil 3.125 Sırçalı Medrese Taç Kapı Sol Mihrabiye ve Bordürü 62
Şekil 3.126 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mihrabiye Nişi Bezemeleri 62
Şekil 3.127 Hacı Kılıç Medresesi Konumu 63
Şekil 3.128 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Kuşbakışı Görünüş 63
Şekil 3.129 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi 63
Şekil 3.130 Hacı Kılıç Medresesi Plan 64
Şekil 3.131 Hacı Kılıç Medresesi Avlu 64
Şekil 3.132 Hacı Kılıç Medresesi Cami Geçişi 64
Şekil 3.133 Hacı Kılıç Medresesi Doğu Cephesi Taç Kapılar 64
Şekil 3.134 Hacı Kılıç Medresesi Doğu Cephesi 65
Şekil 3.135 Hacı Kılıç Cami Minare Kaidesinin Yanındaki Mezar. 65
Şekil 3.136 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Güney Cephesi 65
Şekil 3.137 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Batı Cephesi 66
Şekil 3.138 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Kuzey Cephesi 66
Şekil 3.139 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı 66
Şekil 3.140 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı 67
Şekil 3.141 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Bordürleri 67
Şekil 3.142 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı 1 Nolu Bordür ve Dış Sütunce 68
Şekil 3.143 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri 68
Şekil 3.144 Hacı Kılıç Medresesi Kavsara Kemeri Bordürleri 69
Şekil 3.145 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Kitabesi 69
Şekil 3.146 Hacı Kılıç Medresesi Kavsara Nişi Bordürleri 70
Şekil 3.147 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Giriş Kapısı Kemeri 70
Şekil 3.148 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye 70
Şekil 3.149 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Köşe Sütunce Başlığı 71

Şekil 3.150 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye 71
Şekil 3.151 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Bezemeler 71
Şekil 3.152 Taş Medrese Konumu 72
Şekil 3.153 Taş Medrese, 2020 72
Şekil 3.154 Taş Medrese Son Cemaat Mahalli ve Türbe Eyvanı 72
Şekil 3.155 Taş Medrese Planı 73
Şekil 3.156 Taş Medrese Restorasyon Tadilat Projesi 73
Şekil 3.157 Taş Medrese Avludan Ana Eyvana Bakış 73
Şekil 3.158 Taş Medrese Batı Cephesi 74
Şekil 3.159 Taş Medrese Doğu Cephesi 74
Şekil 3.160 Taş Medrese Güney Cephesi. 74
Şekil 3.161 Taş Medrese Kuzey Cephesi 74
Şekil 3.162 Taş Medrese Taç Kapı 75
Şekil 3.163 Taş Medrese Taç Kapı Bordür 75
Şekil 3.164 Taş Medrese Taç Kapı Rozetler 75
Şekil 3.165 Taş Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi 76
Şekil 3.166 Taş Medrese Taç Kapı Geometrik Bezemeli Rozet 76
Şekil 3.167 Taş Medrese Taç Kapı Mihrabiye 76
Şekil 3.168 Taş Medrese Taç Kapı Mihrabiye Rozeti 77
Şekil 3.169 Taş Medrese Darülkurra Kapısı Üzerindeki Devşirme Parça 77
Şekil 3.170 Taş Medrese Minare 78
Şekil 3.171 Karatay Medresesi Konumu 79
Şekil 3.172 Karatay Medresesi Kuşbakışı Görünüm 79
Şekil 3.173 Karatay Medresesi 79
Şekil 3.174 Karatay Medresesi Plan 80
Şekil 3.175 Karatay Medresesi Avlu 80
Şekil 3.176 Karatay Medresesi Avlu Kubbesi 80
Şekil 3.177 Karatay Medresesi Doğu Cephesi 81
Şekil 3.178 Karatay Medresesi Batı Cephesi 81
Şekil 3.179 Karatay Medresesi Kuzey Cephesi 81
Şekil 3.180 Karatay Medresesi Güney Cephesi 81
Şekil 3.181 Karatay Medresesi Taç kapısı 82
Şekil 3.182 Karatay Medresesi Taç kapı çizimi 82
Şekil 3.183 Karatay Medresesi Taç Kapı Bordürü 83

Şekil 3.184 Karatay Medresesi Taç Kapı Kitabe.....83
Şekil 3.185 Karatay Medresesi Taç Kapı Alınlık 83
Şekil 3.186 Karatay Medresesi Taç Kapı mukarnas 84
Şekil 3.187 Karatay Medresesi Kavsara Kemeri Bordürü. 84
Şekil 3.188 Karatay Medresesi Taç Kapı Yazı Panosu. 84
Şekil 3.189 Karatay Medresesi Taç kapı Sütunce ve Panolar.....85
Şekil 3.190 Karatay Medresesi Kavsara Nişi.....85
Şekil 3.191 Karatay Medresesi Giriş Kapısı 86
Şekil 3.192 Karatay Medresesi Giriş Kapısı Çerçevesinden Detay.....86
Şekil 3.193 Çifte Minareli Medrese Konumu.....87
Şekil 3.194 Çifte Minareli Medrese.....87
Şekil 3.195 Çifte Minareli Medrese, H.R. Ünal'dan 87
Şekil 3.196 Çifte Minareli Medrese Avlu.....88
Şekil 3.197 Çifte Minareli Medrese Zemin Kat Planı 88
Şekil 3.198 Çifte Minareli Medrese Üst Kat Planı.....89
Şekil 3.199 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi O.C. Tuncer'den 89
Şekil 3.200 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi 90
Şekil 3.201 Çifte Minareli Medrese Güney Cephesi.....90
Şekil 3.202 Çifte Minareli Medrese Batı Cephesi.....90
Şekil 3.203 Çifte Minareli Medrese Kümbet.....90
Şekil 3.204 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 91
Şekil 3.205 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi Doğu Bölümü. 91
Şekil 3.206 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi Batı Bölümü. 92
Şekil 3.207 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Kaidesi Ön Yüz. 92
Şekil 3.208 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Kaidesi Ön Yüz. 93
Şekil 3.209 Çifte Minareli Medrese Doğu Minare Kaidesi Ön Yüz. 93
Şekil 3.210 Çifte Minareli Medrese Minare Kaidesi Yan Yüz.....94
Şekil 3.211 Çifte Minareli Medrese Doğu Minare.....95
Şekil 3.212 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Çini Panolar 96
Şekil 3.213 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Bordürleri 97
Şekil 3.214 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 1 nolu Bordür.....98
Şekil 3.215 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 2,3,4 ve 5 nolu Bordür 98
Şekil 3.216 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce. 99
Şekil 3.217 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Kemeri 99

Şekil 3.218 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi 99
Şekil 3.219 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Mihrabiye.....99
Şekil 3.220 İnce Minareli Medrese Vaziyet Planı 100
Şekil 3.221 İnce Minareli Medrese 1870'ler Guillaume Berggren Fotoğrafı.....100
Şekil 3.222 İnce Minareli Medrese 1914.....100
Şekil 3.223 İnce Minareli Medrese Günümüz 101
Şekil 3.224 İnce Minareli Medrese Planı.....101
Şekil 3.225 İnce Minareli Medrese Avlu.....101
Şekil 3.226 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi 102
Şekil 3.227 İnce Minareli Medrese Güney Cephesi.....102
Şekil 3.228 İnce Minareli Medrese Batı Cephesi 102
Şekil 3.229 İnce Minareli Medrese Kuzey Cephesi 102
Şekil 3.230 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi 103
Şekil 3.231 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi Kuzey köşesi 103
Şekil 3.232 İnce Minareli Medresesi Taç Kapısı 103
Şekil 3.233 İnce Minareli Medresesi Taç Kapısı 104
Şekil 3.234 İnce Minareli Medrese Giriş Kapısı Kemer Üzerindeki Düğüm.....104
Şekil 3.235 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Üst Kısım.....105
Şekil 3.236 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi. 105
Şekil 3.237 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Hayat Ağacı Motifi 106
Şekil 3.238 İnce Minareli Medrese Mihrabiye. 106
Şekil 3.239 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunceleri. 107
Şekil 3.240 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce.....107
Şekil 3.241 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce Bezemeleri. 108
Şekil 3.242 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Detay 108
Şekil 3.243 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Bordürleri 109
Şekil 3.244 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 1 numaralı bordür.....109
Şekil 3.245 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 2 numaralı bordür.....110
Şekil 3.246 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 3 numaralı bordür.....110
Şekil 3.247 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 4 numaralı bordür.....110
Şekil 3.248 İnce Minareli Medrese Minare Kaidesi 110
Şekil 3.249 İnce Minareli Medrese Minaresi 111
Şekil 3.250 Sahibiye Medresesi Konumu 112
Şekil 3.251 Sahibiye Medresesi kuş bakışı görünüm 112

Şekil 3.252 Sahibiye Medresesi Planı....112
Şekil 3.253 O.C. Tuncer'den Sahibiye Medresesi Restitüsyon Planı 113
Şekil 3.254 Sahibiye Medresesi Avlu Ana Eyvana Bakış....113
Şekil 3.255 Sahibiye Medresesi Avlu Giriş Eyvanına Bakış....113
Şekil 3.256 Sahibiye Medresesi Güney Cephesi 114
Şekil 3.257 Sahibiye Medresesi Kuzeybatı Yönünden Görünüş 114
Şekil 3.258 Sahibiye Medresesi Kuzeydoğu Yönünden Görünüş. 114
Şekil 3.259 Sahibiye Medresesi Güneydoğu Yönünden Görünüş....114
Şekil 3.260 Sahibiye Medresesi Taç Kapı 115
Şekil 3.261 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Rölövesi. 115
Şekil 3.262 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kitabesi....116
Şekil 3.263 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri....116
Şekil 3.264 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Köşeliği. 116
Şekil 3.265 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Bezeme ve Bordürler ...117
Şekil 3.266 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Giriş Kemeri....117
Şekil 3.267 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi....118
Şekil 3.268 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi....118
Şekil 3.269 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Detay 119
Şekil 3.270 Kayseri Sahibiye Medresesi Taç Kapı Bordürleri....119
Şekil 3.271 Sahibiye Medresesi 3-2 ve 1 numaralı bordürler 119
Şekil 3.272 Sahibiye Medresesi Aslan Başlı Çörten 119
Şekil 3.273 Sahibiye Medresesi Köşe Kulesi....119
Şekil 3.274 Gök Medrese Konum. 120
Şekil 3.275 Gök Medrese 120
Şekil 3.276 Gök Medrese, 1934 120
Şekil 3.277 Gök Medrese Plan ve Kesit 121
Şekil 3.278 Gök Medrese Avlu 121
Şekil 3.279 Gök Medrese Batı Cephesi....122
Şekil 3.280 Gök Medrese Kuzey Cephesi 122
Şekil 3.281 Gök Medrese Güney Cephesi....123
Şekil 3.282 Gök Medrese Doğu Cephesi....123
Şekil 3.283 Gök Medrese Taç Kapı....123
Şekil 3.284 Gök Medrese Minareler....124
Şekil 3.285 Gök Medrese minare kaidesi çini rozet....124

Şekil 3.286 Gök Medrese minare pabucu.....124
Şekil 3.287 Gök Medrese Taç kapı mermer kaide 125
Şekil 3.288 Gök Medrese Taç kapı mermer kaide ön 126
Şekil 3.289 Gök Medrese Yazılı Rozet.....127
Şekil 3.290 Gök Medrese Hayat Ağacı 127
Şekil 3.291 Gök Medrese Selçuklu Yıldızı 127
Şekil 3.292 Gök Medrese Yazı Panosu 128
Şekil 3.293 Gök Medrese Kabartma Motif.....128
Şekil 3.294 Gök Medrese Taç Kapı Bordürleri.....128
Şekil 3.295 Gök Medrese Taç kapı dış bordür.....129
Şekil 3.296 Gök Medrese Taç kapı köşe sütunceleri.....129
Şekil 3.297 Gök Medrese kavsara kemeri.....129
Şekil 3.298 Gök Medrese Taç kapı mukarnas kavsara.....130
Şekil 3.299 Gök Medrese taç kapı kavsara nişi.....130
Şekil 3.300 Gök Medrese taç kapı kavsara nişi bordürleri.....131
Şekil 3.301 Gök Medrese Dendan. 131
Şekil 3.302 Gök Medrese Taç Kapı Hayvan Motifleri 132
Şekil 3.303 Gök Medrese taç kapı mihrabiye 133
Şekil 3.304 Gök Medrese Üst Pencere.....133
Şekil 3.305 Gök Medrese Batı cephesi mescit penceresi.....134
Şekil 3.306 Batı cephesi derslik penceresi.....134
Şekil 3.307 Gök Medrese çeşme.....134
Şekil 3.308 Gök Medrese çeşmeyi çevreleyen bordürler 134
Şekil 3.309 Taç kapının kuzeyindeki cephede yer alan mukarnaslı bordür 134
Şekil 3.310 Gök Medrese kuzeybatı köşe kulesi 135
Şekil 3.311 Gök Medrese güneybatı köşe kulesi.....135
Şekil 3.312 Gök Medrese güneybatı köşe kulesinden detaylar 135
Şekil 3.313 Buruciye Medresesi konumu 136
Şekil 3.314 Buruciye Medresesi 136
Şekil 3.315 Buruciye Medresesi Plan 136
Şekil 3.316 Buruciye Medresesi giriş eyvanı ve yan mekanlarından kesit.....137
Şekil 3.317 Buruciye Medresesi ana eyvan ve derslik mekanlarından kesit.....137
Şekil 3.318 Buruciye Medresesi avlu kesit 137
Şekil 3.319 Buruciye Medresesi Batı Cephesi.....137

Şekil 3.320 Buruciye Medresesi Güney Cephesi 138
Şekil 3.321 Buruciye Medresesi Kuzey Cephesi.....138
Şekil 3.322 Buruciye Medresesi Doğu Cephesi.....138
Şekil 3.323 Buruciye Medresesi taç kapı 138
Şekil 3.324 Buruciye Medresesi Taç Kapı Kavsara Köşelikleri 139
Şekil 3.325 Buruciye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Bordürleri.....139
Şekil 3.326 Buruciye Medresesi giriş.....139
Şekil 3.327 Buruciye Medresesi Taç Kapı Mihrabiye 140
Şekil 3.328 Buruciye Medresesi Taç kapı mihrabiyelerin üzerindeki kabara ve rozetler 140
Şekil 3.329 Buruciye Medresesi taç kapı bordürleri 141
Şekil 3.330 Buruciye Medresesi taç kapı rozet ve içindeki süsleme 141
Şekil 3.331 Buruciye Medresesi Taç kapı 5 ve 6 numaralı bordürler.....142
Şekil 3.332 Buruciye Medresesi Taç kapı 7 numaralı bordür 142
Şekil 3.333 Batı cephesi pencere.....143
Şekil 3.334 Batı cephesi pencere bordürleri.....143
Şekil 3.335 Buruciye Medresesi Köşe Kulesi 144
Şekil 3.336 Buruciye Medresesi Batı cephesini dolaşan bordür.....144
Şekil 3.337 Çifte Minareli Medrese Konum.....145
Şekil 3.338 Çifte Minareli Medrese 145
Şekil 3.339 Çifte Minareli Medrese 145
Şekil 3.340 Çifte Minareli Medrese Planı 145
Şekil 3.341 C.M. Hersek'in Çifte Minareli Medrese Planı Rölöve Çizimi.....145
Şekil 3.342 Çifte Minareli Medrese 3d Restitüsyon.....146
Şekil 3.343 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi Çizimi 146
Şekil 3.344 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi Restitüsyon 146
Şekil 3.345 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi 147
Şekil 3.346 Çifte Minareli Medrese Minare.....147
Şekil 3.347 Çifte Minareli Medrese Dendan.....147
Şekil 3.348 Çifte Minareli Medrese Taç kapısı 148
Şekil 3.349 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 148
Şekil 3.350 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Giriş Açıklığı.....149
Şekil 3.351 Çifte Minareli Medrese Giriş Açıklığı Kemer Köşeliği.....149
Şekil 3.352 Çifte Minareli Medrese Kavsara Nişi Mukarnas Bezeme 150

Şekil 3.353 Çifte Minareli Medrese Kavsara kemeri bordürü 150
Şekil 3.354 Çifte Minareli Medrese Kavsara köşeliği bezemesi.....151
Şekil 3.355 Çifte Minareli Medrese Taç kapı kabartmalar.....151
Şekil 3.356 Çifte Minareli Medrese Taç kapı bordürler.....151
Şekil 3.357 Çifte Minareli Medrese Taç kapı 2 Nolu Bordür 152
Şekil 3.358 Çifte Minareli Medrese Taç kapı bordür detayı.....152
Şekil 3.359 Çifte Minareli Medrese Taç kapı yan yüzeyler.....152
Şekil 3.360 Çifte Minareli Medrese Taç kapı köşe sütuncesi 153
Şekil 3.361 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Mihrabiye.....153
Şekil 3.362 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı mihrabiyeleri.....154
Şekil 3.363 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı sağ mihrabiye kavsara köşeliği ...155
Şekil 3.364 Çifte Minareli Medrese Sağ mihrabiye sivri kemerli alanlar 156
Şekil 3.365 Çifte Minareli Medrese Taç kapı sağ mihrabiye bordür 156
Şekil 3.366 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı.....156
Şekil 3.367 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı büyük pencere 157
Şekil 3.368 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı cephe bordürleri 157
Şekil 3.369 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı büyük pencere bordürleri 157
Şekil 3.370 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı ilk küçük pencere 157
Şekil 3.371 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı küçük pencere 157
Şekil 3.372 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesinin güney tarafı 158
Şekil 3.373 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi güney kanadı büyük pencere 158
Şekil 3.374 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi güney kanadı üstteki pencere 158
Şekil 3.375 Çifte Minareli Medrese Güney köşe kulesi 158
Şekil 3.376 Çifte Minareli Medrese Kuzey köşe kulesi 159
Şekil 3.377 Çifte Minareli Medrese Minare gövdesi 159
Şekil 3.378 Çifte Minareli Medrese minare kaidesinin yan ve arka kısımlarındaki bezemeler 159
Şekil 3.379 Taç kapı bölümleri 160
Şekil 4.1 Geçme/Örgü/Zencerek Motifi. 174

Şekil 4.2 Konya Sahip Ata Camii, Konya Karatay Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese düğüm motifleri.....175
Şekil 4.3 Sekiz kollu yıldız/selçuklu yıldızı/cennet damgaları 177
Şekil 4.4 Palmet motifi 180
Şekil 4.5 Palmet tipoloji tablosu 180
Şekil 4.6 Gök Medrese köşe kulesinden örnekler 180
Şekil 4.7 Rumi motifinin çizilişi 182
Şekil 4.8 Rumi motifi çeşitleri.....183
Şekil 4.9 Erzurum Çifte Minareli Medrese'de görülen palmet-lotus frizi 184
Şekil 4.10 Lotus motifi.....184
Şekil 4.11 Akantus.....184
Şekil 4.12 Sivas Çifte Minareli Medrese minare kaidelerinin arkası 186
Şekil 4.13 Sivas Keykavus Darüşşifası türbenin kuzey cephesi 186
Şekil 4.14 Pazırık kurganlarında bulunan at koşum takımlarından geyik motif 187
Şekil 4.15 Silme çeşitleri.....190
Şekil 5.1 Çifte Medrese Taç kapı Bezemeleri.....202
Şekil 5.2 Keykavus Darüşşifası Taç kapı Bezemeleri.....202
Şekil 5.3 Divriği Darüşşifası Taç kapı Bezemeleri.....203
Şekil 5.4 Huand Hatun Medresesi Taç kapı Bezemeleri 203
Şekil 5.5 Sırçalı Medrese Taç kapı Bezemeleri 204
Şekil 5.6 Hacı Kılıç Medresesi Taç kapı Bezemeleri.....204
Şekil 5.7 Taş Medrese Taç kapı Bezemeleri.....205
Şekil 5.8 Karatay Medresesi Taç kapı Bezemeleri.....205
Şekil 5.9 Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) Taç kapı Bezemeleri 206
Şekil 5.10 İnce Minareli Medrese Taç kapı Bezemeleri 206
Şekil 5.11 Sahibiye Medresesi Taç kapı Bezemeleri 207
Şekil 5.12 Gök Medrese Taç kapı Bezemeleri.....207
Şekil 5.13 Buruciye Medresesi Taç kapı Bezemeleri.....208
Şekil 5.14 Sivas Çifte Minareli Medrese Taç kapı Bezemeleri.....208

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 Katalogda Yer Verilen Eserlerin Listesi....18
Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi)....20
Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası....28
Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası....37
Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi....46
Tablo 3.6 Sırçalı Medrese....54
Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi....63
Tablo 3.8 Taş Medrese....72
Tablo 3.9 Karatay Medresesi....79
Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi)....87
Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese....100
Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi....112
Tablo 3.13 Gök Medrese....120
Tablo 3.14 Buruciye Medresesi....136
Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese....145
Tablo 3.16 İncelenen yapıların avlu tiplerine göre sınıflandırılması....164
Tablo 3.17 İncelenen yapıların eyvan sayılarına göre sınıflandırılması....165
Tablo 3.18 İncelenen yapıların cephelerinin taç kapı-minare analizi....169
Tablo 3.19 Taç kapıların konumu....170
Tablo 3.20 Cephe elemanları ve özellikleri....171
Tablo 5.1 Giriş cephelerinde yer alan bezemeler....200

HARİTA LİSTESİ

Harita 2.1 Selçuklular.....4
Harita 2.2 Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler 10-12. y.y. 4
Harita 2.3 13.yy'dan 14. yy başına kadar Anadolu'da inşa edilmiş medreseler ..17
Harita 3.1 Medreselerin Yer Aldığı Şehirler 19

ÖZET

Anadolu Selçuklu Dönemi Medreselerinin Giriş Cephelerinde Bezeme

İlknur AKKAYA

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

11. yüzyıldan itibaren Anadolu'da resmi varlığı görülen Selçuklular, 13. yüzyıla kadar geçen süre boyunca, sanat ve mimaride çok başarılı örnekler vermişlerdir. Büyük Selçukluların devamı olan Anadolu Selçukluları, Türkiye Selçukluları veya Selcûkıyân-ı Rûm (Rum Selçukluları) olarak da adlandırılmaktadır (Sümer, 2009:380). Malazgirt zaferinin ardından Süleyman Şah, İznik'i başkent yaparak Selçuklu Devleti'ni kurmuştur (1075-1080). Saltuk Bey, Mengücek Gazi, Danışmend Gazi gibi Türkmen beyleri çeşitli bölgeleri ele geçirerek Anadolu'nun fethedilmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Sümer, 2009:380)

Dönemin karışık siyasi ve kültürel yapısı içerisinde, özellikle 13. yüzyılın başlarında yoğun bir inşa faaliyetinde bulunarak, İslam ve İslam öncesi inanışlara ait ögelerin senteziyle birlikte özgün kompozisyonları meydana getirmişlerdir. Selçuklu'nun Anadolu'yu fethi yeni bir kültür ve sanat ortamı yaratmıştır. Dönemin kültürel birikiminin izleri bezemelere yansıyarak taş, mermer, çini ve tuğla malzemelerle birlikte hayat bulmuştur. Selçuklular fethettikleri yerlerde kale ve surları onarmış, cami, mescit, kervansaray/han, hamam, medrese, zaviye, hankah ve türbe gibi pek çok yapı inşa etmişlerdir. Bu yapıların içerisinde

medreselerin Anadolu'da önemli bir gelişme gösterdiği, özgün ve önemli örneklerinin verildiği görülmektedir. Zaman içerisindeki gelişme hem plan şeması hem de bezeme programı üzerinden gözlenebilmektedir. Özellikle taç kapılarda yoğunlaşan bezemelerle de dönemin düşünce yapısı, çeşitli kültürlerin senteziyle yoğrularak malzemeye işlenmiştir.

Bu çalışmada Anadolu Selçuklu bezeme sanatının eşsiz örneklerinin verildiği medreselerde giriş cephelerinde yer alan bezemeler incelenmektedir. İncelenen yapıların bir kısmı günümüzde de varlığını sürdürmekte, bir kısmı ise tamamen ya da kısmen tahrip olmuş durumda bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu dönem olarak ele alındığından Anadolu Selçuklu devletine bağlı beyliklerin yapıları da incelenen eserlere dahil edilmiştir. Geniş bir coğrafyaya yayılan eserlerde daha detaylı inceleme yapabilmek adına dönemin önemli merkezleri olan Konya, Sivas, Kayseri ve Erzurum şehirlerinde yer alan eserler üzerine çalışma yapılmıştır. Belirlenen eserlerle katalog çalışması yapılarak bezemeleri bir arada değerlendirme olanağı elde edilmiştir. Çalışma sonunda elde edilen tüm bilgi, belge ve eserlere ait detaylı fotoğrafların değerlendirilmesiyle Anadolu Selçuklu medreselerinin süsleme programına dair kapsamlı bir inceleme ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu, medrese, bezeme, taç kapı, orta çağ.

ABSTRACT

Decoration on the Entrance Facades of the Anatolian Seljukian Period Madrasahs

İlknur AKKAYA

Department of Architecture

Master of Science Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

The Seljuks, whose official presence has been seen in Anatolia since the 11th century, gave very successful work in art and architecture throughout the period until the 13th century. The Anatolian Seljuks, the continuation of the Great Seljuks, are also called Turkey Seljuks or Selcûkıyân-ı Rûm (Rum Seljuks) (Sümer, 2009: 380). After the victory of Malazgirt, Süleyman Shah made Iznik the capital and established the Seljuk State (1075-1080). Turkmen Beys such as Saltuk Bey, Mengücek Gazi, Danışmend Gazi played an important role in the conquest of Anatolia by capturing various regions (Sümer, 2009: 380).

In the complex political and cultural structure of the period, especially at the beginning of the 13th century, they made intense construction activities and created original compositions with the synthesis of the elements of Islam and pre-Islamic beliefs. The Seljuk conquest of Anatolia created a new culture and art environment. The cultural richness of the period were reflected on the ornamentation and came to life with stone, marble, tile and brick materials. The Seljuks repaired the castles and fortification in the places they conquered, and built many structures such as mosques, masjids, inns (caravanserais), baths,

madrasas, zawiyas and hankahs, and tombs. Among these structures, it is seen that the madrasahs showed an important development in Anatolia, and original and important examples were given. The development over time can be observed through both the plan and the ornamentation program. The mentality of the period, especially with the ornamentations concentrated on the portals, was kneaded with the synthesis of various cultures and processed into the material.

In this study, the ornaments on the entrance facades of the madrasas, where unique examples of Anatolian Seljuk ornamentation art are given, are examined. Some of those structures still exist today, and some of them are completely or partially destroyed. Since the Anatolian Seljuk architecture examined as a period, the structures of the Beyliks affiliated to the Anatolian Seljuk state are also included in the examined works. In order to be able to examine the works spread over a wide geography in more detail, a study was carried out on the works in the cities of Konya, Sivas, Kayseri and Erzurum, which were the important centers of the period. By making catalog with the determined madrasahs, the opportunity to evaluate the ornamentations together was obtained. At the end of the study, a comprehensive analysis of the ornamentation program of the Anatolian Seljuk madrasahs was tried to be revealed by evaluating the detailed photographs of all the information, documents and artifacts obtained at the end of the study.

Keywords: Anatolian Seljuks, madrasah, ornamentations, portals, medieval.

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Konuya ilişkin kaynaklar incelendiğinde Anadolu Selçuklu Medreseleri ile ilgili Metin Sözen ve Aptullah Kuran'ın kapsamlı çalışmaları karşımıza çıkmaktadır. İki çalışma da "Anadolu Medreseleri" ismini taşımakla birlikte Sözen'in çalışması iki cilt olarak 1970'te, Kuran'ın çalışması ise 1969 yılında yayınlanmıştır. Anadolu Selçuklu bezemeleriyle ilgili karşımıza çıkan önemli bir başka araştırmacı ise Semra Ögel'dir. Bu çalışmada da Ögel'in "Anadolu'nun Selçuklu Çehresi" ve "Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı" eserlerinden faydalanılmıştır. Gönül Öney'in "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları", Doğan Kuban'ın "Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı" eserleri konuya ilişkin diğer kapsamlı çalışmalardandır. Zeynep İnan Ocak'ın "Anadolu Selçuklu Dönemi Anıtsal Yapılarında 20. Yüzyıl Başından İtibaren Gerçekleştirilen Onarımlar" isimli doktora tezi de sıkça başvurulan kaynaklar arasındadır.

1.2 Tezin Amacı

Türk Sanatı'nın her döneminde olduğu gibi Anadolu Selçuklu döneminde de önemli bir yere sahip olan bezeme geleneği başta görkemli taç kapılarda olmak üzere, cephede; pencere, köşe kulesi, minare, çeşme gibi elamanlarda, iç mekânda ise; mihrap, minber, kubbe gibi yapının çeşitli bölümlerinde de sıklıkla görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Anadolu Selçuklu dönemi bezeme programını önemli merkezler olan Konya, Kayseri, Sivas ve Erzurum şehirlerinde yer alan medreseler özelinde incelemek, dönemin medreselerinde kullanılmış olan bezeme elemanlarının nerelerde ve ne şekilde kullanıldığını ortaya koymaktır. Anadolu Selçuklu eserleri geniş bir coğrafyaya yayıldığından incelemeyi detaylı yapabilmek adına, başkentin de içinde olduğu önemli şehirlerden olan Konya, Kayseri, Sivas ve Erzurum'daki medreselerden, tamamen ya da kısmen günümüze ulaşmış ve bezemelerin görüldüğü eserler seçilmiştir. Bu tezde, incelenen şehirlerdeki Anadolu Selçuklu Medreselerinde aynı süsleme özelliklerinin görülüp

görülmediği, cephede aynı mimari ögelerin kullanılıp kullanılmadığı gibi soruların cevapları aranacaktır. Tüm yapıları bir arada görmek amacıyla katalog hazırlanmış, incelenen Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum'daki 14 adet Anadolu Selçuklu medresesinin giriş cephelerinde sahip oldukları mimari ögeler ve süslemelerin, kataloglar ve yapılan tablolarla benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur. Kataloğun künye kısmında yapının banisi, mimarı, yapım yılı ve yeri gibi bilgilere yer verilmiş, içerik kısmında ise plan özellikleri, cephe özellikleri ve giriş cephesi bezemeleri başlıkları altında yapılar incelenmiştir. Yapıların kaynaklardan ve arşivlerden bulunan eski ve güncel fotoğraflarına, proje ve detay çizimlerine, bezemelerinin detaylı fotoğraflarına yer verilmiştir.

1.3 Hipotez

Türk Sanatı'nın her döneminde önemli bir yer tutmuş olan bezeme sanatı Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde de özgün örnekler ortaya koymayı başarmıştır. Anadolu Selçuklu medreselerinin giriş cephelerinde yer alan bezemeler de dönemin özellikleri doğrultusunda belirli bir program çerçevesinde işlenmiş, belirli motifler, çeşitli cephe elemanları üzerinde yerini almış, zengin kompozisyonlar meydana getirmiştir. Anadolu Selçuklu medreseleri içinde Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum şehirlerinde yer alan 14 medresenin giriş cephelerinde; en fazla bezemenin taç kapı üzerinde yer aldığı, Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin (Hatuniye Medresesi) en fazla motif çeşidine sahip olduğu, en çok yazı motifinin kullanıldığı, en çok geometrik bezeme kategorisine ait motiflerin işlenmiş olduğu görülmektedir.

2
ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MİMARLIĞI VE MEDRESELER

2.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarlığı

Anadolu, eski çağlardan itibaren dünyanın en zengin kültür ortamlarından biri olmuş, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. 11. yüzyıl başında Anadolu'da görülmeye başlanan Türk Sanatı da böyle dinamik bir kültür ortamından beslenme fırsatı bulmuş, yeni ve özgün bir Anadolu Türk Sanatı ortaya çıkmıştır. Anadolu Türk Sanatı, Anadolu'nun zengin kültürünün yanı sıra Gazneliler, Karahanlılar ve Büyük Selçuklu köklerinden beslenmiştir (Harita 2.1) (Aslanapa, 1997:101).

1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1080 yılında İznik başkent olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur (Urfalıoğlu, 2016:12: Sümer, 2009:308). Bizans'ın siyasi karışıklıklarından faydalanan Süleyman Şah sınırlarını İstanbul Boğazı'na kadar genişletmiş, Türkmen Beyleri de çeşitli bölgeleri ele geçirerek Anadolu'nun fethedilmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Anadolu Selçuklu'nun ilk dönemi 12. Yüzyıla kadar siyasi ve askeri mücadelelerle geçtiğinden belirli bir sanat faaliyeti görülmemiştir. Sivas, Kayseri ve Malatya' da Danişmendliler (1092-1178), Mardin, Harput ve Diyarbakır'da Artuklular (1098-1234), Erzurum'da Saltuklular (1092-1202), Erzincan, Kemah, Şebinkarahisar ve Divriği' de Mengücekliler (1118-1252) beylikleri, Selçuklu devletinden daha önce mimari eserler meydana getirme fırsatını bulmuşlardır (Harita 2.2) (Aslanapa, 1997:101). 1243 yılında Moğol istilasının ardından zayıflayan Anadolu Selçuklu idaresine rağmen sanat sekteye uğramamış, yeni unsurlarla zenginleşmiştir. 1308 yılı, Anadolu Selçuklu devletinin yıkılış tarihi olarak kaynaklarda geçmektedir (Aslanapa, 1997:193; Öney, 2002:1212; Sümer, 2009:380).

Beyliklerin eserlerinin daha yoğun olduğu ilk dönemin ardından 1220-1243 yılları arasındaki dönem Ögel tarafından Anadolu Selçuklu sanatının klasik dönemi olarak nitelendirilmiştir (Ögel, 1972:131: Kuban, 2002:53).

Anadolu Selçuklu sanatı, 1200-1300 aralığında bakıldığında, Doğu'da Eyyubi, Memlük, Kafkas sanatlarıyla, Batı'da Bizans ve Avrupa'nın klasik ve geç gotik dönemleri ile çağdaştır (Ögel, 1972:131).

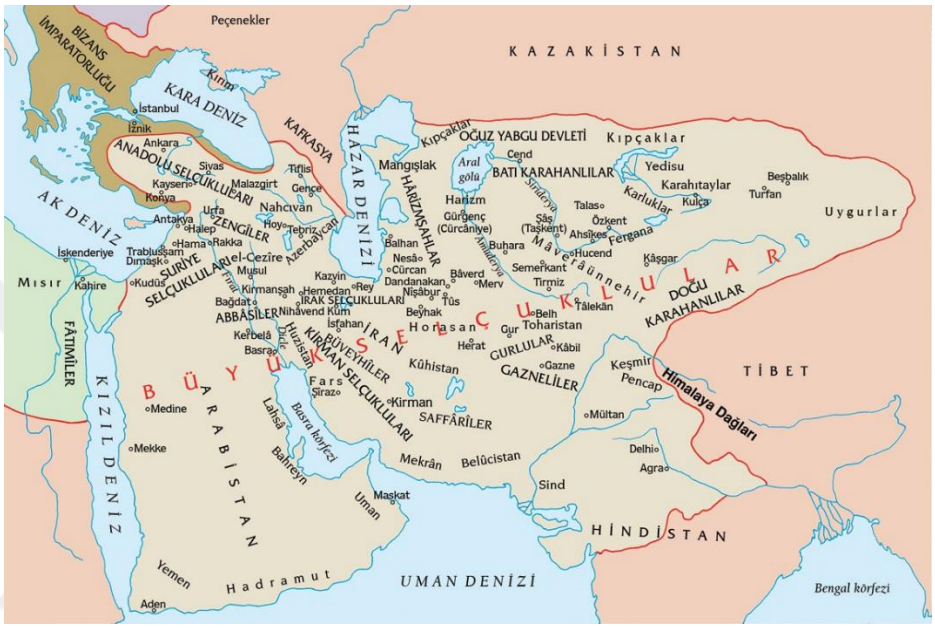

Harita 2.1 Selçuklular (URL1)

Harita 2.2 Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler 10-12. y.y. (Algan, 2008)

Anadolu Selçuklu dönemi mimari eserleri incelendiğinde Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı kültür alanlarının etkileri görülmektedir. Bölgeler

birbirlerinden kesin bir sınırla ayrılmasa da Kuzeydoğu ve Doğu Anadolu'da Azerbaycan ve Kafkasya'nın etkileri, Güneydoğu Anadolu eserlerinde ise Suriye'nin Eyyubi, Zengi eserleriyle benzerlik görülürken, Orta ve Batı Anadolu'da daha Anadolu'ya özgü bir karakter karşımıza çıkar (Öney,1992:3). Anadolu'ya özgü biçimlerle birlikte yapılar Bizans etkilerine daha açıktır ve Orta Asya ve İran kökenli düzenler de görülür (Kuban, 2002:2). Farklı kültürlerin farklı etki alanları bir "çok merkezlilik" durumu meydana getirmekte, bu durumda yaygın ortak motifler kadar, tek bir duruma özgün biçim ve motifler de görülmektedir. Bu çok merkezlilik Anadolu'nun pek çok kentinde hemen hemen eşit statüde inşa faaliyetlerine sebebiyet vermiş, aynı zamanda pek çok yerde gelişme gösterilmiştir. Bu kentlere örnek olarak Konya, Kayseri, Niğde, Sivas, Amasya, Diyarbakır, Malatya, Mardin, Erzincan, Erzurum, Ahlat gösterilebilir (Kuban, 1999:28). Bu kentlerde kale ve surlar tamir edilmiş, dini işlevli cami ve mescitler, eğitim işlevli medreseler, sosyal işlevli hamamlar ve kervansaraylar/hanlar, sultan ve yöneticiler için köşkler ve saraylar, dini ve sosyal işlevli zaviye ve hankahlar, mezar yapıları olan türbe/kümbetler inşaa edilmiştir (Bakırer, 2002:829).

Bu inşaa faaliyetleri sırasında erken İslam dönemi örneklerinin yanı sıra Anadolu'ya özgü örnekler de ortaya çıkmıştır. Buna örnek olarak camilerin plan şemasındaki değişim gösterilebilir. Anadolu'daki ilk Türk camisi olan Diyarbakır Ulu Cami'de olduğu gibi mihrap duvarına paralel sahınlardan oluşan, erken İslam dönemi örneklerine benzer plan şemasının yanı sıra Anadolu camilerinde görülen bir yenilik olarak, Divriği Kale Camisi örneğinde olduğu gibi, mihrap duvarına dik sahınlardan meydana gelen plan şeması da görülmektedir (Aslanapa, 1997:102) (Şekil 2.1).

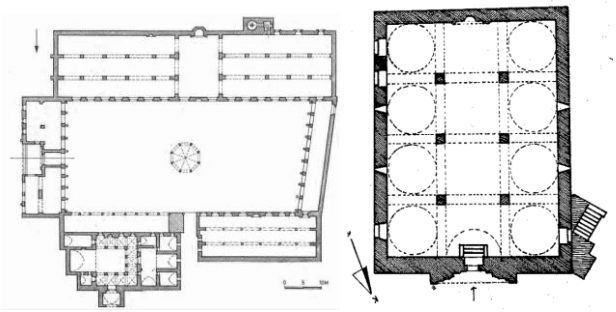

Şekil 2.1 Diyarbakır Ulu Cami (solda) ve Divriği Kale Cami (sağda) planları (Aslanapa, 1997; Sakaoğlu, 2005)

KERVANSARAYLAR/HANLAR Anadolu Selçuklu mimari programı içerisinde önemli bir yer tutmuş, anıtsal boyutlarda oldukça görkemli örnekler verilmiştir. Yoğun ticari faaliyetlerin görüldüğü rotalar üzerinde yer alan kervansaraylar, dışarıdan pek çok insanı karşılıyor olması sebebiyle sultanların prestij yapıları olarak da değerlendirilmiştir (Kuban, 2002:49: Ögel, 1994:76). Sultanlar, vezirler ve emirler gibi baniler tarafından yaptırılmışlardır. Bu yapılarda yolcuların ücretsiz olarak konaklamasının yanı sıra sefer sırasında ordunun da konakladığı, gerekli durumlarda hapishane ya da sığınak olarak da hizmet verdiği ve yabancı hükümdarların da ağırlandığı bilinmektedir (Eryavuz, 2002:300). Genellikle bir avlu etrafında yer alan mekanlardan ve bu avluya bağlanan bir holden (kapalı alan) meydana gelen bir şemaya göre inşa edilmişlerdir. Plan şemalarına göre yazlık/kışlık veya avlulu/avlusuz olarak sınıflandırılırlar. Özellikle Alaeddin Keykubad, İzzettin Keykavus ve Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde pek çok han inşa edilmiştir (Altun, 2002: 1236). Sultan hanlarına en eski örnek Aksaray Kayseri yolundaki Alay Han'dır (Şekil 2.2). Boyutları ve bezemelerinin zenginliğiyle en öne çıkan kervansaray ise Alaeddin Keykubad tarafından 1229'da tamamlanan, Konya-Aksaray yolundaki Sultan Hanıdır (Şekil 2.3) (Aslanapa, 2002:1086). Dokuz adet sultan hanı olmakla birlikte, toplam han sayısı yüzü geçmektedir (Altun, 2002: 1236). 1236-1237 yıllarında Selçuklu Veziri Saadettin Köpek tarafından yaptırılmış olan Zazadin Han'da önemli örnekler arasında yerini almaktadır (Şekil 2.4) (Önge, 2007:198).

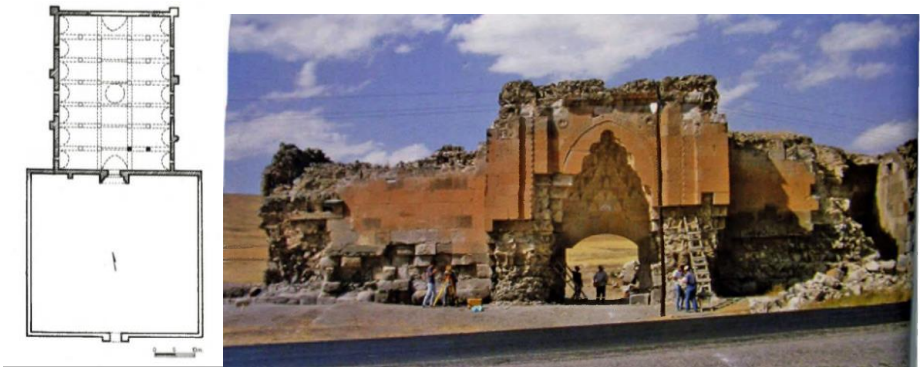

Şekil 2.2 Alay Han (Deniz, 2007:51)

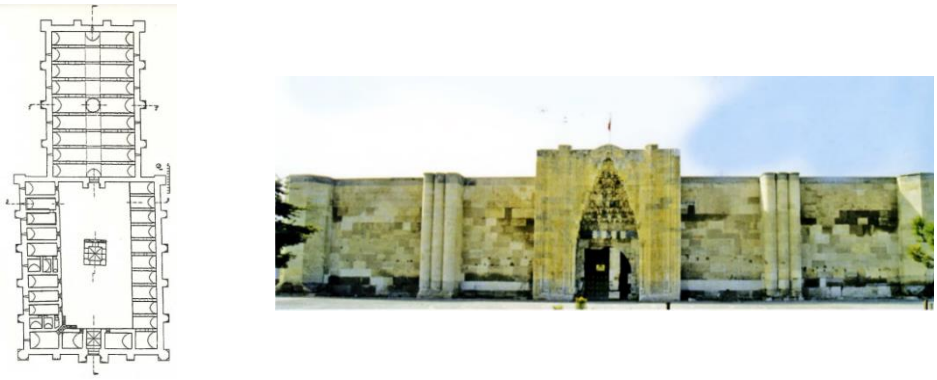

Şekil 2.3 Konya-Aksaray Sultan Hanı (Durukan, 2007)

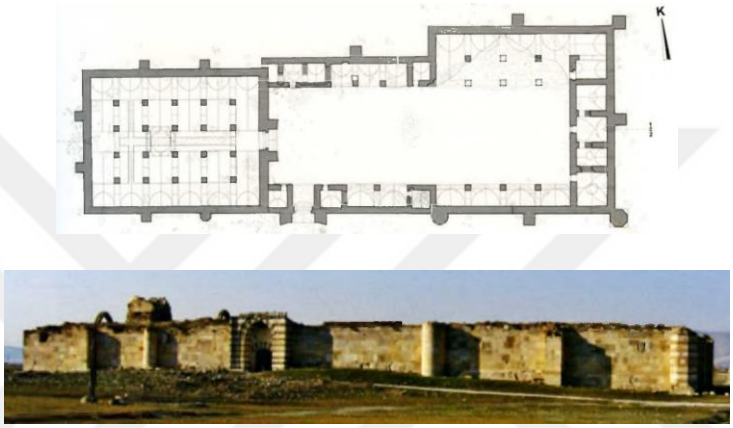

Şekil 2.4 Zazadin Han (Önge, 2007)

ZAVİYELER Anadolu toplumunu hazırlayan, Türklerin yerleşik hayata geçmesinde ve kentlileşmesinde etkili olan tarikatların etkinliklerini sürdürdükleri yapılardır. Farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda tekke, hankah, dergâh, ribat vs. gibi isimlerle anılmışlardır (Kara, 2011: 368). Aynı zamanda derviş ve müridlerinin kaldığı konut olarak da kullanılmış olan zaviyelerden günümüze pek örnek ulaşmamıştır (Tanman;Parlak, 2011:370). Zaviyelerin cami, medrese ve konut ile ilişkileri sonraki dönemde yeni yapı tipolojileri ortaya çıkarmıştır (Kuban, 2002:77).

KÜMBETLER/TÜRBELER genellikle kare, çokgen ya da dairesel mekânın içerde kubbe dışında konik ya da piramidal külah olmak üzere çift cidarlı bir üst örtüyle örtülmesinden meydana gelmişlerdir (Arseven, 1926:66; Kuban, 2002:80). Bazen cami, medrese gibi yapıların içerisinde, bazen de tek başına inşa edilmişlerdir. Kümbetlerin en çok ve çeşitli örnekleri Kayseri ve sonrasında Ahlat'ta karşımıza çıkar (Şekil 2.5) (Aslanapa, 2002:1086).

Şekil 2.5 Kayseri Döner Kümbet, Kayseri Çifte Kümbet, Ahlat Kümbetleri (İslam Ansiklopedisi)

SARAY yapılarından günümüze pek örnek kalmamıştır. Konya'daki Kubadabad Sarayı (1236) (Şekil 2.6) ve Kayseri'deki Keykubadiye Sarayı (1224-1226) günümüze ulaşan az sayıdaki Selçuklu saray yapılarındandır. Bu yapılar birkaç saray yapısından meydana gelirler. Hükümdar konutu olan sarayların sayısı 48 olarak verilmekte, buna ilave olarak yine hükümdarlar tarafından kullanılan köşkler de Anadolu Selçuklu saray ve konut mimarisi hakkında bilgi vermektedir (Urfalıoğlu, 2022:140) II. Kılıçarslan tarafından yaptırılıp, I. Alaeddin Keykubad tarafından tamir ettirilen Alaeddin Köşkü'nden yalnızca bir duvar kalmıştır (Şekil 2.7) (Aslanapa, 2002:1087). Kubadabad ve Keykubadiye'de ise zengin çini ve alçı bezemeleri dikkat çekicidir (Şekil 2.8).

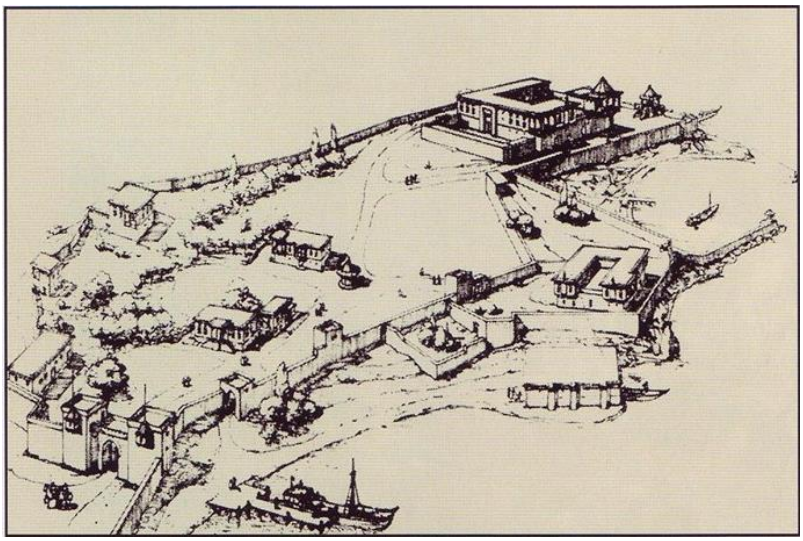

Şekil 2.6 M. Akok'tan Kubadabad Sarayı Restitüsyonu (Kuban)

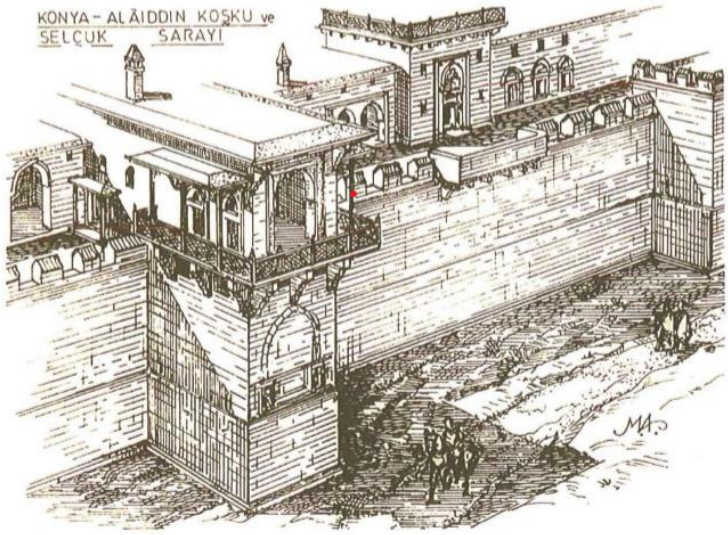

Şekil 2.7 M.Akok'tan Konya Alaeddin Köşkü Restitüsyonu (Özdemir, 2014)

Şekil 2.8 Kubadabad ve Keykubadiye Saraylarından Çiniler (Özdemir, 2014)

MEDRESELER, dini eğitimle birlikte İslam hukuku, tıp, felsefe, astronomi gibi alanlarda eğitim verilen kuruluşlardır. Tıp eğitimi veren ve aynı zamanda hastane görevi de gören medreseler "darüşşifa olarak" isimlendirilmektedir. Medreseler tek başına inşa edildiği gibi, bir külliyenin parçası olarak da inşa edilmişlerdir. Selçuklular'ın ilk külliyesi olan Huand Hatun Külliyesi cami, medrese, hamam ve kümbetten oluşmaktadır (Aslanapa, 2002: 1085). 13. Yüzyılın ilk yarısında kervansaraylar, ikinci yarısında ise medreseler ağırlıklı olarak inşa edilmiştir (Ögel, 1966:144).

Yukarıda yapı grupları örnekleriyle özetlenmeye çalışılan Anadolu Selçuklu dönemi mimarisi, çağının ve öncesinin İslam mimarisi örneklerinden plan şeması, kullanılan malzeme ve bezeme programı açısından farklılık göstermektedir. İran

Selçukluları malzeme olarak tuğla kullanırken, Anadolu Selçukluları ise taşı kullanmışlardır (Öney, 2002:1213; Bakırer, 2002:829).

Bununla birlikte, Anadolu Selçuklu sanatının özgün yapısına rağmen Büyük Selçuklu, İran ve Orta Asya sanatından bağımsız düşünülemez. Orta Asya etkileri formda ve bezemede karşımıza çıkmaktadır. Şamanizm'e bağlı imgeler olan hayat ağacı, kartal, kuş, aslan, ejder gibi motifler de Anadolu Selçuklu sanatına yansımıştır. Hayat ağacı, aslan, ejder gibi figürler çok eski motifler olduğundan, Anadolu'daki farklı kökenli sanatçıların da tanıdığı motifler olarak sıkça kullanılmıştır (Ögel, 1994:63). Anadolu Selçuklu sanatında görülen insan ve hayvan figürü kullanımı, İslam sanatının hiçbir döneminde bu nitelikte olmamıştır (Kuban, 2002:3). Dönemin ünlü alimleri de Selçuklu döneminin düşünce dünyasını etkilemiş, Şamanizm büyük ölçüde tasavvufa uyarlanarak tüm bu inançlara ait semboller Selçuklu figür dünyasını zenginleştirmiştir. Bu figürler Selçukluya özgü şekilde bir araya gelerek taş, çini, seramik, maden, ahşap gibi çeşitli malzemelere işlenerek hayat bulmuştur. Dönemin tasavvuf anlayışına uygun olarak evren anlayışını temsil eden yıldız sistemleri Selçuklu taş işçiliğinde sıkça karşımıza çıkmaktadır (Öney, 2002:1212). Türk göçerlerin dokuma sanatında görülen çeşitli motifler de Selçuklu çağının bezeme motifleri arasında yerini almaktadır (Arseven, 1926:76-77; Kuban, 1972:111).

Anadolu Selçuklu yapıları meydanlarda sergilenecek ve kent dokusu gereği etrafı dolaşılabilecek şekilde yapılmadığından tüm anlatım cepheye yüklenmiş, tüm anlatı cepheye işlenmiştir. Yapı ile dış dünya arasındaki iletişim cephedeki kompozisyonlarla sağlanmış, özellikle taç kapılarda yoğun bir süsleme programı meydana gelmiştir. Osmanlı yapıları gibi etrafını dolaşarak algılanmamaları Anadolu Selçuklu mimarisinin karakteristik bir özelliğidir (Ögel, 1994:91).

Anadolu Selçuklu inşaa etkinliğini gerçekleştiren sanatçılar genellikle eserlerinde imzalarını kullanmamışlardır. Bununla birlikte taşçı ve duvar ustalarının kullandıkları taşçı işaretlerinden (taşa işledikleri geometrik şekillerden) farklı yapılarda çalışmış aynı ustaların olduğu tespit edilebilmektedir (Algan, 2008:32). Her dinden ve her kökenden sanatçının yer aldığı süreçte sanatçılar genellikle gezici atölyeler şeklinde örgütlenmiştir (Başkan, 1990:4-5; Kuban, 1972:110). Bu

sanatçılar farklı yörelerden gelmiş olabileceği gibi, Anadolu'nun yerli ustaları da olabilirler (Ögel, 1966:148; Kuban, 2002:31).

Banilerin genellikle sultanlar, hanım sultanlar, vezirler ve emirler olduğu görülür. Moğol istilasından sonra vezirler yapım etkinliğinde sultanlardan daha aktif rol almışlardır (Ögel, 1966:1). Emir Saadettin Köpek, Atabeg Bedreddin Gevhertaş ve Cemaleddin Ferruh gibi büyük idareci olan banilerin aynı zaman da mimar da olmaları dönemin ilginç özelliklerinden biridir (Kuban, 2002:40).

I.Alaeddin Keykubad dönemi Anadolu Selçuklu sanatı açısından da parlak bir dönem olmuştur. Ögel, Alaeddin Keykubad'ı Anadolu Selçuklu sanatını biçimlendiren kişi olarak tanımlamaktadır (Ögel, 1972:132). I. Alaeddin Keykubad, saray, köprü, surlar, kaleler, hanlar gibi çeşitli 24 yapının banisidir (Kuban, 2002:45).

Görüldüğü üzere Anadolu Selçuklu dönemi sanatı; farklı kökenden sanatçıların, farklı kesimlerden banilerin ve dönemin düşünce dünyasını şekillendiren farklı inançların, Selçukluların köklü geleneklerinin ve Anadolu'nun çok kültürlü yapısının şekillendirdiği bir yapım etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2 Anadolu Selçuklu Döneminde Medreseler

2.2.1 Medreselerin Tarihi

Medreseler, din eğitiminin yanı sıra çeşitli pozitif ilimlerin de öğretildiği eğitim kurumlarıdır. Medreselerin ihtiyaçları, medreseler için kurulan vakıflardan karşılanmaktadır. Baniler yalnızca binayı inşa etmekle kalmayıp, arazi ve dükkân gibi varlıklardan gelen geliri de medresenin kullanımına tahsis etmiştir. Vakıf gelirlerinden müderris, öğrenci ve medresenin diğer görevlileri için de ödeme yapılmıştır. Böylece hem öğreten hem de öğrenenlerin geçim sıkıntısı yaşamadan kendilerini ilim öğrenmeye adamaları amaçlanmıştır (Bozkurt, 2003:326).

İlk medresenin ne zaman kurulduğu ve plan şemasının kökeni hakkında çeşitli görüşler yer almaktadır. İslamiyetin ilk yıllarında camilerde-mescitlerde verilen din eğitimi zaman içerisinde gelişerek daha karmaşık bir eğitim veren medrese kurumlarına dönüşmüştür (Kuran, 1969:1; Güven, 1998:127). Eğitimin

gelişmesinin yanı sıra mezhep farklılıkları da sistemli bir eğitim kurumunun ortaya çıkışına sebebiyet vermiştir. İlk medreselerin Gazneliler döneminde sünni mezhebinin yaygınlaşması için kurulduğu aktarılmaktadır. Gazneli Mahmut (997-1030) zamanında Nişapur'da kurulan dört medresenin mimarisiyle ilgili herhangi bir kaynak günümüze ulaşmamıştır (Kuran, 1969:5; İnan, 1972:2-19; Aslanapa, 1997:85). Bu medreseler, ilk devlet medreseleri olarak kurulmuş olan medreselerdir (Aslanapa, 1997:85).

Kaynaklarda genellikle medreselerin kurucusu olarak Büyük Selçuklu Veziri Nizam'ül Mülk kabul edilmektedir. Nizam'ül Mülk sünni politikayı yürütecek idari ve dini sınıfı yetiştirmek amacıyla medreseler kurmuştur (Kuran, 1969:5-6; İnan Ocak, 2018:19; Güven, 1998:126). Fakat Nizamül Mülk'ün kurduğu Nizamiye Medreselerinden daha önce kurulmuş medreseler olduğundan, Nizamük Mülk medreseleri kuran kişi olarak değil, dağınık bir eğitim programını sistematik hale getiren kişi olarak değerlendirilebilir (Kuran, 1969:5; Güven, 1998:127). İlk Nizamiye Nişapur'da inşa edilmiştir. En ünlü Nizamiye ise Bağdat Nizamiyesi olarak kaynaklarda yer almaktadır (Kuran, 1969:6). Nizamiye medreseleri Musul, İsfahan, Belh, Tus, Herat, Basra, Merv gibi kentlerde kurulmuştur. Horosan'da yer alan Hargird medresesinin yalnızca kıble eyvanı günümüze ulaşmıştır. Kalıntılardan kare avlulu ve dört eyvanlı olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2.9). 1937 yılında ortaya çıkarılan Rey Medresesi'nin plan şeması da nizamiye medreselerinin plan şeması hakkında bilgi vermektedir (Şekil 2.10) (Kaya, 2018:13; Kuran, 1969:6).

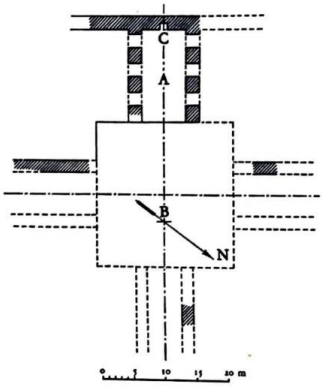

Şekil 2.9 Hargird Nizamiyesi – Godard'dan (Kuran, 1969)

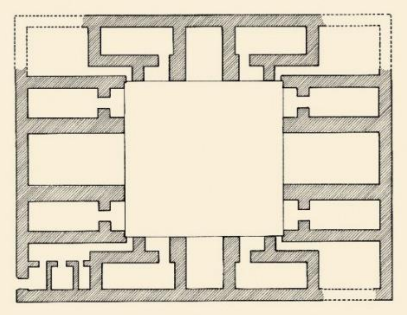

Şekil 2.10 Rey Nizamiyesi (İslam Ansiklopedisi, 2022)

İlk kurulan medreselerin plan şemalarının Orta Asya ve İran evlerinden ilham aldığı kabul edilir. (Öney, 2002:1215; İnan Ocak, 2018:25). Bu evler açık bir avlu etrafında yer alan dört eyvandan oluşmaktaydı. Anadolu'daki erken medrese örneklerinde üzeri kubbe ile örtülü bir avlunun etrafında tek veya üç eyvanlı olarak uygulandığı görülür (Öney, 2002:1215). Buna benzer diğer bir görüş de medrese plan şemasının, medreselerin kurulmasından önce evlerinde ders veren müderrislerin evlerinin zaman içinde geliştirilerek meydana geldiğidir. Creswell iki eyvanlı Kahire evlerini, Godard ise dört eyvanlı Horasan evlerini örnek vermekte, medrese plan şemasının bu tipteki müderris evlerinden geliştiğini işaret etmektedir (Kuran, 1969:8). Kuran'da dört eyvanlı Horasan eyvanından geliştiği görüşünü akla yatkın olarak değerlendirmektedir (Kuran, 1969:8).

İlk medreselerin kuruluşuyla ilgili bir diğer görüş ise medreselerin Budist manastırlarından (Vihara) ilham alınarak Belh ve Buhara şehirlerinde inşa edildiğidir (Kuran, 1969:9; Bozkurt, 2003:324).

Kaynaklarda medrese olarak bahsedilen ilk eser Ebu Bekîr Ahmed b. İshak es-Sıbgî (ö. 342/954) tarafından Nişabur'da kurulmuştur. Diğer medreseler gibi bu medreseye de ait bir vakıf bulunmaktadır. Hadis ilminin öğrenildiği bu medresede 1000 kadar öğrencinin ders yapabildiği aktarılmaktadır (Bozkurt 2003:324).

Medreseler plan şeması olarak merkezi bir mekân -ki bu genellikle avludur- etrafında konumlandırılmış bölümlerden meydana gelmektedir. Bu bölümler eyvan, öğrenci hücreleri, derslik, mescit, türbe ve abdesthane-hamam gibi ıslak hacimlerden oluşmaktadır. Öğrenci hücreleri, eyvan ve kışlık derslik temel mekânlardır. Diğer bölümler her medresede görülmemektedir. Eyvan sayısı ise yapıya göre değişiklik göstermektedir. İki eyvanlı örneklerde ana eyvan ve giriş

olmak üzere eyvanlar karşılıklı konumlanır, aynı aks üzerinde yer alırlar. Dört eyvanlı örneklerde bunlara ek olarak aksın iki tarafında yan eyvanlar bulunur. Daha nadir olarak görülen üç eyvanlı örneklerde eyvanların konumları yapıya göre değişkenlik gösterirler (Öney, 2002:1215-1216). Diyarbakır Zinciriye (XII. yüzyıl sonu), Kayseri Huand Hatun (1237-38), Antalya Karatay (1254), Konya Sırçalı (1242-43) ve Tokat Gök (1275) Medreseleri iki eyvanlılara, Kayseri Seraceddin Medresesi (1238-39), Kayseri Avgunlu Medrese (XIII. yüzyılın ilk yarısı) ve Ermenek Tol Medrese (1339) üç eyvanlılara, Erzurum Çifte Minareli (XIII. yüzyıl sonu), Kayseri Sahabiye (1267-68), Sivas Gök (1271) ve Sivas Buruciye (1271-72) medreseleri ise dört eyvanlılara örnektir (Öney, 2002:1216) Dört eyvanlı medreseler anıtsal boyutlarda olan yapılardır (Öney, 2002:1216). Medreseler, merkezi mekânın/avlunun üzerinin açık veya kapalı olmasına göre iki gruba ayrılmışlardır: Açık Avlulu/Kubbesiz ve Kapalı Avlulu/Kubbeli.

Medreselerin ilk ortaya çıkışı ve plan şemasının kökeni hakkında farklı görüşler bulunsa da; ilk devlet medreselerinin Gazneli Mahmut döneminde Nişapur'da kurulduğu, Nizamül Mülk zamanında sistematik bir hale getirildiği, plan şemasının merkezi bir mekân etrafına yerleştirilmiş eyvan ve çeşitli bölümlerden meydana gelen yapılar olarak özetlenebilir.

2.2.2 Anadolu Medreseleri

Anadolu'daki ilk medreseler Danışmend ve Artuklular tarafından inşa edilmiştir (Aslanapa, 2002:1085-1086; İnan Ocak, 2018:20; Güven, 1998:132). Tokat ve Niksar'da yer alan Yağıbasan Medreseleri Danışmendliler tarafından, kapalı avlulu/kubbeli olacak şekilde yapılmıştır (Şekil 2.11) (İnan Ocak, 2018:25). Bu plan şemasının önemli örnekleri ileri tarihlerde Konya Karatay Medresesi (1251), Konya İnce Minareli Medrese (1265), Kırşehir Cacabey Medresesi'nde takip edilebilir (Şekil 2.12). Kapalı avlulu medreselerin kubbelerinin ortalarında bir ışıklık, avlunun zemininde ortada ise bir havuz bulunur.

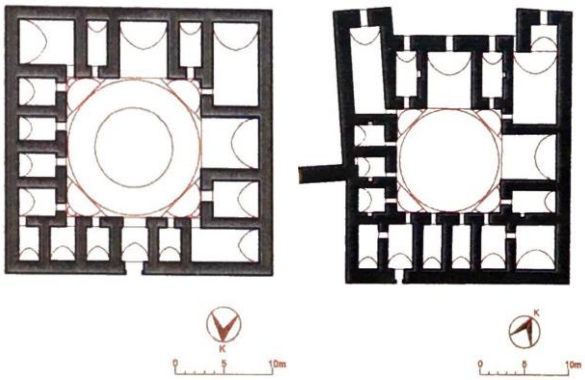

Şekil 2.11 Sırasıyla Tokat ve Niksar Yağıbasan Medreseleri Planı (Kuban, 2002)

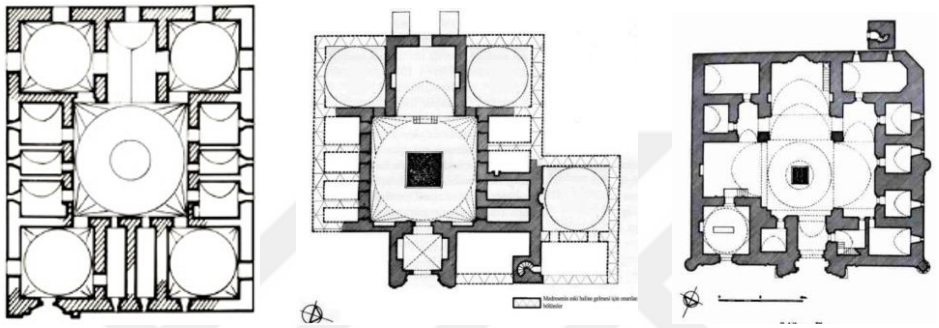

Şekil 2.12 Sırasıyla Konya Karatay Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese, Kırşehir Cacabey Medresesi (İslam Ansiklopedisi ve Kuran, 1969)

Artuklular'ın Zinciriye (1198) ve Mesudiye (1198-1223) medreseleri ise açık avlulu/kubbesiz olarak inşa edilmiştir (Şekil 2.13). Bu gelişmeler Selçukluların Kayseri'de inşa ettiği Çifte Medrese'de (1205) devam etmiştir (Aslanapa, 2002:1085-1086). Bu plan şemasının diğer örnekleri ise Kayseri Huand Hatun Medresesi (1236), Konya Sırçalı Medrese (1242), Kayseri Sahabiye Medresesi (1267) olarak verilebilir (Şekil 2.14).

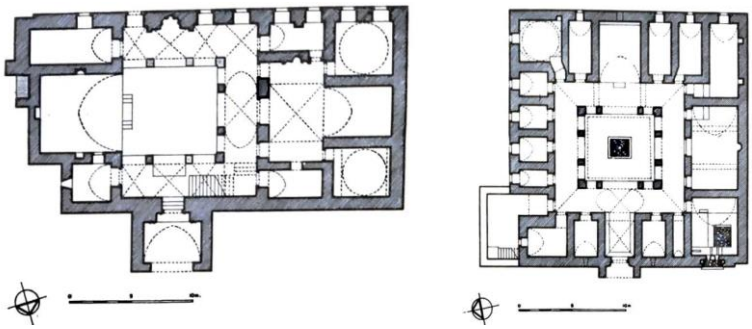

Şekil 2.13 Sırasıyla Mesudiye ve Zinciriye Medresesi Planları (Kuran, 1969)

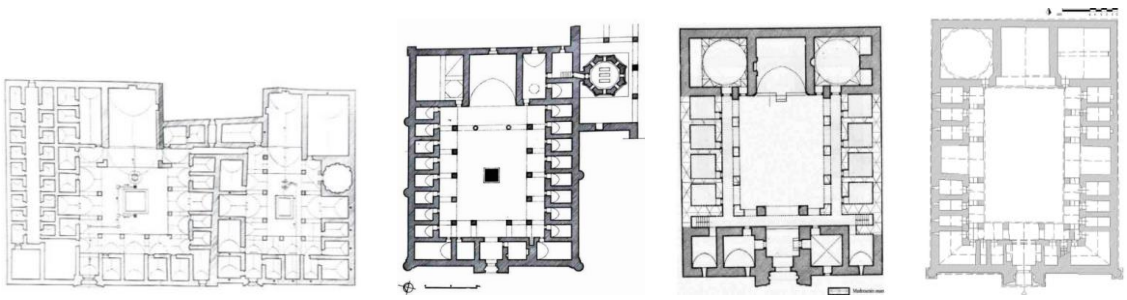

Şekil 2.14 Sırasıyla Kayseri Çifte Medrese, Kayseri Huand Hatun Medresesi, Konya Sırçalı Medrese, Kayseri Sahabiye Medresesi (Cantay, 1992; Kuran, 1969; Yavaş, 2007)

Açık avlulu plan şemasının örnekleri İslam coğrafyasının pek çok yerinde görülse de, kapalı avlulu plan şeması özellikle Anadolu'da gelişme göstermiştir (Kuran, 1969:) Anadolu'da inşa edilmiş olan ilk medreseler kapalı avlulu medreselerdir. Çalışma kapsamında incelediğimiz ve bölüm 3.1'de detaylı olarak anlatılan 14 medreseden 3 tanesi kapalı avlulu, 11 tanesi ise açık avlulu plan şemasına sahiptir. Kapalı avlulu medreselerin 2 tanesi Konya'da (Karatay Medresesi ve İnce Minareli Medrese), 1 tanesi ise Sivas'ta (Divriği Medresesi) inşa edilmiştir.

13. yüzyıl öncesi dönemde Güneydoğu Anadolu'da yoğunlaşan medreseler, 13. Yüzyıl sonrası dönemde İç Anadolu'da daha yoğun olarak inşa edilmiştir (Harita 2.3). 1243 yılında Moğol işgalinin ardından zayıflayan Anadolu Selçuklu devletinde, yapıların banileri olarak sultanların etkinliği azalarak vezirler ön plana çıkmıştır (Ögel, 1966:1; İnan Ocak, 201:20). Celaleddin Karatay, Sahip Ata Fahrettin Ali, Süleyman Pervane gibi vezirlerin yapım etkinliğinde etkin bir rol aldığı görülmektedir.

Medreselerin bazı örneklerinde camiyle birlikte tasarlanmış olması, iki işlevin bir arada yer aldığı, medrese mimarisinde görülen Anadolu'ya özgü bir özelliktir (İnan Ocak, 2018:25).

Medreselerde temel yapı malzemesi taş olmakla birlikte tuğla, ahşap ve kerpiç kullanıldığı da görülmektedir. Taş malzemenin türü erişim kolaylığı ve kolay işlenebilirliğine göre seçilmiş, bezemede de kullanılabilirliğinin uygun olmasına dikkat edilmiştir. Tüf ve kireç taşları en sık kullanılan taş çeşitlerindendir (İnan Ocak, 2018:28). Taşın Anadolu'da uzun süredir yapı malzemesi olarak kullanılıyor oluşu, kolayca temin edilebiliyor olması, iklim şartlarına uygunluğu, devşirme taş

ve mermer elemanların hazır malzeme olarak tekrar kullanımı gibi etkenler taş malzemenin seçilmesinde etkili olmuştur (Bakırer, 2002: 829). Medreselerde devşirme malzeme kullanımı genellikle avlu revaklarında yer alan sütunlarda; sütun gövdesi, sütun başlığı ve kaidelerinde görülmektedir (Öney, 2002:1214). Tuğla malzemenin medreselerde kullanımı kimi zaman süsleme, kimi zaman da üst örtülerin yapımında görülmektedir. Medreselerin minareleri ise tüm yapılarda tuğladan yapılmıştır (İnan Ocak, 2018:30). Kullanılan yere göre ve kullanım amacına göre boyut, şekil, sırlı, sırsız veya çinili olarak farklı şekillerde karşımıza çıkan bir malzemedir. Duvarlarda genellikle ön cephelerde kesme taş, diğer cephelerde ise moloz taş kullanılmıştır.

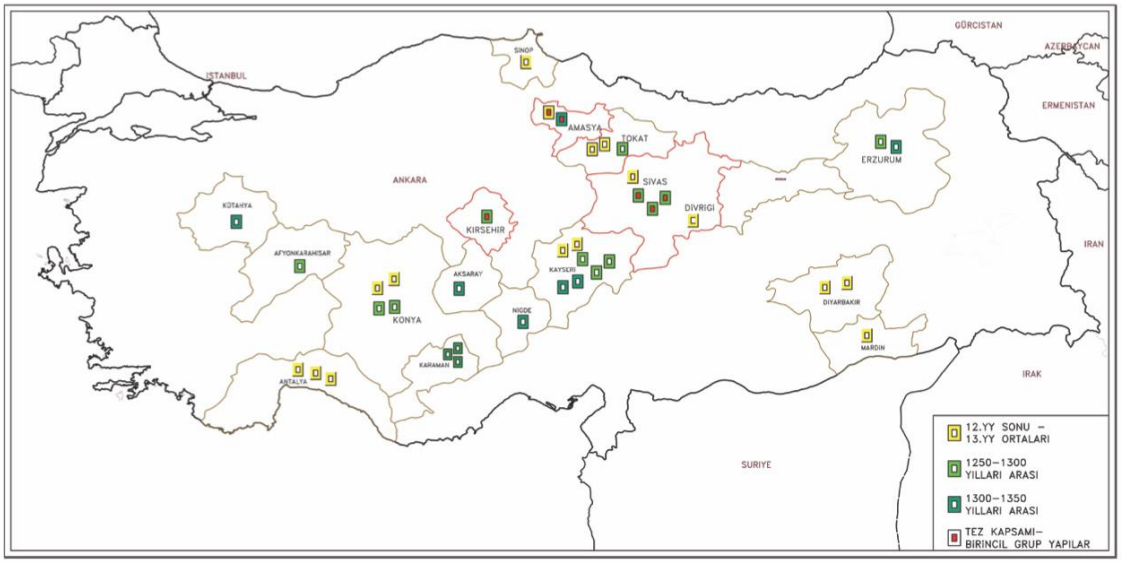

Harita 2.3 13.yy'dan 14. yy başına kadar Anadolu'da inşa edilmiş medreseler (İnan Ocak, 2018)

3
ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİ

3.1 Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri Kataloğu

Bu katalog, Anadolu Selçuklu Devleti'nin resmi olarak faaliyet gösterdiği 1075-1308 yılları arasında Konya, Kayseri, Sivas ve Erzurum şehirlerinde inşa edilmiş, giriş cephelerinde bezeme görülen medrese yapıları arasından seçilerek oluşturulmuş, eserler kronolojik olarak sıralanmıştır (Tablo 3.1, Harita 3.1). Katalogda; yapım yeri, yapım tarihi, yapının banisi ve mimarı gibi bilgilerin yer aldığı künyesi oluşturulmuş; içerik kısmında ise plan, cephe ve giriş cephelerinde yer alan bezemelerin özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 3.1 Katalogda Yer Verilen Eserlerin Listesi

	Yapının Adı	**Yapım Yeri**	**Yapım Yılı**
1	Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi)	Kayseri	1205
2	Keykavus Darüşşifası	Sivas	1217
3	Divriği Darüşşifası	Sivas	1228-29
4	Huand Hatun Medresesi	Kayseri	1237-1238
5	Sırçalı Medrese	Konya	1242-43
6	Hacı Kılıç Medresesi	Kayseri	1249
7	Taş Medrese	Konya	1250
8	Karatay Medresesi	Konya	1251
9	Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi)	Erzurum	1252
10	İnce minareli Medrese	Konya	1258
11	Sahibiye Medresesi	Kayseri	1267
12	Gök Medrese	Sivas	1271
13	Buruciye Medresesi	Sivas	1271
14	Çifte Minareli Medrese	Sivas	1271

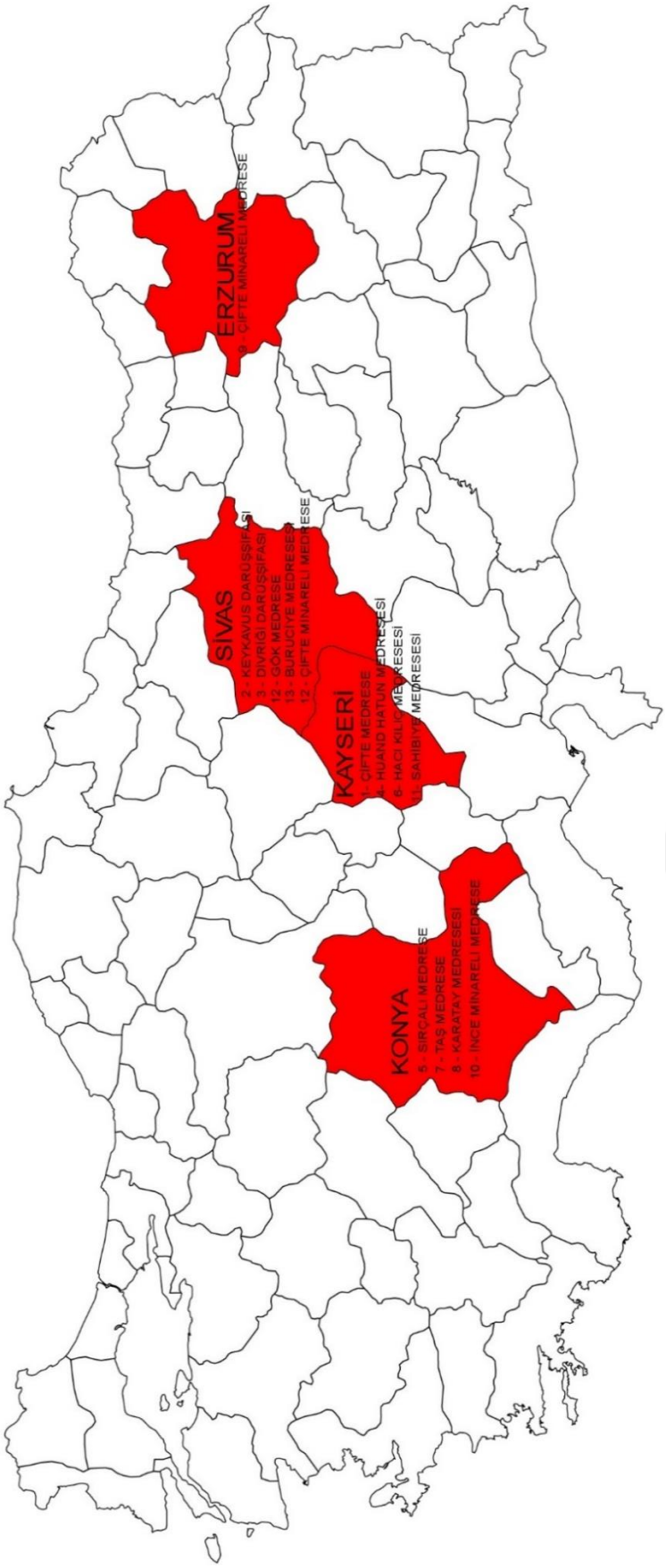

Harita 3.1 Medreselerin Yer Aldığı Şehirler

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)</td><td>KATALOG NO:1A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1205</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Gevher Nesibe Sultan</td><td>Mimarı:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Kayseri ili, Kocasinan ilçesindeki Mimar Sinan Parkı içerisinde yer alan Çifte Medrese, Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, 1205 yılında Gevher Nesibe Sultan tarafından yaptırılmıştır (Şekil 3.1, 3.2, 3.3) (İnan, 1972:5; Kuban, 2002:178). Gevher Nesibe Sultan'ın vasiyetiyle Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırıldığı ya da şifahane bölümünün Gevher Nesibe Sultan, medrese bölümünün ise Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırıldığı yapının banisiyle ilgili aktarılan diğer bilgiler arasındadır (Akok, 1968:133; Özbek, Arslan; 2008: 323; Sözen, 1970:80). Yapının mimari belli değildir. Kayseri Çifte Medrese pek çok isimle anılmaktadır. Bunlardan bazıları; Şifaiye, Gıyasiye, Gevher Nesibe Hastahanesi, Şifa Hatun Medresesi, Kayseri Darüşşifa Hastahanesi, Darüşşifa Medresesi, Kayseri Tıbbiyesi, Şifaiye Hastahanesi, Medresei Darüşşifa, Çifte Medrese ve Çifteler'dir (Urfalıoğlu, 2016:11; İnan, 1972:5). Anadolu'daki en eski hastane yapısı-tıp fakültesi olması bakımından önemli bir eserdir (Aslanapa, 1997:144; Akok, 1968:133; Urfalıoğlu, 2016:11). Akok, türbe, medrese ve şifahane</td><td>

Şekil 3.1 Çifte Medrese Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.2 Çifte Medrese (URL2)

Şekil 3.3 Çifte Medrese Avlu (URL3)</td></tr>
</table>

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)			**KATALOG NO:**1B
YAPIM YILI: 1205	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Gevher Nesibe Sultan	**MİMARI:** Bilinmiyor

bölümlerinden oluşan bu yapı topluluğunu külliye olarak nitelendirmektedir (Akok, 1968:136). 1942 yılında şifahanenin taç kapısının onarımı yapılan Çifte Medrese, 1955-1956 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından esaslı bir tadilat geçirmiştir (Peker, 2014:116). 1969 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı olarak hizmete açılmış, 1980 yılında tekrar bir onarım geçirdikten sonra 1982 yılında tıp tarihi müzesi olarak hizmete açılmıştır (Dündar, Emekli, Şener, 2019: 96). Günümüzde Kayseri Büyükşehir Belediyesi Selçuklu Uygarlığı Müzesi olarak kullanılmaktadır (Urfalıoğlu, 2016:13).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Birbirine bitişik olarak inşa edilmiş tek katlı, açık avlulu, dört eyvanlı plan şemasına sahip iki yapıdan batı yönündeki hastane (şifahane), doğu yönündeki ise medrese bölümüdür (Şekil 3.4, 3.5) (Kuran, 1969:65; Cantay, 1992:42). Medresenin, şifahane yapısına göre daha küçük olduğu görülür. İki yapıda da dört yönden revaklarla çevrili avluların ortasında havuz bulunur (Şekil 3.3). Güney yönünde taç kapıları yer alan yapılar, iç mekânda

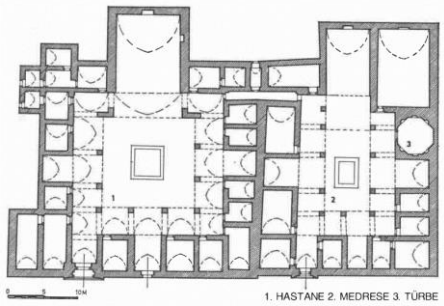

Şekil 3.4 Aslanapa'nın Çifte Medrese Planı (Aslanapa, 1997)

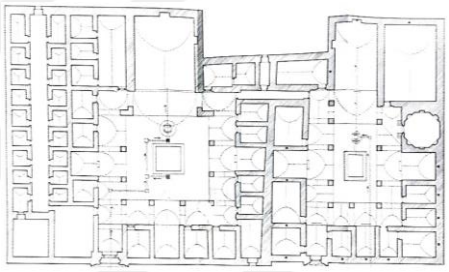

Şekil 3.5 Cantay'ın Çifte Medrese Planı (Cantay,1992)

Şekil 3.6 Çifte Medrese Türbe Girişi (URL4)

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)</td><td>KATALOG NO:1C</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1205</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Gevher Nesibe Sultan</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">kuzeydeki dar bir koridorla birbirlerine bağlanırlar. Bu koridorun üzeri beşik tonozla örtülmüştür (Kuran, 1969:65). Ayrıca dışarıya bir bağlantısı olan koridor, yapının servis girişi olarak düşünülebilir (Sözen, 1970:88; Cantay, 1992:44). Taç kapıların ardında yer alan giriş mekânlarının üzeri de beşik tonozla örtülüdür. İki yapıda da taç kapılar cephenin ortasına değil, batı köşesine yakın bir konuma, batı revaklarına açılacak şekilde yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönündeki yan eyvanlar bulundukları cephenin ortasında yer alırlar. Kuzeyde ise büyük ana eyvanlar bulunur. Ana eyvanların karşısına yerleştirilmiş eyvanlardan medresedekinin ana akstan doğuya kaydığı görülmektedir. Medresenin kuzeydoğu köşesindeki mekâna bitişik olan bölümde Gevher Nesibe Sultan'ın türbesi yer almaktadır (Şekil 3.6) (İnan, 1972:6; Kuban, 2002:178; Urfalıoğlu, 2016:12). Sekizgen planlı, iki katlı türbe sivri konik külahla örtülmüştür (Şekil 3.7). Şifahanenin güneybatı köşesinde hamam bölümü yer almaktadır (Özbek, Arslan, 2008:322). Şifahanenin batı kanadı, temel kalıntıları değerlendirilerek restorasyonla tamamlanmıştır (Şekil 3.5)</td><td>

Şekil 3.7 Çifte Medrese Türbe Külahı (Cambaz, 2012)

Şekil 3.8 Çifte Medrese, Şifahane Güney Cephesi (Kutlu, 2017)

Şekil 3.9 Çifte Medrese, Medrese Güney Cephesi (Kutlu, 2017)

Şekil 3.10 Çifte Medrese Doğu Cephesi, (Cambaz, 2012)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)			**KATALOG NO:**1D
YAPIM YILI: 1205	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Gevher Nesibe Sultan	**MİMARI:** Bilinmiyor

(Cantay, 1992:43; Urfalıoğlu, 2016:12; Peker, 2014:120). Giriş bölümünün solundaki mekândan açılan bir kapıyla bu bölüme geçilmektedir. Batı bölümü, beşik tonozla örtülü bir koridorun etrafına sıralanmış dokuzar mekândan meydana gelmektedir. Bu bölüm akıl hastalarına ayrılmış olan Bimarhane bölümüdür (Dündar, Emekli, Şener, 2019: 94). Kimi araştırmacılar bu yapıların farklı tarihlerde yapılmış olduğunu belirtse de; yapıları birbirine bağlayan koridorun orijinal olması ve iki yapı arasında dilatasyon bulunmayışı bu iki yapının birlikte tasarlanarak inşa edildiğini göstermektedir (Özbek, Arslan, 2008:322).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Yapının tüm cephelerinde Kayseri'ye özgü sarımtırak renkte kesme taş kullanılmıştır (Akok, 1968:136; Cantay, 1992:43). Giriş cephesi olan güney cephesinde iki adet taç kapı yer almaktadır. Şifahane taç kapısının batısına iki adet dikdörtgen formlu pencere yerleştirilmiştir (Şekil 3.8). Doğusunda ise mermer kitabe yer almaktadır. Medrese taç kapısının iki yanında birer adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Şekil 3.9). Güney

Şekil 3.11 Çifte Medrese Kuzeybatı Köşesi (Kutlu, 2017)

Şekil 3.12 Çifte Medrese Kuzey Cephesi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.13 Çifte Medrese, Medrese Taç Kapısı (Kutlu, 2017)

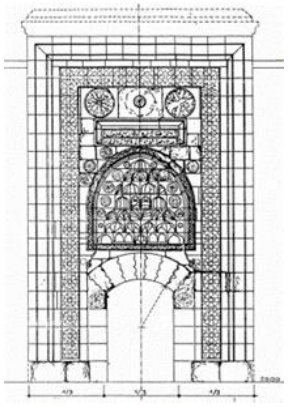

Şekil 3.14 Çifte Medrese Şifahane Taç Kapı Rölövesi (Tuncer, 1997)

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)			**KATALOG NO:**1E
YAPIM YILI: 1205	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Gevher Nesibe Sultan	**MİMARI:** Bilinmiyor

cephesinin üst kısımlarında çörtenler görülmektedir. Doğu ve batı cephelerinde herhangi bir pencere açıklığı olmamakla birlikte, burada da üst hizada çörtenler görülür (Şekil 3.11, 3.12). Doğu cephesinde yer alan türbenin üzerinde taş bezemeler görülür (Şekil 3.10) (Akok, 1968:136). Kuzey cephesi düz bir hat üzerinde olmayıp, şifahane ve medresenin ana eyvanıyla, medresenin ana eyvanına bitişik mekânın çıkıntı yaptığı görülmektedir (Şekil 3.12).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Güney yönünde yer alan giriş cephesinin üzerinde iki adet taç kapı, şifahane taç kapısının batısında iki adet dikdörtgen pencere, medrese taç kapısının iki yanında birer adet dikdörtgen pencere, cephenin üst hizasında ise çörtenler yer almaktadır.
- İki yapının cephesi düz bir aks üzerinde olmayıp, medresenin güney cephesi, şifahanenin güney cephesinden yaklaşık bir metre geridedir (Kuran, 1969: 65).
- Doğudaki medrese bölümünün taç kapısının üzerinde bezeme görülmemekte, yalnızca silmeler yer almaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.15 Çifte Medrese, Şifahane Taç Kapısı (URL5)

Şekil 3.16 Çifte Medrese Taç Kapı Bordürü (URL6)

Şekil 3.17 Çifte Medrese Taç Kapı Mukarnas Bezemenin İlk Sırası (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)</td><td>KATALOG NO:1F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1205</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Gevher Nesibe Sultan</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="4">

Medresenin taç kapısı beden duvarıyla aynı hizada, öne çıkıntılı olacak şekilde inşa edilmiştir.
Derin olmayan kavsara nişi yuvarlak kavsara kemeriyle çevrelenmiştir.
Bu kapı orijinal olmayıp sonradan yeniden inşa edilmiş veya yeniden inşa edilircesine restore edilmiştir (Akok, 1968: 137; Cantay, 1992:41: Peker, 2014:116).
Giriş cephesinde yer alan bezemelerin şifahanenin taç kapısında toplandığı görülmektedir (Şekil 3.14, 3.15).
Şifahane taç kapısının üzerindeki geometrik, bitkisel ve figürlü motifler taş malzeme üzerine işlenmiştir.
Taç kapı en dışta, içe doğru kavisli, kademeli yüzeylere sahip bezemesiz bir çerçeve ile çevrelenmiştir (Şekil 3.15).
İçteki bezemeli bordür ise sekiz kollu yıldız motiflerinden meydana gelmektedir (Şekil 3.16).
Yıldız motiflerinin etrafı daire formunda motiflerle çevrilidir.
Kavsara nişini dolduran yedi sıra mukarnasın en üst hücresi beyaz mermerdendir (Şekil 3.17) (Gönen Kara, 2011:64).

Şekil 3.18 Çifte Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi (Gönen Kara, 2011)

Şekil 3.19 Çifte Medrese Taç Kapı Kavsara Kemerinin Bezemesi (Ünal, 1982)
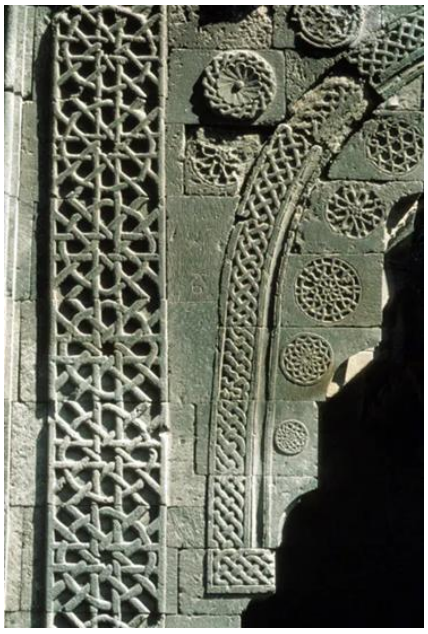
Şekil 3.20 Çifte Medrese Kavsara Kemeri ve Rozetlerinden Detay (URL7)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)</td><td>KATALOG NO:1G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1205</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Gevher Nesibe Sultan</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Kavsara kemerinin örgü motifli bordürü, basık kapı kemerinin ve mihrabiyelerin üzerinde de devam ederek kavsara nişini dolaşmaktadır (Şekil 3.18, 3.19, 3.20).
Böylece mukarnasların etrafında kapalı bir çerçeve meydana gelmektedir (Ögel, 1966:9).
Bu kapalı çerçeve, erken dönem eserlerinde karşılaşılan bir uygulama olup sonraki devirlerde görülmez (Ünal, 1982:42).
Kavsara köşeliklerinde iki yanda geometrik ve bitkisel bezemelere sahip beşer adet rozet yer almaktadır (Şekil 3.20). Aynı şekilde kavsara kemerinin köşelikleri de rozetlerle bezenmiştir.
Şifahanenin taç kapısı üzerinde yer alan kitabesi beyaz mermerden yapılmıştır (Şekil 3.21) (Cantay, 1992:41; Özbek, Arslan, 2008:323).
Kitabenin hemen üzerinde bir rozetin iki yanına yerleştirilmiş yılan figürleri görülmektedir (Şekil 3.21) (Ünver, 1972:23). Bu figürler günümüzde neredeyse tamamen silinmiş durumdadır.
Heykeltraş Tevfik Elkovan tarafından yapılan çalışmayla aslı tespit edilen

</td><td>

Şekil 3.21 Çifte Medrese Taç Kapı Kitabesi ve Rozetler (URL8)

Şekil 3.22 Heykeltraş Tevfik Elkovan’ın Yılan Motifi Canlandırması (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.23 Çifte Medrese Taç Kapı Sağ Mihrabiye (Kutlu, 2017)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.2 Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MEDRESE (GEVHER NESİBE)			**KATALOG NO:**1H
YAPIM YILI: 1205	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Gevher Nesibe Sultan	**MİMARI:** Bilinmiyor

figürün bir kopyası müze olarak kullanılan medresede sergilenmektedir (Şekil 3.22) (Elkovan, 1983; Şaşmaz, 2019). Bu figürün yanlarına iki büyük rozet yerleştirilmiştir.

- Taç kapının basık giriş kemeri geçmeli taşlarla örülmüştür (Şekil 3.18).
- Kavsara nişinin iki yanında mukarnas bezemeli mihrabiyeler yer almaktadır (Şekil 3.23).
- Mihrabiyelerde kavsara kemeri, bordür, sütünce gibi elemanlar yer almadığından sade bir görünüme sahiptir.
- Sağ mihrabiyenin üzerinde bir aslan kabartması yer almaktadır (Şekil 3.23, 3.24) (İnan, 1972:7; Aslanapa, 1997:144; Ünal, 1982:104).
- Öney, bu kabartmanın aynısının sol mihrabiye üzerinde de olabileceğini aktarmaktadır (Öney, 2004:15). Bu kabartmanın aslan değil boğa figürü olabileceği de diğer tahminler arasındadır (Özbek, Arslan, 2008:322; Sözen, 1970:87).
- Bu figürlü bölümün üzerinde de mukarnas konsollar yer almaktadır.
- Konsolların dışa bakan yüzüne ise rozetler işlenmiştir (Şekil 3.25).

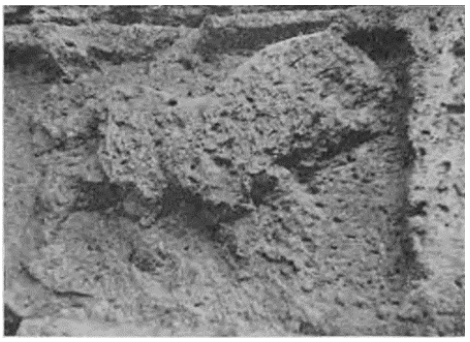

Şekil 3.24 Çifte Medrese Taç Kapı Aslan Figürü (Öney, 2004)

Şekil 3.25 Çifte Medrese Mukarnas Konsolların Dış Yüzündeki Rozet (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI</td><td>KATALOG NO:2A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1217</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
I.İzzeddin Keykavus</td><td>MİMARI:
Mimar Bedreddin</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Sivas ili, Tarihi Kent Meydanı'nda Çifte Minareli Medrese ile karşılıklı olan Keykavus Darüşşifası, 1217-18 yılında Sultan I. İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılmıştır (Şekil 3.26, 3.27, 3.28) (Sözen, 1970:90; Kuban, 2002:180). Vakfiyesinde yapının mimarının adı Mimar Bedreddin olarak geçmektedir (Sözen, 1970:96). Türbenin kitabesinde bezemeyi yapan ustanın adı "Amele Ahmed bin bızl el Merendî" olarak yazılmıştır (Cantay, 1992:45; Kuban, 2002: 180; Bilget, 1990:4). Kaynaklarda Sivas Darüşşifası, Keykavus Darüssıhası, Keykavus Şifahanesi ve Şifaiye Medresesi olarak da bahsedilmiştir. Yapının yıkılan kuzey bölümünü ortaya çıkarmak amacıyla çeşitli kazı çalışmaları yapılmıştır. Kimi araştırmacılar şifahanenin tek bir yapı olarak değil, çifte medrese şeklinde birbirine bitişik şifahane ve tıp medresesi olarak inşa edildiğini aktarmaktadır (Şekil 3.29, 3.30) (Sözen, 1970:90; Çetintaş, 1953:79; Kuban, 2002:180). Cantay ise ilgili çalışmasında çifte medrese planının yanıltıcı bir yaklaşım olduğunu sebepleriyle birlikte açıklamıştır. Cantay, yapının bu şekilde algılanmasında Keykavus Şifahensi'nden önce inşa edilmiş</td></tr>
</table>

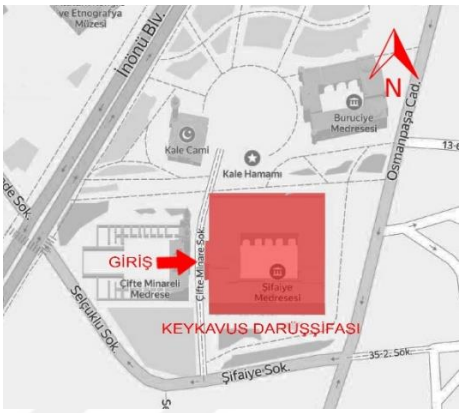

Şekil 3.26 Keykavus Darüşşifası Konum (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir

Şekil 3.27 Keykavus Darüşşifası (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.28 Keykavus Darüşşifası Avlu (URL9)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**2B
YAPIM YILI: 1217	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** I.İzzeddin Keykavus	**MİMARI:** Mimar Bedreddin

olan, Kayseri'deki Çifte Medrese'nin etkili olduğunu belirtmekte, Keykavus Darüşşifası'nın vakfiyesindeki çeviri eksikliğinin de bu yaklaşımı destekler nitelikte olmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir (Şekil 3.31) (Cantay, 1997:976-978). Kuzey bölümünün burada daha önce yer alan bir yapıya ait olduğu, Darüşşifanın yapımı sırasında ise onarılarak yeni yapıya entegre edilmiş olduğu aktarılan bilgiler arasındadır (Cantay, 1997: 979). Yapının kuzey bölümü günümüzde bir koridor ve etrafında mekânlar olacak şekilde restore edilmiştir (Şekil 3.32). 1916 yılına kadar medrese olarak kullanılan yapı, Birinci Dünya Savaşı sırasında askeri depo olarak kullanılmış, 1937 yılında Sedat Çetintaş tarafından kazı ve temizlik çalışmaları yapılmıştır (Sözen, 1970:94). Keykavus Darüşşifası'nın Türbesi Selçuklu çini sanatı açısından önemli bir eserdir (Bilget, 1990:5). Keykavus Darüşşifası en büyük Selçuklu darüşşifasıdır (Aslanapa, 1997:144; Bilget, 1990:4). Kuban, yapının en büyük Selçuklu yapısı olduğunu belirtir (Kuban, 2002:180).

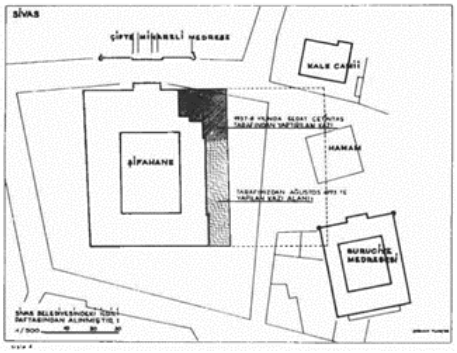

Şekil 3.29 Keykavus Darüşşifası Vaziyet Planı (Cantay, 1997)

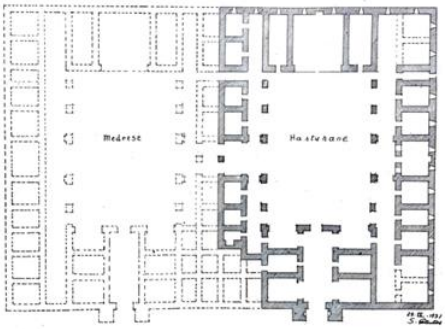

Şekil 3.30 Sedat Çetintaş'ın Şifahane ve Medrese Planı (Çetintaş, 1953)

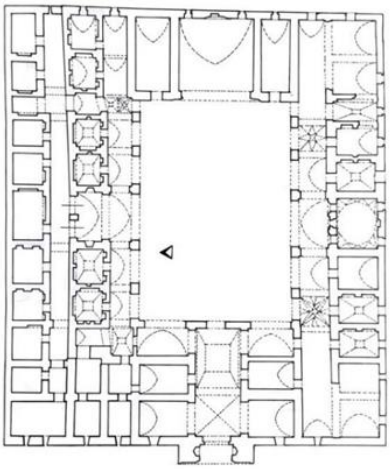

Şekil 3.31 Keykavus Şifahanesi Planı (Cantay, 1992)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI</td><td>KATALOG NO:2C</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1217</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
I.İzzeddin Keykavus</td><td>MİMARI:
Mimar Bedreddin</td></tr>
<tr><td colspan="3">PLAN ÖZELLİKLERİ

Yapının plan şeması dört eyvan, revaklı açık avlu ve kuzeye bitişik bir koridor etrafındaki mekânlardan meydana gelmektedir (Şekil 3.32). Yapının günümüze ulaşmamış olan kuzey bölümünü ortaya çıkarmak amacıyla 1938, 1973 ve 2008 yıllarında kazı çalışmaları yapılmış, kuzeyde bir koridor ve etrafındaki mekanlar dışında başka bir yapı kalıntısına ulaşılmamıştır (Kutlu, 2022:301). Kutlu, kuzey bölümünün hasta odaları olarak, güney bölümünün ise medrese olarak işlev görmüş olabileceğini aktarmaktadır (Kutlu, 2022:302). Taç kapının ardında yer alan giriş eyvanının üzeri beşik tonoz ve aynalı tonozla örtülmüştür. Giriş eyvanına açılan mekanların üzeri de beşik tonozla örtülüdür. Giriş eyvanının karşısında yer alan ana eyvanın önünde revak yer almamakta, doğrudan avluya açılmaktadır. Kuzey eyvanının kuzey duvarında yer alan Bursa kemerli iki açıklık hasta odaları kısmına açılmaktadır. Güney eyvanının üzeri kubbe ve dıştan külahla örtülerek türbe haline getirilmiştir. Bu mekân avluya bir kapı ve iki pencere ile açılmaktadır (Şekil 3.33, 3.34) (Cantay, 1992: 46). Kuzey ve</td><td colspan="1">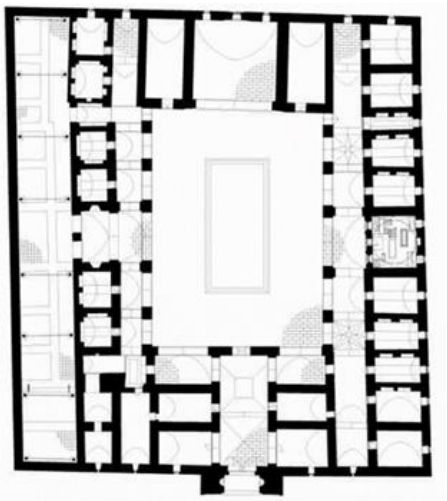
Şekil 3.32 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Planı (Yiğiter, 2018)

Şekil 3.33 Keykavus Darüşşifası Türbe Girişi (URL10)

Şekil 3.34 Keykavus Darüşşifası Türbe Kasnağı (URL11)</td></tr>
</table>

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**2D
YAPIM YILI: 1217	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** I.İzzeddin Keykavus	**MİMARI:** Mimar Bedreddin

güney revakları yalnızca avluda değil, ana eyvanın iki yanında da devam etmektedir. Güney revakı aynı şekilde batı duvarına kadar devam ederken, kuzey revakı avlunun hizasında son bulur. Kuzey eyvanı ve ana eyvanın üzeri de beşik tonozla örtülmüştür.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Şifahanenin tamamında kesme taş malzeme kullanılmış, tonoz ve kubbeler tuğla ile örülmüştür (Sözen, 1970:94; Cantay, 1992:48). Giriş cephesi olan batı cephesinde ortada taç kapı, iki yanında yer alan bölümlerde ise mazgal pencereler görülmektedir (Şekil 3.35). Güney cephesinde en altta yuvarlak kemerli pencere sırası, üstte mazgal sırası ve çörtenler, en üstte ise daha küçük boyutlu pencereler ve türbe bölümü yer almaktadır (Şekil 3.36) (Cantay, 1992:47). Türbe kasnağının her bir yüzünde sivri kemerli alanlar içerisinde tuğla bezemeler görülmektedir (Şekil 3.34) (Kuban, 2002:181; Kutlu, 2022:283). Yeniden inşa edilmiş olan Kuzey cephesinin üst kısımlarında Güney cephesindekine benzer mazgal pencereler ve çörtenler yer almaktadır (Şekil 3.37). Doğu cephesinde

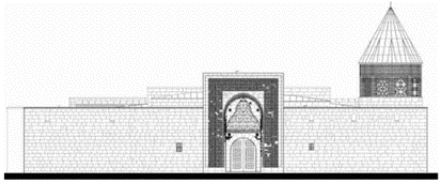

Şekil 3.35 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Projesi'nden Batı Cephesi (Yiğiter, 2018)

Şekil 3.36 Keykavus Darüşşifası Güney Cephesi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.37 Keykavus Darüşşifası Kuzey Cephesi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.38 Keykavus Darüşşifası Doğu Cephesi (URL12)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**2E
YAPIM YILI: 1217	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** I.İzzeddin Keykavus	**MİMARI:** Mimar Bedreddin

görülen farklı duvar dokuları, cephenin geçirdiği onarımların izlerini taşımaktadır (Şekil 3.38) (Kutlu, 2022: 283).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Batı yönünde yer alan giriş cephesinin inşasında düzgün kesme taş kullanılmıştır (Cantay, 1992: 47).
- Cephenin ortasında yer alan taç kapı beden duvarından daha yüksek ve öne çıkıntılı olacak şekilde inşa edilmiştir (Şekil 3.39, 3.40).
- Giriş cephesindeki bezemelerin tamamı taç kapı üzerinde yer almaktadır.
- Süsleme programının ağırlıklı olarak geometrik geçmelerden meydana geldiği görülmektedir.
- Taç kapıyı çevreleyen iki geniş bordür de yıldız motifleriyle bezenmiştir (Şekil 3.41, 3.42)
- Kavsara nişini dolduran dokuz sıra mukarnas bezemenin son sırasının içleri de palmet ve rumi motifleriyle süslenmiştir (Şekil 3.43, 3.44).
- Mukarnasları çevreleyen burma desenli sivri kemer zemine kadar devam etmektedir (Şekil 3.45).

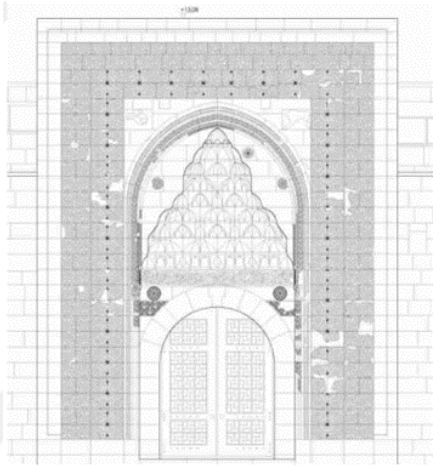

Şekil 3.39 Keykavus Darüşşifası 2006 Restorasyon Projesi'nden Taç Kapı (Yiğiter, 2018)

Şekil 3.40 Keykavus Darüşşifası Taç Kapısı (URL13)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI</td><td>KATALOG NO:2F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1217</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
I.İzzeddin Keykavus</td><td>MİMARI:
Mimar Bedreddin</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Köşe sütuncelerinin üzerinden başlayıp kavsara kemerini içerden çevreleyen iki adet bezemeli bordür ise kademeli yüzeylere işlenmiştir (Şekil 3.45, 3.46). Geniş olanı palmet ve rumilerle, dar olan ise rumi motifleriyle bezenmiştir.
Kavsara köşeliklerinde dört adet rozet yer almaktadır (Şekil 3.46).
Bu rozetlerden iki tanesi yıldız motifi, biri ise çiçek motifi ile bezelidir. Dördüncü rozet tahrip olduğundan bezemesi anlaşılamamaktadır.
Kavsara kemerinin iki yanında yer alan hayvan figürleri oldukça harap olmuş durumdadır (Şekil 3.47).
Figürlerin ne olduğu konusunda farklı araştırmacıların farklı tahminleri bulunmaktadır. Sözen ve Aslanapa bu figürlerin aslan ve boğa figürleri olduğunu, Bilget iki aslan figürü olduğunu, Cantay ise iki pars figürü olduğunu aktarmaktadır (Sözen, 1970:97; Aslanapa, 1997:146; Bilget, 1990:4; Cantay, 1992:48).
Giriş kapısının üzerinde, kavsara nişini üç yönden dolaşan yazı bordürü yapının kitabesidir (Şekil 3.44) (Sözen, 1970: 97; Kutlu, 2022: 285).

</td><td colspan="1">
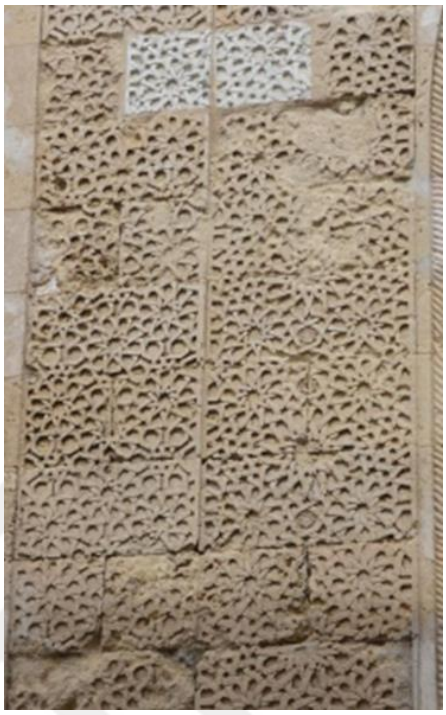
Şekil 3.41 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Bordürleri (URL14)
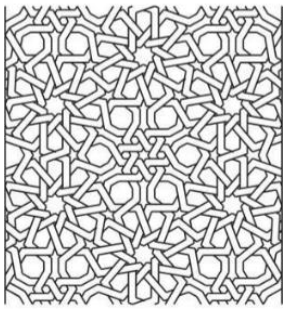
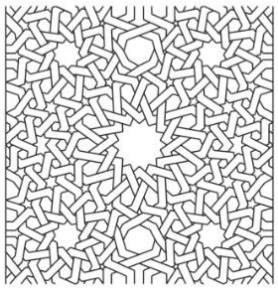
Şekil 3.42 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Bordürleri (Bulut, 2020)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI</td><td>KATALOG NO:2G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1217</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
I.İzzeddin Keykavus</td><td>MİMARI:
Mimar Bedreddin</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Giriş açıklığının yuvarlak kemerinin köşeliklerinde yüzeysel olarak işlenmiş rozetler görülmektedir (Şekil 3.48).
Taç kapı mihrabiyelerinin mukarnaslı kavsara nişi Bursa kemeri formunda burmalı silmelerle çevrili bir kemerle çevrelenmiştir (Şekil 3.49).
Kemer köşeliklerinde ise bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır.
Mihrabiyeyi çeviren bordür Selçuklu geçmeleriyle bezenmiştir (Cantay, 1992:48).
Mihrabiyelerin üzerinde yer alan bezeme bordürü giriş açıklığının kemerine kadar devam eder (Şekil 3.50).
Taç kapının köşe sütuncelerinin bezemeleri oldukça harap halde olmasına rağmen bitkisel motiflerle bezendiği kalan kısımlardan anlaşılmaktadır (Şekil 3.51).

</td><td>

Şekil 3.43 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.44 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi Kitabe (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.45 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Kemerinden Detay (URL15)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**2H
YAPIM YILI: 1217	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** I.İzzeddin Keykavus	**MİMARI:** Mimar Bedreddin

Şekil 3.46 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Nişi Kenarındaki Rozetler (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.47 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Kavsara Kemeri Köşeliklerindeki Figürler (URL16)

Şekil 3.48 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Giriş Kemerinin Köşesindeki Rozetler (D. Osseman)

Tablo 3.3 Keykavus Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**2I
YAPIM YILI: 1217	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** I.İzzeddin Keykavus	**MİMARI:** Mimar Bedreddin

Şekil 3.49 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Mihrabiye (Dick Osseman)

Şekil 3.50 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Bezemeler (Dick Osseman)

Şekil 3.51 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Sol Bölüm (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI</td><td>KATALOG NO:3A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1228-1229</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Melike Turan Melek</td><td>MİMARI:
Ahlatlı Hürremşah</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Sivas ili, Divriği ilçesinde, Divriği Kalesi'nin yer aldığı tepenin güneybatısında, surların dışına inşa edilmiştir (Şekil 3.52, 3.53, 3.54) (Kutluay, 1988:21). Ulu cami ve türbe ile birlikte bir külliye içerisinde yer alan darüşşifa, camiye bitişiktir (Kutluay, 1988:21; Özkul, 2020:58). Külliyede beş inşa kitabesi, beş usta kitabesi, altı onarım kitabesi olmak üzere on altı adet kitabe yer almaktadır (Kutluay, 1988:22). Kitabesine göre Divriği Darüşşifası, 1228/29 yılında Melike Turan Melek tarafından yaptırılmıştır (Kutluay, 1988:22-25; Aslanapa, 1997:115; Özkul, 2020:58; Ülgen, 1962:94). Darüşşifa'nın ana eyvanının doğu duvarında yer alan usta kitabesinde "Ahlatlı Hürremşah yaptı" ifadeleri yer almaktadır (Ülgen, 1962:94; Kutluay, 1988:26-28; Özkul, 2020:58). 19. yüzyılda meydana gelen depremde oldukça zarar görmüş, başlayan onarımlar uzun süre tamamlanamamış 20. Yüzyıla kadar devam etmiştir. 1961 yılında Y.Mimar Ali Saim Ülgen ve ekibi tarafından rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır (Kutlu, 2017:170). 1985 yılında UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınmıştır.</td><td colspan="1">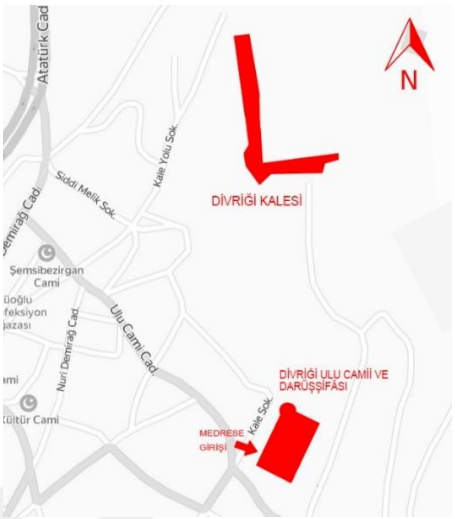

Şekil 3.52 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Konum (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.53 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Kuşbakışı Görünüm (URL17)

Şekil 3.54 Divriği Ulucami ve Darüşşifası (Kuban,2010)</td></tr>
</table>

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3B
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

PLAN ÖZELLİKLERİ

Kapalı avlulu, iki katlı, dört eyvanlı, simetrik bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.55, 3.56, 3.57). Avlunun üst örtüsünün ortasında aydınlık feneri, avlunun ortasında sekizgen havuzu bulunmaktadır (Şekil 3.58, 3.59). Batı ve güney kanatları iki katlıdır (Şekil 3.57). Kuzey, güney ve doğuda yer alan eyvanların ve batı kanattaki giriş eyvanının iki yanında birer adet mekân yer almaktadır. Yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan mekân türbedir (Aslanapa, 1997:116). Bu mekânın üzeri kemerle iki alana ayrılarak kubbe ve tonozla örtülmüştür. Kubbenin üzerinde dışarıdan piramidal bir külah yer almaktadır (Şekil 3.56). Eyvanların üzeri yıldız ve haç tonozların farklı çeşitleri görülmektedir. Güneybatıda üst kata ulaşan merdiven bulunmaktadır.

CEPHELER ÖZELLİKLERİ

Darüşşifanın batıya bakan giriş cephesinde, ortada taç kapı, taç kapının iki yanında hem altta hem üstte birer adet pencere yer almaktadır (Şekil 3.60, 3.61). Kuban, üst pencerenin üzerinde boğa kafalı bir çörten olduğunu aktarmaktadır (Kuban, 1999:56). Günümüzde böyle bir çörten

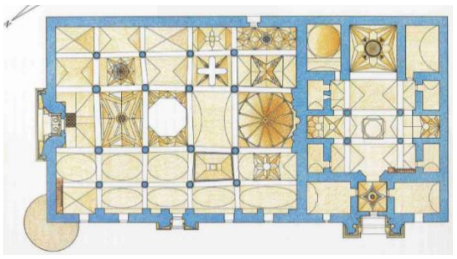

Şekil 3.55 Divriği Ulucami ve Darüşşifası Planı (Kuban, 1999)

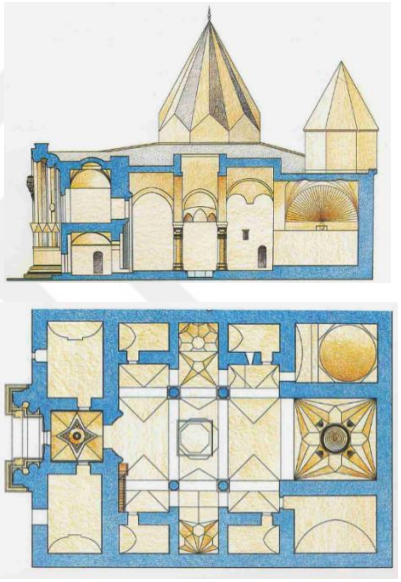

Şekil 3.56 Divriği Darüşşifası Zemin Kat Kesit ve Planı (Kuban, 1999)

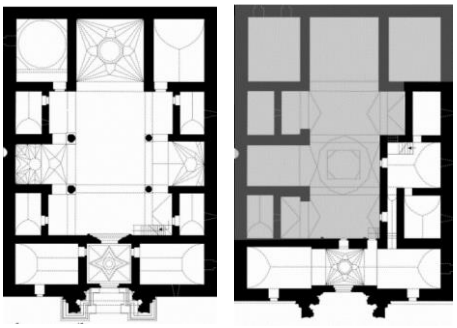

Şekil 3.57 Divriği Darüşşifası Zemin Kat (Solda) ve Birinci Kat (Sağda) Planı (Kutlu, 2017)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3C
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

görülmemektedir. Kuzey cephesi camiye bitişiktir. Bu cephe üzerinde, türbe bölümünün camiye açılan dikdörtgen kesitli bir penceresi yer almaktadır (Kutlu, 2017:168). Güney cephesine, bu yöndeki mekanlara ait mazgal pencereler yerleştirilmiştir (Şekil 3.62). Doğu cephesinde türbe bölümünün külahı ve türbeye ait kemerli mazgal pencereler görülmektedir (Şekil 3.63).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Batı cephesi Darüşşifanın giriş cephesidir.
- Darüşşifanın beden duvarı camiden daha yüksek olduğundan, bitişik olan iki yapının cepheleri birbirinden ayırt edilebilmektedir (Şekil 3.60).
- Darüşşifanın giriş cephesindeki bezemeleri kesme taştan inşa edilmiş olan taç kapı üzerinde toplanmıştır (Şekil 3.65).
- Yüksek bir kaideye oturan taç kapı, bordürlerle çevrili dikdörtgen bir çerçeve içine alınmamış olması bakımından farklılık göstermektedir (Şekil 3.65).
- Kaide farklı genişlikteki silme ve bordürlerle bezelidir. Bu bezemeler

Şekil 3.58 Divriği Darüşşifası Avlu (URL18)

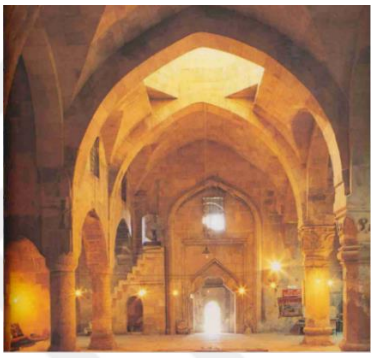

Şekil 3.59 Divriği Darüşşifası Avlu (Kuban,1999)

Şekil 3.60 Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Batı Cephesi (Şaşmaz, 2019)

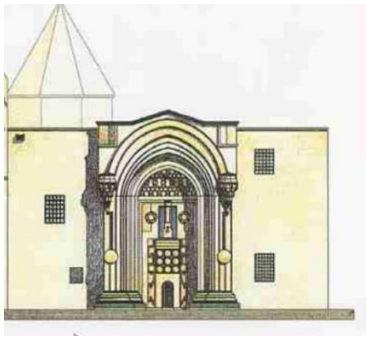

Şekil 3.61 Divriği Darüşşifası Batı Cephesi (Kuban, 1999)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3D
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

"sırasıyla silme takımı, iç bükey bordür kalın kaval silme, rûmî desenli alan ve halat şeklindeki silmelerle oluşturulmuş geçme desenden oluşan" bir kompozisyona sahiptir (Şekil 3.64) (Karadaş, 2011: 212).

- Taç kapı nişi silmelerden meydana gelen, iç içe iki taç kemerle çevrelenmiştir (Karadaş, 2011:204).
- Taç kapı kemerinin üzerindeki iri palmet motifleri, silme ve ince sütuncelerin bir nevi başlık işlevini yerine getirmektedir. Bu palmetlerin üzerindeki bezemeler tamamlanmamıştır (Şekil 3.66) (Karadaş, 2011:204; Kuban, 1999:123).
- En dıştaki iki silmenin üzerinde yer alan yuvarlak panolarda palmet ve rumi motifleri yer almaktadır (Şekil 3.67).
- Panoların üzerine ise insan başı figürleri yerleştirilmiştir (Şekil 3.67). Sağdaki kadın, soldaki ise erkek figürüdür. Selçuklu şifahanelerinde benzerleri görülen bu figürlerden, kadın figürü ayı erkek figürü ise güneşi temsil etmektedir (Aslanapa, 1997:117; Özkul, 2020:60).
- Yine aynı silmelerin üzerinde, figürlerden sonra kabartma rumi motifi gelmektedir (Şekil 3.67)

Şekil 3.62 Divriği Darüşşifası Güney Cephesi (URL19)

Şekil 3.63 Divriği Darüşşifası Doğu Cephesi (URL20)

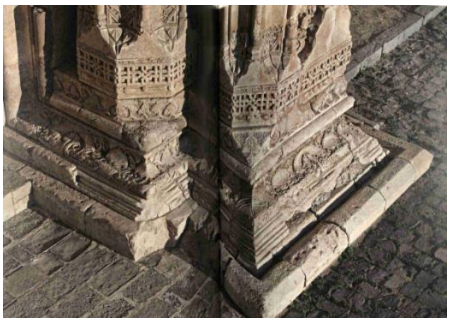

Şekil 3.64 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Kaidesi (Kuban, 2010)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3E
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

- Yukarı doğru devam eden silmeler taç kapı nişindeki pencerenin hizasında dışa doğru dönerek üçgen şeklinde birleşmektedir. Bunun üzerinde ise iri bir başlık yerleştirilmiştir (Şekil 3.68).
- Taç kapının kemeri bu başlığın üzerine oturmaktadır (Şekil 3.69).

  Taç kapının iç kısımlarında yer alan diğer silmeler, insan başı figürlerinin altında yer alan yuvarlak panoların hizasında iki yatay bordürle kesilmektedir (Şekil 3.70).
- Bu bordürlerden alttaki geçme motiflerden oluşan geometrik bezemeye, üstteki ise palmet ve rumilerden oluşan bitkisel bir bezemeye sahiptir.
- Taç kapı kemerinin üst kısmı üç adet bordürle bezenmiştir (Şekil 3.69).
- Üstteki iki bordürde de silmelerin oluşturduğu alanların zemini rumilerle bezenmiştir.
- Üçüncü bordürdeki bezeme üçgen ve yarım altıgenden meydana gelen motifin ters düz yerleştirilmesinden elde edilmiştir. Bu motiflerin arasındaki boşluklarda da ince bir rumi bezeme görülmektedir (Şekil 3.68, 3.69) (Karadaş, 2011:213-214).

Şekil 3.65 Divriği Darüşşifası Taç Kapı (Kuban, 2010)

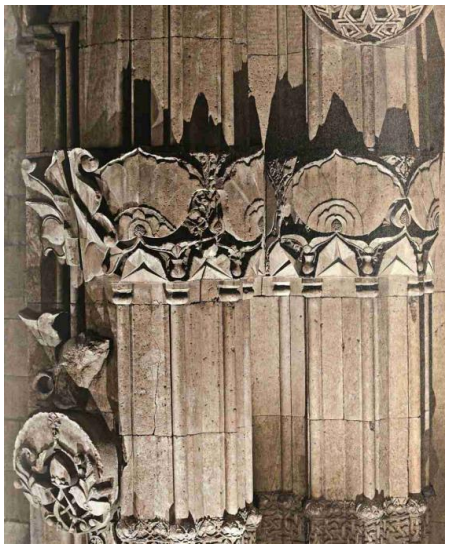

Şekil 3.66 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Palmet Motiflleri (Kuban, 2010)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3F
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

- Taç kapı nişindeki sivri kemerli giriş kapısı, üstte bir pano, iki yanda ise birer bordürle çevrelenmiştir (Şekil 3.71).
- Giriş açıklığının üzerinde yer alan panonun bezemesinde içleri bezeli dokuz adet büyük sekizgen, bu sekizgenlerin arasında yine içleri bezeli daha küçük sekizgenlerden oluşan bir kompozisyon görülür (Şekil 3.71).
- Yanlardaki bordürlerde ise kırık hatlardan meydana gelen bir silmenin araları rumilerle bezenmiştir (Şekil 3.71) (Karadaş, 2011:214).
- Panonun üzerinde kitabe, kitabenin üzerinde ise pencere yer almaktadır (Şekil 3.71, 3.72).
- Pencerenin ortasına yerleştirilmiş sütunun kaide ve gövdesi bitkisel, başlığı geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.72, 3.73).
- Bu denge sütunu, 1939 Erzincan depremine kadar dönerken, depremden sonra dönmemiştir (Özkul, 2020:60).
- Sütuncenin kaidesinin yanında yer alan konsollara da rumi motifler işlenmiştir.
- Pencerenin iki yanında rumi bezemelerin yer aldığı panolar ve rozetler yer almaktadır. Pano ile pencere arasına

Şekil 3.67 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Yuvarlak Pano ve İnsan Figürleri (Kuban, 2010; Sarı, Mesara, Çolpan 2004)

Şekil 3.68 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Başlık (Kuban, 2010)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3G
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

- yerleştirilmiş rozetlerin yarısı pano üzerine denk gelmektedir (Şekil 3.72, 3.75).
- Rozetlerin içerisinde yer alan altı kollu yıldız Süleyman Mührü'dür. Rozeti çevreleyen Hilal ise İslamı temsil etmektedir. Rozetin ortasında da motiflerle işlenmiş haç işareti yer alır. Bu kompozisyon şifahanenin din fark etmeksizin herkese açık olmasını temsil etmektedir (Şekil 3.75) (Özkul, 2020:60).
- Bu rozetlerin üzerinde, iki yanda, içteki kemer formundaki silmelerin üzerine yerleştirilmiş rozetler yıldız motifi ile bezenmiştir (Şekil 3.76).
- Taç kapı alınlığında 22 adet beş kollu yıldız motifinden meydana gelen geometrik bir kompozisyon görülür (Şekil 3.74).

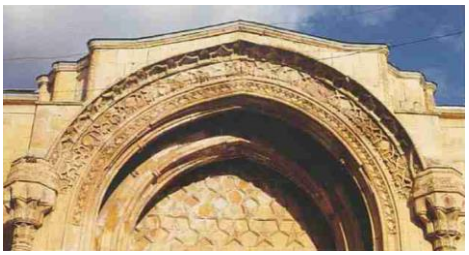

Şekil 3.69 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Kemeri (Kuban, 1999)

Şekil 3.70 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Geçmeli Bordür (URL21)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3H
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

Şekil 3.71 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Giriş Kapısı (Dick Osseman)

Şekil 3.72 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Nişi Pencere (Dick Osseman)

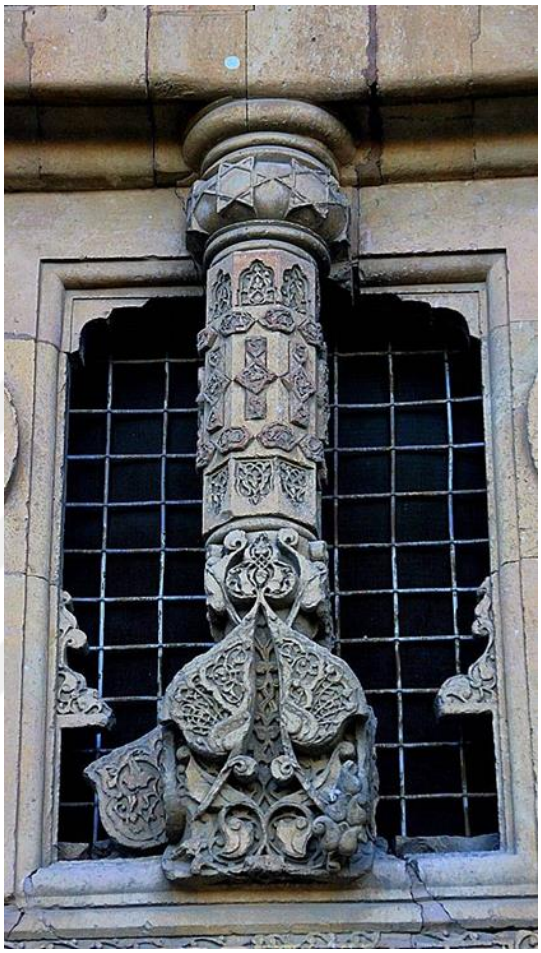

Şekil 3.73 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Pencere Denge Sütunu (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.4 Divriği Darüşşifası (Devamı)

YAPININ ADI: DİVRİĞİ DARÜŞŞİFASI			**KATALOG NO:**3I
YAPIM YILI: 1228-1229	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Melike Turan Melek	**MİMARI:** Ahlatlı Hürremşah

Şekil 3.74 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Alınlık (Özkul, 2020)

Şekil 3.75 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Pencere Yanındaki Rozet ve Pano (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.76 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Rozet (URL22)

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:4A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1237-1238</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Mahperi Hatun</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Huand Hatun Medresesi, Kayseri iç kalesinin doğusunda, surların dışında inşa edilmiştir (Şekil 3.77, 3.78) (Gönen Kara, 2011:76; Sözen, 1970:109). Yapının inşa edildiği külliye içerisinde, medreseyle birlikte cami, hamam ve türbe yapıları da bulunmaktadır (Akok, 1967:5). Huand Hatun Külliyesi, 1238 yılında II. Keyhüsrev zamanında, I. Alaeddin Keykubad'ın eşi Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır (Aslanapa, 1997:126; Kuran, 1969:70). Medresenin kitabesi olmadığından inşa tarihi kesin olarak bilinmemekte, caminin taç kapısı üzerinde yer alan tarih, külliyedeki yapıların inşa tarihi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte kimi araştırmacılar külliyede yer alan yapıların farklı tarihlerde inşa edildiğini aktarmaktadır (Şaman Doğan, 2012:204). Mimarı bilinmemektedir (Karadaş, 2011:250; Sözen, 1970:109). Taç kapının sağında yer alan sonradan inşa edilmiş revaklı abdest alma bölümü 1967 yılında kaldırılmıştır (Şekil 3.79) (Kuran, 1969:71). 1929 yılında Arkeoloji Müzesi olarak, 1969-1998 yılları arası Etnografya Müzesi olarak kullanılmıştır. Günümüzde içerisinde çeşitli dükkanların yer aldığı</td><td>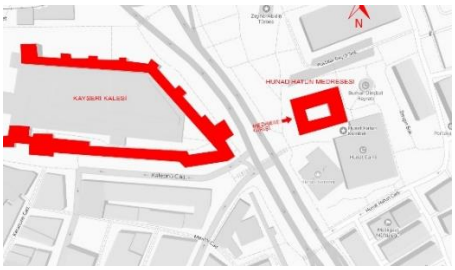
Şekil 3.77 Huand Hatun Medresesi Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.78 Huand Hatun Külliyesi (URL23)

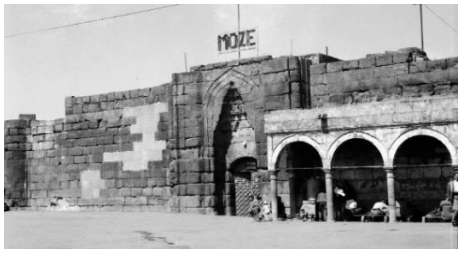
Şekil 3.79 Huand Hatun Medresesi Batı Cephesi Revaklı Şadırvan, 1960 (URL24)</td></tr>
</table>

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ			**KATALOG NO:**4B
YAPIM YILI: 1237-1238	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Mahperi Hatun	**MİMARI:** Bilinmiyor

Kayseri Sanat ve Kültür Evi olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2018:69).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Avlulu, iki eyvanlı, tek katlı, dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.80, 3.81, 3.82). Avlu, dört yandan sivri kemerli revaklarla çevrilmiştir (Şekil 3.80). Revakların üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Giriş eyvanının sağındaki mekân mescittir (Akok, 1967:7; Kuran, 1969:72). Mescit ve yanındaki odanın arasında çatıya çıkan merdiven bulunur (Kuran, 1969:72). Giriş eyvanının karşısında ana eyvan konumlandırılmıştır. Üzeri sivri beşik tonoz örtülüdür. Ana eyvanın güneyinde yer alan üç bölümlü bir mekândan türbeye geçiş bulunmaktadır. Kuzeyindeki mekân ise kapalı dersanedir (Akok, 1967:7; Kuran, 1970:72). Kuzeydeki mekânın üst örtüsünün parçalı olduğu görülür. Ortasındaki kemeri, bu kemere dik ikinci bir kemer böler. Kuzeydeki büyük bölüm beşik tonoz, güneydoğudaki bölüm iki parçalı köşe tonozu ile örtülmüştür. Güneybatıdaki bölüm ise açıktır (Kuran, 1969:72). İki yanda yer alan sekizer adet hücrenin üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Medrese ve

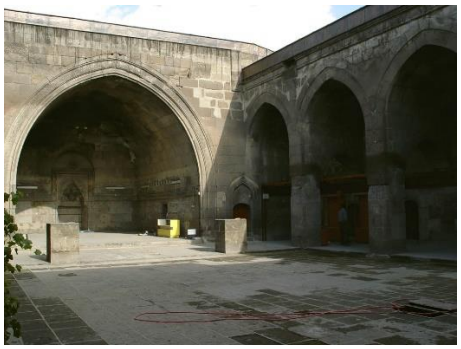

Şekil 3.80 Huand Hatun Medresesi Avlu – Ana Eyvan (Dick Osseman)

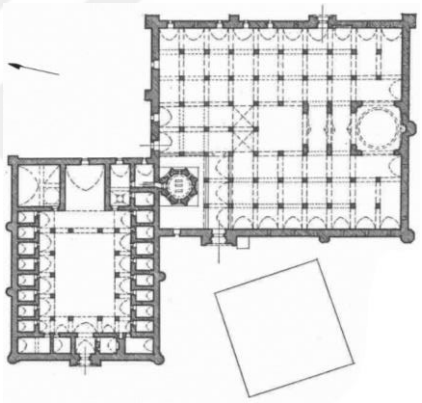

Şekil 3.81 Huand Hatun Külliyesi Planı (Aslanapa, 1997)

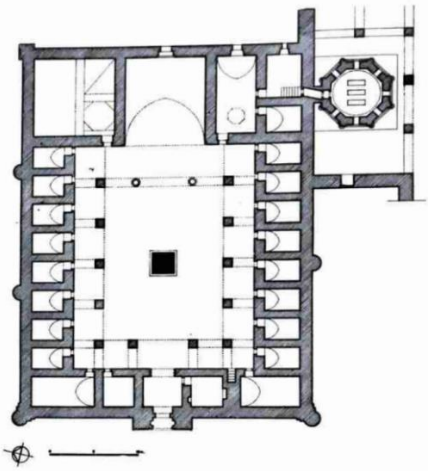

Şekil 3.82 Huand Hatun Medrese Planı (Kuran, 1969)

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ			**KATALOG NO:**4C
YAPIM YILI: 1237-1238	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Mahperi Hatun	**MİMARI:** Bilinmiyor

caminin birleştiği köşede türbe yer almaktadır.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Yapının tamamında düzgün kesme taş kullanılmıştır (Sözen, 1970:109). Giriş cephesi olan Batı cephesinin ortasında taç kapı, cephenin iki yanında ise yuvarlak köşe kuleleri yer almaktadır (Şekil 3.83). Batı cephesinin sağında görülen kare biçimli delikler burada önceden yer alan revak kısmından kalmadır (Şekil 3.79) (Kaya, 2018:69). Güney cephesinin ortasında yuvarlak bir kule görülür (Şekil 3.84). Kuzey cephesinin ortasında iki yuvarlak kule, kuzeydoğu köşesinde kare bir kule yer almaktadır (Şekil 3.85) (Sözen, 1970:111). Doğu cephesinin ortasında ana eyvanın dikdörtgen penceresi yer alır (Şekil 3.86) (Özbek, Arslan, 2008:328). Ana eyvan penceresi dışında herhangi bir açıklık görülmemektedir. Duvarların üzerinde yer alan çörtenlerin bazıları aslan başı şeklindedir (Şekil 3.87) (Özbek, Arslan, 2008:328).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Huand Hatun Medresesi'nin Batı yönünde yer alan giriş cephesindeki

Şekil 3.83 Huand Hatun Medresesi Batı Cephesi (URL25)

Şekil 3.84 Huand Hatun Medresesi Güney Cephesi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.85 Huand Hatun Medresesi Kuzey Cephesi (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.86 Huand Hatun Medresesi Doğu Cephesi (URL26)

Şekil 3.87 Huand Hatun Medresesi Çörtenleri (Yazarın Arşivinden, 2022)

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ			**KATALOG NO:**4D
YAPIM YILI: 1237-1238	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Mahperi Hatun	**MİMARI:** Bilinmiyor

- bezemeler yalnızca taç kapı üzerinde görülmektedir (Şekil 3.88, 3.89).
- Taç kapının iki yanındaki cepheler ve köşe kuleleri bezemesiz bırakılmıştır.
- Giriş cephesinin ortasında yer alan taç kapının büyük bir bölümü tahrip olmuş haldedir.
- Taç kapıyı dışta iki adet sütünce sınırlamaktadır. Bu sütunceler, geçme geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.90) (Ögel, 1966:36; Gönen Kara, 2011:77).
- Sütuncelerin ardından taç kapıyı çevreleyen üç adet bordür gelmektedir (Şekil 3.91).
- Bu bordürler kademeli yüzeyler üzerine işlenmiştir.
- Bezemesiz düz bir silmeden sonra gelen ilk bordür (1) geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.91, 3.92).
- Bu motif, Kufi yazıdan geliştirilmiştir. Uzun dik saplar harf karakteri göstermektedir (Ögel, 1966:37).
- İkinci bordür de (2) poligonlar ve beş kollu yıldız motiflerinden meydana gelen geometrik bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.91-3.92) (Ögel, 1966:37; Gönen Kara, 2011:76-77).

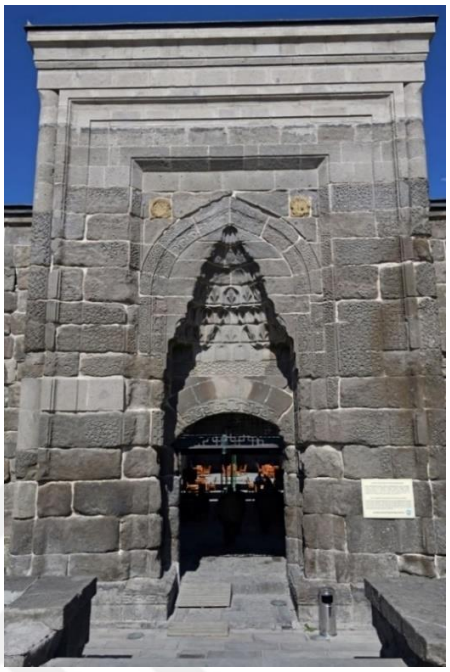

Şekil 3.88 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı (D.Osseman)

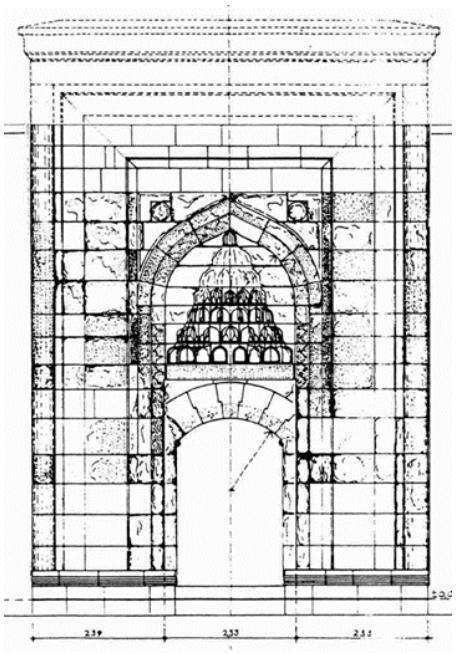

Şekil 3.89 Huand Hatun Medresesi Taç Kapısı, Tuncer'den (Gönen Kara, 2011)

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:4E</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1237-1238</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Mahperi Hatun</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">

İki numaralı bordür, en geniş bordür olarak taç kapıdaki esas bordür olma özelliğini taşımaktadır.
Üçüncü bordür (3) içbükey olarak yerleştirilmiştir (Şekil 3.91, 3.93) (Özbek, Arslan, 2008:328). Birbiriyle kesişen hatların oluşturduğu altıgenlerden meydana gelmektedir.
Kavsara nişinin iki yanında yer alan sütunceler de geometrik motiflerle bezelidir (Şekil 3.94). Bu sütunceler oldukça harap olmuş haldedir.
Kavsara kemeri bu sütuncelerin üzerine oturmaktadır.
Çift bordürden oluşan kavsara kemeri sivri kemer formundadır (Şekil 3.95).
Kavsara kemerinin dıştaki bordürünün zemine kadar uzandığı kalan izlerden anlaşılmaktadır (Özbek, Arslan, 2008:328).
Bu bordür 11 kollu yıldızları çevreleyen poligonlardan meydana gelmektedir (Şekil 3.96) (Ögel, 1966:37).
İçteki bordür ise lotüs ve palmetlerden meydana gelen bitkisel bir kompozisyon ile bezenmiştir (Şekil 3.96) (Ögel, 1966:37).
Kemer köşeliklerinde yer alan rozetler

</td><td colspan="1">
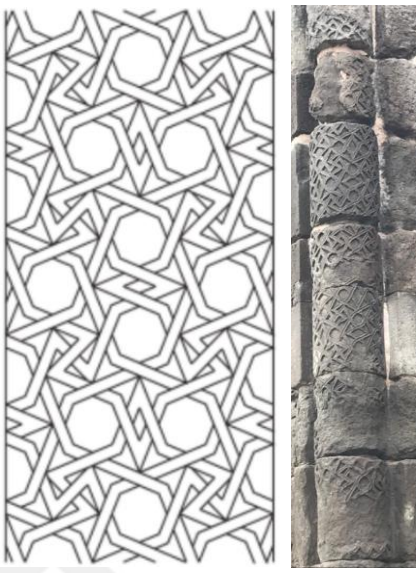
Şekil 3.90 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi Bezeme (Bulut, 2020; Yazarın Arşivinden, 2022)
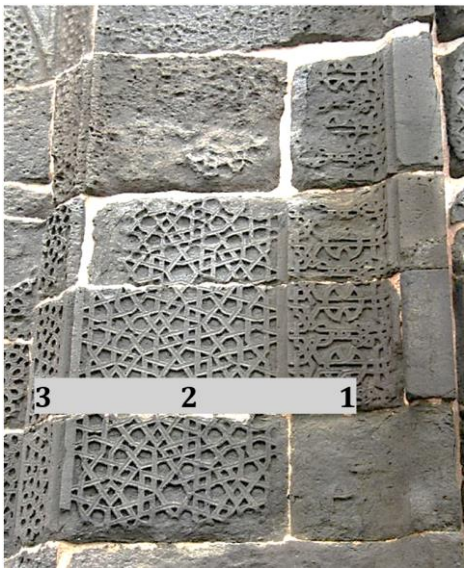

Şekil 3.91 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Bordürleri (Şaşmaz, 2019)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ			**KATALOG NO:**4F
YAPIM YILI: 1237-1238	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Mahperi Hatun	**MİMARI:** Bilinmiyor

harap olmuş haldedir. Yalnızca izleri kalmıştır (Şekil 3.95) (Özbek, Arslan, 2008:328).

- Giriş kapısının basık kemerindeki kompozisyonda iç içe geçen yayların ucunda aşağı doğru bakan palmetler yer alır (Şekil 3.97) (Ögel, 1966:37).
- Bu motifler ters vav harfini (و) anımsatmaktadır (Şekil 3.97).
- Kavsara nişi 7 sıra mukarnasla bezenmiştir. Mukarnas bezemenin en alt sırasında sivri kemerli sağır nişler işlenmiştir (Şekil 3.95, 3.98).

  Mukarnas bezemenin altında kavsara nişini üç yönden dolaşan geometrik bezemeli bordür yer alır (Şekil 3.98).
- Taç kapı kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler üç sıra yivle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.99).
- Mihrabiyelerin üstünde yer alan panolarda geometrik motiflerin arasının palmet motifleriyle bezendiği görülmektedir (Şekil 3.100) (Gönen Kara, 2011:77).
- Mihrabiyelerin oturduğu kaidelerden iç yüzünden başlayan örgü motifli bordür, taç kapının ön ve yan yüzlerinde de devam etmektedir (Şekil 3.101).

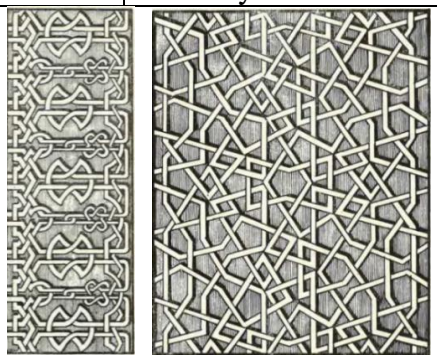

Şekil 3.92 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Sırasıyla 1 ve 2 Nolu Bordür (Ünal, 1982)

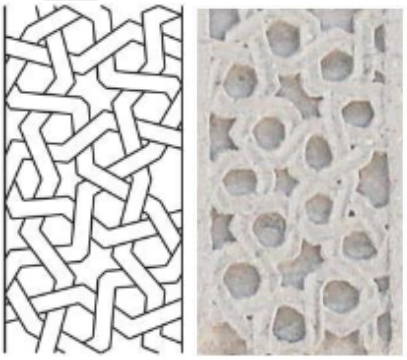

Şekil 3.93 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı 3 Nolu Bordür (Bulut, 2020)

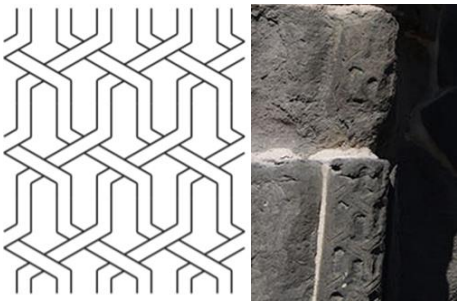

Şekil 3.94 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Köşe Sütunceleri (Bulut, 2020; Dick Osseman)

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:4G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1237-1238</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Mahperi Hatun</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="4">

Şekil 3.95 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri (Dick Osseman)

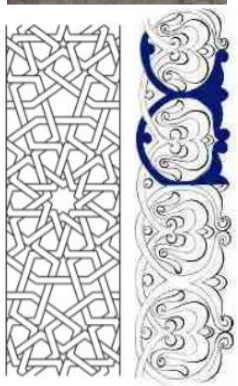
Şekil 3.96 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri Bezemeleri (Karadaş, 2011; Bulut, 2020)

Şekil 3.97 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Giriş Açıklığı Kemeri (Gönen Kara, 2011)
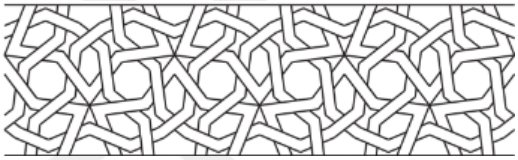

Şekil 3.98 Huand Hatun Medresesi Giriş Kapısı Üzerindeki Bordür (Bulut, 2020; Dick Osseman)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.5 Huand Hatun Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HUAND HATUN MEDRESESİ			**KATALOG NO:**4H
YAPIM YILI: 1237-1238	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Mahperi Hatun	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.99 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiyesi (Yazarın Arşivinden, 2022)

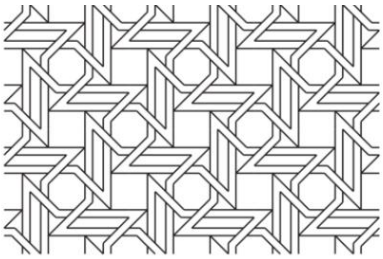

Şekil 3.100 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Pano (Bulut, 2020)

Şekil 3.101 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Kaidesinden Başlayan Bordür (Bulut, 2020; Yazarın Arşivinden, 2022)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE</td><td>KATALOG NO:5A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1242-1243</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Bedreddin Muslih</td><td>MİMARI:
M. bin Osman el Tusi</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Sırçalı Medrese, Konya’nın Meram ilçesinde, Alaaddin Tepesinin güneyinde, Sırçalı caddesinin üzerinde yer almaktadır (Şekil 3.102, 3.103, 3.104). 1242-43 tarihlerinde, II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, II. Alâeddin Keykubâd’ın Lalası Bedreddin Muslih tarafından yaptırılmıştır (Kuban, 2002:182; Aslanapa, 1997:147; Şaman Doğan, 2010:129; Konyalı, 1964:890; Sözen, 1970:160). Mimarı Muhammed bin Osman El Tusi’dir (Kuran, 1969:75). Yapının çini ustasının da bu kişi olduğu düşünülmektedir (Şaman Doğan, 2010:130). Mimarın ismi ana eyvanın kemerinde yer almaktadır (Kuban, 2002:183). Asıl adı Muslihiye Medresesi olan yapı, zengin çini bezemelerinden dolayı Sırçalı Medrese olarak anılmaktadır (Kuran, 1969:75; Oral, 1961:355). Zaman içerisinde pek çok onarım geçiren medrese, 1961 onarımından sonra Konya Mezar Anıtları Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1985 onarımından sonra üst katı Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 2009 yılında yapılan çalışmalarla onarımlar tamamlanmıştır. Günümüzde alt katı Mezar</td></tr>
</table>

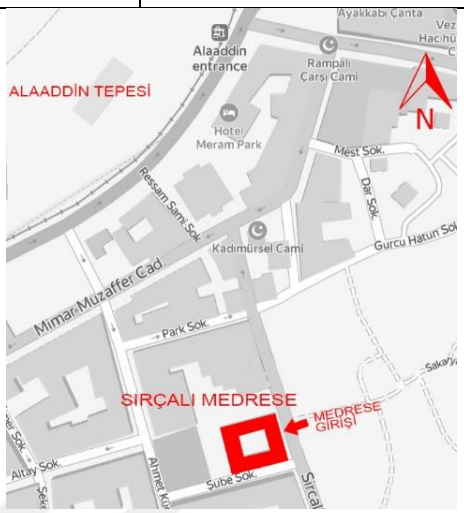

Şekil 3.102 Sırçalı Medrese Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.103 Sırçalı Medrese Kuşbakışı Görünüm (Cılasun, 2018)

Şekil 3.104 Sırçalı Medrese (URL27)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5B
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

Anıtları Müzesi, üst katı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Cılasun, 2018:55; Şaman Doğan, 2010:130).

PLAN ÖZELLİKLERİ

İki eyvanlı, avlulu, iki katlı, simetrik bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.105, 3.106). Dikdörtgen formlu yapı doğu-batı doğrultusunda konumlanmaktadır. Doğu yönündeki mekanların ortasında giriş eyvanı yer almaktadır. Giriş eyvanının üzeri beşik tonozla örtülmüştür (Kuran, 1969:74; Sözen, 1970:162). İki yanında ikişer mekânın yer aldığı görülmektedir. Girişin eyvanının kuzeyinde yer alan türbede yapının banisinin ve ailesinin mezarları yer almaktadır (Kuban, 2002:183; Kuran, 1969:74). Giriş eyvanından iki basamaklı bir merdivenle ulaşılan türbenin üzeri çapraz tonozla örtülmüştür. Avlunun kuzey ve güney yönlerinde hücreler yer almaktadır. Avluda giriş eyvanı ve hücrelerin önünde olmak üzere üç yönde sivri kemerli revaklar bulunmaktadır (Şekil 3.105). Revakların üzeri iki yanda beşik tonozla, giriş eyvanının önündeki kısımlarda ise yer yer çapraz

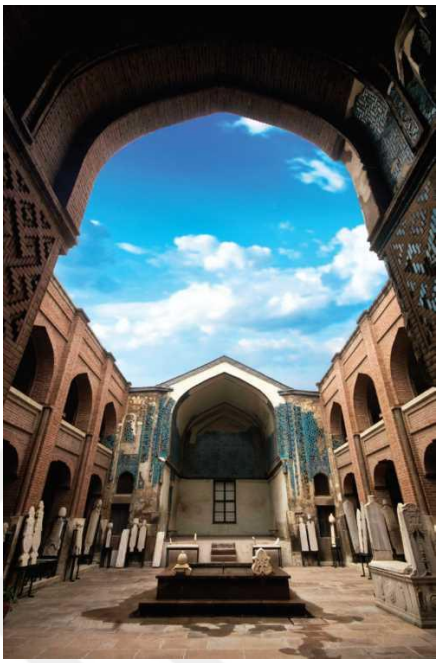

Şekil 3.105 Sırçalı Medrese Avlu ve Ana Eyvan (URL28)

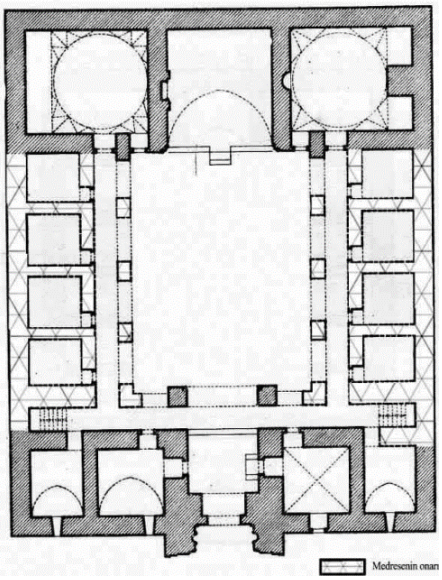

Şekil 3.106 Sırçalı Medrese Planı (Yılmaz, 2017)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5C
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

tonozla örtülmüştür. Öğrenci hücreleriniz üzeri de beşik tonozla örtülüdür (Sözen, 1970:163). Giriş eyvanı ve revak arasında kalan koridorun iki yanında üst kata ulaşım sağlayan merdivenler yer almaktadır. Giriş eyvanının karşısında yer alan sivri beşik tonozla örtülü ana eyvana avludan üç basamakla ulaşılır (Şekil 3.105). Ana eyvanın güney duvarında mihrabı bulunmaktadır. İki yanında yer alan mekanların üzeri kubbe ile örtülmüştür.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Doğu yönünde yer alan giriş cephesi ve taç kapı kesme taştandır (Şekil 3.107, 3.108) (Aslanapa, 1997:147; Oral, 1961:356; Şaman Doğan, 2010:131). Dışa çıkıntılı olarak inşa edilen taç kapı, kavsara nişinin derinliğinden dolayı adeta bir eyvan görünümündedir (Cılasun, 2018:59). Taç kapının iki yanında yer alan cephelerden sağda bir adet, solda üç adet olmak üzere pencere açıklıkları ve üst kısımlarda birer adet çörten görülmektedir. Taç kapının solunda yer alan iki dar pencere yuvarlak kemerlidir. Diğer cephelerin yapımında moloz taş, avlu revakları, tonoz ve kubbelerde tuğla kullanılmıştır

Şekil 3.107 Sırçalı Medrese Doğu Cephesi (Cılasun, 2018)

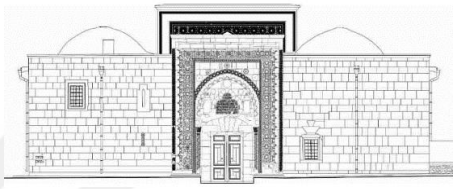

Şekil 3.108 Sırçalı Medrese Doğu Cephesi (Yılmaz, 2017)

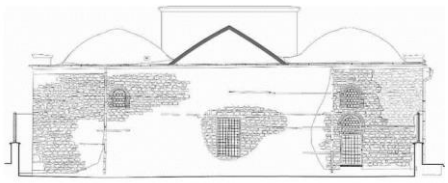

Şekil 3.109 Sırçalı Medrese Batı Cephesi (Yılmaz, 2017)

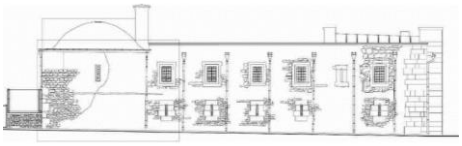

Şekil 3.110 Sırçalı Medrese Kuzey Cephesi (Yılmaz, 2017)

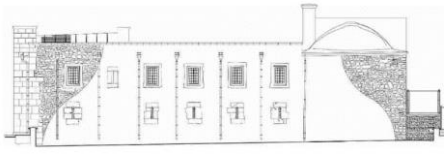

Şekil 3.111 Sırçalı Medrese Güney Cephesi (Yılmaz, 2017)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5D
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

(Cılasun, 2018:56; Şaman Doğan, 2010:131). Kuzey ve güney cephelerinde yer alan pencerelerden alt kat pencereleri dar ve sivri kemerli, üst kat pencereleri ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.110, 3.111). Batı cephesinde ana eyvan ve yanındaki mekanlara ait pencere açıklıkları görülmektedir. Üst kat hizasındaki pencereler ve sağ alt pencere yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.109).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Doğu yönünde yer alan giriş cephesinde yalnızca taç kapı üzerinde bezemelerin olduğu görülmektedir (Şekil 3.112, 3.113).
- Taç kapı, özgün halini koruyarak günümüze ulaşmıştır (Cılasun, 2018:60; Şaman Doğan, 2010:130).
- Giriş kapısının söve ve kemerinde, kavsaranın tonozunda ve kitabe kemerinde iki renk taş kullanılmıştır (Şaman Doğan, 2010:131).
- Taç kapıyı dört adet bordür çevrelemektedir. Bu bordürler dıştan içe doğru kademeli olarak konumlanmışlardır (Şekil 3.114).
- Taç kapı, üstte iki adet silme ile sonlanır.

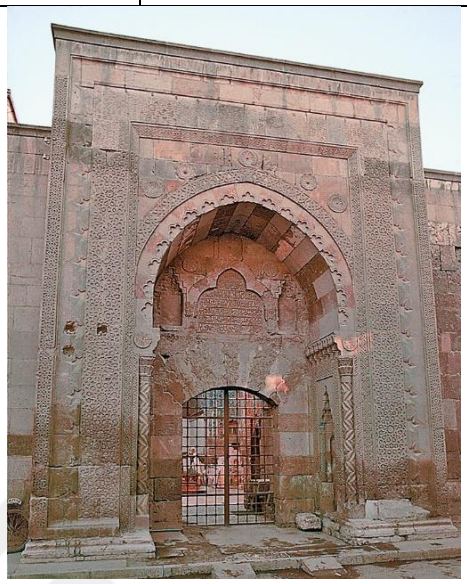

Şekil 3.112 Sırçalı Medrese Taç kapı (URL29)

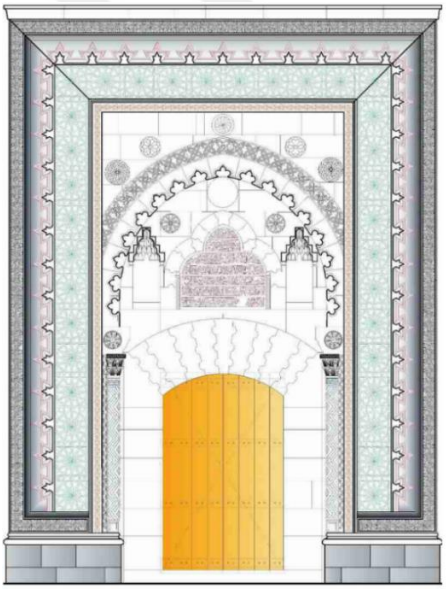

Şekil 3.113 Sırçalı Medrese Taç Kapı (Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi'nden Marangoz, 2019)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5E
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

- Taç kapı bordürleri (Şekil 3.114) dıştan içe doğru incelendiğinde, ilk bordür (1) zikzak ve dairelerin iç içe geçmesinden meydana gelen geometrik bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.114, 3.115).
- İkinci bordür (2), içleri meyilli olarak kesilmiş yarım yıldızlardan oluşan motif sırasıyla bezenmiştir. Bu yıldızların etrafı iki sıra ince silme ile çevrelenmiştir (Şekil 3.114, 3.115).
- En geniş bordür olan üçüncü bordürde (3), on iki kollu yıldızlar alt ve üst kısımlarında kesişmekte, bu kesişmelerden geometrik bir ağ oluşmaktadır.
- Bu ağın kesişimlerinde beş ve altı kollu yıldızlar ve çokgenler yer almaktadır.
- Yıldızların ortalarında çiçek ve çarkıfelek motifleri yer alır (Şekil 3.114, 3.115) (Şaman Doğan, 2010:136).
- Dördüncü bordür (4), içe doğru 45 derecelik bir meyille konumlandırılmıştır. Bitkisel bezemeli bordür, iç içe geçmiş rumi ve palmet motiflerinden meydana gelmektedir. Bu desen bordürlerde oldukça sık rastlanılan bir uygulamadır (Şekil 3.114, 3.115) (Karadaş, 2011:271).

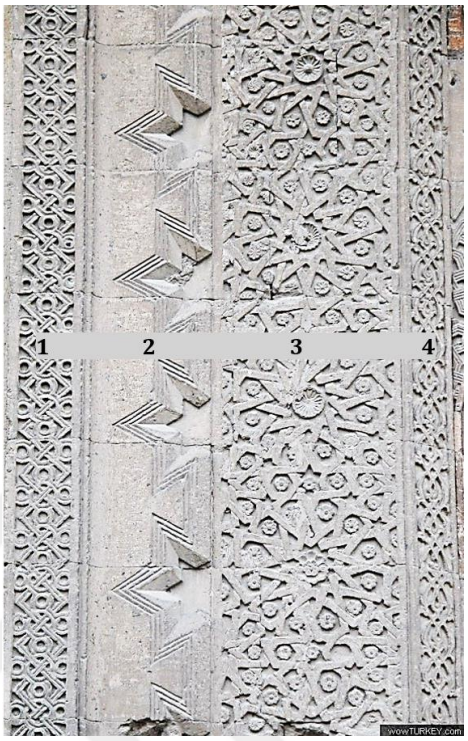

Şekil 3.114 Sırçalı Medrese Taç kapı Bordürleri (URL30)

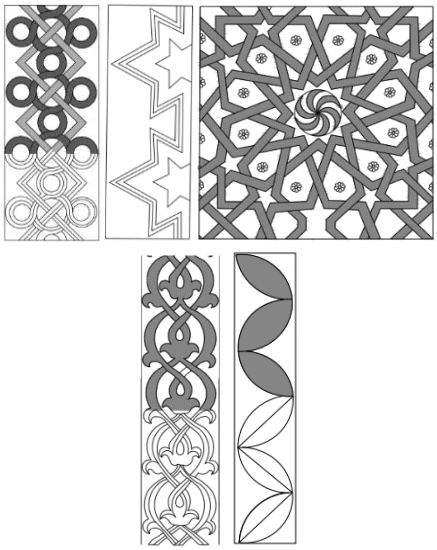

Şekil 3.115 Sırasıyla Sırçalı Medrese Taç kapı Bordür Bezemeleri (Şaman Doğan, 2010)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE</td><td>KATALOG NO:5F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1242-1243</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Bedreddin Muslih</td><td>MİMARI:
M. bin Osman el Tusi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Bu bordürden sonra gelen, sütünce ile dördüncü bordür arasında yer alan bordür (Şekil 3.115), sütünce boyunca devam edip taç kapıyı çevrelemez.
Bu bordür, yaprak motifleri ile bezenmiştir. Yapraklar zikzak oluşturacak şekilde yerleştirilmişlerdir.
Kavsara nişi, mukarnasla bezenmemiş, sivri kemerli beşik tonozla örtülmüştür (Şekil 3.116).
Kavsarayı iki kademeli bir kemer çevrelemektedir (Şekil 3.116, 3.117). Bu kademeler farklı bezemelere sahiptir.
İlk bezemede derin oyma dilimli motifler belirli aralıklarla sıralanmıştır. Bu motifler yarım çiçek desenini andırmaktadır.
İkinci bezemede ise geçme motiflerden oluşan geometrik bir kompozisyon yer almaktadır.
Bu kemerin tepesinde bir, kemer köşeliklerinde ikişer adet olmak üzere, kemer üzerine beş adet rozet yerleştirilmiştir (Şekil 3.117).
Bu rozetlerde stilize edilmiş çiçek ve çarkıfelek motifleri görülmektedir (Cılasun, 2018:63; Şaman Doğan, 2010:139).</td><td>
Şekil 3.116 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi (URL31)

Şekil 3.117 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kavsara Kemeri (Cılasun, 2018)

Şekil 3.118 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mukarnas Konsol (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.119 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mukarnas Konsol Rozet (Cılasun, 2018)</td></tr>
</table>

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5G
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

- Kavsara kemerleri iki yanda üç sıra mukarnas bezemeli konsollara oturmaktadır (Şekil 3.118).
- Solda yer alan mukarnas konsolun alt sırasındaki kemerli alanlara çiçek motifleri yerleştirilmiştir (Şekil 3.118).
- Sağdaki mukarnasların alt sırası ise bezemesiz bırakılmıştır.
- Bu konsolların dışa bakan tarafına rozet yerleştirilmiştir (Şekil 3.119). Bu rozetler yıldız-palmet motiflerinden bir kompozisyonla bezenmiştir (Şaman Doğan, 2010:138).
- Konsolların altında ise köşe sütunceleri yer almaktadır (3.120, 3.121).
- Çift başlıklı sütuncelerin gövdelerinde derin oyma zikzak motifleri yer almaktadır
- Akantus yapraklarıyla bezenmiş başlık ve gövde arasında yer alan şeritlerden soldaki zencirek motifi ile, sağdaki örgü motifi ile bezenmiştir (Şekil 3.120, 3.121) (Cılasun, 2018:63; Şaman Doğan, 2010:138).
- Giriş kapısının basık kemeri iki renkli geçmeli taşlarla örülmüştür (3.122).
- Kapı kemerinin oturduğu taşın üzerinde yan yana sivri kemerli iki niş yüzeysel

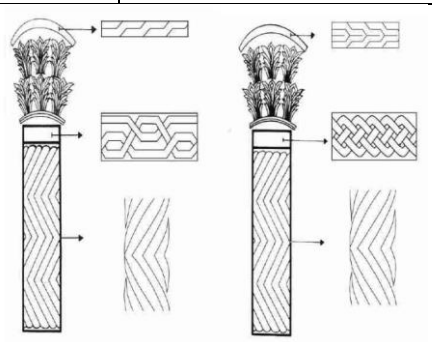

Şekil 3.120 Sırçalı Medrese Taç Kapı Köşe Sütunceleri (Marangoz, 2019)

Şekil 3.121 Sırçalı Medrese Taç Kapı Köşe Sütunce Başlıkları (Marangoz, 2019)

Şekil 3.122 Sırçalı Medrese Taç Kapı Giriş Kapısı Kemeri (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE			**KATALOG NO:**5H
YAPIM YILI: 1242-1243	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Bedreddin Muslih	**MİMARI:** M. bin Osman el Tusi

olarak işlenmiştir (Şekil 3.122).

- Kapı kemerinin üzerinde, dilimli kemerli alanda yapının kitabesi yer almaktadır (Şekil 3.123).
- Kitabenin iki yanında yer alan mukarnaslı nişler üst kata ait pencere açıklıklarıdır (Şekil 3.123).
- Mukarnaslar ve kitabe kemeri iki yanda yer alan sütuncelerle sınırlandırılmıştır.
- Kitabeye ait sütunceler zar başlıklı, gövdeleri burma bezemelidir.
- Beyaz mermerden yapılmış olan kitabe, 7 sıra Selçuklu Sülüsüyle Arapça olarak yazılmıştır (Konyalı, 1964:889).
- Kitabe kemerinin üzerinde üç adet rozet görülmektedir (Şekil 123).

  Rozetlerin üzerindeki bezemeler tahrip olmuştur. Mevcut izlerden mukarnas konsolların üzerinde yer alan rozetlerle aynı bezemelere sahip oldukları anlaşılmaktadır (Şaman Doğan, 2010:143).
- Taç kapı nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler mukarnaslı kavsara nişine sahiptir (Şekil 3.124, 3.125).
- Mihrabiyelerin köşe sütunceleri kübik kaideli, küre başlıklıdır. Silindirik gövdeleri zikzak motifleriyle bezelidir.

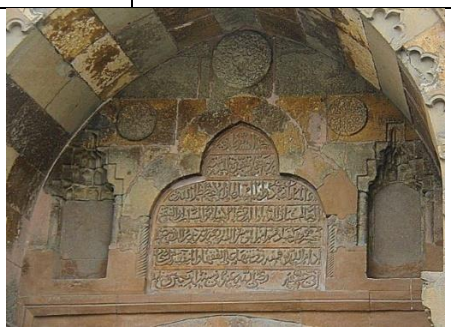

Şekil 3.123 Sırçalı Medrese Taç Kapı Kitabe (Şaşmaz, 2019)

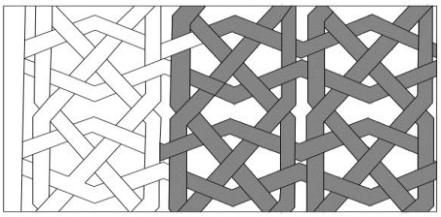

Şekil 3.124 Sırçalı Medrese Taç Kapı Sağ Mihrabiye ve Bordürü (Marangoz, 2019; Şaman Doğan, 2010)

Tablo 3.6 Sırçalı Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SIRÇALI MEDRESE</td><td>KATALOG NO:5I</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1242-1243</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Bedreddin Muslih</td><td>MİMARI:
M. bin Osman el Tusi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mihrabiyeleri birer adet bordür çevrelemektedir. Bu bordürler geçmeli motiflerden meydana gelen geometrik bezemeye sahiptir (Şekil 3.124, 3.125).
Sol mihrabiyedeki geçmeli motiflerin arasına küçük çiçek motifleri yerleştirilmiştir (Şekil 3.125).
Mihrabiyelerin kavsara nişinin içinde daha küçük mukarnaslı küçük nişler açılmıştır.
Bu küçük nişlerin mukarnas bezemelerinin köşelikleri kıvrık dal ve Rumilerle bezenmiştir (Şekil 3.126) (Cılasun, 2018:64; Oral, 1961:357).</td><td>
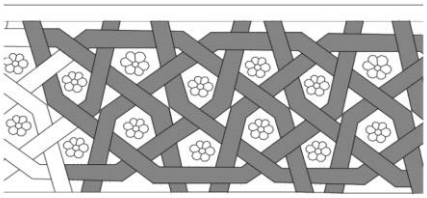
Şekil 3.125 Sırçalı Medrese Taç Kapı Sol Mihrabiye ve Bordürü (Marangoz, 2019; Şaman Doğan, 2010)

Şekil 3.126 Sırçalı Medrese Taç Kapı Mihrabiye Nişi Bezemeleri (Şaşmaz, 2019)</td></tr>
</table>

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6A
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

YAPININ ÖZELLİKLERİ

Hacı Kılıç Medresesi, Kayseri'nin Kocasinan ilçesinde, şehir merkezinin kuzeyinde, Mimar Sinan Parkıyla Karşılıklı bir konumda yer almaktadır (Şekil 3.127, 3.128, 3.129). Bitişiğindeki camiyle birlikte 1249 yılında, İzzeddin Keykavus döneminde, Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi tarafından yaptırılmıştır (Sözen, 1970:118; Öney, 1966:377). Mimarının kim olduğu ve medresenin neden Hacı Kılıç Medresesi adıyla tanındığı bilinmemektedir (Sözen, 1970:118). Medresenin duvarları arkada küçük bir kısım hariç tamamen yenilenmiş, cami ise asıl haliyle günümüze ulaşmıştır (Öney, 1966:377). Yıkılmış olan bölümler 1547 yılında yeniden inşa edilmiştir (Özbek, Arslan, 2008:342). Medresenin bilinen ilk onarımı olan bu onarım Kayseri Sancakbeyi Hüseyin Bey tarafından yaptırılmıştır (Demir, 2011:45). 1901-1902 tarihinde minare eklenmiştir. Caminin batı giriş kapısının da bu döneme ait olduğu düşünülmektedir (Demir, 2011:45). Günümüzde ibadete açıktır.

Şekil 3.127 Hacı Kılıç Medresesi Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

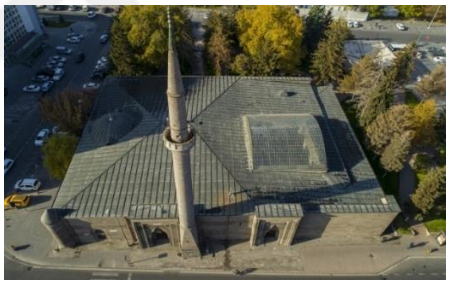

Şekil 3.128 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Kuşbakışı Görünüş (URL32)

Şekil 3.129 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi(URL33)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6B
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu, iki eyvanlı, tek katlı bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.130, 3.131) (Sözen, 1970:118). Doğu-Batı doğrultusunda konumlandırılmış yapının kuzeyinde medrese, güneyinde ise cami bölümü yer almaktadır. Medresenin planı, bağımsız olarak değil camiyle birlikte ele alınmıştır. Medrese ve caminin avlusu ortaktır. Bu özelliği bakımından az sayıda örnek arasında yer almaktadır (Kuran, 1969:75; Sözen, 1970:118-119) Cami, avluya üç büyük kemerle açılmaktadır (Şekil 3.132) (Sözen, 1970:118-119). Medrese bölümleri ilk bakışta, caminin revaklı avlusu izlenimini vermektedir (Sözen, 1970:119). Avlu üç yönden sivri kemerli revaklarla çevrelenmiştir (Şekil 3.131). Bu revaklar arkasında yer alan mekânların duvarlarına da sivri kemerle bağlanır (Kuran, 1969:76). Medresenin güneydoğu köşesinde yer alan giriş eyvanının üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Karşısında ana eyvan konumlanmıştır. Ana eyvanın üç duvarında nişleri bulunmaktadır. Üzeri sivri kemerli tonozla örtülmüştür (Sözen, 1970:120: Kuran, 1969:75; Öney, 1966:384). Tüm mekanların üzeri beşik tonozla örtülmüştür.

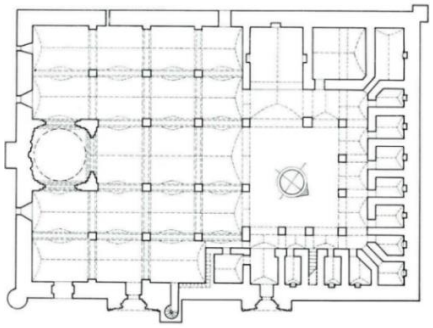

Şekil 3.130 Hacı Kılıç Medresesi Plan (Öney, 1966)

Şekil 3.131 Hacı Kılıç Medresesi Avlu (Özbek, Arslan, 2008)

Şekil 3.132 Hacı Kılıç Medresesi Cami Geçişi (Özbek, Arslan, 2008)

Şekil 3.133 Hacı Kılıç Medresesi Doğu Cephesi Taç Kapılar (URL34)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6C
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

Giriş eyvanının bitişiğindeki odanın yanında dama çıkışı sağlayan merdiven yer alır (Sözen, 1970:121; Kuran, 1969:75). Girişin solunda, caminin içinde yer alan mekâna iki bölümden de ulaşım bulunmaktadır. Sivri beşik tonozlu bu mekân, yapının 1552 yılında, onarımını yaptıran Hüseyin adlı kişinin gömülmesiyle türbe haline gelmiştir (Sözen, 1970:121; Göde, 2011:76). Caminin güneydoğu köşesinde silindirik, medresenin kuzeybatı köşesinde kare formlu köşe kuleleri yer almaktadır. Anadolu Selçuklu mimarisinde medrese ve caminin birbirine bitişik olarak yapıldığı örnekler görülmekle birlikte bunlar genellikle birbirinden ayrı iki yapı olarak tasarlanmıştır. Hacı Kılıç Cami ve Medresesi birlikte ele alınmış olmaları bakımından özgün bir plana sahiptir (Öney, 1966:386).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Yapının bütününde kesme taş kullanılmıştır (Sözen, 1970:118). Medrese ve caminin ortak cephesi olan doğu cephesinde (Şekil 3.133, 3.134) güneydoğu köşede kübik kaidesi, silindirik gövdesi ve konik bir külahı olan köşe kulesi görülür. Cami ve medresenin beden duvarları aynı hizada

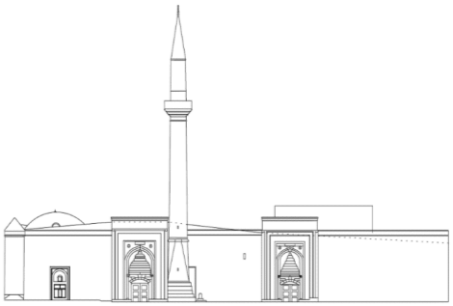

Şekil 3.134 Hacı Kılıç Medresesi Doğu Cephesi (Demir, 2011)

Şekil 3.135 Hacı Kılıç Cami Minare Kaidesinin Yanındaki Mezar (Yazarın Arşivinden, 2022)

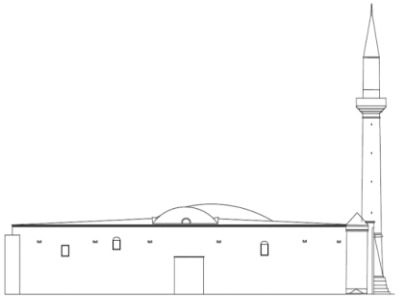

Şekil 3.136 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Güney Cephesi (Demir, 2011)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6D
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

olduğundan bu cephe tek bir yapıya aitmiş gibi görünmektedir. Köşe kulesinin kuzeyinde bir pencere yer alır. Pencerenin kuzeyinde camiye ait taç kapı, taç kapının kuzeyinde ise minare bulunmaktadır. Minare özgün olmayıp, yapıya sonradan eklenmiştir (Öney, 1966:377; Tuncer, 1997:109; Göde, 2011:71). Minarenin bitişiğinde bir mezar yer almaktadır (Şekil 3.135). Minarenin, önüne inşa edildiği pencerenin çerçevesi minarenin yanından görülebilmektedir (Şekil 3.135) (Demir, 2011:54). Minarenin kuzeyinde, medreseye ait taç kapı yer almaktadır. Taç kapılar dışa çıkıntılı olarak ve beden duvarlarından yüksek inşa edilmiştir. Caminin güney duvarında ise mihraba ait dikdörtgen çıkıntı, altı adet çörten ve basık kemerli üç pencere görülmektedir (Şekil 3.136) (Öney, 1966:377; Demir, 2011:61). Batı cephesinde caminin kapısı, kapının üst seviyesinde üç adet pencere yer alır (Şekil 3.137). Demir, kuzeybatı köşesinde olduğu gibi güneybatı köşesinde de kare kesitli bir payanda (köşe kulesi) olduğunu belirtmektedir (Demir, 2011:63-64). Kuzey cephesinde herhangi bir açıklık görülmemekle birlikte dört adet çörten yer

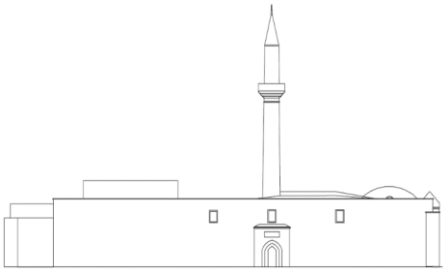

Şekil 3.137 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Batı Cephesi (Demir, 2011)

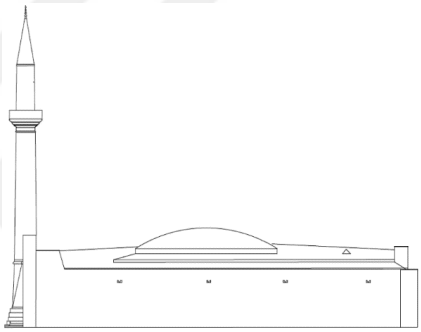

Şekil 3.138 Hacı Kılıç Cami ve Medresesi Kuzey Cephesi (Demir, 2011)

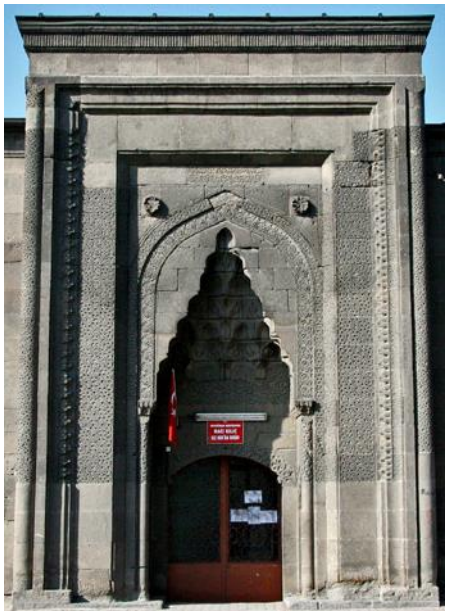

Şekil 3.139 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı (URL35)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6E
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

almaktadır (Şekil 3.138).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Medresenin doğu yönünde yer alan giriş cephesinde yalnızca taç kapıda bezemelerin olduğu, diğer yüzeylerin düz kesme taştan sade bir görünüme sahip olduğu görülmektedir (Şekil 3.139, 3.140).
- Taç kapı dört adet bordür ile çevrelenmiştir (Şekil 3.141).
- Taç kapının köşelerinde geometrik bezemeli gömme sütunceler yer almaktadır (Şekil 3.142).
- Sütuncelerin ardından düz bir silme gelmektedir.
- Silmenin ardından içe doğru kavisli bir alanda kufi yazıya benzeyen geometrik bir motifle bezeli ilk bordür (1) görülmektedir (Şekil 3.141, 3.142).
- İkinci bordür (2) mukarnas bezemelidir (Şekil 3.141).
- Üçüncü bordür (3) en geniş bordürdür. Geometrik motiflerle bezenmiştir.
- Dördüncü bordür (4) 45'lik bir açıyla yerleştirilmiş, geometrik motiflerle bezenmiştir.
- Bu bordürlere bitişik, iç kısımda yer alan

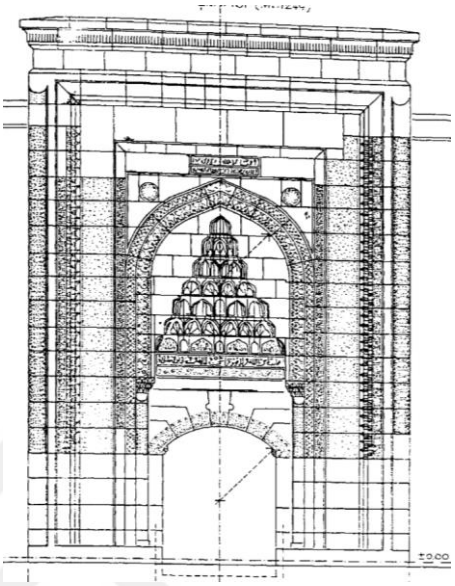

Şekil 3.140 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı (Tuncer, 1997)

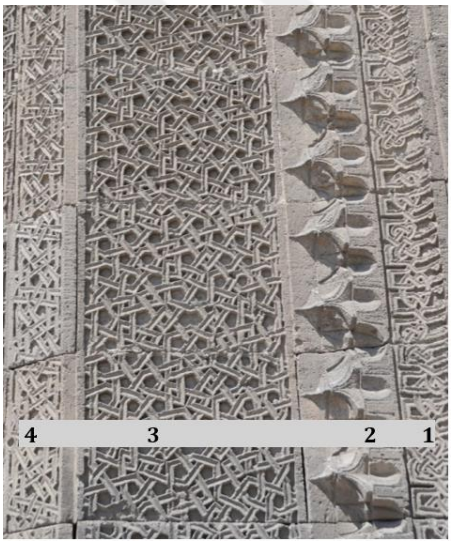

Şekil 3.141 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Bordürleri (URL36)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6F
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

bordür kavsara kemerini çevreleyerek zemine kadar devam eder (Şekil 3.143, 3.144).

- Kesişen çizgilerin meydana getirdiği geometrik bir bezemeye sahiptir.
- Kavsara kemerini içte çevreleyen bordür ise köşe sütuncelerinin üzerinde son bulur.
- Bu kemerin bezeme kompozisyonu palmet ve rumilerden meydana gelen ulama bir kompozisyondur (Karadaş, 2011:291).
- Yedi sıra mukarnas bezemeli kavsara nişi, bu iki bordürle süslenen sivri kemer ile çevrelenmektedir (Şekil 3.143).
- Mukarnas bezemenin son sırasında sivri kemerli alanlar içerisinde palmet ve rumilerle bezeli alanlar görülmektedir (Şekil 3.146).

  Kemer köşeliklerinde birer adet rozet yer almaktadır. Günümüze tahrip olmuş bir şekilde ulaşan bu rozetlerin, kalan izlerden asıl halinde geometrik kafes motifi ile bezendiği anlaşılmaktadır (Şekil 3.143) (Öney, 1966:383).
- Kemerin üzerinde ise yapının beyaz mermerden iki sıra halinde yazılmış kitabesinin olduğu görülmektedir (Şekil

Şekil 3.142 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı 1 Nolu Bordür ve Dış Sütunce (Yazarın Arşivinden, 2022)

Şekil 3.143 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri (Demir, 2011)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6G
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

- 3.145) (Kuran, 1969:77; Öney, 1966:383).
- Mukarnas bezemenin altında yer alan iki bordürden biri yazı, diğeri bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.146) (Kuran, 1969:77).
- Bitkisel motiflerle bezeli bordürde, kıvrımlı dalların uçlarında palmetlerin olduğu görülmektedir (Karadaş, 2011:291).
- Basık kapı kemerinin üzeri birbirine geçme bitkisel bir motif ile bezenmiştir. Kemerin iç tarafında kabartma şeklinde örgü motifi görülmektedir (Şekil 3.147).
- Kavsara nişinin köşelerinde yer alan sütuncelerin gövdesi geometrik bezemeye sahiptir (Şekil 3.150).
- Akantus yaprağından oluşan sütun başlığının üzerinde mukarnaslı bir friz yer almaktadır. Bu friz mihrabiyelerin üzerindeki pano boyunca devam etmektedir (Şekil 3.149, 3.150) (Öney, 1966: 383).
- Frizin üzerinde ise kavsara kemerinin başladığı görülmektedir.
- Kavsara nişinin iki yanında beş sıra mukarnas bezemeli mihrabiyeler yer alır (Şekil 3.150).

Şekil 3.144 Hacı Kılıç Medresesi Kavsara Kemeri Bordürleri (URL37)

Şekil 3.145 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Kitabesi (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6H
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

- Mukarnas bezemenin tepesinde palmet motifi görülür (Şekil 3.148).
- Mukarnas köşeliklerinde ise yıldız motifinin uçlarında palmetlerin yer aldığı bir kompozisyona sahip rozetler yer alır.
- Mihrabiyelerin sivri kavsara kemeri palmet ve rumilerden oluşan bitkisel bezemeye sahiptir.
- Mihrabiyelerin üzerinde yer alan panoda baklava motiflerinin arası yıldız, palmet gibi farklı motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.150, 3.151) (Öney, 1966:383).

Şekil 3.146 Hacı Kılıç Medresesi Kavsara Nişi Bordürleri (Yazarın Arşivinden, 2022)

Şekil 3.147 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Giriş Kapısı Kemeri (Yazarın Arşivinden, 2022)

Şekil 3.148 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye (D. Osseman)

Tablo 3.7 Hacı Kılıç Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: HACI KILIÇ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**6I
YAPIM YILI: 1249	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Abu'l-Kasım ibn Ali al-Tusi	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.149 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Köşe Sütunce Başlığı (Demir, 2011)

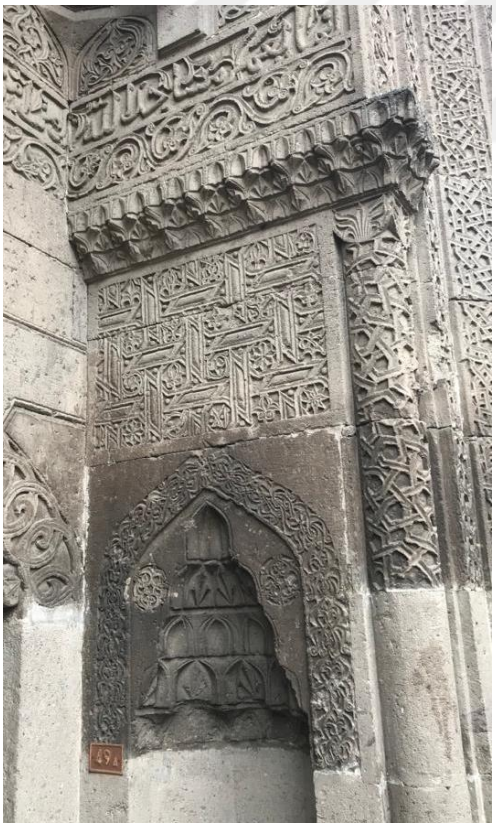

Şekil 3.150 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye (Yazarın Arşivinden, 2020)

Şekil 3.151 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Üzerindeki Bezemeler (Dick Osseman)

Tablo 3.8 Taş Medrese

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:7A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1250</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Konya’nın Akşehir ilçesinde yer alan Taş Medrese, bir külliye kompleksinin parçası olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.152, 3.153). Medrese, mescit, türbe, hankah, imaret ve çeşme bölümlerinden meydana gelen külliyenin yalnızca medrese, mescit ve türbe bölümleri günümüze ulaşabilmiştir (Yavaş, 2007:58). Halk arasında ”Halkalı Medrese” olarak da anılmaktadır. Osmanlı Kayıtlarında da “Halkalı” ve “Atabek Gazi” gibi isimlerle bahsedilmiştir (Yavaş, 2007:56) 1250 yılında II. Keykavus döneminde, Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. (Sözen, 1970:23; Aslanapa, 1997:148; Kuran, 1969:81). Mimarı bilinmemektedir. Çift şerefeli minareye sahip ilk medrese olan Taş Medrese, bu özelliği bakımından Konya İnce Minareli Medrese’nin öncüsü konumundadır (Aslanapa, 1997:148; Sözen, 1970:28). Yapı zaman içerisinde uğradığı tahribatlar neticesinde pek çok onarım geçirmiştir. 1940 yılında başlayan onarımlar aralıklarla devam etmiştir. 1965 yılında Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Demiralp, 1990:98; Kalfazade, 2011:158). 1965-66 onarımıyla yapıda kimi</td><td>

Şekil 3.152 Taş Medrese Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.153 Taş Medrese, 2020 (URL38)

Şekil 3.154 Taş Medrese Son Cemaat Mahalli ve Türbe Eyvanı (Sarre’den, Ertaş,2017)</td></tr>
</table>

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE			**KATALOG NO:**7B
YAPIM YILI: 1250	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

değişiklikler meydana gelmiştir. Sol eyvan kaldırılarak yerine oda konulmuştur. Türbe eyvanı ve duvarlarında da özgün haline göre farklılıklar meydana gelmiştir (Şekil 3.154) (Ertaş, 2017:5). 2009 yılında restorasyonuna başlanan yapıda özgün haline uygun olacak şekilde onarımlar gerçekleştirilmiştir. Günümüzde "Akşehir Taş Medrese Taş Eserler Müzesi" olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Ertaş, 2017:7).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu, dört eyvanlı ve tek katlı bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.155, 3.156). Doğu-Batı doğrultusunda yönlenen yapı, dikdörtgene yakın bir formdadır. Giriş cephesinin iki ucuna yerleştirilen mekanlarla plan şeması ters T görünümü almıştır (Demiralp, 1990:90). Giriş aksı ortada yer almakta, taç kapının karşısında ana eyvan konumlanmaktadır. Giriş eyvanının üzeri beşik tonozla örtülmüştür (Sözen, 1970:25). Giriş eyvanının sağında beşik tonozla örtülü üç mekân, solunda beşik tonozla örtülmüş bir oda ve onun yanında türbenin eyvanı ile mescit yer almaktadır (Sözen, 1970:25).

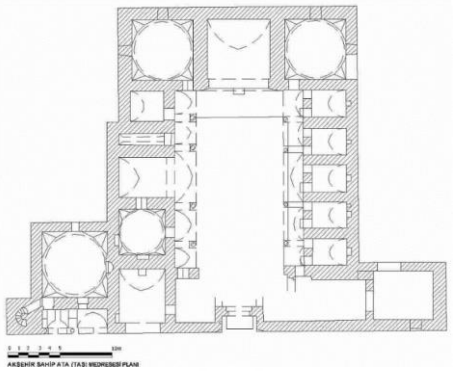

Şekil 3.155 Taş Medrese Planı (Demiralp'ten, Yavaş,2007)

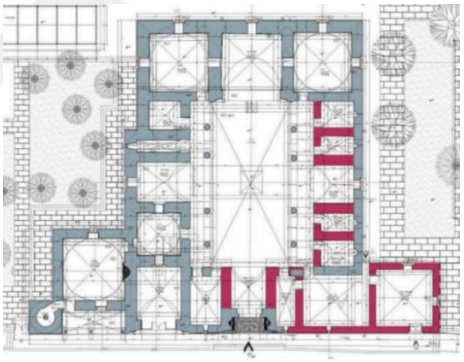

Şekil 3.156 Taş Medrese Restorasyon Tadilat Projesi (Ertaş, 2017)

Şekil 3.157 Taş Medrese Avludan Ana Eyvana Bakış (URL39)

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE			**KATALOG NO:**7C
YAPIM YILI: 1250	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

Güney-batı köşesinde dışa çıkıntılı olarak inşa edilmiş Darülkurra bölümünün Batı cephesinde sokağa açılan bir kapısı yer almaktadır (Kuran, 1969:81; Ertaş, 2017:5). Giriş eyvanının solunda yer alan sivri beşik tonozla örtülü eyvandan türbenin kripta kısmına giriş bulunmaktadır (Demiralp, 1990:91; Kalfazade, 2011:158). Giriş eyvanının karşısında yer alan ana eyvanın üzeri sivri kemerli tonozla, iki yanında yer alan mekanların üzeri kubbe ile örtülmüştür. Avlunun kuzey ve güney yönlerinde beşik tonozla örtülü revaklar yer almaktadır. Yan eyvanların üzeri sivri beşik tonozla örtülmüştür. Revaklar ve hücre duvarları arasındaki bağlantı yuvarlak kemerler ile sağlanmış, yan eyvanlara denk gelen bölümlerde revak açıklığı geniş tutulmuştur. Güney revakının ardında ortada yan eyvan yanlarında ise sivri beşik tonozla örtülü hücreler yer almaktadır. Kuzey revakının ardında ise ortada eyvan, eyvanın doğusunda iki hücre, batısında ise üzeri kubbe ile örtülü türbe ve türbenin eyvanı yer alır (Kuran, 1969:81). Kuzey eyvanının batı duvarında, türbe ile arasında sivri kemerli bir pencere yer almaktadır (Sözen, 1970:25; Demiralp, 1990:95).

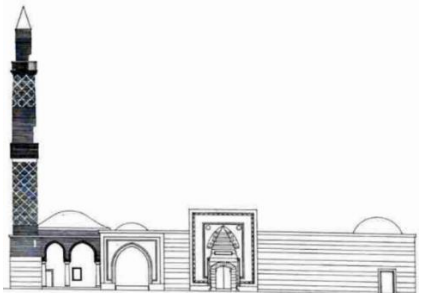

Şekil 3.158 Taş Medrese Batı Cephesi (Kuran, 1969)

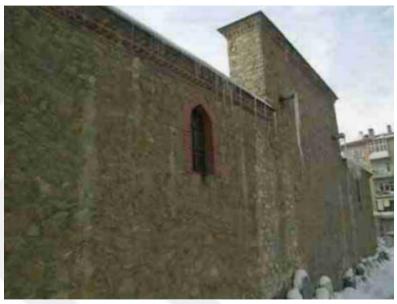

Şekil 3.159 Taş Medrese Doğu Cephesi (Yavaş, 2007)

Şekil 3.160 Taş Medrese Güney Cephesi (Yavaş, 2007)

Şekil 3.161 Taş Medrese Kuzey Cephesi (Yavaş, 2007)

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE			**KATALOG NO:**7D
YAPIM YILI: 1250	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Giriş cephesi olan Batı cephesinde soldan sağa sırasıyla minare kaidesi, son cemaat mahalli, türbenin eyvanı, taç kapı ve Darülkurra kısmına ait kapı açıklığı yer almaktadır (Şekil 3.158). Taç kapı dışa çıkıntılı olarak inşa edilmediğinden tüm cephe elemanları aynı hizada yer almaktadır. Taç kapı ile Darülkurra'nın kapı açıklığı arasında yer alan kısımda iki adet çörten olduğu görülmektedir. Günümüze asıl haliyle ulaşamayan taç kapı, 1910 yılında onarım amacıyla kavsara başlangıcına kadar sökülmüş, daha sonra onarım gerçekleşmediğinden uzun süre bu şekilde kalmıştır (Kuran, 1969:79; Kalfazade, 2011: 158). Taç kapı ve yanındaki yüzeylerde mermer, türbe eyvanında iki renkli taş, son cemaat mahallinde ise tuğla kullanılmıştır (Sözen, 1970:24-27). Üç adet sütuna oturan sivri kemerli iki açıklıktan meydana gelen son cemaat mahallinin asıl halinde sırlı tuğlaların arasında çinilerin yer aldığı aktarılmaktadır (Sözen, 1970:24). Medresenin doğu cephesi, ana eyvan kemeri dışında yıkıldığından, günümüze asıl haliyle ulaşmamıştır (Şekil 3.159). Günümüzde ana

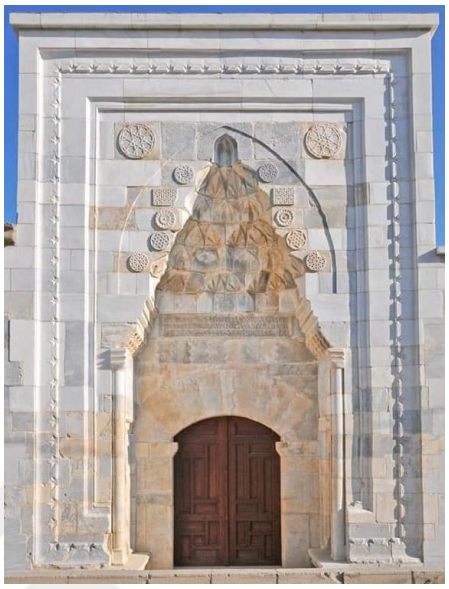

Şekil 3.162 Taş Medrese Taç Kapı (URL40)

Şekil 3.163 Taş Medrese Taç Kapı Bordür (URL41)

Şekil 3.164 Taş Medrese Taç Kapı Rozetler (URL42)

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE			**KATALOG NO:**7E
YAPIM YILI: 1250	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

eyvanın iki yanındaki mekanlara ait sivri kemerli pencere açıklıkları görülmektedir. Güney cephesinin batı köşesindeki mekân dışa çıkıntılı olarak inşa edilmiştir. Bugün bu cephede herhangi bir açıklık bulunmamaktadır (Şekil 3.160). Kuzey cephesindeki mekânlar doğu-batı doğrultusunda dışa doğru kademeli bir hat üzerinde yer almaktadır (Şekil 3.161). Kuzey eyvanının doğusunda yer alan mekân, mescit ve minare bölümleri bu kademelenmeyi meydana getirmektedir (Yavaş, 2007:63).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Batı yönündeki giriş cephesinin ortasında yer alan taç kapı, silmelerle kademelendirilmiş çerçeveye sahip, sade bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.162).
- Bu silmelerden birinin üzerinde yarım yıldız motiflerinden meydana gelen bir bezeme görülmektedir (Şekil 3.163).

  Kavsara nişinde yer alan yedi sıra mukarnas bezeme, sivri kemer formunda bir silmeyle çevrilmiştir (Şekil 3.164).
- Kavsara kemeri ve mukarnas bezeme, silmelerden oluşan bir konsolun üzerinde son bulmaktadır (Şekil 3.164, 3.165).

Şekil 3.165 Taş Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi (URL43)

Şekil 3.166 Taş Medrese Taç Kapı Geometrik Bezemeli Rozet (URL44)

Şekil 3.167 Taş Medrese Taç Kapı Mihrabiye (URL45)

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:7F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1250</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Bu konsolun altında mukarnaslı bir konsol, onun altında ise bezemesiz köşe sütunceleri yer almaktadır (Şekil 3.165).
Mukarnas kavsara köşeliklerinde on adet bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiş rozet olduğu görülmektedir (Şekil 3.164, 3.166).
Bu rozetlerden ikisi dikdörtgen, diğerleri dairesel bir formdadır (Şekil 3.164).
Kavsara kemerinin köşeliklerinde yer alan geometrik bezemeli rozetler de dairesel formdadır.
Mukarnas bezemenin altında Celi Sülüs hat ile yazılmış, üç satırlık inşa kitabesi yer alır (Şekil 3.165) (Sözen, 1970:22; Demiralp, 1990:92).
İnşa kitabesinin altında geçmeli taşlardan meydana gelen düz bir atkı yer almaktadır (3.165).
Altında yer alan giriş kapısının basık kemeri mermerden geçmeli olarak örülmüştür (3.165).
Giriş kapısının basık kemeri iki yanda mukarnaslı konsollara oturmaktadır.
Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler mukarnas bezemelidir (Şekil 3.167).
Mihrabiyelerin kavsara nişinin iki

</td><td>
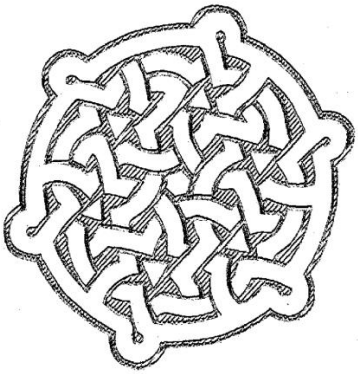
Şekil 3.168 Taş Medrese Taç Kapı Mihrabiye Rozeti (Demiralp, 1990)

Şekil 3.169 Taş Medrese Darülkurra Kapısı Üzerindeki Devşirme Parça (Şaşmaz, 2019)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.8 Taş Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: TAŞ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:7G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1250</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">yanında yer alan köşe sütuncelerinin kaide ve başlıkları zar şeklindedir (Demiralp, 1990:92).
• Kavsara köşeliklerinde yer alan rozetler ise geçme motiflerden oluşan geometrik bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.168).
• Giriş cephesinin güney köşesinde yer alan mekânın giriş açıklığının üzerinde yer alan devşirme parça Bizans dönemine aittir (3.169) (Ertaş, 2017:5; Sözen, 1970:25).
• Mescidin kuzeybatı köşesinde yer alan çift şerefeli minarenin kaidesi kesme taştan, gövdesi tuğladan inşa edilmiştir (Aslanapa, 1997:148; Kuran, 1969:81).
• Gövdede firuze renkli kare çinilerle bezenmiş baklava desenleri görülmektedir (Şekil 3.170) (Sözen, 1970:27).
• İki şerefe arasındaki bölümde yer alan baklava desenlerinin içleri daha süslüdür.
• İkinci şerefe ve külah arası ise sade bırakılmıştır (Sözen, 1970:27).
• Kaidenin üzerinde gövdede yer alan bordür çiniden geçme motiflerle bezenmiştir (Yetkin, 1972:146).</td><td>
Şekil 3.170 Taş Medrese Minare (Şaşmaz, 2019)</td></tr>
</table>

Tablo 3.9 Karatay Medresesi

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:8A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1251</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Celalettin Karatay</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Karatay Medresesi Konya’nın Selçuklu ilçesinde, Alaaddin Tepesinde yer almaktadır. Burada inşa edilen Alaeddin Cami ve Köşkün hemen yakınındadır (Şekil 3.171, 3.172, 3.173). Kitabesinde yer alan bilgilere göre 1251 yılında Sultan II. Keykavus döneminde Vezir Celalettin Karatay tarafından yaptırılmıştır (Arseven, 1926:70). Yapının mimarı bilinmemektedir (Kuran, 1969:53). Ancak kimi araştırmacılar taş işçiliği ve yapım tekniği bakımından Alaaddin Cami ve Aksaray Sultan Hanı ile benzerlik göstermesinden dolayı bu yapıların mimarı olan Muhammed bin Havlan el-Dımışki tarafından yapıldığını ileri sürmektedir (Cılasun, 2018:26; Konyalı, 1964:846; Yılmaz, 2017:60). Karatay Medresesi gerek mimarisi gerek çini mozaik bezemeleriyle Selçuklu mimarisinin en önemli eserleri arasında yer almaktadır. Dönemin en ünlü alimlerini yetiştiren kurumlardan biri olan Karatay Medresesi’nin 1908 yılına kadar eğitim hizmeti vermeye devam ettiği bilinmektedir (Atçeken, 2002:879). Zaman içerisinde pek çok onarım geçirmiş olan medrese, günümüze özgün haliyle ulaşmamış, restore</td></tr>
</table>

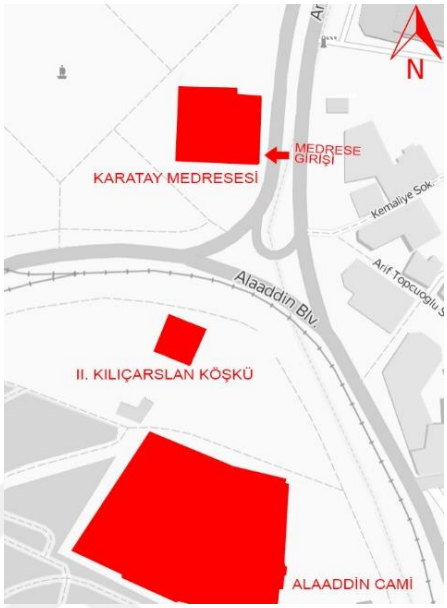

Şekil 3.171 Karatay Medresesi Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

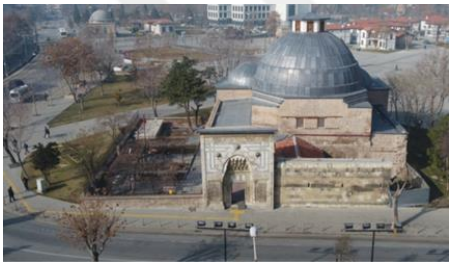

Şekil 3.172 Karatay Medresesi Kuşbakışı Görünüm (Cılasun, 2018)

Şekil 3.173 Karatay Medresesi (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8B
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

edilerek tamamlanmıştır (Kuban, 2002:168). 1954 yılında geçirdiği onarımın ardından Çini Eserler Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Atçeken, 2002:879; Kuran, 1969:51).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Simetrik ve dengeli bir plan şemasına sahip olan Karatay Medresesi tek katlı, tek eyvanlı ve kapalı avlulu olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.174). Doğu-Batı doğrultusunda konumlandırılmış olan yapıda, doğu cephesinin güneyinde yer alan taç kapı, bir giriş holüne açılmaktadır. Taç kapının merkezi aks üzerinde olmayışı ve bir giriş eyvanına açılmıyor oluşu dönemin mimari uygulamalarından farklılaşır (Kutlu, 2019:516). Üzeri kubbeyle örtülü giriş holünden merkezi mekâna (avluya) geçiş sağlanmaktadır (3.175). Avlunun üzeri de kubbeyle örtülmüştür (Şekil 3.176). Kubbenin ortasında bir aydınlık feneri, altında ise kare bir havuz bulunmaktadır (Kuran, 1969:52). Avlunun batısında yer alan eyvan, zeminden birkaç basamak yüksekte ve üstü sivri beşik tonozla örtülüdür (Şekil 3.175). Eyvanın güneyindeki kubbeyle örtülü kısım

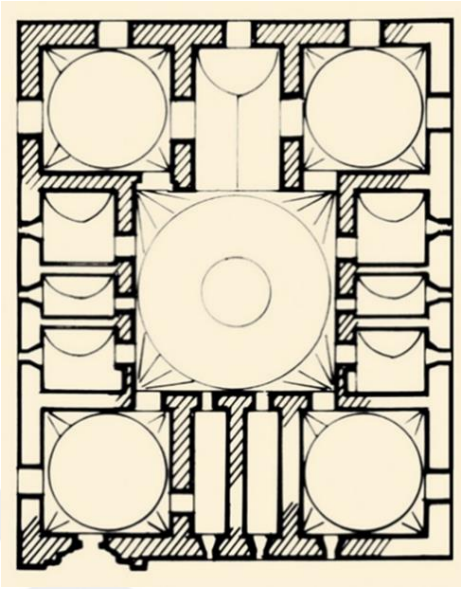

Şekil 3.174 Karatay Medresesi Plan (URL46)

Şekil 3.175 Karatay Medresesi Avlu (Cambaz, 2009)

Şekil 3.176 Karatay Medresesi Avlu Kubbesi (D. Osseman, 2010)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8C
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

Celalettin Karatay'ın türbesidir (Konyalı, 1964:853). Kuzeyindeki odanın da üstü kubbeyle örtülü olmakla birlikte kışlık derslik olarak kullanılmış olabilir (Odabaşı, 2016:264). Kuzey, güney ve doğuda yer alan öğrenci hücrelerinin üstü beşik tonozla örtülüdür. Hücrelerin girişleri üzerinde sivri kemerli nişler bulunur. Avlunun üç tarafında kubbenin altında her yönde ikişer adet olmak üzere toplamda altı adet pencere bulunmaktadır. Eyvanın da batı yönünde penceresi bulunmaktadır.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Karatay Medresesi genel formu itibariyle kareye yakın dikdörtgendir. Duvarların iç kısımları moloz taştan, içte ve dışta belirli kısımlar ise kesme taştan yapılmıştır ve üst kısımları hem içte hem de dışta kısmen tuğla örgülüdür. Kubbe ve tonozların da tuğla örgülü olduğu görülmektedir. Taç kapının yer aldığı doğu cephesinde kesme taş kullanılmıştır (Şekil 3.177). Diğer cephelerdeki pencerelerden altta olanların söveleri kesme taştan, üstleri ise ahşap lentoludur (Şekil 3.178, 3.179, 3.180). Üstteki pencerelerin söve ve kemerleri tuğla örgülüdür. Zaman içerisinde gerçekleşen

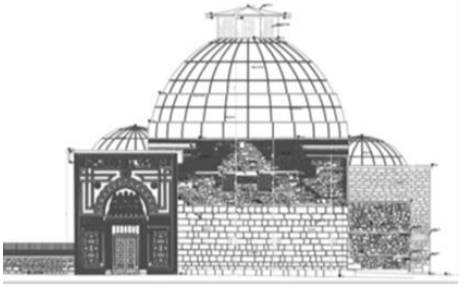

Şekil 3.177 Karatay Medresesi Doğu Cephesi (Yılmaz, 2017)

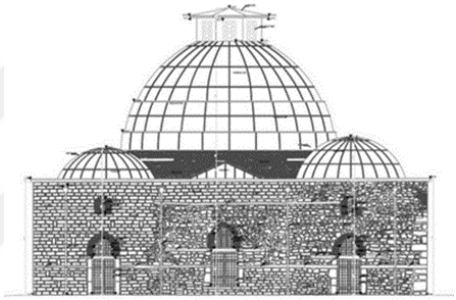

Şekil 3.178 Karatay Medresesi Batı Cephesi (Yılmaz, 2017)

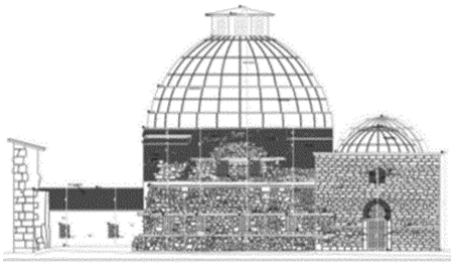

Şekil 3.179 Karatay Medresesi Kuzey Cephesi (Yılmaz,2017)

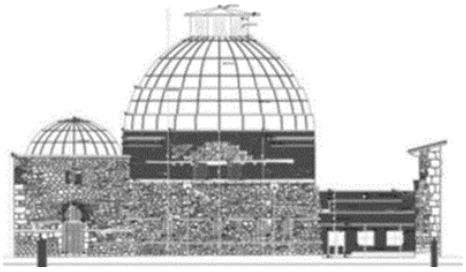

Şekil 3.180 Karatay Medresesi Güney Cephesi (Yılmaz, 2017)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8D
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

onarımlarla cepheler oldukça değişmiştir. Yapının kubbesi dıştan iki kat tambur ile kademelendirilmiştir (Akok, 1969:7-8).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Yapıya ün kazandıran, onu diğer Selçuklu yapılarından ayıran en önemli özelliklerden biri taç kapısıdır (Şekil 3.181, 3.182).
- Tasarım olarak diğer Anadolu Selçuklu taç kapılarına benzememektedir.
- Giriş cephesindeki tüm bezemeler de bu kapı üzerindeki bezemelerdir.

  Taç kapıyı çevreleyen bordür kırık hatların birbirine geçmesinden meydana gelen 6 kollu yıldız motiflerinden oluşmaktadır ve kenarlarında düz iki silme görülmektedir (Şekil 3.183).
- Bu bordür zeminde de kavsara nişi içerisinde alt kısımda da devam ederek taç kapıyı dört yönden çevrelemektedir.
- Taç kapının üst kısmında bordürün altında yapının kitabesi yer alır. On parça taştan oluşan kitabe Selçuklu sülüsü ile yazılmıştır (Şekil 3.184) (Konyalı, 1964:849).
- Alınlık kısmında ise gri ve beyaz mermerden, birbirine geçen düz

Şekil 3.181 Karatay Medresesi Taç kapısı (Marangoz, 2019)

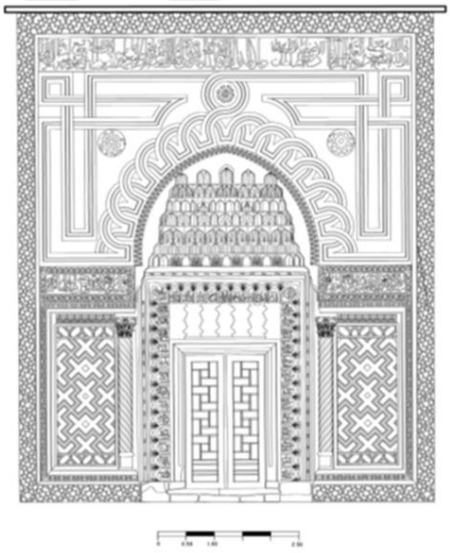

Şekil 3.182 Karatay Medresesi Taç kapı çizimi (Marangoz, 2019)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8E
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

çizgilerden oluşan geometrik motifler ve ajur tekniğiyle yapılmış üç adet kabara yer almaktadır (Şekil 3.185).

- Kabaralar, taç kapının sathi olan bezemesiyle dengeli bir tezat oluşturur (Arseven, 1926:70; Ögel, 1966:46).
- Kavsara kemeri iki renkli mermerden yapılmış birbirine geçen yarım dairelerden oluşmaktadır (Şekil 3.187).
- İki renkli mermerden geometrik motifli tasarım Suriye, Zengi etkisi olarak değerlendirilmektedir (Altun, 2002:1235; Öney, 2002:1215).
- Kavsara, yedi sıra mukarnas ile doldurulmuştur. Mukarnasların genelde yukarıda tek hücreyle bitirilmesine rağmen burada farklı olarak beş hücreyle bitirilmiştir (Şekil 3.186) (Ögel, 1966:46; Ünal, 1982:25).
- Yarım dairelerden oluşan kavsara kemerinin iç kısmında mukarnasların üzerinde yer alan ince bordürde meandır motifi görülür (Şekil 3.187) (Cılasun, 2018:31).
- Taç kapı üzerinde iki tarafta da yer alan yazılı panoların üzerinde Ayet-i Kerimeler ve levhanın çerçevesinde bitkisel süslemelerden bir çerçeve yer

Şekil 3.183 Karatay Medresesi Taç Kapı Bordürü (D. Osseman, 2008)

Şekil 3.184 Karatay Medresesi Taç Kapı Kitabe (D. Osseman, 2008)

Şekil 3.185 Karatay Medresesi Taç Kapı Alınlık (URL47)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8F
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

almaktadır (Şekil 3.188).

- Yazı panolarının yanında, kavsara nişinin içerisinde mukarnaslı konsollar yer alır (Şekil 3.190).
- Yazı panolarının altında korint başlıklarını andıran başlıklarıyla burmalı köşe sütunceleri, zencirek ve silmelerle bezeli bordürle çerçevelenmiş geometrik motiflerden oluşan panolar yer alır (Şekil 3.189, 3.190) (Arseven, 1926:70; Cılasun, 2018:30; Konyalı, 1964:849).
- Giriş kapısının düz kemeri birbirine geçmiş iki renki 7 adet mermerden yapılmıştır (Şekil 3.191).
- Kapının etrafını saran yaprak şeklinde 37 parçadan oluşmuş çerçevede hadisler yer almaktadır (Şekil 3.191, 3.192) (Konyalı,1964:847).

Şekil 3.186 Karatay Medresesi Taç Kapı mukarnas (Cambaz, 2009)

Şekil 3.187 Karatay Medresesi Kavsara Kemeri Bordürü (Şaşmaz, 2019)

Şekil 3.188 Karatay Medresesi Taç Kapı Yazı Panosu (D. Osseman, 2008)

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:8G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1251</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Celalettin Karatay</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">

Şekil 3.189 Karatay Medresesi Taç kapı Sütunce ve Panolar (Cılasun,2018)</td><td colspan="2">
Şekil 3.190 Karatay Medresesi Kavsara Nişi (URL48)</td></tr>
</table>

Tablo 3.9 Karatay Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: KARATAY MEDRESESİ			**KATALOG NO:**8H
YAPIM YILI: 1251	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Celalettin Karatay	**MİMARI:** Bilinmiyor

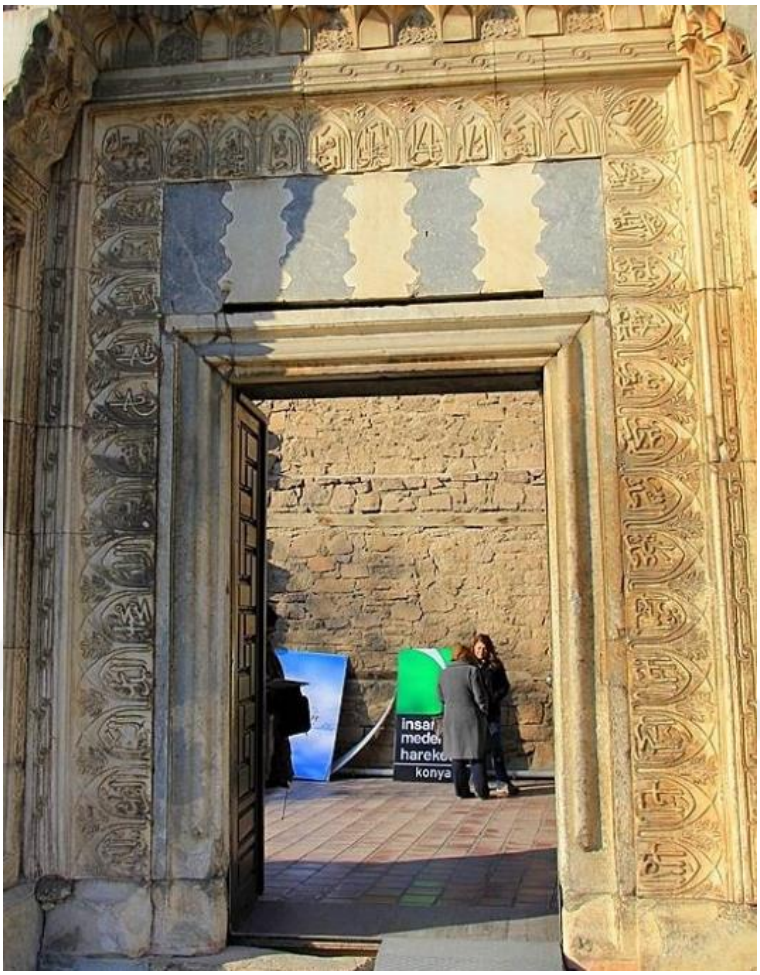

Şekil 3.191 Karatay Medresesi Giriş Kapısı (Şaşmaz, 2019)

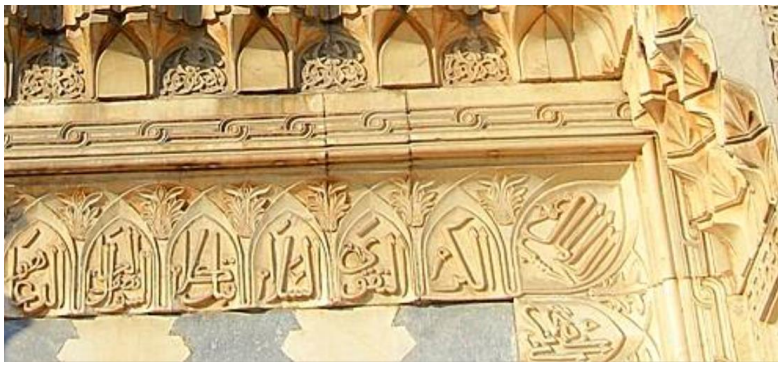

Şekil 3.192 Karatay Medresesi Giriş Kapısı Çerçevesinden Detay (Şaşmaz, 2019)

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Erzurum ilinin Yakutiye ilçesinde, kentin surları içerisinde yer alan yapı, Tebriz Kapısı adıyla bilinen yerde surlara bitişik olarak konumlandırılmıştır (Gündoğdu, 2017:34) (Şekil 3.193, 3.194, 3.195). Anadolu'nun en büyük medresesidir (Aslanapa, 1997:153) Kitabesinin ve vakfiyesinin olmaması nedeniyle yapım yılı, banisi ve mimarı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Araştırmacılar, konu hakkında farklı yaklaşımlarla, farklı fikirler ortaya koymuşlardır. Yapının, 1253 yılında I. Alaeddin Keykubad'ın kızı Hondi Hatun tarafından yaptırıldığı düşüncesi uzun süre kabul görmüştür (Aslanapa, 1997:153; Gündoğdu, 2017:39). Konyalı, yapının 13. yüzyılın son çeyreği, 14. yüzyılın ilk on yılı arasında bir tarihte, Yakutiye Medresesi'nden önce yapılmış olduğunu, bir İlhanlı medresesi olarak Keyhato Han'ın karısı Hudavend Padişah Hatun tarafından ya da onun adına yaptırılmış olduğunu ileri sürmektedir. Kuran'da bu görüşü akla yatkın bulduğunu belirtmiştir (Konyalı, 1960:352; Kuran, 1969:123-124). Ögel yapım tarihini 1252 olarak, Aslanapa 1271-1277, Karamağaralı 1291, Ünal ise 1270 yılı</td><td colspan="2">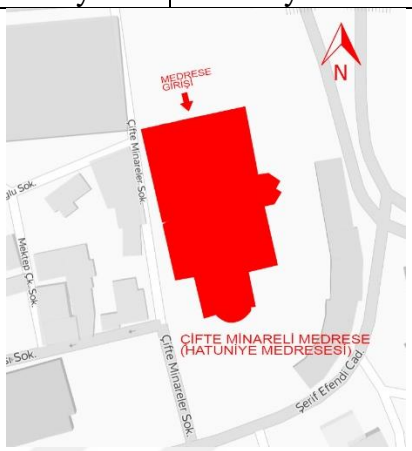

Şekil 3.193 Çifte Minareli Medrese Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.194 Çifte Minareli Medrese (M. Cambaz)

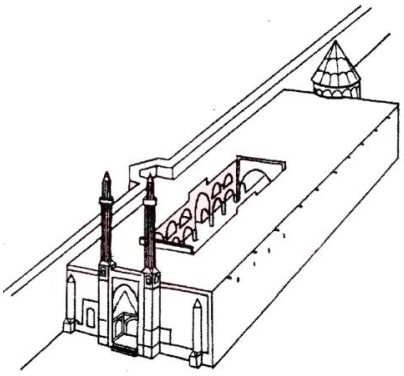
Şekil 3.195 Çifte Minareli Medrese, H.R. Ünal'dan (Zeren, 1996)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)			**KATALOG NO:**9B
YAPIM YILI: 1252 (13.YY İkinci Yarısı)	**YAPIM YERİ:** ERZURUM	**BANİSİ:** Bilinmiyor	**MİMARI:** Bilinmiyor

dolayları olarak aktarmaktadır Ögel, 1966:47; Kuban, 2002:201; Aslanapa, 1997:153). Gündoğdu, benzer Selçuklu medreseleriyle üslup karşılaştırması yaparak Hatuniye Medresesi'nin 1276-1296 yılları arasında yaptırılmış olabileceğini belirtmektedir (Gündoğdu, 2017:44).

PLAN ÖZELLİKLERİ

İki katlı, açık avlulu ve dört eyvanlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.196, 3.197, 3.198). Kuzey-Güney yönünde konumlandırılan yapıda, ince uzun bir avlunun dört tarafı revaklarla çevrilidir (Şekil 3.196). Doğu ve Batı revakları 6 açıklıklıdır. Yıldız tonozla örtülü yan eyvanların önündeki açıklıklar diğerlerine nazaran daha geniş tutulmuştur (Kuran, 1969:116). Yan eyvanların iki yanında hücreler sıralanmıştır. Güneydeki mekanlar yıkıldığından, hücrelerin gerisinde güneye doğru başka mekanların yer aldığı düşünülmektedir (Kuran, 1969:116). Kuzey revakının arkasında iki yönde yer alan merdivenler ile üst kata ulaşılmaktadır. Yan eyvanlar iki kat boyunca yükseldiğinden, güneyde de merdivenlerin yer alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu merdivenlerden batıdakinin izleri

Şekil 3.196 Çifte Minareli Medrese Avlu (D. Osseman)

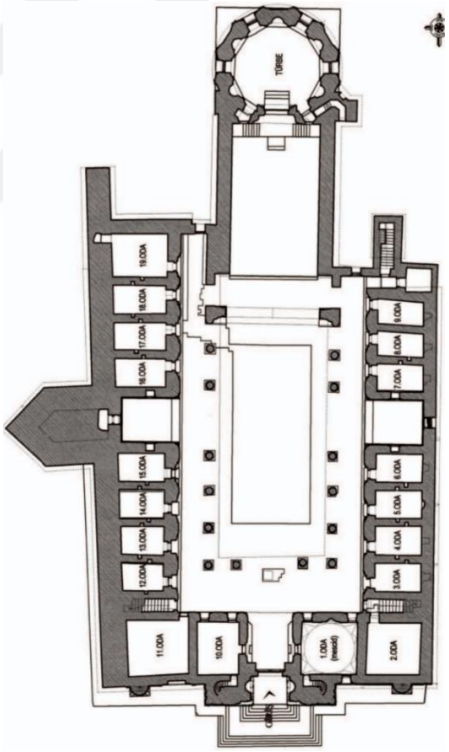

Şekil 3.197 Çifte Minareli Medrese Zemin Kat Planı (Gündoğdu, 2015)

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)			**KATALOG NO:**9C
YAPIM YILI: 1252 (13.YY İkinci Yarısı)	**YAPIM YERİ:** ERZURUM	**BANİSİ:** Bilinmiyor	**MİMARI:** Bilinmiyor

görülmektedir. Doğudaki ise kaybolmuştur (Kuran, 1969:16). Giriş eyvanının üzeri sivri tonozla örtülmüştür. Giriş eyvanının iki yanında ikişer adet mekân bulunmaktadır. Girişin sağında yer alan mescidin üzeri kubbe ile örtülüdür. Solunda yer alan mekânın üzeri ise beşik tonozla örtülmüştür (Gündoğdu, 2017:55-56). Türbe, ana eyvanın güney duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir (Aslanapa, 1997:153). Ana eyvan ve yanında yer alan mekanlar yıkılmıştır. Ana eyvan bölümü restorasyon çalışmaları sırasında yeniden yapılmıştır. Daha önce aynı yerde yer alan başka bir yapıya ait olduğu düşünülen ana eyvan kısmı yapıdan önce inşa edilmiştir (Kuban, 2002:199). İki katlı türbenin altında mezar odası, üstünde ise mescit yer alır. Mescidin kubbesinin üzerinde konik çatı yer almaktadır. (Kuran, 1969:117).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Hücrelerin iç duvarları hariç yapıdaki tüm duvarlar kesme taş ile kaplanmıştır (Ünal, 1989:14). Kuzey cephesi, taç kapının yer aldığı giriş cephesi olarak oldukça simetrik bir düzene sahiptir (Şekil 3.199). Kuzey cephesinin ortasında taç kapı, taç kapının

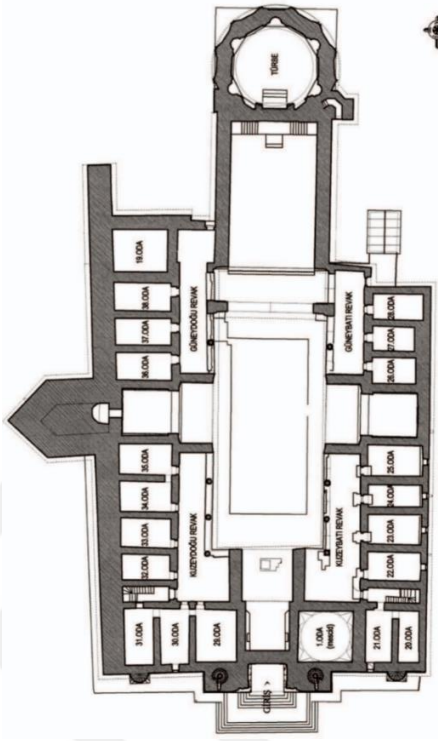

Şekil 3.198 Çifte Minareli Medrese Üst Kat Planı (Gündoğdu, 2015)

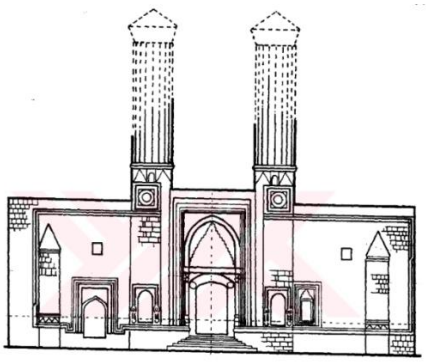

Şekil 3.199 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi O.C. Tuncer'den (Zeren, 1996)

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9D</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">solunda çeşme, sağında ise pencere açıklığı yer almaktadır. Sivri kemerli çeşme nişi, silmelerle çevrelenmiştir. Yapının doğu cephesi sur duvarına dayalı olarak inşa edildiğinden köşe kuleleri köşelerden yaklaşık 2m iç tarafa doğru alınmıştır (Şekil 3.199) (Aslanapa, 1997:152; Kuban, 2002:194; Ünal 1989:3). Bu kuleler dikdörtgen kaideli, konik külahlı ve yarım silindirik gövdelidir. Surlara bitişik olan doğu duvarı üzerinde yer alan beşgen formlu kısım surlara ait burçlardan biridir (Şekil 3.200) (Gündoğdu, 2017:52; Kuban, 2002:194; Ünal, 1989:1). Kümbetin yer aldığı güney cephesi oldukça tahrip olmuş, zaman içerisinde birkaç kez onarım geçirmiştir (Şekil 3.201) (Gündoğdu, 2017:52). Güney cephesine bitişik kümbetin onikigen gövdesi, kaval silmelerle kemerli oniki alana ayrılmıştır (3.203). Bu alanların alt kısımlarında yer alan pencerelerin hem içte hem de dışta mukarnaslı kavsaraları vardır (Kuban, 2002:198). Kümbetin kiremit rengi konik külahı da oniki adet üçgen alana ayrılmıştır. Bu alanlar da silmelerle kemerli alanlara ayrılmıştır (Kuban, 2002:198; Ögel, 1966:51). Batı cephesinde farklı yerlere yerleştirilmiş</td><td colspan="2">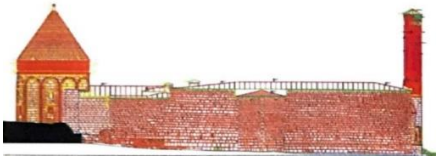
Şekil 3.200 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi (Gündoğdu, 2017)
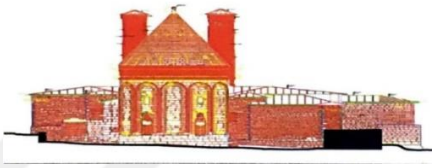
Şekil 3.201 Çifte Minareli Medrese Güney Cephesi (Gündoğdu, 2017)
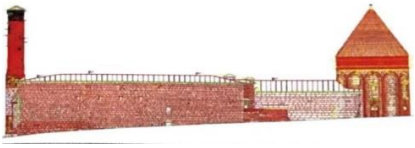
Şekil 3.202 Çifte Minareli Medrese Batı Cephesi (Gündoğdu, 2017)

Şekil 3.203 Çifte Minareli Medrese Kümbet (D. Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9E</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">küçük mazgal pencereler ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş çörtenler görülmektedir (Şekil 3.202) (Gündoğdu, 2017:53).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

• Kuzey yönünde yer alan giriş cephesinin ortasında taç kapı (Şekil 3.204), taç kapının iki yanında minareler, solunda çeşme (Şekil 3.205), sağında mukarnaslı pencere açıklığı (Şekil 3.206) ve iki yanda cephenin içerisine kaydırılmış köşe kuleleri yer almaktadır.
• Biri dar diğeri geniş iki silme, payanda kaideleri ve çeşmenin de etrafından dolaşarak taç kapının iki yanında yer alan cepheleri çevrelerler (Şekil 3.205, 3.206).
• Bu silmeler taç kapı ve minare kaidelerinin alt ve üst kısmında da görülmektedir.
• Taç kapı ve minare kaideleri, kalın silmelerle ayrılmış yüksek bir kaide üzerine oturmaktadır. Bu sebeple kapıya çıkmak için önünde bir merdiven bulunmaktadır (Şekil 3.204).
• Taç kapıya bitişik olan minare kaideleri, yapının cephe duvarının üst hizasına</td><td colspan="2">
Şekil 3.204 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı (URL49)

Şekil 3.205 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi Doğu Bölümü (D. Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">kadar kesme taştan, bu seviyeden sonrasında ise tuğladan inşa edilmiştir (Kuran, 1969:117).
• Kaidelerin bezemeleri, taç kapıdan farklarını vurgulayacak şekilde düzenlenmiştir (Kuban, 2002:194; Gündoğdu, 2017:54; Ünal, 1989:4).
• Taç kapının yoğun bezemelerine karşın, kaidelerin kesme taştan inşa edilmiş olan alt kısmında, panolar dışında bezeme görülmemektedir (3.205, 3.206) (Kuban, 2002:194).
• Kaidelerin ön ve yan cephesinde yer alan bu panolarda kalın silmelerle çevrelenmiş sivri kemerli nişlerin içerisinde hayat ağacı motifi yer almaktadır (Şekil 3.207, 3.208, 3.209, 3.210) (Kuban, 2002:194).
• Kaidelerin yan yüzeylerinde yer alan panolardaki hayat ağacı ön yüzdekilerden farklı bir kompozisyonla işlenmişlerdir (Şekil 3.210) (Ünal, 1989:15).
• Batıdaki kaidenin ön yüzünde yer alan panoda (Şekil 3.207, 3.208), motifin alt kısmında, iki yanda yer alan ejderhaların kuyruklarının ucuna yerleştirilmiş hilal motifi görülür. Hilalden çıkan yapraklar</td><td colspan="2">
Şekil 3.206 Çifte Minareli Medrese Kuzey Cephesi Batı Bölümü (D. Osseman)

Şekil 3.207 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Kaidesi Ön Yüz (D. Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">yelpaze gibi iki yana açılırlar. Yaprakların tepesinde kalkan formunda bir alan görülür.
• Bu alan, yalnızca taç kapının sağında yer alan panoda (3.207, 3.208) çift başlı kartal motifi ile bezenmiştir. Diğer panolarda ise boş bırakılmıştır (Kuran, 1969:117; Ögel, 1966:47).
• Kartal başlarının aşağı, ejderha başlarının yukarı bakması kapalı bir kompozisyon oluşturur (Ögel, 1966:47).
• Ögel bu yaprak demetini Hurma Ağacı olarak nitelemektedir. Yaprakların uçlarında meyve ve ufak kuşların yer aldığı görülmektedir (Ögel, 1966:47).
• Çerçeveyi oluşturan üç adet kalın silme, ejderha başlarının hizasında bir motif oluşturmaktadır. Bu motiften sonra toplanarak önce kabarık yuvarlak bir halkadan, daha sonra ise ay şeklinde bir halkadan geçerek bir püsküle sonlanırlar (Ögel, 1966:48).
Minarenin kaidesinin kesme taş bölümü ile tuğla bölümü arasında kesme taştan iki adet silme yer alır (Şekil 3.211).
• Silmenin üzerinde, ön yüzde yer alan pano, kare içerisinde daireden oluşan tuğla ve çini mozaik bir bezemeye</td><td colspan="2">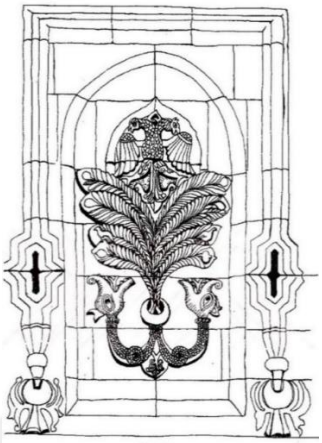
Şekil 3.208 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Kaidesi Ön Yüz (Zeren, 1996)
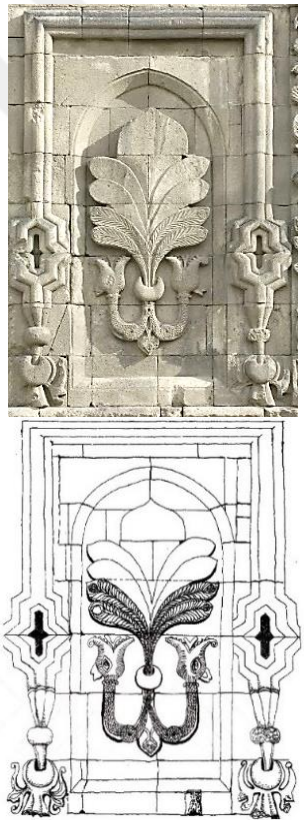
Şekil 3.209 Çifte Minareli Medrese Doğu Minare Kaidesi Ön Yüz (D. Osseman; Zeren, 1996)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)			**KATALOG NO:**9H
YAPIM YILI: 1252 (13.YY İkinci Yarısı)	**YAPIM YERİ:** ERZURUM	**BANİSİ:** Bilinmiyor	**MİMARI:** Bilinmiyor

sahiptir (Şekil 3.212).

- Kare ve daireyi lotus çiçeği motiflerinden bordürler çevreler. Dairenin ortasında yer alan yıldızın içerisine lacivert çini ile "Allah" yazılmıştır. Yıldızın kollarında ise çiçekli kufi yazıyı andıran geometrik motifler görülmektedir (Gündoğdu, 2017:54).
- Kaidelerin yan yüzlerinde yer alan panolar dikdörtgen çerçeve içinde sivri kemerli alanlardan meydana gelmektedir (Şekil 3.212).
- Panoların üzerinde yer alan pabuç kısmının her bir yüzünde sivri kemerli alanlar bulunmaktadır. Bu alanların içerisinde firuze ve lacivert renkli çinilerden oluşturulmuş motifler yer alır (Gündoğdu, 2017:54).
- Pabuç ve gövde arasında dikine tuğlalarla oluşturulmuş bir silme görülür (Şekil 3.211) (Gündoğdu, 2017:54).

  Minare gövdelerinde yer alan yivlerin üzerlerinde firuze renkli çinilerden oluşturulmuş, doğudaki minare gövdesinde sarmal, batıdaki minare gövdesinde baklava dilimi desenler yer alır (Ünal, 1989:5).
- Minareler şerefe hizasına kadar

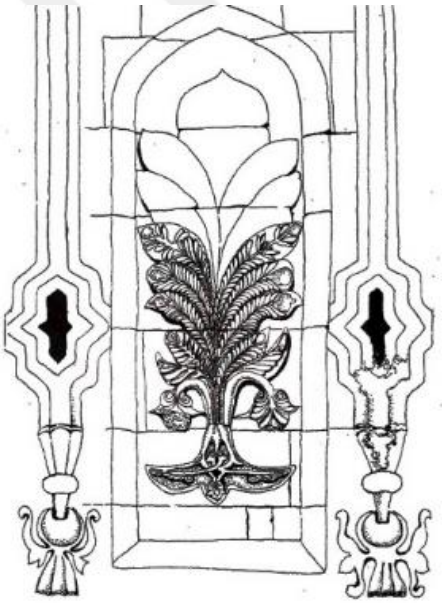

Şekil 3.210 Çifte Minareli Medrese Minare Kaidesi Yan Yüz (D. Osseman; Zeren, 1996)

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9I</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">yıkılmıştır. Kalan izlerden şerefe altlarında mukarnas olduğu anlaşılmaktadır (Kuran, 1969:117; Ünal, 1989:5).
• Mukarnasların altında firuze ve lacivert renklerden çini mozaik bir bordür yer almaktadır (Gündoğdu, 2017:55).
• Taç kapıyı çevreleyen farklı genişlikteki beş adet bordür, palmet ve rumi motiflerinden oluşan tamamen bitkisel kompozisyona sahiptir (Şekil 3.213)
• En dışta yer alan ilk bordürün (Şekil 3.213, 3.214) alt kısmında, büyük bir rumi çiftinin ortasında yer alan vazo; yarım küre kabara ve ters konik formlu bir kabartmadan meydana gelmektedir. Kabaranın üzerinde yıldız motifi yer almaktadır. Bu vazodan, karşılıklı yapraklardan meydana gelen bir demet çıkmaktadır. Demetin üstündeki yapraklar çapraz olarak üst üste biner. Yaprakların ucundan esas motifin başladığı görülür (Ögel, 1966:48).
• Esas motif, derin kesilmiş yüksek kabartma palmet ve rumilerden meydana gelir. Dikey eksende dizilmiş palmetlerin etrafı rumilerle çevrelenmiştir. Rumiler bir sonraki</td><td colspan="2">
Şekil 3.211 Çifte Minareli Medrese Doğu Minare (D. Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9J</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">palmeti meydana getirirler.
• İkinci bordürdeki palmet ve rumilerin iç içe geçmiş bir kompozisyona sahip olduğu görülmektedir (Şekil 3.213, 3.215).
• Üçüncü bordürde, dikey eksende sıralanan palmetler, kıvrımlı dallarla çerçeve içine alınmıştır. Palmetlerin uçları kıvrılarak rumiler meydana getirirler (Şekil 3.213, 3.215).
• Dördüncü bordür, biri palmet diğeri rumilerden oluşan iki kıvrımlı dalın oluşturduğu örgüden meydana gelmektedir (Şekil 3.213, 3.215) (Ünal, 1989:30).
• Beşinci bordür, birinci bordürdeki kompozisyonun alt kısımda yer alan vazo bezemesi dışında aynısıdır. Burada kompozisyon daha yüzeysel olarak işlenmiştir (Şekil 3.213, 3.215) (Ögel, 1966:48-49).
• Bordürlerin ardından gelen köşe sütuncelerinin gövdesinde yer alan bezeme, üçüncü bordürdeki kompozisyonla benzerdir (Şekil 3.216).
• Çift başlıklı sütuncelerin üst kısımları, yaprak motiflerinden meydana gelen köşeli bir forma sahipken, alt kısımları</td><td>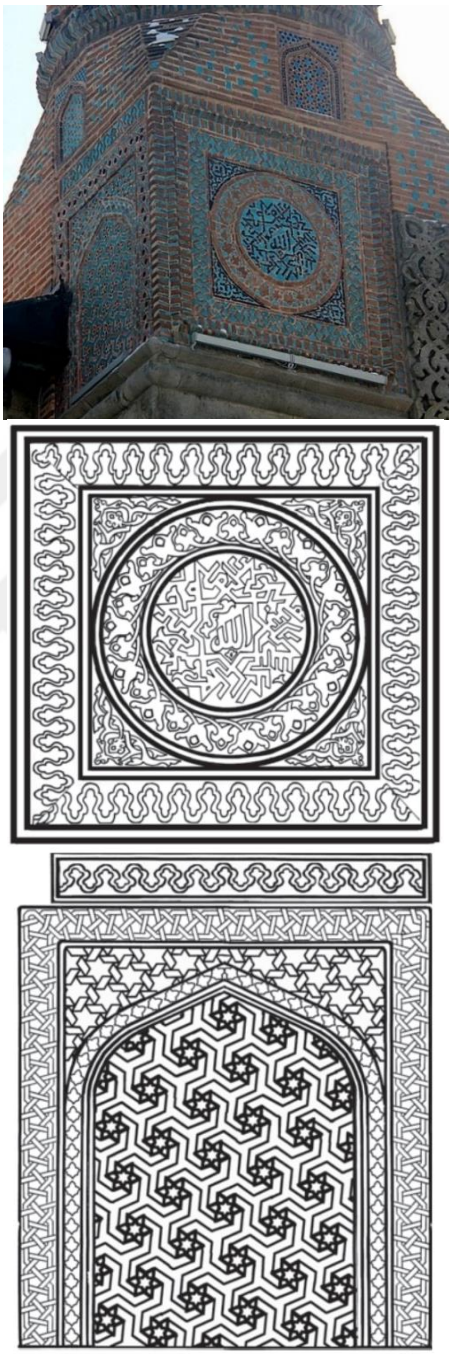
Şekil 3.212 Çifte Minareli Medrese Batı Minare Çini Panolar (URL50; Ayduslu, 2013)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)			**KATALOG NO:**9K
YAPIM YILI: 1252 (13.YY İkinci Yarısı)	**YAPIM YERİ:** ERZURUM	**BANİSİ:** Bilinmiyor	**MİMARI:** Bilinmiyor

bitkisel motiflerinden meydana gelen bir bezemeye sahiptir (3.216).

- Taç kapının kavsara nişi 13 sıra mukarnas ile bezenmiştir (Şekil 3.217).
- Mukarnas bezemenin son sırasında sivri kemerli alanlar içerisine yerleştirilmiş kabaralar görülmektedir (3.217).
- Sivri kavsara kemeri iki yanda taç kapının köşe sütunceleri üzerine oturmaktadır.
- Kemerin üzeri, kavsara köşelikleri ve kemer köşelikleri bezemesiz bırakılmıştır (3.217).
- Basık kemerli giriş kapısı silme ile çevrelenmektedir (Şekil 3.218).
- Kemerin üzengi taşlarının üzerinde yüzeysel bezenmiş rozetler yer almaktadır.
- Giriş kapısının kemeri üzerinde kavsara nişini üç yönden dolaşan bezemesiz bir bordür görülmektedir (Şekil 3.218).
- Bu bordür, inşa kitabesi ya da dini bir yazı için hazırlanmış fakat bilinmeyen bir sebeple boş bırakılmıştır. Ön cephede, köşe sütuncelerinin üzerinde son bulmaktadır (Şekil 3.218) (Kuban, 2002:196).
- Bordürün, köşe sütuncelerinin üzerine

Şekil 3.213 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Bordürleri (M.Cambaz)

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)</td><td>KATALOG NO:9L</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1252 (13.YY İkinci Yarısı)</td><td>YAPIM YERİ:
ERZURUM</td><td>BANİSİ:
Bilinmiyor</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="2">denk gelen kısmında sivri kemerli alanlar görülmektedir (Şekil 3.218).
• Sivas Gök Medrese'deki benzerlerine bakarak bu alanların yapının mimarının adının yazılması için yapılmış kitabelik kısmı olduğu tahmin edilmektedir (Ünal, 1989:4).
• Taç kapının kavsara nişinin iki yanında mukarnaslı mihrabiyeler yer almaktadır (Şekil 3.219).
• Mihrabiyelerin kavsara nişi dilimli bir formdadır.
• Bu yüzeylerin de yıldız motifleriyle bezeli olduğu görülmektedir.
• Mihrabiyeyi çevreleyen bordür de yıldız motifleriyle bezenmiştir.
• Mihrabiyelerin köşe sütunceleri ise bitkisel motiflerle bezenmiştir. Taç kapının iki yanındaki cephelerde yer alan köşe kuleleri ise bezemesiz bırakılmıştır.</td><td colspan="2">
Şekil 3.214 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 1 nolu Bordür (H.R. Ünal, 1989; D.Osseman)
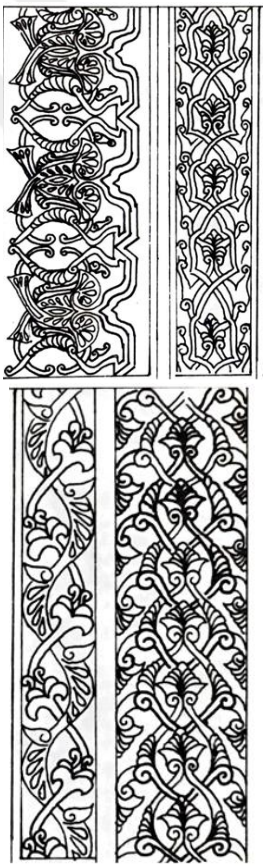
Şekil 3.215 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı 2,3,4 ve 5 nolu Bordür (H.R. Ünal, 1989)</td></tr>
</table>

Tablo 3.10 Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE (HATUNİYE)			**KATALOG NO:**9M
YAPIM YILI: 1252 (13.YY İkinci Yarısı)	**YAPIM YERİ:** ERZURUM	**BANİSİ:** Bilinmiyor	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.216 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce (M.Cambaz; Zeren, 1996)

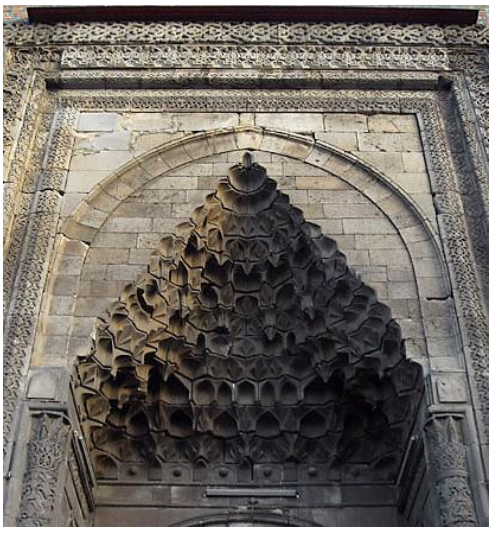

Şekil 3.217 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Kemeri (M.Cambaz)

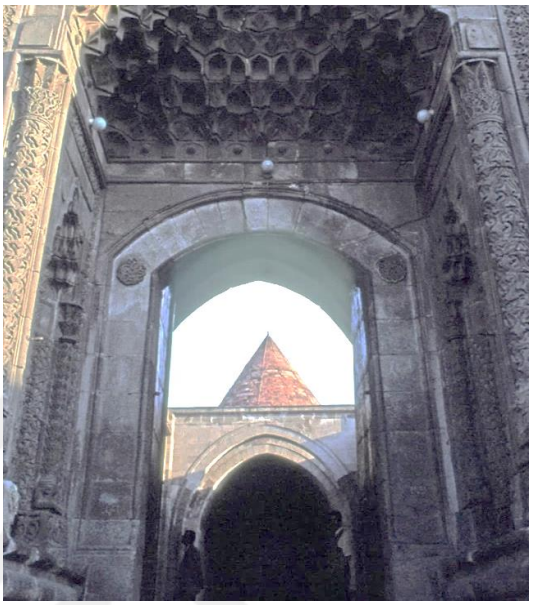

Şekil 3.218 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi (D.Osseman)

Şekil 3.219 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Mihrabiye (M. Cambaz)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:10A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1258</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kölük bin Abdullah</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

İnce Minareli Medrese, Konya’nın Selçuklu ilçesinde Alaeddin tepesinin batısında yer almaktadır (Şekil 3.220). Yapının kitabesi günümüze ulaşmadığından yapım tarihi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. “Binanın inşa tarihi ile ilgili çeşitli iddialar olsa da, yaygın kanaat, 1258–1265 zaman dilimi içersinde yapıldığı şeklindedir. Bina için Löytved 1252-1285, Sarre 13.yy. ikinci yarısı, Uğur-Koman 1263-1264, Arseven 1262, Sözen, 1260-1265, Kuran, 1258-1279, Meiecke, 1264-1265, Aslanapa 1260-65, Bayburtluoğlu 1258, Ögel 1258, Tuncer 1258, Kuban 1260-1272 tarihlerini vermişlerdir (Yavaş, 2007:208).” Resmi kayıtlarda “Sahip Ata Dar’ül Hadisi” olarak adlandırılan yapı, 19. yüzyıl başlarından itibaren zarif minaresinden dolayı İnce Minareli Medrese olarak anılmaya başlanmıştır (Şekil 3.221) (Yavaş, 2007:206). Sultan II. İzzeddin Keykavus döneminde Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından inşa ettirilen yapının mimarı Kölük bin Abdullah’tır (Aslanapa, 1997:138; Sözen, 1970:69). Zaman içerisinde uğradığı tahribatlar nedeniyle çeşitli onarımlar geçirmiştir. İki şerefeli olan minarenin</td><td colspan="1">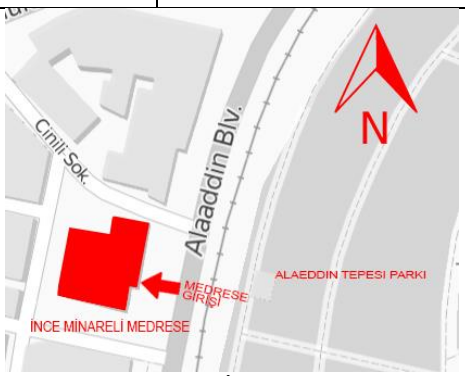

Şekil 3.220 İnce Minareli Medrese Vaziyet Planı (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

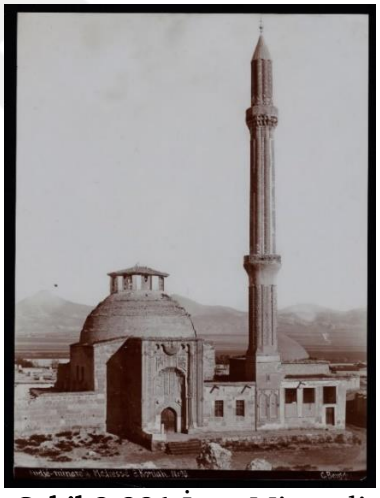
Şekil 3.221 İnce Minareli Medrese 1870’ler Guillaume Berggren Fotoğrafı (URL51)

Şekil 3.222 İnce Minareli Medrese 1914 (URL52)</td></tr>
</table>

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10B
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

birinci şerefeden sonrası ve mescidin bir bölümü 1901 yılında yıldırım çarpması sonucu yıkılmıştır (Şekil 3.221, 3.222) (Aslanapa, 1997:138; Sözen, 1970:71). 1954 yılında yapılan kapsamlı restorasyonun ardından 1956 yılında Konya Müzesi Selçuklu Devri Taş ve Ahşap Eserler Müzesi olarak kullanılmaya başlanan yapı, günümüzde de bu işlevini sürdürmektedir (Şekil 3.223). 2002 yılından sonra yapılan restorasyon çalışmalarıyla mescit tamamlanmış, iç ve dış kısımları elden geçirilmiştir (Cılasun, 2018:43).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Kapalı avlulu (kubbeli), tek eyvanlı kareye yakın bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.224). Taç kapının arkasında yer alan mekan giriş eyvanı gibi düzenlenmiştir. Üzeri çapraz tonozla örtülmüştür ve iki yanında nişler bulunmaktadır. Giriş holünden avluya sivri kemerli bir açıklıktan geçilerek ulaşılır. Avlunun ortasında havuz, kuzey-güney yönlerinde ise öğrenci hücreleri yer alır (Şekil 3.225). Giriş holünün karşısında ana eyvan yer almaktadır. Avludan ana eyvana üç basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır.

Şekil 3.223 İnce Minareli Medrese Günümüz (M.Cambaz)

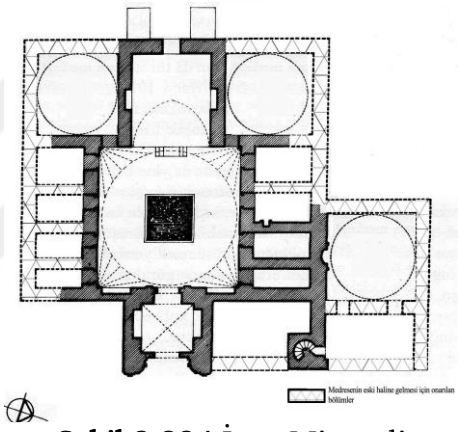

Şekil 3.224 İnce Minareli Medrese Planı (Yılmaz, 2017)

Şekil 3.225 İnce Minareli Medrese Avlu (M.Cambaz)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:10C</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1258</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kölük bin Abdullah</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ana eyvanın üzeri sivri beşik tonozla, iki yanında yer alan mekanların üzeri ise kubbe ile örtülmüştür. Avlu kubbesinin ortasında aydınlık feneri yer almaktadır. Yapıya kuzey yönünde bitişik olan mekân mescit bölümüdür. Mescidin üzeri de kubbe ile örtülmüştür. Doğu yönünde taç kapı ile mescit arasında son cemaat mahalli ve minare yer almaktadır. Taç kapının yer aldığı cephede mekanların bulunmaması, taç kapının bir hol ile doğrudan avluya bağlanması açısından Anadolu Selçuklu medreseleri plan şemaları arasında farklı bir örnek olarak değerlendirilebilir (Sözen,1970:72; Kuban, 2002:120).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Yapının inşasında kesme taş, moloz taş ve tuğla kullanılmıştır (Sözen, 1970:69). Taç kapı, minare kaidesi, ön cephe, havuz ve zeminde kesme taş, kubbelerde tuğla kullanılmıştır. Minare gövdesi, pencere söveleri ve kemerlerde de tuğla malzeme kullanıldığı görülmektedir (Cılasun, 2018:40; Yavaş, 2007:214). Moloz taştan inşa edilmiş Batı cephesinde köşelerde kesme taş kullanılmıştır. Bu cephede yer alan üç adet pencereden iki yanda olanların</td><td>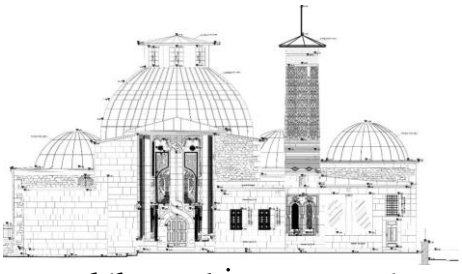
Şekil 3.226 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi (Yılmaz, 2017)
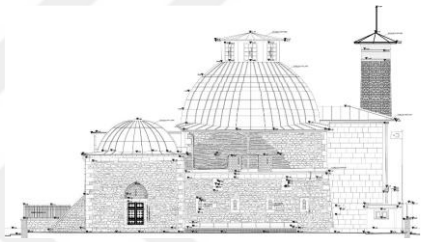
Şekil 3.227 İnce Minareli Medrese Güney Cephesi (Yılmaz, 2017)
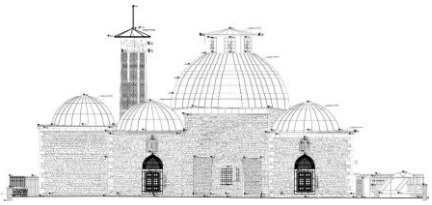
Şekil 3.228 İnce Minareli Medrese Batı Cephesi (Yılmaz, 2017)
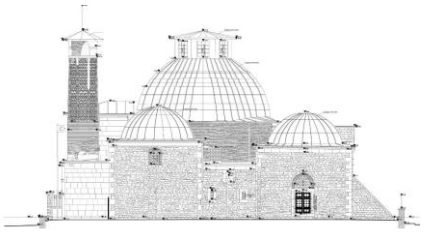
Şekil 3.229 İnce Minareli Medrese Kuzey Cephesi (Yılmaz, 2017)</td></tr>
</table>

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:10D</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1258</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kölük bin Abdullah</td></tr>
<tr><td colspan="3">üzerinde sivri kemerli açıklıklar bulunmaktadır. Ortadaki ise dikdörtgen formundadır (Şekil 3.228). Güney cephesinin batı yönündeki oda dışa çıkıntılı olarak inşa edilmiştir. Bu cephede yer alan pencere sonradan inşa edilmiştir. Pencerenin üzerinde sivri kemerli açıklık yer almaktadır (Şekil 3.227). Kuzey cephesindeki pencerenin de aynı forma sahip olduğu görülmektedir. Kuzey cephesinde yer alan mescit de dışa çıkıntılı olacak şekilde inşa edilmiştir. Kuzey duvarında sivri kemerli bir penceresi bulunmaktadır (Şekil 3.229). Doğu cephesinde taç kapı, minare ve mescidin son cemaat mahalli ile mescide ait pencere açıklıkları yer almaktadır (Şekil 3.226, 3.230, 3.231). Doğu cephesinin kuzey köşesinde yer alan kapı açıklığının üzerinde pencere bulunmaktadır (Şekil 3.231). Kapının güneyinde yer alan açıklığın ortasında sütun yer almaktadır. Bu açıklığın güneyinde ise minare bulunmaktadır. Taç kapı ile minare arasındaki bölümde ise iki adet dikdörtgen pencere görülmektedir.</td><td>

Şekil 3.230 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi (D.Osseman)

Şekil 3.231 İnce Minareli Medrese Doğu Cephesi Kuzey köşesi (URL53)

Şekil 3.232 İnce Minareli Medresesi Taç Kapısı (D.Osseman)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10E
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- İnce Minareli Medrese'nin giriş cephesi olan doğu cephesinde en dikkat çekici öge taç kapısıdır (Şekil 3.232, 3.233).
- Taç kapı tasarımıyla diğer Selçuklu medreselerinden ayrılmaktadır. Burada görülen kompozisyon Selçuklu döneminde de sonraki dönemlerde de görülmemiştir (Kuban, 2002:120).
- Asimetrik bir düzene sahip doğu cephesinin ortasında taç kapı, taç kapının kuzeyinde ise minare, son cemaat mahalli ve mescit yer alır. Güney kısmı boş bırakılmıştır.
- Taç kapı cepheden yaklaşık 5.5 m önde ve kubbenin başlangıç hizasına kadar gelen bir yükseklikte (9.4m) inşa edilmiştir. Çağdaşları arasında bu kadar çıkıntılı olarak inşa edilmiş başka bir taç kapı örneği görülmemektedir (Yavaş, 2007:215; Cılasun, 2018:44-45).
- Taç kapı bezeme kompozisyonunda hâkim ögenin yazı bordürleri olduğu görülmektedir (Şekil 3.232).
- Giriş açıklığının sivri kemerinin etrafını çevreleyen yazı bordürleri kemerin tepe noktasında düğüm oluşturarak yön değiştirmektedirler (Şekil 3.234).

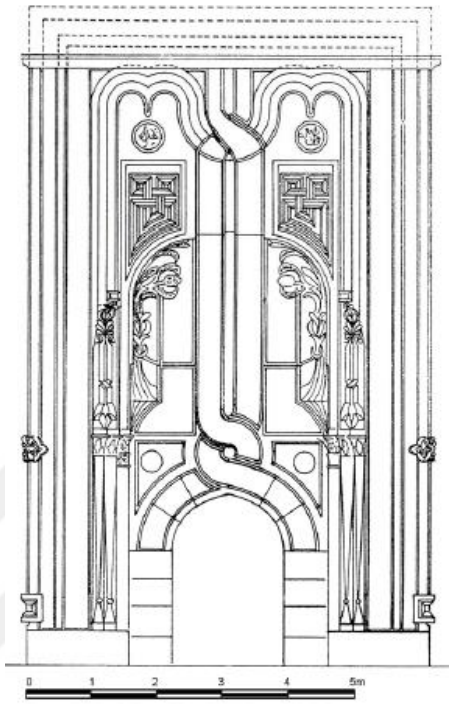

Şekil 3.233 İnce Minareli Medresesi Taç Kapısı (O.C. Tuncer'den, Yavaş, 2007)

Şekil 3.234 İnce Minareli Medrese Giriş Kapısı Kemer Üzerindeki Düğüm (M.Cambaz)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:10F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1258</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kölük bin Abdullah</td></tr>
<tr><td colspan="3">Saçağa kadar devam eden bordürler, saçağın hemen altında yarım daire şeklinde kabartmanın üzerinde tekrar düğüm oluştururlar (Şekil 3.235).
Şeritlerden birinde Yasin diğerinde ise Fetih suresi Celi Sülüs hat ile yazılmıştır (Karadaş, 2011:328; Ögel, 1966:52; Kuran, 1969:55).
Ögel, bu bordürlerin zemine kadar inmesi gerektiğini, harap olmasından dolayı günümüze ulaşamadığını aktarmaktadır (Ögel, 1966:52).
Saçak altındaki kısımda ise ayetlerin eksik oluşundan saçağın aslında daha yüksek olduğu, üst kısmının günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır (Kuran, 1969:55).
Günümüze ulaşmayan kısımda yapının kitabesinin yer aldığı düşünülmektedir (Konyalı, 1964:805; Sözen, 1970:69).
Giriş açıklığının kemer köşeliklerinin zemini, yüzeyden yükseltilerek ortasına kabaralar yerleştirilmiştir. Zemin ve kabaraların bezemesiz olduğu görülmektedir (Şekil 3.234).
Taç kapının kavsara nişi ‘Bursa Kemeri’ formundadır (Şekil 3.236) (Ögel, 1966:52).</td><td>
Şekil 3.235 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Üst Kısım (M.Cambaz)

Şekil 3.236 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Kavsara Nişi (M.Cambaz)</td></tr>
</table>

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE</td><td>KATALOG NO:10G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1258</td><td>YAPIM YERİ:
KONYA</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kölük bin Abdullah</td></tr>
<tr><td colspan="3">Kavsara nişinin iç kısımlarında iki yanda kabartma hayat ağacı motifi yer almaktadır. Öney, burada da görülen iri hayat ağacı desenlerini ‘adeta bitkisel bir heykel’ şeklinde tasvir etmektedir (Şekil 3.236, 3.237) (Öney, 1992:12).
Yapraklarının arasında enginarı hatırlatan meyveler, sap kısmında hilal motifi, hilalin altında ise ters ve düz yelpazelerden oluşan dilimli bir motif yer alır (Cılasun, 2018:48).
Bu dilimli üçgen parçalar dikdörtgen alandan kavisli alana geçişte kullanılmıştır (Ünal, 1982:36).
Hayat ağacı motiflerini rumilerle bezeli bordürler çevrelemektedir.
Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler yüzeysel nişler şeklindedir (Şekil 3.238) (Ünal, 1982:70).
Sivri kemerli mihrabiye nişlerinin etrafı meandır motiflerinden oluşan bir bordürle çevrelenmiştir. İçleri ise bezemesizdir (Cılasun, 2018:49).
Kavsara nişinin köşelerinde yer alan sütunceler çift başlıklıdır (Şekil 3.239, 3.240).
Köşe sütuncelerinin gövdelerinde yer alan bezeme palmet motiflerinden</td><td>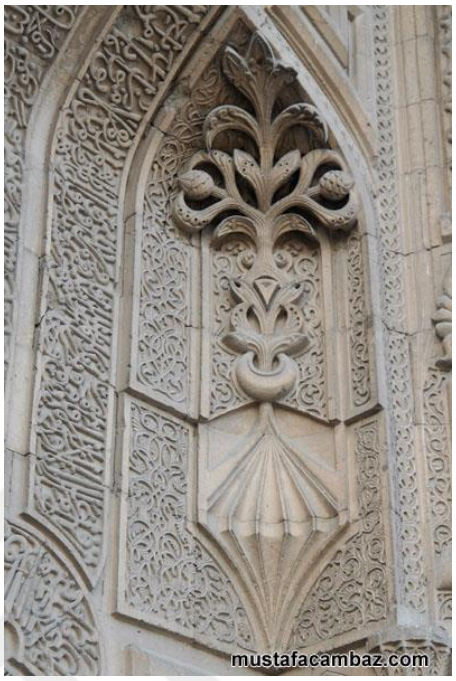

Şekil 3.237 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Hayat Ağacı Motifi (M.Cambaz)

Şekil 3.238 İnce Minareli Medrese Mihrabiye (D.Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10H
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

meydana gelmekte, başlıkla gövde arasında bir silme yer almaktadır.

- Bu sütuncelerin hemen yanında palmet motifleriyle bezenmiş, zemine doğru incelen, zemine yakın bir seviyede yer alan boğumdan sonra tekrar genişlemeye başlayan bir çift sütünce yer alır (Şekil 3.239, 3.240).
- Çift sütuncelerin üzerinde silmelerden meydana gelen kabartma bir motif yer almaktadır (Şekil 3.241).
- Motifin alt kısmı ters palmet görünümündedir. Silmeler bu palmetten yukarı doğru devam ederek motifin ortasında kesişmekte, sonrasında düz devam eden silmeler tepe noktasında palmet motifi oluşturmaktadır (Şekil 3.241).
- Bu motifin üzerinden başlayan kaval silme, saçak altında dilimli kemer meydana getirirler (Şekil 3.242). Bu dilimli kemerlerin ortasında yarım daire formunda bir kabartma yer alır (3.235).
- Bu kemerlerin altında yer alan rozetlere yapının mimarının adı işlenmiştir. Sağda 'Amel-i Keluk' solda ise 'Abdullah' ifadeleri yer almaktadır (Şekil 3.242) (Sözen, 1970:69; Kuran, 1969:55).

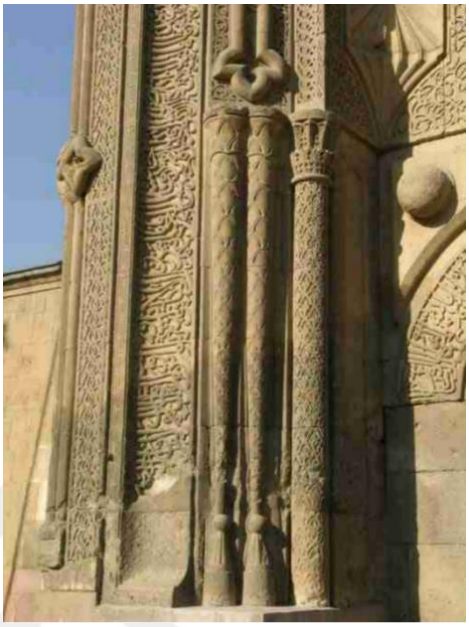

Şekil 3.239 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunceleri (Yavaş, 2007)

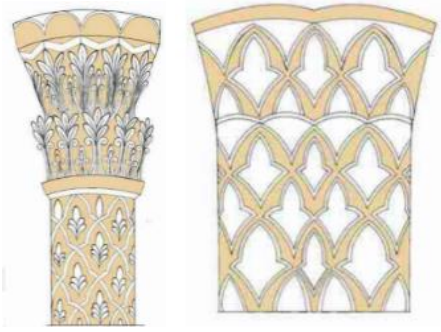

Şekil 3.240 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce (Cılasun, 2018)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10I
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

- Rozetlerin altında yer alan geometrik motif silmelerden meydana gelmektedir (Şekil 3.242). Aşağı doğru üçgen bir form alan motif, kemerin kavisine uyum sağlamaktadır.
- Konya Alaeddin Cami ve Karatay Medresesi'nde de görülen motif, İnce Minareli Medrese'de daha kabarık olarak işlenmiştir (Karadaş, 2011:328).
- Bu motifi, köşe sütuncelerinin üzerinden başlayan bitkisel bezemeli bir bordür çevrelemektedir.
- Taç kapıyı çevreleyen dört adet bordür kademeli olarak yerleştirilmiştir (Şekil 3.243).
- En dışta yer alan 1 numaralı bordür iki kaval silmeden meydana gelmektedir (Şekil 3.244). Bu kaval silmeler köşe sütuncelerinin hizasında bir motif oluşturarak sonrasında taç kapı boyunca düz devam etmektedir.
- 2 numaralı bordür palmetlerle bezenmiştir (Şekil 3.245).
- 3 numaralı ince bordür (Şekil 3.246) meandır motifleriyle bezelidir.
- 4 numaralı bordür kavisli bir yüzeye işlenmiş geniş bir yazı bordürüdür (Şekil 3.247).

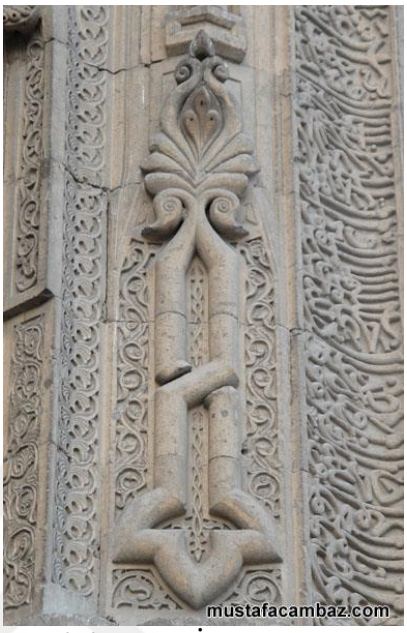

Şekil 3.241 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Sütunce Bezemeleri (M. Cambaz)

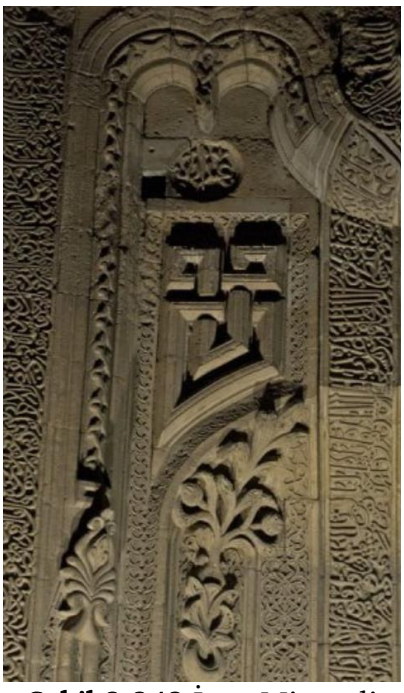

Şekil 3.242 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Detay (D.Osseman, 2018)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10J
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

- 3 numaralı bordür, taç kapının altında 4 numaralı bordürü sınırlandırmaktadır.
- Medreseye adını veren minarenin kesme taştan inşa edilmiş kaidesinin ön yüzünde kaval silmelerin sınırladığı sivri kemerli alanlar içerisinde palmet ve rumi motiflerden oluşan bir bezeme kompozisyonu yer almaktadır (Şekil 3.248) (Ögel, 1966:53).
- Bu bitkisel bezeme, birbirini tekrar eden motiflerden oluşmadığı için karmaşık bir kompozisyon meydana getirmektedir.
- Kompozisyonun ortasında yer alan üç adet palmet motifi dışarı çıkıntılı olarak işlenmiştir (Karadaş, 2011:330).
- Bu panonun üzerinde dikdörtgen bir açıklık yer almaktadır (Şekil 3.249).
- Dikdörtgen açıklığın üzerinde yer alan tuğla bölümde ise mavi sırlı tuğladan meydana gelen bezemeler görülmektedir (Şekil 3.249) (Konyalı, 1964:801).
- Sırlı-sırsız tuğla ile bezenmiş olan minare gövdesi silmelerle dilimlenmiş bir görünüme sahiptir (Aslanapa, 1997:138; Konyalı, 1964:810).
- Medresenin eski fotoğraflarından anlaşıldığı üzere minarenin şerefeleri mukarnas ile bezenmiştir.

Şekil 3.243 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Bordürleri (URL54)

Şekil 3.244 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 1 numaralı bordür (Cılasun, 2018)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10K
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

Şekil 3.245 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 2 numaralı bordür (Cılasun, 2018)

Şekil 3.246 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 3 numaralı bordür (Cılasun, 2018)

Şekil 3.247 İnce Minareli Medrese Taç Kapı 4 numaralı bordür (M.Cambaz'dan alınıp düzenlenmiştir)

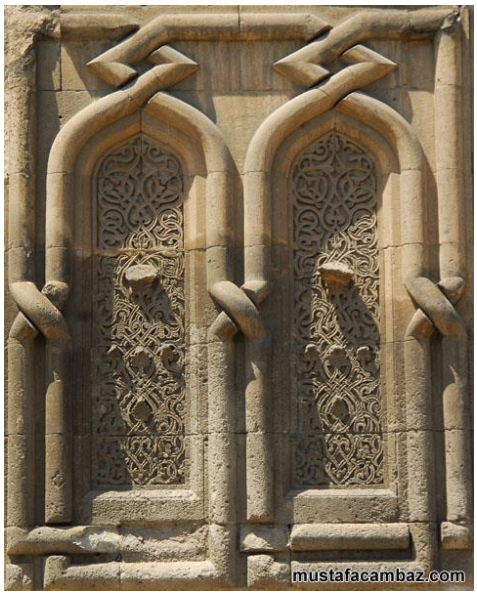

Şekil 3.248 İnce Minareli Medrese Minare Kaidesi (M.Cambaz)

Tablo 3.11 İnce Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: İNCE MİNARELİ MEDRESE			**KATALOG NO:**10L
YAPIM YILI: 1258	**YAPIM YERİ:** KONYA	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kölük bin Abdullah

Şekil 3.249 İnce Minareli Medrese Minaresi (M.Cambaz)

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi

YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ			**KATALOG NO:**11A
YAPIM YILI: 1267/1268	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

YAPININ ÖZELLİKLERİ

Sahibiye, Sahabiye ya da Sahip Ata Medresesi olarak adlandırılan yapı, Kayseri kent merkezinde konumlanmaktadır (Şekil 3.250, 3.251). III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, 1267 yılında Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Medrese, çeşme ve mescitten oluşan bir külliye çevresinde inşa edilmiştir (Sözen, 1970:29). 20. yüzyıl başlarında yol çalışmaları sebebiyle mescit yıkılmış, çeşme ise yapının güney doğu köşesine taşınmıştır (Yavaş, 2007:283; Tuncer, 1988:36). Zaman içerisinde çeşitli onarımlardan geçirilen medrese asıl halini büyük ölçüde koruyabilmiştir. En kapsamlı onarım 1960-70'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır (Yavaş, 2007:286). Günümüzde içerisinde çeşitli dükkanlar yer almaktadır.

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu, dört eyvanlı, dikdörtgene yakın bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.252, 3.253). Tek katlı olan yapı, kuzey-güney doğrultusunda yönlenmektedir. Avlu, ana eyvan yönü hariç üç yönde tonoz örtülü revaklarla çevrilmiştir (Şekil 3.254, 3.255).

Şekil 3.250 Sahibiye Medresesi Konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

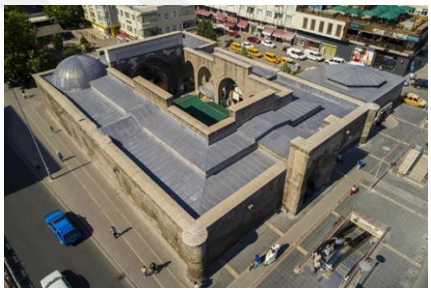

Şekil 3.251 Sahibiye Medresesi kuş bakışı görünüm (URL55)

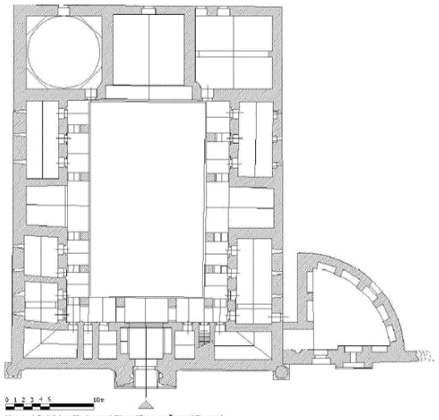

Şekil 3.252 Sahibiye Medresesi Planı (Yavaş, 2007)

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:11B</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1267/1268</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">Tüm eyvanların üzeri sivri beşik tonozla örtülmüştür. Giriş eyvanının kemeri revağa doğru daralmaktadır (Tuncer, 1988:19). Doğu ve Batı eyvanlarının iki yanında yer alan hücrelerin üzeri avluya yatay tonozlarla örtülüdür. Hücrelerin sayısıyla alakalı farklı görüşler yer almaktadır (bknz. Yavaş, 2007:299) Ana eyvanın iki yanında yer alan mekânlardan batı yönündekinin üzeri kubbe ile örtülüdür. Doğusunda yer alan mekân ise beşik tonozla örtülü olup, ortasından destek kemeri geçmektedir (Akok, 1968:140). Giriş eyvanının doğusundaki mekânlardan birinde dama çıkan merdiven yer almaktadır (Özbek, Aslan, 2008:349).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Masif bir kütle görünümünde olan yapı, güney cephesinde yer alan taç kapı ve köşe kuleleri ile hareketlilik kazanmaktadır (Şekil 3.256). Cephe düzeninin Sahip Ata yapılarındaki simetri anlayışına uygun olduğu görülmektedir (Yavaş, 2007:289). Cephelerde ve avluya bakan yüzlerde ince yonu taş kullanılmıştır (Tuncer, 1988:19). Yan cephelerde dar mazgal pencereler yer almaktadır (Şekil 3.257, 3.258). Batı</td><td>
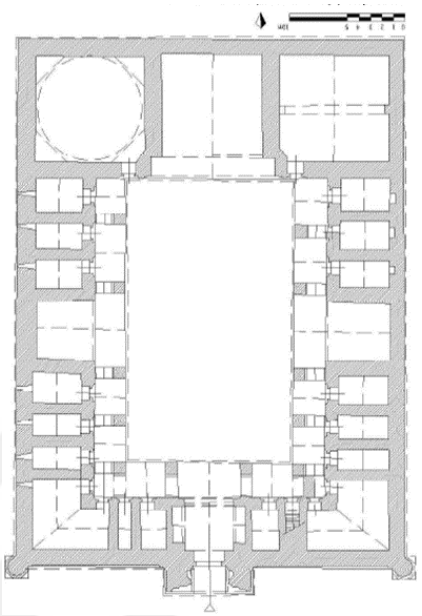
Şekil 3.253 O.C. Tuncer'den Sahibiye Medresesi Restitüsyon Planı (Yavaş, 2007)

Şekil 3.254 Sahibiye Medresesi Avlu Ana Eyvana Bakış (M.Cambaz, 2012)

Şekil 3.255 Sahibiye Medresesi Avlu Giriş Eyvanına Bakış (M.Cambaz, 2012)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ			**KATALOG NO:**11C
YAPIM YILI: 1267/1268	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

cephesinde mazgal pencereler ve iki adet aslan figürlü çörten, Doğu cephesinde de yine mazgal pencereler ve iki adet aslan figürlü çörten görülmektedir. Bu cephenin güney tarafına çeşme bitiştirilmiştir (Şekil 3.259). Kuzey cephesinde yer alan kapı açıklıkları sonradan yapılmıştır (Özbek, Aslan, 2008:348).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Sahibiye Medresesinin güney yönünde yer alan giriş cephesi sade bir bezemeye sahiptir. Cephenin ortasında taç kapı, iki yanındaki cephelerin ortasında aslan başlı çörtenler, cephenin köşelerinde ise köşe kuleleri yer almaktadır (Şekil 3.256).
- Bezemelerin taç kapı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 3.60, 3.61).
- Taç kapının kavsara kemerinin üzerinde mermer kitabesi yer almaktadır (Şekil 3.262). İki sıra olan kitabe, sülüs hatla yazılmıştır (Yavaş, 2007:295).
- Kitabenin altında, kırılarak yükselen sivri kavsara kemeri yer almaktadır (Şekil 3.263). Bu kırılma, yapının gördüğü müdahaleler sonucunda

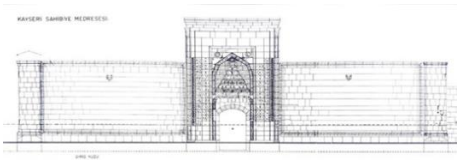

Şekil 3.256 Sahibiye Medresesi Güney Cephesi (Tuncer, 1988)

Şekil 3.257 Sahibiye Medresesi Kuzeybatı Yönünden Görünüş (Cambaz, 2012)

Şekil 3.258 Sahibiye Medresesi Kuzeydoğu Yönünden Görünüş (Tuncer, 1988)

Şekil 3.259 Sahibiye Medresesi Güneydoğu Yönünden Görünüş (Şaşmaz)

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ			**KATALOG NO:**11D
YAPIM YILI: 1267/1268	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

oluşmuş bir tahribattır.

- Kemerin üzeri rumi motiflerle bezelidir (Şekil 3.264).
- Kemer köşeliklerinde yer alan kabaralar da tahrip olmuştur (Şekil 3.263).
- Kavsara köşeliklerinde yer alan bezeme kazayağı motiflerinden meydana gelmektedir (Şekil 3.264).
- Kavsara nişindeki yedi sıra mukarnas bezemenin son sırasının altında kemerli alanlar içerisinde palmet-rumi kompozisyonlarının görüldüğü bezemeler yer almaktadır (Şekil 3.265).
- Mukarnas bezemenin altında iki sıra bordür kavsara nişini dolaşmakta, köşe sütuncelerinin üzerinde sonlanmaktadır.
- Bu bordürlerden ilki geometrik motiflerle, ikincisi ise yazı ile bezenmiştir (Şekil 3.256).
- Bordürlerin altında geçmeli taşların oluşturduğu bir sıra yer almaktadır. Bu sıranın altında ise giriş kapısının kemeri yer alır (Şekil 3.266).
- Giriş kapısının basık kemeri birbirine geçen dairelerden meydana gelen bir bezemeye sahiptir. Bu bezeme zemine kadar devam etmektedir. Kemerin iç

Şekil 3.260 Sahibiye Medresesi Taç Kapı (Cambaz, 2012)

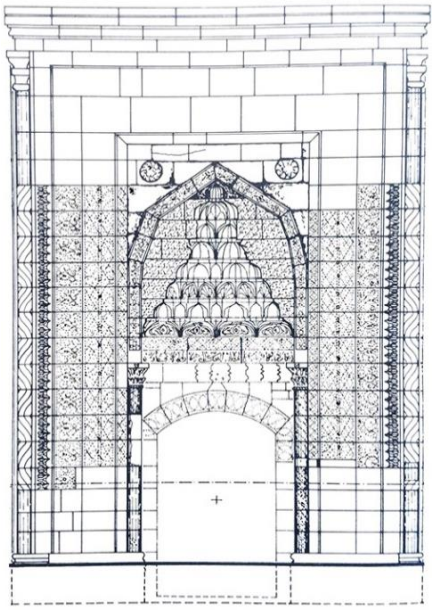

Şekil 3.261 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Rölövesi (Tuncer, 1988)

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:11E</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1267/1268</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">yüzeyinde de örgü motifi görülmektedir (Şekil 3.266).
• Kavsara nişinin köşelerinde yer alan sütunceler geometrik motiflerle bezeli ve çift başlıklıdır (Şekil 3.267, 3.268).
• Başlıklarının üzerinde insan figürü yer almaktadır. Kimi araştırmacılar tarafından aslan figürü olarak da nitelendirilmektedir (Tuncer, 1988:29).
• Sütuncelerin gövdesinde yer alan bezeme beş kollu yıldızlardan ve yıldız motiflerinin zemininde yer alan bitkisel bezemelerden meydana gelmektedir.
• Gövde ile başlıklar arasında yer alan bezemelerden batıdaki balıksırtı doğudaki ise halat biçiminde işlenmiştir.
• Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyelerin kavsaraları da mukarnas ile bezenmiştir (Şekil 3.269).
• Mihrabiyenin kavsara nişini çevreleyen sivri kemer geometrik motiflerle bezenmiştir.
• Doğudaki mihrabiyenin kemer köşeliğinde iki adet kabara yer alırken, batıdakinin kemer köşeliği kazayağı motifi ile bezenmiştir (Yavaş, 2007:297).</td><td>
Şekil 3.262 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kitabesi (URL56)

Şekil 3.263 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Kemeri (M. Cambaz)

Şekil 3.264 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Köşeliği (M. Cambaz)</td></tr>
</table>

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:11F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1267/1268</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">Mihrabiyede yer alan kabaralar da taç kapı kemer köşeliğinde yer alan kabaralar gibi tahrip olmuş durumdadır.
Mihrabiyeyi çevreleyen U bordür palmet ve rumilerden oluşan bitkisel bezemeye sahiptir.
Mihrabiyelerin belli bir seviyeden sonrası bezemesiz bırakılmıştır.
Mihrabiyelerin üzerinde yer alan dikdörtgen alan yıldızlardan meydana gelen geometrik bezemeyle süslenmiştir (Şekil 3.269).
Taç kapıyı U şeklinde 5 adet bordür çevrelemektedir. Bu bordürler aynı hizada değil, kademeli olacak şekilde konumlandırılmışlardır (Şekil 3.270).
İçten dışa doğru incelendiğinde ilk bordur (1) kırık hatların iç içe geçmesinden meydana gelen geometrik bezemeye sahiptir (Şekil 3.270, 3.271). En geniş bordür olan ikinci bordür (2) de de geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.270, 3.271).
Palmet ve rumilerden meydana gelen bitkisel bezemeye sahip üçüncü bordürün (3) ardından gelen bordür (4) mukarnaslıdır (Şekil 3.270, 3.271).</td><td>
Şekil 3.265 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Bezeme ve Bordürler (D. Osseman)

Şekil 3.266 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Giriş Kemeri (Yazarın Arşivinden, 2022)</td></tr>
</table>

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:11G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1267/1268</td><td>YAPIM YERİ:
KAYSERİ</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">Sonraki bordürü ise (5) taç kapının köşesinde gömülü olarak bulunan sütunceler meydana getirmektedir. Bu sütuncelerin gövdeleri zikzak örgü ile bezelidir. Çift başlıklıdır (Şekil 3.270).
Taç kapının yanlarındaki cephelerde simetrik olarak konumlandırılmış aslan başlı çörtenler yer almaktadır (Şekil 3.272).
Cephenin iki köşesinde yer alan köşe kuleleri kare bir kaideye oturmakta, sekizgen pabuçların üzerinde dairesel gövdeleri yükselmektedir (Şekil 3.273).
Pabuç ve gövde arasında halat biçiminde bir bordür görülmektedir.
Bu bordür, bordürü sınırlayan silmelerle birlikte taç kapının iki yanındaki cepheleri çerçeve içine almaktadır. Alt kısımda zeminden yaklaşık bir metre yükseklikte devam etmektedir.
Aynı bordür köşe kulelerinin üzerinde ve cepheyle kesiştikleri kısımlarda yer almaktadır.
Taç kapının yan cephelerinde de yer aldığı görülmektedir (Tuncer, 1988:23-26).</td><td>
Şekil 3.267 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi (Ögel, 1966)

Şekil 3.268 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Köşe Sütuncesi (Öney, 1992)</td></tr>
</table>

Tablo 3.12 Sahibiye/Sahabiye/Sahip Ata Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: SAHİBİYE/SAHABİYE/SAHİP ATA MEDRESESİ			**KATALOG NO:**11H
YAPIM YILI: 1267/1268	**YAPIM YERİ:** KAYSERİ	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.269 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Mihrabiye Detay (D. Osseman)

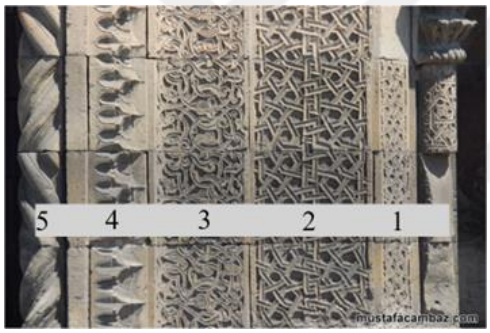

Şekil 3.270 Kayseri Sahibiye Medresesi Taç Kapı Bordürleri (M. Cambaz)

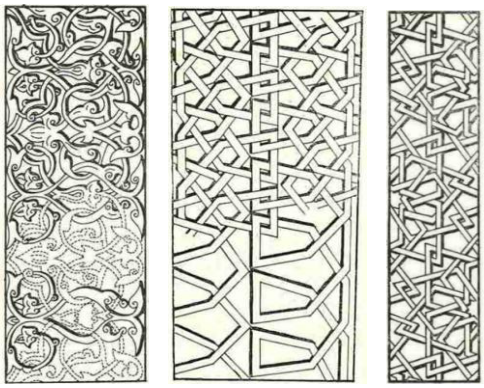

Şekil 3.271 Sahibiye Medresesi 3-2 ve 1 numaralı bordürler (Ünal, 1982)

Şekil 3.272 Sahibiye Medresesi Aslan Başlı Çörten (Yazarın Arşivinden, 2022)

Şekil 3.273 Sahibiye Medresesi Köşe Kulesi (URL57)

Tablo 3.13 Gök Medrese

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: GÖK MEDRESE</td><td>KATALOG NO:12A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kaluyan’ül-Konevi</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Gök Medrese, Sivas şehir merkezinin Gök Medrese mahallesinde, kalenin doğusunda yer almaktadır (Şekil 3.274, 3.275, 3.276). 1271 yılında Sivas’ta inşa edilmiş üç medreseden biridir. Sivas’ta bulunan iki adet çifte minareli medreseden biri olma özelliği taşımaktadır. Vezir Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından, mimar Konyalı Kaluyan’a (Kalûyanü’l-Konevi) yaptırılmıştır (Kuran, 1969:94; Sözen, 1970:40; Aslanapa, 1997:150). Vakfiyesinde “Medrese-i Sâhibiyye-i Fahriyye” olarak bahsedilen yapı, turkuaz renkli zengin çinilerinden dolayı Gök Medrese olarak anılmaktadır (Kuran, 1969:92; Kuban, 2002:185). Yapının vakfiyesinde yer alan ifadelerden anlaşıldığı üzere, medrese, mescit ve Dâr-ı Ziyafet mekânlarının yer aldığı bir külliye çerçevesinde inşa edilmiştir. Dâr-ı Ziyafet (konuklar evi) kısmı günümüze ulaşmamıştır (Sözen, 1970:40; Yavaş, 2007:341). Deprem ve çeşitli dış etkenlerle tahrip olan bina, pek çok onarım geçirmiştir. 1823-1824’te gerçekleştirilen onarımla binanın yıkık olan ana eyvan ve yanındaki mekânlar duvar örülerek yapı dışında bırakılmış, medresenin bir</td><td>

Şekil 3.274 Gök Medrese Konum (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.275 Gök Medrese (D. Osseman)

Şekil 3.276 Gök Medrese, 1934 (Zaghloul, 2019 A. Gabriel’den)</td></tr>
</table>

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12B
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

bölümüne ahşap üst kat ilave edilmiştir. Kuzeybatıdaki revaklar ve arkasındaki mekanlar sökülerek yeniden örülmüştür (Kuban, 2002: 186; Yavaş, 2007:344-346). Bina bir dönem askeri depo ve İmam Hatip okulu olarak kullanılmıştır. 1926 tarihinde ise Sivas Müzesi haline getirilmiştir (Sözen, 1970:42; Kuban, 2002:186). 1967 yılında Sivas Müze'si Buruciye Medresesi'ne taşınmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğünün çalışmaları yeterli olmamış, yapı 28 yıl boyunca terkedilmiş ve oldukça tahrip olmuştur. 1995-1999 yıllarında temizlik ve kazı çalışmaları yapılmıştır (Bilget, 1997:607-610). Günümüzde restorasyonu tamamlanmış olan yapı ziyarete açılmıştır. Aslanapa, Gök Medrese'yi Anadolu Selçuklu medrese mimarisinin en gelişmiş yapısı olarak nitelendirmektedir (Aslanapa, 1997:150).

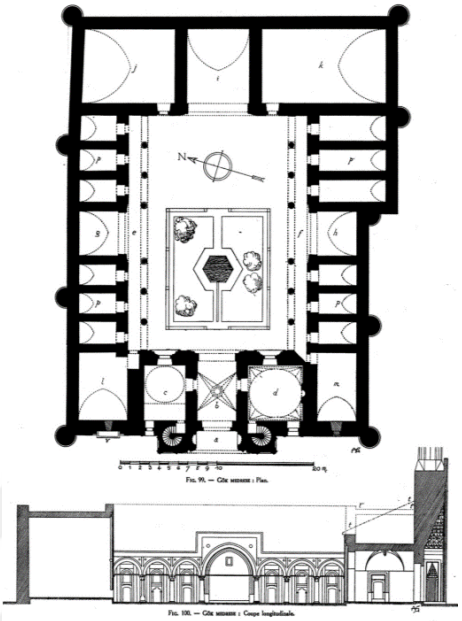

Şekil 3.277 Gök Medrese Plan ve Kesit (Zaghloul, 2019-A.Gabriel'den)

Şekil 3.278 Gök Medrese Avlu (URL58)

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu ve dört eyvanlı bir plan şemasına sahip yapı doğu-batı doğrultusunda konumlandırılmıştır (Şekil 3.277). Güneydoğu köşesindeki hücrelerin diğerlerine nazaran daha derin olması plandaki simetriyi bozmaktadır (Kuban, 2002:186). Yapının iki katlı olup olmadığı

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12C
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

ise tartışma konusudur. Yıldız tonozla örtülü giriş eyvanından iki yanındaki mekânlara ulaşım sağlanmaktadır. Giriş eyvanının kuzeyinde Darül-kura (derslik) güneyinde ise mescit bölümü yer alır (Aslanapa, 1997:148). Avlu ve batı cephesinde olmak üzere ikişer adet penceresi olan mekanların içerisinde minare girişleri yer almaktadır (Kuran, 1969:93; Sözen, 1970:45). Batı cephesinin iki ucunda yer alan mekanlar beşik tonozla örtülüdür. Kuzeybatı köşesindeki mekân abdesthane bölümüdür (Tuncer, 2008:76; İnan Ocak, 2018:329). Açık avlunun kuzey ve güney bölümleri revaklıdır (Şekil 3.278). Avlunun kuzey ve güneyinde yer alan yan eyvanların iki yanında üçer hücre yer almaktadır. Hücrelerin üstü beşik tonozla örtülüdür. Çeşitli kemer formlarına sahip hücre kapılarının üzerinde sivri kemerli pencere açıklıkları yer almaktadır. Doğu yönünde yer alan ana eyvan ve iki yanında yer alan mekanlar yıkıldığından bu kısım duvar örülerek kapatılmış, restorasyonla birlikte yeniden inşa edilmiştir (Kuran, 1969:93; Karadaş, 2003:38). Avlunun ortasında çokgen bir havuz yer almaktadır.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Gök Medrese, Çifte Minareli Medrese'yle

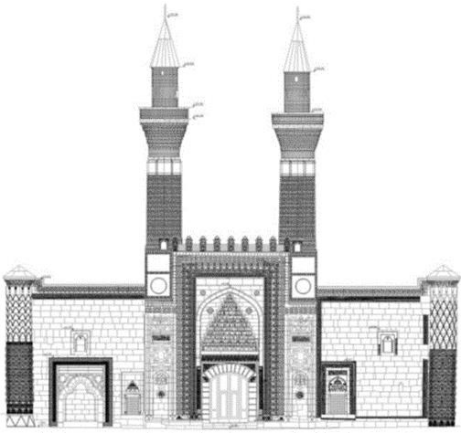

Şekil 3.279 Gök Medrese Batı Cephesi (Yiğiter, 2018; URL59)

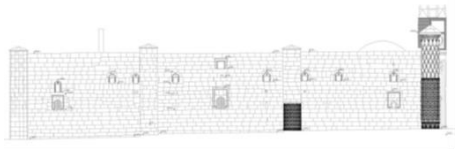

Şekil 3.280 Gök Medrese Kuzey Cephesi (Yiğiter, 2018; URL60)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: GÖK MEDRESE</td><td>KATALOG NO:12D</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kaluyan’ül-Konevi</td></tr>
<tr><td colspan="3">birlikte yalnızca taç kapının değil, cephenin tamamının mimari tasarım ögesi olarak ele alındığı öncü örneklerdendir. Batı cephesinde büyük oranda mermer kullanılması bakımından ise tek örnektir (Kuban, 2002:189). Batı cephesi, taç kapısı, köşe kuleleri, çeşme ve pencereleriyle bütünlük içerisindedir (Şekil 3.279). Aslanapa, taç kapının kuzeyinde yer alan çeşmeyi ilk Selçuklu çeşmesi olarak nitelendirmektedir (Aslanapa, 1997:148; Özkul, 2020:55). Taç kapının iki yanında, mescit ve darü’lkurra (derslik) mekanlarına ait pencereler yer alır. Üstte küçük iki pencere bulunmaktadır. Yapının dört köşesinde ve kuzey cephesinin ortasında iki (Şekil 3.280), güney cephesinin ortasında iki adet (Şekil 3.281) olmak üzere toplam sekiz adet destek kulesi bulunmaktadır. Kuzey cephesinde yer alan dört payanda cepheyi hemen hemen eşit üç aralığa bölmektedir. Pencere ve payandalar masif görünüme hareket katmışlardır. İki sıra halinde yer alan pencereler asimetrik düzendedir (Yavaş, 2007:350). Günümüze ulaşamayan doğu cephesinin sınırları kazı çalışmalarıyla belirlenmiştir. Yapının aşevi ve hamamı bu yönde devam ettiğinden</td><td>
Şekil 3.281 Gök Medrese Güney Cephesi (Yiğiter, 2018; URL61)
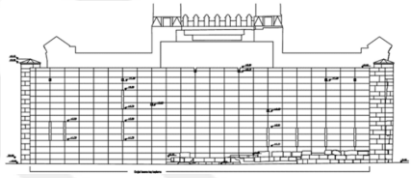
Şekil 3.282 Gök Medrese Doğu Cephesi (Yiğiter, 2018)

Şekil 3.283 Gök Medrese Taç Kapı (URL62)</td></tr>
</table>

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12E
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

cephede destek kulesi bulunmamaktadır (Şekil 3.282) (Tuncer, 2008:58). Batı, Kuzey ve Güney cephelerinde düzgün kesme taş, taç kapıda ise mermer, minarelerde ise tuğla malzeme kullanılmıştır.

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Bezeme programı açısından en ihtişamlı bölüm Batı cephesidir (Şekil 3.279). Büyük oranda mermerden inşa edilmiş taç kapının iki yanında yer alan minarelerin kaideleri taç kapıya bitişik olarak zemine kadar devam etmektedir (Şekil 3.283).
- Minarelerin silindirik gövdeleri ve kare kaidesi tuğladan, kaidenin alt kısmı ise mermerden yapılmıştır. Minare gövdeleri sırlı tuğla ile bezelidir (Şekil 3.284) (Kuban, 2002:189; Tuncer, 2008:56).
- Gövdelerin üstünde sekiz adet kaval silme yer almaktadır. Bu kaval silmelerde patlıcan moru ve turkuaz renkli kare mozaik çiniler, 2-3 cm çapında yarım daire şeklinde sırlı tuğlalar kullanılmıştır (Öney, 1992:70).
- Kaval silmelerin arasında kalan yüzeylerde çini ve tuğladan elde edilen

Şekil 3.284 Gök Medrese Minareler (D.Osseman)

Şekil 3.285 Gök Medrese minare kaidesi çini rozet (Cangül, 2015)

Şekil 3.286 Gök Medrese minare pabucu (D. Osseman)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12F
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

eşkenar dörtgen desenler şerefenin bir metre aşağısına kadar devam etmekte, buradan şerefeye kadar olan kısımda tamamen çini bezemeler yer almaktadır.

- Şerefe tuğlaları kirpi saçak şeklinde örülerek genişletilmiş, korkuluk kısmında ise düz tuğla örgü yapılmıştır (Mülayim, 1982:36).
- Minare kaidelerinin ön ve yan yüzeylerinde çini rozetler bulunmaktadır (Şekil 3.285). Doğu yönüne denk gelen arka kısımları ise sade bırakılmıştır (Şekil 3.284).
- Bu rozetlerin bitkisel motiflerle bezeli çini bordürle kare bir çerçeve içine alındığı görülmektedir (Şekil 3.285).
- Gövde ile kaidenin birleştiği pabuç kısmında dört yönde kare alanlar, bu alanların içerisinde beşgen mozaik çinilerden yapılmış bitkisel bezemeli kemerler bulunmaktadır (Şekil 3.286) (Yavaş, 2007:364-365).
- Minare kaidesinin tuğla ve mermer kısımları yatay bir bordürle birbirinden ayrılmaktadır (Şekil 3.287).
- Mermer kaideler, taç kapıdan farklı olarak mavi mermerden yapılmış, iki yanda kalın kaval silmelerle

Şekil 3.287 Gök Medrese Taç kapı mermer kaide (Zaghloul, 2019)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12G
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

sınırlandırılmıştır (Şekil 3.287) (Yavaş, 2007:360).

- Simetrik bezemelere sahip kaidelerin bezemelerini sırasıyla aşağıdan yukarı doğru incelediğimizde bezeme programı; sekiz kollu yıldız içinde yazı, hayat ağacı motifi, kabartmalı sekiz kollu yıldız, çerçeveli yazı şeridi, palmet kompozisyonu olarak özetlenebilir (Şekil 3.288) (Sözen, 1970:45).
- Alttaki sekiz kollu yıldız formundaki rozet, iki karenin kesişmesiyle meydana gelmiştir. İçindeki yazı ise Celi Sülüs ile yazılmıştır (Şekil 3.289) (Karadaş, 2003:40).
- Üstündeki kalker taşından yapılmış hayat ağacının yaprakları arasında nar motifleri görülmekte, tepe kısmında ise kartal motifi yer almaktadır (Şekil 3.290) (Yavaş, 2007:361)
- Bu iki motif sivri kemerli bir alan içerisinde yer almakta, bu alan üç bölümlü kalın kaval silme ile çevrelenmektedir (Şekil 3.288) (Karadaş, 2003:40).
- Bu alanın üstünde kaval silmelerden oluşan sekiz kollu Selçuklu yıldızı motifi, motifin iç kısmında minare

Şekil 3.288 Gök Medrese Taç kapı mermer kaide ön (Zaghloul, 2019)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12H
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

merdivenlerini aydınlatan sivri kemerli bir açıklık yer alır (Şekil 3.291).

- Üstündeki yazı satırı kaval silmelerden oluşan dikdörtgen çerçeve içinde yer almaktadır (Şekil 3.292).
- Yazının üzerinde ise yine kaval silmelerden oluşan, palmet ve rumi motiflerinin kullanıldığı, yüksek kabartma bir kompozisyon yer almaktadır (Şekil 3.293).
- Mermer kaidelerin yan yüzleri de ön yüzdeki gibi kaval silmelerle bölümlere ayrılmıştır (Şekil 3.287).
- Burada farklı olarak kaval silmeden oluşan yıldız ve üzerindeki yazı satırı bulunmamaktadır. Altta yer alan sekiz kollu yıldızın içindeki yazı istifi de farklıdır. Sivri kemerin üstünde yer alan yazı satırı ise kufi karakterlidir. Kaval silmelerden oluşan yuvarlak kemer üzerinde yine kaval silmeden oluşan tepelik yer almaktadır. En üstteki bezeme, kaidenin ön yüzündekiyle aynıdır (Karadaş, 2011:392-393).
- Taç kapıyı beş adet bordür çevrelemektedir (Şekil 3.294). Dıştan içe doğru incelendiğinde ilk bordür (1), taç kapının dendanlarının ve minarelerin

Şekil 3.289 Gök Medrese Yazılı Rozet (D. Osseman)

Şekil 3.290 Gök Medrese Hayat Ağacı (D. Osseman)

Şekil 3.291 Gök Medrese Selçuklu Yıldızı (D. Osseman)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12I
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

tuğla kaidelerinin alt kısımlarını dolaştıktan sonra yan yüzeylerde yatay olarak devam eder.

- Bu bordür iç içe geçmiş çokgenlerden oluşan geometrik bezemenin zemininde yer alan bitkisel motiflerden meydana gelmektedir (Şekil 3.295).
- Diğer bordürler ise (2-3-4-5), farklı kompozisyonlarda bir araya gelen palmet ve rumi motiflerden oluşmaktadır.
- Bu bordürler düz bir yüzeyde değil, kademeli olarak yerleştirilmiştir.
- Kavsara nişinin iki yanında yer alan köşe sütuncelerinin birbirine bakan yüzlerinde kemer içine alınmış iki alanda mimarın ismi görülmektedir.
- Sağdakinde Amel-i Üstad soldakinde ise Kaluyan-ül Konevi ifadeleri yer almaktadır (Şekil 3.296) (Tuncer, 2008:55; Sözen, 1970:45).
- Çift başlıklı sütunceler, palmet ve rumi motiflerden oluşan kabarık bezemelere sahiptir (Ögel, 1966:59).
- Taç kapının sivri kavsara kemeri bu sütuncelerin üzerinde biter.
- Sivri kemerin üzerinde Bakara Suresi'nden ayetler yer alır (Şekil 3.297)

Şekil 3.292 Gök Medrese Yazı Panosu (D. Osseman)

Şekil 3.293 Gök Medrese Kabartma Motif (D. Osseman)

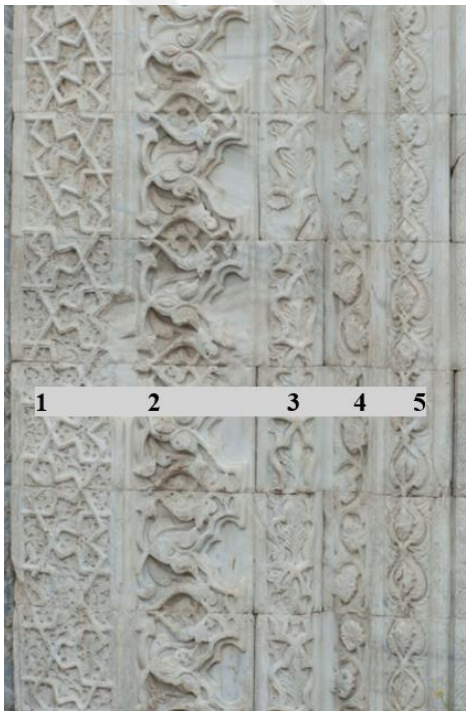

Şekil 3.294 Gök Medrese Taç Kapı Bordürleri (D. Osseman)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12J
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

(Özkul, 2020:64).

- Kavsara nişi 14 sıra mukarnas ile bezelidir. Mukarnas bezemenin en alt sırasında sivri kemerli alanlarda kabaralar görülmektedir (Şekil 3.298, 3.299) (Ögel, 1966:60).
- Kavsara köşeliklerinde ve kavsara kemer köşeliklerinde rumi motiflerden oluşan bitkisel bezemeler mevcuttur. Bu süslemenin ortasında içbükey yuvarlak alanlar görülmektedir (Şekil 3.297).
- Taç kapının mukarnas bezemesinin altında, kavsarayı üç yönden dolaşan iki bordürden biri inşa kitabesi, diğeri rumi bezeme kuşağıdır (Şekil 3.300) (Karadaş, 2011:391).
- Sivri kavsara kemerinin üzerinde ikinci inşa kitabesi bulunmaktadır (Şekil 3.297). Sülüs hatla yazılmış tek satırlık kitabe, binanın III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yapıldığına dair bilgi verir (Yavaş, 2007:368).
- Taç kapının en üstünde ise palmet ve rumi desenleriyle bezeli dokuz adet dendan bulunmaktadır (Şekil 3.301) (Tuncer, 2008:56; Özkul, 2020:58).
- Giriş açıklığının yuvarlak kemeri iki renkli geçmeli taşlardan meydana gelir

Şekil 3.295 Gök Medrese Taç kapı dış bordür (Özkul, 2020)

Şekil 3.296 Gök Medrese Taç kapı köşe sütunceleri (D.Osseman)

Şekil 3.297 Gök Medrese kavsara kemeri (Özkul, 2020)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: GÖK MEDRESE</td><td>KATALOG NO:12K</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kaluyan’ül-Konevi</td></tr>
<tr><td colspan="3">ve zemine kadar devam eder.
• Üzengi taşları üzerinde, yaprak kabartma içerisinde birbirine geçmiş hayvanların başlarından oluşan bir kompozisyon görülür (Şekil 3.302) (Kuran, 1969:94; Sözen, 1970:45; Ögel, 1966:60; Karadaş, 2011:391).
• Tuncer, bu hayvanların koç, tilki, boğa, ördek, at, kuş, aslan, yılan ve fil olmak üzere dokuz adet olduğunu belirtmektedir (Tuncer, 2008:55).
• Bu hayvan figürlerini kimi araştırmacılar 12 hayvanlı Türk takvimi ile ilişkilendirmektedir (Aslanapa, 1997:148; Ögel, 1966:60).
• Kemerin köşeliklerinde ise palmet-rumi kompozisyonuna sahip bir bezeme yer almaktadır.
• Kavsara nişinin iki yanında yer alan, mukarnaslı mihrabiye nişleri ongen forma sahiptir (Şekil 3.303).
• Mukarnasları çevreleyen silme, tepe noktasında düğüm oluşturur.
• Mukarnasların altında yer alan geometrik bezeme kuşağı kufi yazı görünümündedir.
• Mukarnas köşeliklerinde görülen rozetlerden birinin içi boştur. Diğeri</td><td>
Şekil 3.298 Gök Medrese Taç kapı mukarnas kavsara (Zaghloul, 2019)

Şekil 3.299 Gök Medrese taç kapı kavsara nişi (Zaghloul, 2019)</td></tr>
</table>

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12L
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

gülbezek ile bezelidir.

- Mihrabiyeyi çevreleyen U bordür rumi desenlerden meydana gelmektedir.
- Mihrabiyelerin köşe sütunceleri çift başlıklıdır.
- Taç kapının iki yanında ikişer adet pencere yer almaktadır. Bu pencereler mermer söveli ve bezemeli bordürlerle çevrilidir (Kuran, 1969:94).
- Üst sıradaki pencereleri çevreleyen kemerler bezemesizdir. Kemerlerin ortalarında kabaralar bulunmaktadır. Bu pencereler sonradan kapatılmıştır (3.304) (Yavaş, 2007:357).
- Taç kapının güneyinde yer alan mescit penceresinin kavsara nişi beş sıra mukarnas ile bezelidir (Şekil 3.305).
- Mukarnas bezemeyi sivri bir kemer sarmaktadır. Sivri kemer iki yanda köşe sütuncelerinin üzerinde bitmektedir.
- Kavsara köşeliklerinde iki adet rozet görülmektedir.
- Kemerin üzerinde beyaz mermerden yapılmış bir yazıt bulunmaktadır.
- Taç kapının kuzeyinde yer alan derslik penceresi de dört sıra mukarnas bezelidir (Şekil 3.306).
- Taç kapının kuzeyinde çeşme yer

Şekil 3.300 Gök Medrese taç kapı kavsara nişi bordürleri (URL63)

Şekil 3.301 Gök Medrese Dendan (Tuncer, 2008)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12M
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

almaktadır (Şekil 3.307).

- Çeşmenin üç dilimli kemeri farklı renkli taşlardan almaşık örgü ile yapılmıştır.
- Kemerin üzerinde iki satırlık kitabesi yer alır (İnan Ocak, 2018:334).
- Çeşmeyi çevreleyen iki bordürden biri bitkisel, diğeri geometrik bezemeye sahiptir. İkinci bordürün orta kısımlarında kabaralar yer almaktadır (Şekil 3.308).
- Çeşmenin kemeri mermerden, bordürleri ise kalker taşından yapılmıştır (Ögel, 1966:61).
- Taç kapının iki yanındaki cepheleri iki adet rumi bezemeli bordür çevrelemektedir.
- Bu bordürlerin bezemeleri birbirlerinden farklı olmakla birlikte palmet-rumi motifleri ile bezenmiştir (Karadaş, 2003:41; Yavaş, 2007:358).
- Kuzey üstteki bordür mukarnaslı friz şeklindedir (Şekil 3.309).
- Batı cephesinin köşe kulelerinde yoğun bir bezeme olduğu görülmektedir.
- Bezemelerde kullanılan derin oyma tekniği neredeyse üç boyutlu bir görünüm oluşturmaktadır (Karadaş, 2011:398).

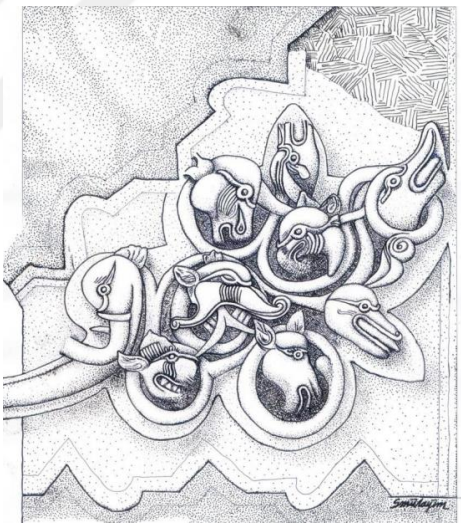

Şekil 3.302 Gök Medrese Taç Kapı Hayvan Motifleri (Mülayim, 2016)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: GÖK MEDRESE</td><td>KATALOG NO:12N</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Sahip Ata Fahrettin Ali</td><td>MİMARI:
Kaluyan’ül-Konevi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Kaideden külah kısmına kadar devam eden bezemeler alt kısımlarda yüksek kabartma bitkisel motiflerden oluşurken, üst kısımlarda yüzeysel geometrik motiflerden oluşmaktadır (Özkul, 2020:71).
Kuzeybatı köşesindeki kulenin bezemesi üç bölümden oluşmaktadır (Şekil 3.310). Bu bölümler iki bordürle birbirinden ayrılmaktadır.
Kaidesi, sivri kemerlerden oluşan bir bordürle bezelidir. Kemerlerin içerisinde hayat ağacı motifi görülmektedir. Kemer köşeleri ise palmet-rumi motifleriyle bezelidir.
Orta bölümde yer alan palmet motifleri yüksek kabartmalı olarak bezenmiştir. Dokuz sıra ters ve düz olarak işlenen palmet motiflerinin zemini ise yüzeysel bitkisel motiflerle bezelidir.
Üçüncü bölümdeki bezeme ise yedi sıra üç bölümlü kemerlerden oluşan bir kompozisyonla bezenmiştir. Güneybatıdaki köşe kulesinin, kuzeybatı köşe kulesinin simetriği olduğu görülmektedir (Şekil 3.311, 3.312) (Yavaş, 2007:356; Tuncer, 2008:6).</td><td colspan="2">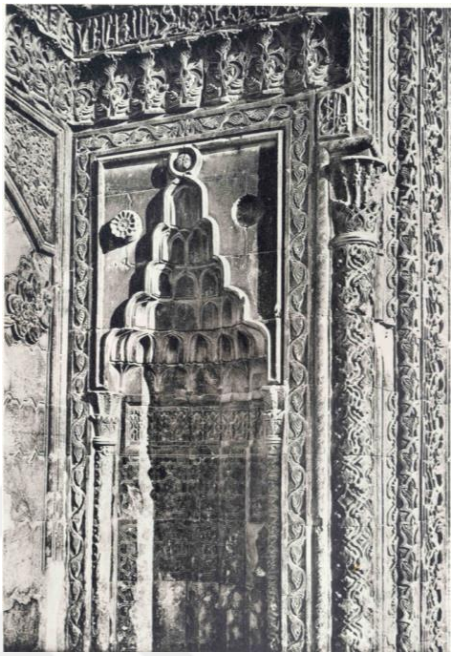
Şekil 3.303 Gök Medrese taç kapı mihrabiye (Zaghloul, 2019)

Şekil 3.304 Gök Medrese Üst Pencere (URL64)</td></tr>
</table>

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12O
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

Şekil 3.305 Gök Medrese Batı cephesi mescit penceresi (Zaghloul, 2019)

Şekil 3.306 Batı cephesi derslik penceresi (URL65)

Şekil 3.307 Gök Medrese çeşme (Zaghloul, 2019)

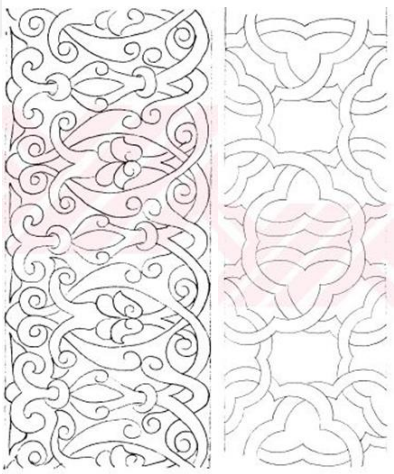

Şekil 3.308 Gök Medrese çeşmeyi çevreleyen bordürler (Karadaş,2003)

Şekil 3.309 Taç kapının kuzeyindeki cephede yer alan mukarnaslı bordür (D. Osseman)

Tablo 3.13 Gök Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: GÖK MEDRESE			**KATALOG NO:**12Ö
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Sahip Ata Fahrettin Ali	**MİMARI:** Kaluyan'ül-Konevi

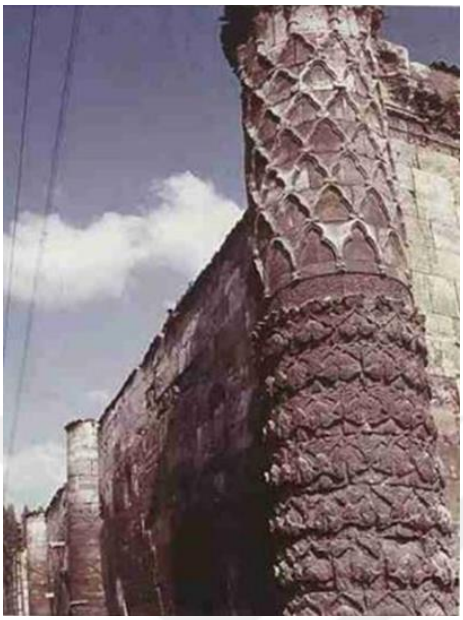

Şekil 3.310 Gök Medrese kuzeybatı köşe kulesi (Tuncer, 2008)

Şekil 3.311 Gök Medrese güneybatı köşe kulesi (URL66)

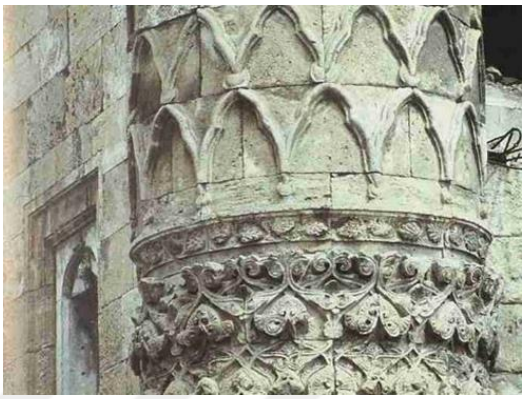

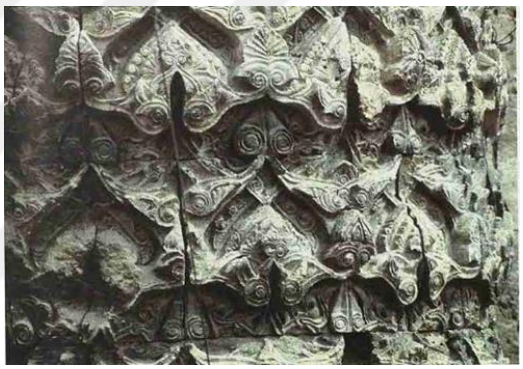

Şekil 3.312 Gök Medrese güneybatı köşe kulesinden detaylar (Tuncer, 2008)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13A
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

YAPININ ÖZELLİKLERİ

Buruciye Medresesi, Sivas şehir merkezinde Çifte Minareli Medrese ve Keykavus Şifahanesi'nin de yer aldığı alanda konumlanmaktadır (Şekil 3.313, 3.314). 1271 yılında Muzafferiddün Burucerdi tarafından inşa ettirilmiştir (Kuban, 2002:191; Kuran, 1969:92). Mimarı bilinmemektedir (Sözen, 1970:49). Buruciye Medresesi halk arasında Hacı Mesud Medresesi olarak da bilinmektedir. Vakıflar Müdürlüğü'nün kayıtlarında da Hacı Mesud Ali Selçuk olarak kayıtlıdır (Akok, 1968:9; Bilget, 1991:1). Yapının vakfiyesi olmamakla birlikte avluda yer alan yazılardan yapı hakkında bilgi edinmek mümkün olmuştur. Bu yazılardan medresenin bir mescidi ve kütüphanesinin olduğu anlaşılmaktadır (Sözen, 1970:51). Mimari ve bezeme açısından oldukça dengeli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözen bu yapıyı "Anadolu'da gelişen eyvanlı medreselerin tam bir sentezi, onun vardığı son noktalardan biri" olarak tanımlamaktadır (Sözen, 1970:57).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu, dört eyvanlı, kareye yakın bir

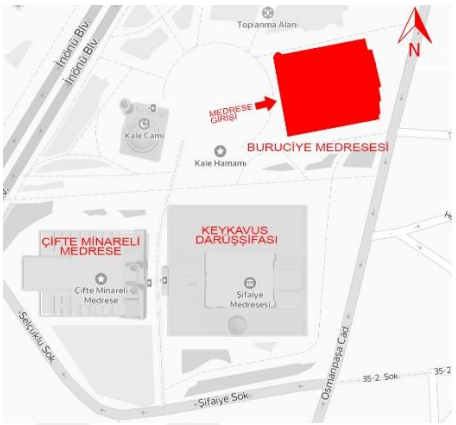

Şekil 3.313 Buruciye Medresesi konumu (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.314 Buruciye Medresesi (URL67)

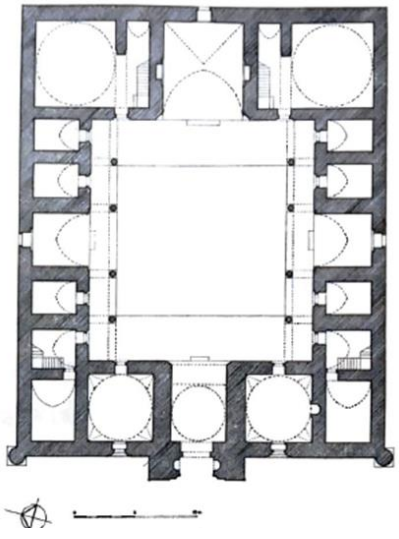

Şekil 3.315 Buruciye Medresesi Plan (Kuran, 1969)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13B
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

plan şemasına sahiptir (Şekil 3.315). Doğu-Batı doğrultusunda konumlanan medresenin avlusunda kuzey ve güney yönünde revaklar bulunmaktadır. Giriş eyvanı ve ana eyvan iki katlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.316, 3.317). Giriş eyvanının kuzeyinde türbe, güneyinde mescit yer almaktadır (Kuran, 1969:91; Sözen, 1970:53). Batı cephesinin köşelerinde yer alan mekânlara yanlarındaki hücrelerden ulaşım sağlanmakta, bu hücrelerde yer alan merdivenlerle üst kata da ulaşılabilmektedir. Yan eyvanların iki yanında ikişer hücre bulunmaktadır (Şekil 3.318). Ana eyvanın iki yanındaki mekânlar kışlık dersane bölümleridir. Ana eyvanla dersane arasında yer alan bölümde üst kata çıkan merdivenler yer almaktadır (Şekil 3.317). Bu bölümün üstü beşik tonozla örtülüdür. Ana eyvan ve yan eyvanlar sivri beşik tonozla, hücrelerin üstü beşik tonozla örtülüdür. Avlu revaklarının örtüsü düz taştandır. Giriş eyvanı ve yanındaki mekanlar ile ana eyvanın yanındaki mekanların üst örtüsü kubbedir. Giriş eyvanının genelde beşik tonozla örtülmesine rağmen, Buruciye'de kubbe ile

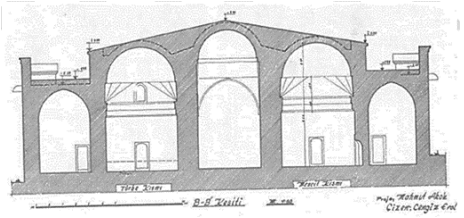

Şekil 3.316 Buruciye Medresesi giriş eyvanı ve yan mekanlarından kesit (Akok, 1968)

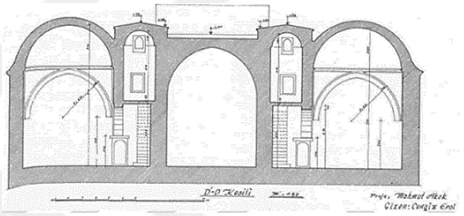

Şekil 3.317 Buruciye Medresesi ana eyvan ve derslik mekanlarından kesit (Akok, 1968)

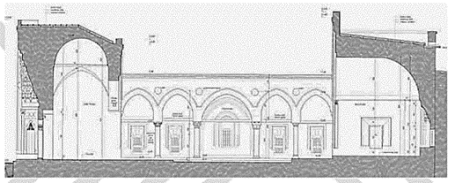

Şekil 3.318 Buruciye Medresesi avlu kesit (Yiğiter,2018)

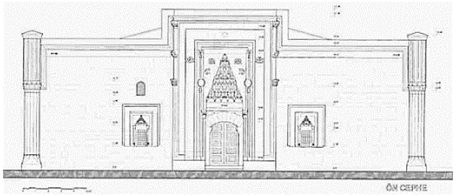

Şekil 3.319 Buruciye Medresesi Batı Cephesi (Yiğiter, 2018)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13C
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

örtülü olması 13. Yüzyılın ikinci yarısından sonra medreselerde ortaya çıkan bir uygulamadır. Sonrasında tüm eyvanların kubbeyle örtülmesine kadar vardığı görülmektedir (Sözen, 1970:52). Giriş eyvanı, kubbenin oturduğu kare kısmın ardından geniş bir kemerle avluya açılmaktadır. Ana eyvan, yan eyvan, mescit, türbe ve batı yönünde merdivenlerin yer aldığı hücre bölümlerinin pencereleri bulunmaktadır. Mescit ve türbe bölümlerinin kapıları doğrudan avluya açılmaktadır (Bilget, 1991:8). Anadolu Selçuklu medrese mimarisinde en simetrik plan şemasına sahip olan yapı, ideal şemaya en yakın medreselerden biri olarak değerlendirilmektedir (Kuban, 2002:191; Kuran, 1969:91; İnan Ocak, 2018:299). Aslanapa, plan şemasını 'klasik bir olgunluğa sahip' olarak nitelendirmektedir (Aslanapa, 1997:150).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Plandaki simetri cephede de devam etmektedir. Batı cephesinde taç kapı ortada yer almakta, taç kapının iki yanında pencereler, cephenin iki yanında da köşe kuleleriyle simetri sağlanmaktadır

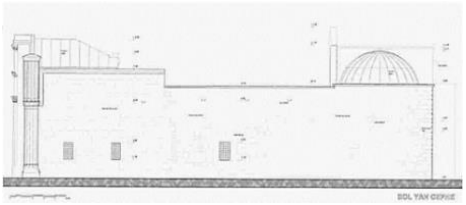

Şekil 3.320 Buruciye Medresesi Güney Cephesi (Yiğiter, 2018)

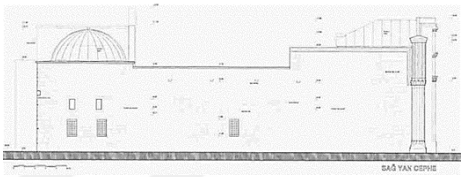

Şekil 3.321 Buruciye Medresesi Kuzey Cephesi (Yiğiter, 2018)

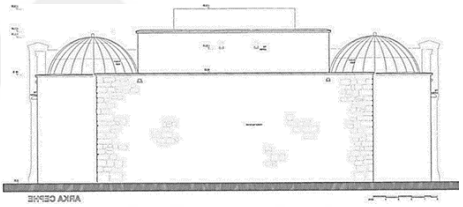

Şekil 3.322 Buruciye Medresesi Doğu Cephesi (Yiğiter, 2018)

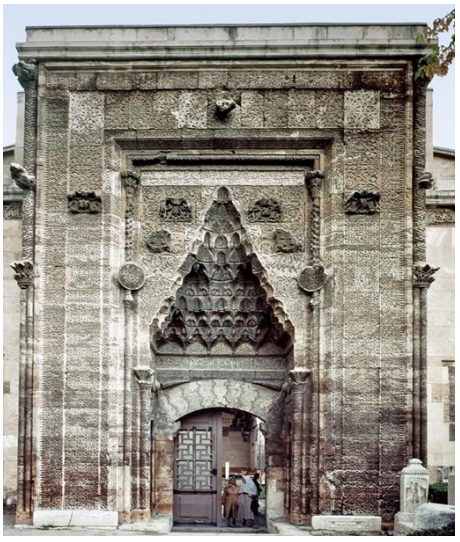

Şekil 3.323 Buruciye Medresesi taç kapı (URL68)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13D
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

(Şekil 3.319). Sol taraftaki pencerenin üzerinde küçük bir pencere bulunmaktadır. Yığma taş duvar tekniği ile inşa edilmiş olan yapının Batı cephesi ve avlu cephelerinde kesme taş, diğer cephelerinde ise moloz taş kullanılmıştır. Diğer cephelerde yer alan pencerelerde cepheden farklı olarak mermer malzeme kullanılmıştır. Ana yapı malzemesi taş olmakla birlikte türbe ve mescit kubbesinde tuğla örgü görülmektedir (Kuşakoğ, 2019:132-136; İnan Ocak, 2018:302; Bilget, 1991:2-5; Akok, 1968:6). Güney cephesinde beş, kuzey cephesinde dört adet çörten bulunmaktadır. Güney cephesinde zeminde, Kuzey cephesinde zeminde ve üst katta mazgal pencereler görülmektedir (Şekil 3.320, 3.321). Doğu cephesinde herhangi bir açıklıklık bulunmamaktadır. Bu cephede yer alan ana eyvan, cepheden 1.5 m'lik çıkıntı yapmaktadır (Şekil 3.322) (Bilget, 1991:11-13).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- Buruciye Medresesi'nde en yoğun bezeme taç kapıdadır (Şekil 3.323).
- Taç kapının mukarnas bezemeli kavsarası kemerle değil, dikdörtgen bir

Şekil 3.324 Buruciye Medresesi Taç Kapı Kavsara Köşelikleri (Cangül, 2015)

Şekil 3.325 Buruciye Medresesi Taç Kapı Kavsara Nişi Bordürleri (Zaghlolul, 2019)

Şekil 3.326 Buruciye Medresesi giriş (URL69)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13E
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

çerçeveyle çevrelenmesi bakımından diğer taç kapılardan farklılaşmaktadır (Şekil 3.324) (Karadaş, 2003:33).

- 11 sıra mukarnas bezemenin son sırasında yer alan kemerli alanların içleri yazı ve bitkisel motiflerle bezelidir (Şekil 3.325)
- Kavsara köşeliklerinde, rumi bezeme ve yaprak şeklinde kabartmalardan meydana gelen bir bezeme kompozisyonu görülmektedir (Şekil 3.324).
- Bu kabartmaların üzeri de rumilerle bezenmiştir.
- Taç kapının alınlığında yer alan kitabe mermerdendir (Şekil 3.324) (Akok, 1968:11).
- Taç kapı kavsarasının köşelerinde yer alan çift başlıklı sütuncelerin ilk başlığı rumilerden, ikincisi dışa doğru açılan yivlerden meydana gelmektedir (Şekil 3.327, 3.328).
- Sutüncelerin gövdeleri de rumi motifler ile bezenmiştir.
- Kavsara nişini dolaşan kitabede harflerin arası kıvrık dallardan meydana gelen motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.325).
- Kitabenin altında yine rumilerle bezeli

Şekil 3.327 Buruciye Medresesi Taç Kapı Mihrabiye (URL70)

Şekil 3.328 Buruciye Medresesi Taç kapı mihrabiyelerin üzerindeki kabara ve rozetler (Özkul, 2020)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13F
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

bir bordür görülmektedir (Şekil 3.325).

- Bu bordür sütuncelerin üzerinden devam ederek kavsara köşeliklerinde yer alan motiflerle birleşmektedir (Şekil 3.328).
- Mukarnaslı konsollara oturan basık kapı kemeri, geçmeli taşlardan meydana gelmektedir (Şekil 3.326) (Bilget, 1991:14; Akok, 1968:10).
- Kapı kemerinin köşeliklerinde kaval silme şeklinde bitkisel bezemeli kabaralar görülmektedir (Şekil 3.328) (Karadaş, 2003:35).
- Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyeler mukarnas kavsaralı ve dilimli kemerlidir (Şekil 3.327) (Akok, 1968:10; Bilget, 1991:14).
- Üç dilimli kemer, kalın kaval silmelerden meydana gelmekte, yonca yaprağını andırmaktadır.
- Mihrabiyelerin üzerinde iki adet rozet ortalarında bir adet kabara yer almaktadır (Şekil 3.328).
- Rozetler, zemini bitkisel bezemeli celi sülüs yazı istifleriyle; kabaralar, geometrik motiflerle bezelidir (Karadaş, 2003:35).
- Kavsara köşelikleri bezemesizdir.

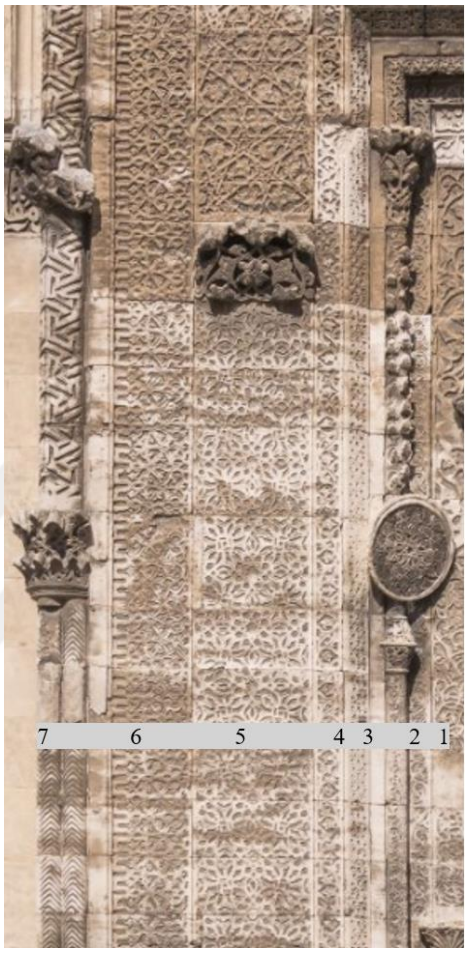

Şekil 3.329 Buruciye Medresesi taç kapı bordürleri (URL71)

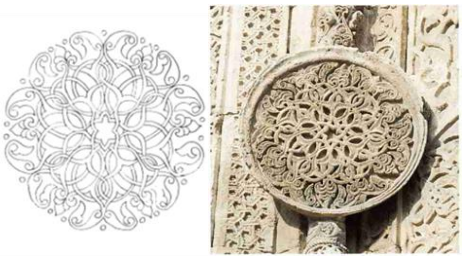

Şekil 3.330 Buruciye Medresesi taç kapı rozet ve içindeki süsleme (Karadaş, 2003; Ögel, 1994)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13G
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

- Kemer köşeliğinde altıgenlerin kesişmesinden elde edilen bir bezeme yer almaktadır (Bilget, 1991:14). Bu bezeme zemine kadar devam etmektedir.
- Taç kapı U şeklinde 7 adet bordürle çevrelenmektedir (Şekil 3.329). Bu bordürler yaklaşık 2 metreyi bulmaktadır (Bilget, 1991:17).
- Kavsaradan dışa doğru incelendiğinde ilk bordür olan rumi bezemeli ince bordürün (1) ardından; üst üste sütuncelerden meydana gelen çerçeve (2) yer almaktadır.
- Sütuncelerin arasında yer alan panolar rumi sapların birleşerek oluşturduğu altı kollu yıldızdan oluşan bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.330).
- Çift başlıklı sütunceler rumi motiflerle bezelidir. Sütunce başlıklarında da palmet ve rumi motifleri görülmektedir.
- Sütuncelerden, panonun altındakiler yüzeysel, üstündekiler ise taşıntılı desenlere sahiptir.
- Üçüncü bordür (3) altıgenlerin kesişmesinden meydana gelen geometrik motiflerden oluşmaktadır.
- Dördüncü bordür (4) rumi bezemelidir.

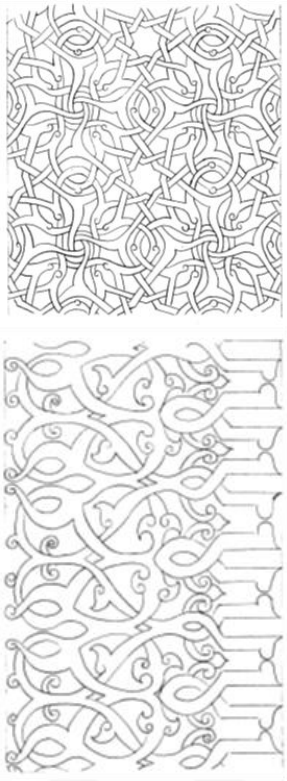

Şekil 3.331 Buruciye Medresesi Taç kapı 5 ve 6 numaralı bordürler (Karadaş, 2003)

Şekil 3.332 Buruciye Medresesi Taç kapı 7 numaralı bordür (URL72)

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:13H</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Muzafferiddün Burucerdi</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Bu bordürün ardından gelen beşinci bordür (5) en geniş olandır (Şekil 3.331).
Bu bordürde yer alan bezeme rumi saplarından meydana gelen yıldız motiflerinden oluşmaktadır.
Beşinci bordürde belirli bir seviyede desenin değiştiği görülmektedir (Şekil 3.329).
Değişikliğin olduğu yere kavsara köşeliklerindeki kabartmaların aynısı yerleştirilmiştir.
Değişen bezemeden sonra gelen bezeme ise yıldız motifleri ve arasında palmetlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir (Karadaş, 2003:33).
Altıncı bordürün (6) rumi bezemelerinin dışa bakan kısımlarında uzun hatlı harflere benzer hatlar görülmektedir (Şekil 3.331).
Altıncı bordürün ardından taç kapının köşelerine denk gelen sütunceler, çift başlıklı, gövdeleri ise zikzak motiflerle bezelidir (Şekil 3.332).
Taç kapının iki yanında yer alan mukarnas kavsaralı pencereler birbirinin aynısıdır (Şekil 3.333) (Akok, 1968:11).
Pencereyi çevreleyen kademeli bordürler

</td><td colspan="1">

Şekil 3.333 Batı cephesi pencere (D. Osseman, 2018)
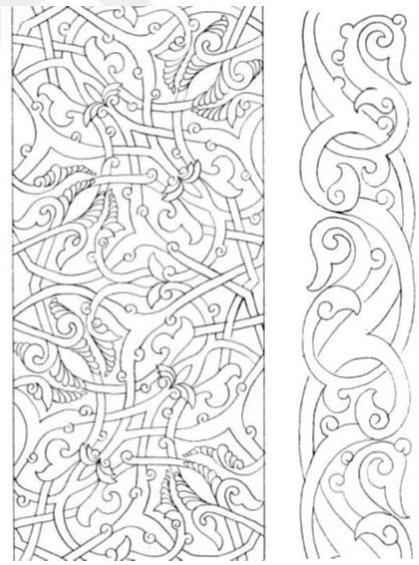
Şekil 3.334 Batı cephesi pencere bordürleri (Karadaş, 2011)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.14 Buruciye Medresesi (Devamı)

YAPININ ADI: BURUCİYE MEDRESESİ			**KATALOG NO:**13I
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Muzafferiddün Burucerdi	**MİMARI:** Bilinmiyor

rumi motiflerden oluşan bir bezemeye sahiptir (Şekil 3.334).

- Köşe sütuncelerinin bezemesi zikzak yivli motiflerden meydana gelmektedir.
- Pencerenin dökülen kısımları düz kesme taşlarla tamamlanarak onarılmıştır (Karadaş, 2011:377).
- Batı cephesinin köşelerinde iki adet köşe kulesi yer almaktadır (Şekil 3.335).
- Birbirinin simetriği olan sekizgen formlu köşe kuleleri yukarı doğru dairesel bir form alarak devam etmektedir (Akok, 1968:11)
- Silmeyle iki ayrı alana ayrılan bezeme, iki alanda da sütuncelerden meydana gelen yivli bir görünümdedir (Ögel, 1966:67).
- Kaideleri dikdörtgen planlıdır.
- Kornişin altında dolaşan celi sülüs karakterde yazı bordürü taç kapının her iki yanında da devam etmektedir (Şekil 3.336) (Karadaş, 2011:377).
- Pencerelerde olduğu gibi burada da dökülen kısımlar düz kesme taşla tamamlanmıştır (Karadaş, 2003:34).

Şekil 3.335 Buruciye Medresesi Köşe kulesi (URL73)

Şekil 3.336 Buruciye Medresesi Batı cephesini dolaşan bordür (Zaghloul, 2018)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:14A</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Şemseddin Cüveyni</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPININ ÖZELLİKLERİ

Çifte Minareli Medrese, Sivas şehir merkezinde, I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi ile karşılıklı, Buruciye Medresesi'nin de yer aldığı meydanda yer alır (Şekil 3.337, 3.338, 3.339). İlhanlı Veziri Şemseddin Cüveyni tarafından 1271 yılında inşa ettirilmiş olan medrese, Cüveyni Dar-ül Hadisi, Vezir Şemseddin Medresesi gibi isimlerle de anılmaktadır (İnan Ocak, 2018:273; Kuşakoğ, 2019:65). Osmanlı kayıtlarında ise Darülhadis ya da Pervane Medresesi olarak bahsedilmiştir (İnan Ocak, 2018:274) Yapı ustasının adının yer aldığı kitabe kırık olduğundan yalnızca "Amel-i üstad" kısmı okunabilmekte, bu sebeple de mimarı bilinmemektedir. Ancak, taç kapının kuzeyinde yer alan pencerelerden birinin bezemesinin Konya İnce Minareli Medrese'nin taç kapısının küçük bir kopyası olmasından dolayı Keluk bin Abdullah ya da onun yanında çalışmış biri olabileceği düşünülmektedir (Aslanapa, 1997:150; Sözen, 1970:60). Medresenin kalıntıları 1882 yılında yıkılarak yerine hastane yapılmıştır (Kuran, 1969:115). Yapı 1908 yılında Sivas Askeri Rüştiyesine, 1933 yılında İsmet Paşa İlkokuluna</td><td>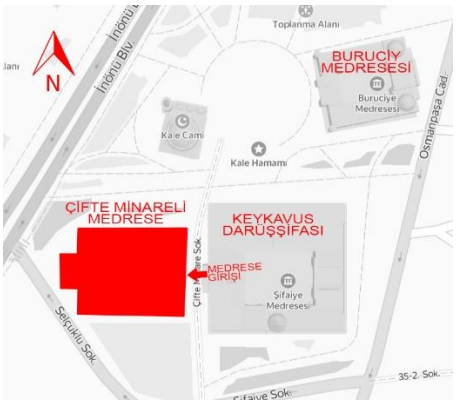

Şekil 3.337 Çifte Minareli Medrese Konum (yandex haritalardan alınarak düzenlenmiştir)

Şekil 3.338 Çifte Minareli Medrese (D.Osseman)

Şekil 3.339 Çifte Minareli Medrese (D.Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14B
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

dönüştürülmüştür. Günümüze yalnızca doğu cephesi ulaşmış olan yapının planı 1963-65 yıllarında Haluk Karamağralı tarafından yapılan kazılarla ortaya çıkarılmıştır (Kuşakoğ, 2019:73). Yapılan son restorasyonla yapının duvarları yerden bir metre kadar yükseltilmiştir (Şekil 3.339) (Kuşakoğ, 2019:71).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Açık avlulu, dört eyvanlı plan şemasına sahiptir (Şekil 3.340). Kimi araştırmacılar yapının iki katlı olduğunu aktarmakta, kazılarda bulunan 1.60 m revak sütunlarının boylarının kısa oluşu bu savı desteklemektedir (Sözen, 1970:59-61; Aslanapa, 1997:150; Kuran, 1969:116). Yapıya komşu yapıların temel kalıntılarına ulaşılması, yapının bir külliyenin parçası olarak inşa edildiğini düşündürtmektedir (Şekil 3.341) (Kuşakoğ, 2019:69). Simetrik bir düzene sahip yapının doğu cephesinin ortasında yer alan taç kapıdan giriş eyvanına geçilmektedir. Batıda ana eyvan, kuzey ve güney yönlerindeki hücrelerin ortalarında yan eyvanlar yer almaktadır. Giriş eyvanının kuzeyinde iki, güneyinde üç mekân bulunmaktadır. Yan eyvanların iki

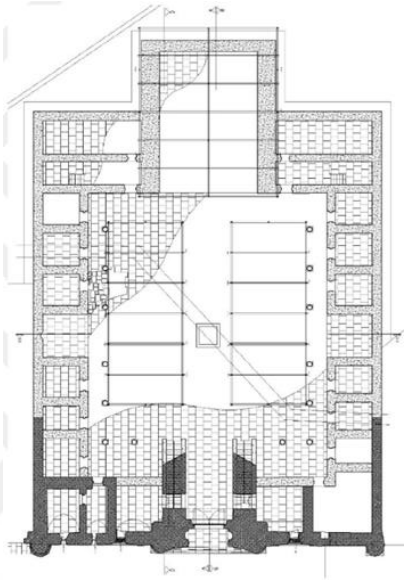

Şekil 3.340 Çifte Minareli Medrese Planı (Yiğiter, 2018)

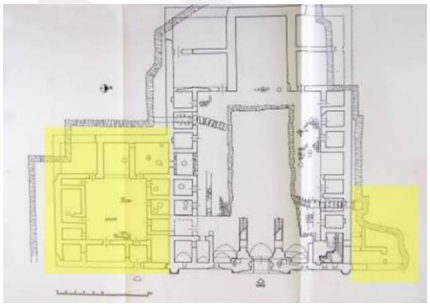

Şekil 3.341 C.M. Hersek'in Çifte Minareli Medrese Planı Rölöve Çizimi (Kuşakoğ,2019)

Şekil 3.342 Çifte Minareli Medrese 3d Restitüsyon (Kuşakoğ, 2019)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14C
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

yanında üçer hücre, ana eyvanın iki yanında iki bölünden oluşan mekânlar yer almaktadır. Giriş eyvanında bulunan söve ve kemer başlangıçlarından, buradan yan mekanlara geçiş olduğu anlaşılmaktadır. Duvar üzerindeki izlerden giriş eyvanının üzerinin sivri kemerli beşik tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Bu eyvanın iki yanındaki mekânların boyutları birbirinden farklı olmakla birlikte üstleri sivri kemerli tonozla örtülmüştür (Zaghloul, 2019:52-53). Giriş eyvanının iki yanında yer alan merdivenler yapıya sonradan eklenmiştir (Sözen, 1970:61).

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Yapının günümüze ulaşan tek cephesi olan doğu cephesinde ortada taç kapı, taç kapının üzerinde minareler, cephenin iki yanında köşe kuleleri ve taç kapının iki yanında pencereler görülmektedir (Şekil 3.342, 3.343, 3.344, 3.345). Asimetrik bir biçimde yerleştirilmiş pencerelerin boyutları ve biçimleri birbirinden farklıdır. Taç kapının yapımında volkanik kireç taşı ve mermer kullanılmıştır (Kuşakoğ, 2019:80; Zaghloul, 2019:56; İnan Ocak, 2018:277). Taç kapının üstünden başlayan tek şerefeli

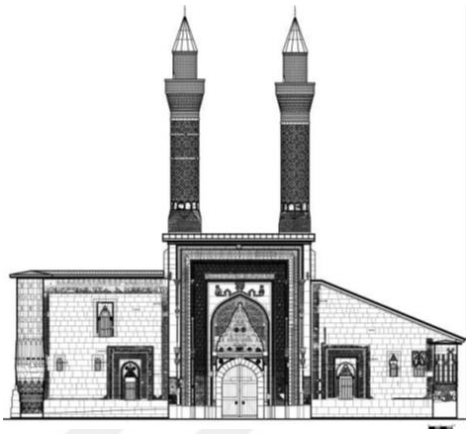

Şekil 3.343 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi Çizimi (Kuşakoğ, 2019)

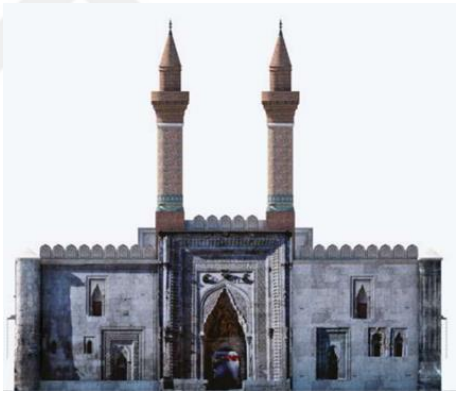

Şekil 3.344 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi Restitüsyon (Kuşakoğ, 2019)

Şekil 3.345 Çifte Minareli Medrese Doğu Cephesi (URL74)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14D
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

minarelerin yapımında tuğla örgü ve çini kullanılmıştır (Şekil 3.346) (Aslanapa, 1997:150). Cephenin iki yanında yer alan köşe kuleleri kireç taşından yapılmıştır (Kuran, 1969:116; Zaghloul, 2019:56). Doğu cephesi ve avlu cepheleri kesme taş, yanındaki yapılarla bitişik olan kısımlar ve odaları bölen duvarlar moloz taşla yapılmıştır (Kuşakoğ, 2019:99). Doğu cephesinde yer alan dendanlar kazı çalışmalarıyla gün yüzüne çıkarılmıştır (Şekil 3.344, 3.347) (Kuşakoğ, 2019:89).

GİRİŞ CEPHESİ BEZEMELERİ

- 13. yüzyıl örnekleri arasında en yoğun bezemeye sahip örneklerden olan Çifte Minareli Medrese'nin bezeme programı tamamlanmamış olmakla birlikte farklı sanatçılara ait üsluplara rastlanmaktadır.
- Bezemenin cephenin taç kapı dışında diğer bölümlerde de görülmesi bu dönemde cephenin tamamının tasarım elemanı olarak ele alınmaya başlandığını göstermektedir (Kuban, 2002:193).
- Bezemeler doğu cephesinde minareler, taç kapı, pencereler, köşe kuleleri ve cephenin etrafını dolaşan iki sıra

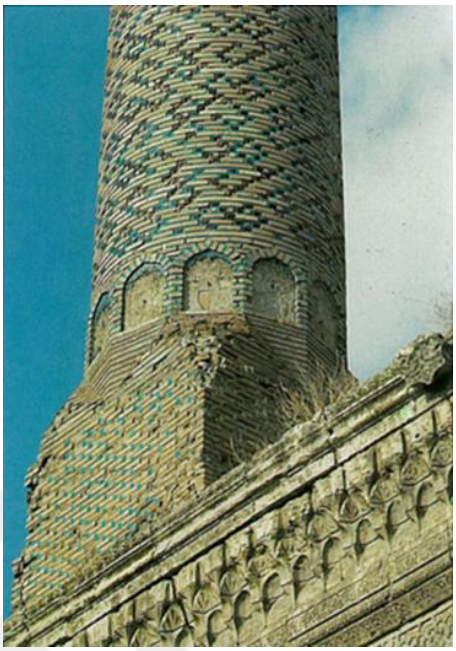

Şekil 3.346 Çifte Minareli Medrese Minare (Öney, 1992)

Şekil 3.347 Çifte Minareli Medrese Dendan (Kuşakoğ, 2019)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:14E</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Şemseddin Cüveyni</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">bordürde görülmektedir.
• Taç kapı genel hatları itibariyle Selçuklu taç kapılarından farklı olmamakla birlikte bezemede yenilikler getirmiştir (Şekil 3.348, 3.349) (Kuran, 1969:115).
• Giriş kapısının sivri kemeri geçmeli taşlarla örülmüş (Şekil 3.350), kemer köşelikleri yüzeysel bezemeli bir bordürle çevrelenmiştir. Bordürün ortasında geometrik bezemeli rozetler bulunur (Şekil 3.351)
• Giriş kapısının üzerinde yapının banisinin ve yapım yılının yer aldığı sülüs hatla yazılı kitabe sağ sütunceden başlayıp sol sütunceye kadar devam ederek taç kapı nişini dolaşmaktadır (Şekil 3.350) (Karadaş, 2003:31).
• Sivri kavsara kemerinin çevrelediği on sıra mukarnas yuvasının içleri de bezenmiştir (Şekil 3.352).
• Kavsara kemeri bitkisel motiflerle bezeli ince bir bordürler çevrelenmektedir (Şekil 3.353)
• Kavsara köşeliklerinde yer alan bitkisel motif simetrik olarak tekrarlanmaktadır (Şekil 3.354).
• Kemerin üzerinde üç adet yüksek kabartmalı motif yer alır. Bu</td><td>
Şekil 3.348 Çifte Minareli Medrese Taç kapısı (D. Osseman)

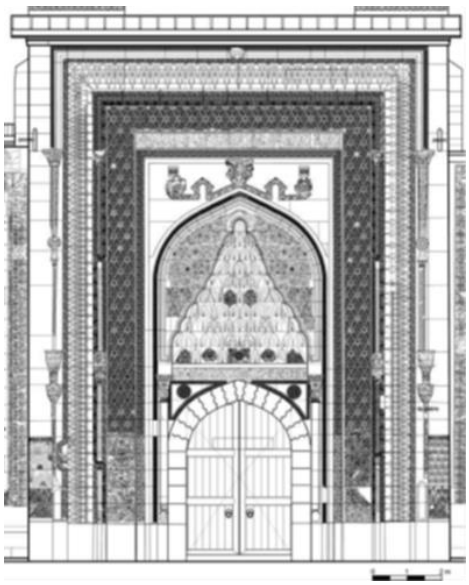
Şekil 3.349 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı (Kuşakoğ,2019)</td></tr>
</table>

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:14F</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Şemseddin Cüveyni</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">kabartmaların yüzeyleri de rumi motiflerle bezelidir (Şekil 3.355).
• Taç kapıyı biri derin, diğerleri yüzeysel bezemeli olmak üzere altı adet bordür çevrelemektedir. Bordürler kademeli olarak yerleştirilmiştir (Şekil 3.356)
• Bu bordürlerden en iç kısımda olanı (1) geometrik motiflerin arasında rumi bezemelerle süslenmiştir. Bu bezeme alt seviyede daha yüzeysel, yukarı doğru daha derin olarak işlenmiştir (Şekil 3.356).
• Sonraki geniş bordür (2) de motifin derinleştiği aynı seviyede motif değiştirmektedir. İlk kompozisyon palmet ve rumi motifleri ve sapların birleşmesiyle meydana gelen yıldızlardan oluşurken; ikinci kompozisyon altıgen ve sekizgenlerin arasında bitkisel motif ve rozetlerden oluşmaktadır (Şekil 3.356, 3.357).
• Alt ve üst kısımlarındaki motif değişikliğinden bezemenin el değiştirdiği anlaşılmaktadır. İlk defa anıtsal bir taç kapıda ani motif değişikliği görülmektedir (Şaman Doğan, 2003:120; Ögel, 1966:62; Sözen, 1970:60).</td><td>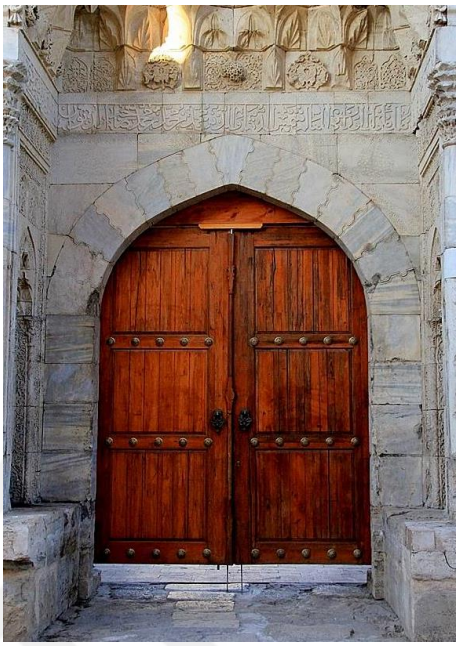
Şekil 3.350 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Giriş Açıklığı (Şaşmaz, 2019)

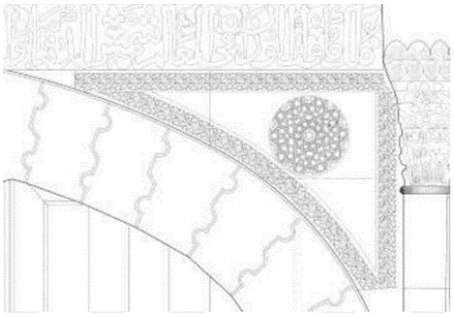
Şekil 3.351 Çifte Minareli Medrese Giriş Açıklığı Kemer Köşeliği (Kuşakoğ, 2019)</td></tr>
</table>

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:14G</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Şemseddin Cüveyni</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Daha sonra gelen üçüncü bordürde (3) ise iki ince bordür arasında sütunceler yer alır. Bu ince bordürler belirli aralıklarla çapraz geçişlerle birbirine bağlanır (Şekil 3.356).
Alt kısımdaki sütunceler burmalı gövdelidir. Üstte yer alanlar ise zikzak yivli ve rumi bezemelerle işlenmiştir. Derin işlemeleri olan başlıklar çift ya da tek olarak görülebilmektedir (Karadaş, 2003:27).
Mukarnaslı dördüncü bordür (4) yüzeysel bezemeli diğer bordürlerle tezat oluşturmaktadır (Şekil 3.356) (Ögel, 1966:62; Karadaş, 2003:28).
Sonraki 5 numaralı bordür rumilerle bezenmiştir.
Dışında ise içteki bordürlerin arasında yer alan sütuncelerden daha kalın olan sütunceler yer almaktadır (6). İki başlıklı bu sütuncelerin başlıklarında her sıra alttakinden daha taşıntılıdır (Şekil 3.358).
Kavsara kemerinin üzerindeki kabartma motiflerin üstünde, bordürlerin arasında yer alan kitabe Celi Sülüs ile yazılmıştır.
Taç kapı ile cephenin birleştiği yerler yuvarlatılmış ve bir seviyeye kadar da

</td><td colspan="1">

Şekil 3.352 Çifte Minareli Medrese Kavsara Nişi Mukarnas Bezeme (Şaşmaz, 2019)
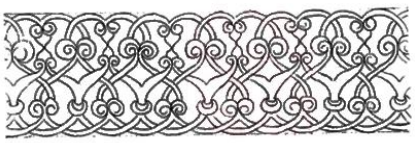
Şekil 3.353 Çifte Minareli Medrese Kavsara kemeri bordürü (Karadaş, 2003)
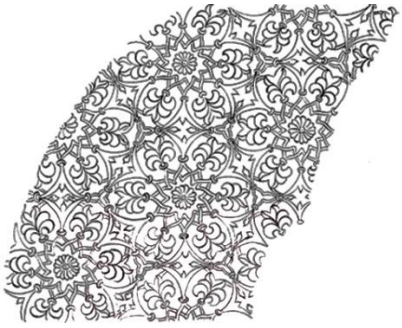
Şekil 3.354 Çifte Minareli Medrese Kavsara köşeliği bezemesi (Karadaş, 2003)
</td></tr>
</table>

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14H
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

bezenmiştir (Şekil 3.359).

- Sağ ve sol taraftaki bezemeler birbirinden farklıdır. Sağ tarafta rumili bir kompozisyon yer alırken sol tarafta yıldızların birleşmesiyle oluşan zikzak motifler görülür (Şekil 3.359).
- Kaideleri ise ters düz üçgenlerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır.
- Kavsara nişinin kenarlarında yer alan çift başlıklı sütuncelerin gövdeleri bezemesiz bırakılmıştır (Şekil 3.360).
- Kavsara nişinin iki yanında yer alan mihrabiyelerin kavsaraları beş sıra mukarnas ile bezelidir (Şekil 3.361, 3.362).
- Hafif sivri kavsara kemerinin köşeliklerinde rumi bezemeler görülmektedir (Şekil 3.363).
- Mihrabiyelerin köşe sütunceleri de çift başlıklı, gövdeleri burmalıdır.
- Kavsara kemerlerinin üzerinde sivri kemerli iki alan yer alır. Sağdaki geçmeli kufi yazı, soldaki rumi motifleriyle bezelidir (Şekil 3.364).
- Mihrabiyenin etrafını çeviren bordürün bezemesi kufi yazıyı anımsatmaktadır (Şekil 3.365).
- İki mihrabiye de aynı düzenlemeye

Şekil 3.355 Çifte Minareli Medrese Taç kapı kabartmalar (D. Osseman)

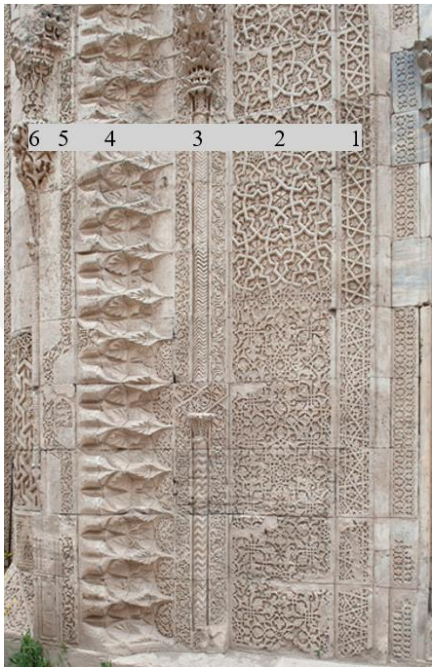

Şekil 3.356 Çifte Minareli Medrese Taç kapı bordürler (D.Osseman)

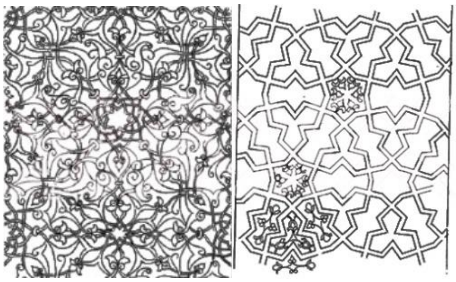

Şekil 3.357 Çifte Minareli Medrese Taç kapı 2 Nolu Bordür (Karadaş, 2003)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14I
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

sahiptir. Soldaki mihrabiyenin farkı yalnızca en dıştaki bordürünün ve mukarnas kavsarasının bezemelerinin farklı olmasıdır (Karadaş, 2003:31).

- Doğu cephesinin kuzeyinde (Şekil 3.366) biri büyük ikisi küçük üç adet, güneyinde ise (Şekil 3.372) biri büyük biri küçük iki adet olmak üzere toplamda beş adet pencere yer almaktadır.
- Taç kapının kuzeyindeki cephede, taç kapıya yakın olan büyük pencerenin bezeme programı mukarnas bezemeli kavsara ve pencereyi çevreleyen üç adet bordürden oluşmaktadır (Şekil 3.367).
- Taç kapı ile pencere arasında yer alan iki bordür tüm cepheyi dolaşmaktadır. İlki geçmeli kufi yazı bordürlerini anımsatırken, ikincisi ise taç kapıdaki gibi çapraz geçişlerle birbirine bağlanan iki şerit halindedir (Şekil 3.368) (Karadaş, 2003:28).
- Pencerenin bordürleri de içten dışa doğru ilki rumi ve tepelik motiflerinden, ikincisi taç kapıdaki geniş bordürü anımsatan motiflerden, üçüncüsü ise kufi yazı bordürlerini anımsatan motiflerden oluşmaktadır (Şekil 3.369).
- Bu pencerenin sütuncelerinin başlıkları

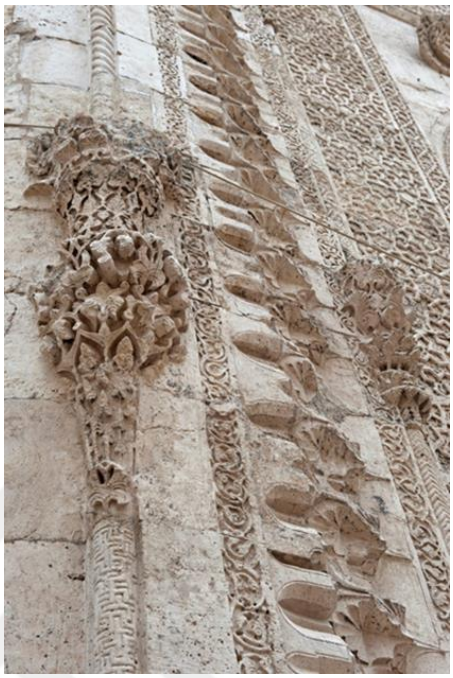

Şekil 3.358 Çifte Minareli Medrese Taç kapı bordür detayı (D. Osseman)

Şekil 3.359 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı yan yüzeyler (URL75)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14J
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

küçük mukarnaslar ile oluşturulmuş, gövdeleri ise rumi motiflerle bezenmiştir.

- Hemen yanındaki küçük pencerenin de kavsarası mukarnas bezemelidir. Etrafındaki bordürde bezeme bulunmamaktadır (Şekil 3.370).
- Köşe payesine yakın olan küçük pencere ise yuvarlak kemerlidir. Bu pencereyi çevreleyen bordür ise pencere kemerinin tepesinde düğüm oluşturmaktadır (Şekil 3.371)
- Doğu cephesinin güney kanadında yer alan pencerelere (Şekil 3.372) baktığımızda alttaki büyük pencere (Şekil 3.373) yuvarlak kemerli, üstteki küçük pencere (Şekil 3.374) ise kemersizdir. Her ikisi de mukarnas kavsaralıdır. Alttaki büyük pencerenin kavsara kemerini çevreleyen rumi motifli bordür zemine kadar uzanmaktadır. Sütunce başlıkları ise kapının genelindeki uygulamaya uygun olarak çift kademeli, gövdeleri ise rumi bezemelidir.
- Kavsara köşeliklerinde yıldız motifli rozetler bulunmaktadır.
- Pencereyi üç adet bordür çevreler. İçteki

Şekil 3.360 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı köşe sütuncesi (D. Osseman)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

<table>
<tr><td colspan="3">YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ</td><td>KATALOG NO:14K</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI:
1271</td><td>YAPIM YERİ:
SİVAS</td><td>BANİSİ:
Şemseddin Cüveyni</td><td>MİMARI:
Bilinmiyor</td></tr>
<tr><td colspan="3">geniş bordür derin işlenmiş palmet motiflerinden meydana gelmektedir.
• Üstteki pencereyi çevreleyen bordürde bitkisel motifler simetrik olarak tekrarlanmaktadır. Sonraki bordür ise daha geniş ve bezemesizdir (Şekil 3.374).
• Çift başlıklı köşe sütuncelerinin gövdesi bezemesizdir.
• Doğu cephesinin her iki tarafında yer alan silindirik köşe kulelerinin bezemeleri birbirinden farklıdır (Şekil 3.375, 3.376).
• Güneyde yer alan köşe kulesinin (Şekil 3.375) bezemesinde şamdandaki mumlar betimlenmiştir (Şaman Doğan, 2003:156-157). Kaidesi ters düz üçgenlerden oluşmaktadır. Kaidenin üzerinde yer alan bordür rumi bezemelidir (Karadaş,2003:30).
• Kuzeydeki köşe kulesinde (Şekil 3.376) ise palmetlerle bezeli bordürlerin geçmeler oluşturduğu bir kompozisyon bulunur. Bu köşe payesinin üst kısmı günümüze ulaşmamıştır (Şaman Doğan, 2003:157; Kuşakoğ, 2019:89).
• Ters düz üçgenlerden oluşan kaidesi ve üzerindeki kalın şerit rumi bezemelidir</td><td>
Şekil 3.361 Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Mihrabiye (D. Osseman)</td></tr>
</table>

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14L
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

(Karadaş, 2003:29).

- Çifte Minareler portalin üzerinden başlamaktadır. Yapımında sırlı-sırsız tuğla kullanılmıştır (Aslanapa, 1997:150; Öney, 1992:95; Şaman Doğan, 2003:156).
- Minarelerin silindirik gövdeleri onikigen bir kaideye oturmaktadır.
- Gövde, şerefe altına kadar tuğlaların arasına çini parçaları, çini mozaikler ve madalyonlarla bezenmiştir (Şekil 3.377) (Kuban, 2002:193; Kuşakoğ, 2019:85).
- Gövdede kufi hatta Muhammed yazısı birbirini tekrar edecek şekilde yazılmıştır (Kuşakoğ, 2019:83-85).
- Şerefeler mukarnas bezelidir.
- Kaidelerin yanındaki çini panolar geometrik ve bitkisel motiflerle bezelidir (Şekil 3.378).
- Kaidelerin arkasında da kufi ile yazılı Allah ve Muhammed yazılı hatlar yer alır. Kaideden gövdeye geçişte sivri kemerli nişler ve nişlerin içinde çini mozaik bezemeler yer alır (Şekil 3.377) (Kuşakoğ, 2019:83-85).

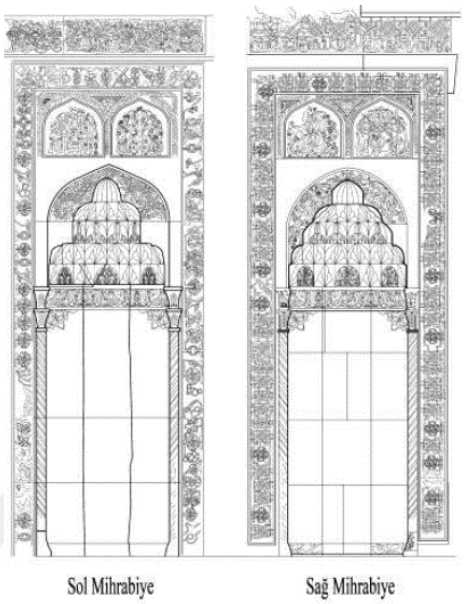

Şekil 3.362 Çifte Minareli Medrese Taç kapı mihrabiyeleri (Kuşakoğ, 2019)

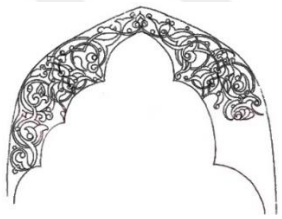

Şekil 3.363 Çifte Minareli Medrese Taç kapı sağ mihrabiye kavsara köşeliği (Karadaş, 2003)

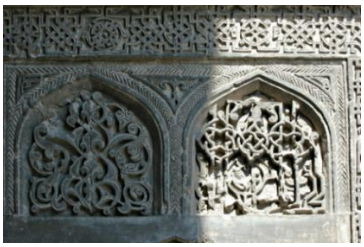

Şekil 3.364 Çifte Minareli Medrese Sağ mihrabiye sivri kemerli alanlar (D. Osseman)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14M
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.365 Çifte Minareli Medrese Sağ mihrabiye bordür (D. Osseman)

Şekil 3.366 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı (Yiğiter, 2018)

Şekil 3.367 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı büyük pencere (Aytaç, 2017)

Şekil 3.368 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı cephe bordürleri (Karadaş, 2011)

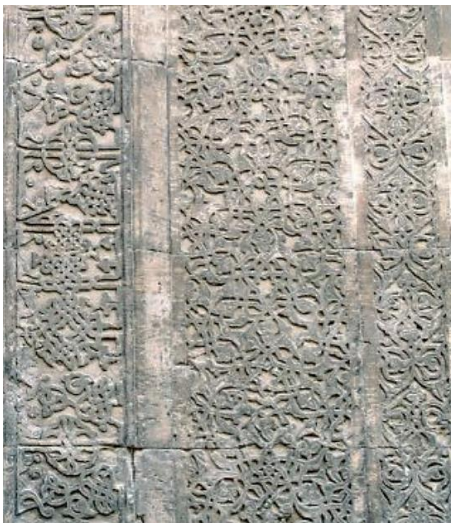

Şekil 3.369 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı büyük pencere bordürleri (Karadaş, 2011)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14N
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.370 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı ilk küçük pencere (URL76)

Şekil 3.371 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi kuzey kanadı küçük pencere (D.Osseman)

Şekil 3.372 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesinin güney tarafı (URL77)

Şekil 3.373 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi güney kanadı büyük pencere (D. Osseman)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14O
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

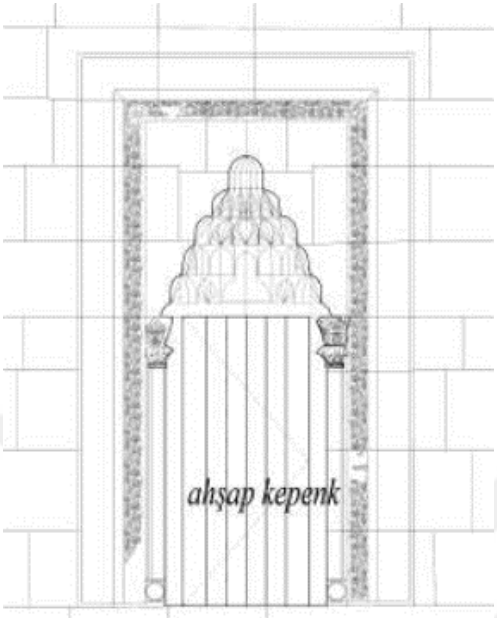

Şekil 3.374 Çifte Minareli Medrese Doğu cephesi güney kanadı üstteki pencere (Kuşakoğ,2019)

Şekil 3.375 Çifte Minareli Medrese Güney köşe kulesi (D. Osseman)

Şekil 3.376 Çifte Minareli Medrese Kuzey köşe kulesi (D. Osseman)

Tablo 3.15 Çifte Minareli Medrese (Devamı)

YAPININ ADI: ÇİFTE MİNARELİ MEDRESESİ			**KATALOG NO:**14Ö
YAPIM YILI: 1271	**YAPIM YERİ:** SİVAS	**BANİSİ:** Şemseddin Cüveyni	**MİMARI:** Bilinmiyor

Şekil 3.377 Çifte Minareli Medrese Minare gövdesi (URL78)

Şekil 3.378 Çifte Minareli Medrese minare kaidesinin yan ve arka kısımlarındaki bezemeler (Yiğiter, 2018)

3.2 Anadolu Selçuklu Medreselerinin Mimari Özellikleri

3.2.1 Plan Özellikleri

Bu bölümde Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum şehirlerinde yer alan, Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilmiş, Bölüm 3.1'de detaylı olarak bahsedilen yapıların plan özellikleri incelenmiştir.

Yapılara açık avlulu/kubbesiz, kapalı avlulu/kubbeli sınıflandırmasına göre bakıldığında 3 tanesinin kapalı avlulu/kubbeli, 11 tanesinin ise açık avlulu/kubbesiz olduğu görülmektedir (Tablo 3.16). Açık avlulu plan şeması: Kayseri Çifte Medrese (Katalog No:1), Sivas Keykavus Darüşşifası (Katalog No:2), Kayseri Huand Hatun Medresesi (Katalog No:4), Konya Sırçalı Medrese (Katalog No:5), Kayseri Hacı Kılıç Medresesi (Katalog No:6), Akşehir Taş Medrese (Katalog No:7), Erzurum Çifte Minareli Medrese (Katalog No:9), Kayseri Sahibiye Medresesi (Katalog No:11), Sivas Gök Medrese (Katalog No:12), Sivas Buruciye Medresesi (Katalog No:13) ve Sivas Çifte Minareli Medrese'de (Katalog No:14) görülmektedir. Katalogda yer verilen açık avlulu medreselerin sayısal verileri ise şöyledir: Kayseri'de 4, Sivas'ta 4, Konya'da 2, Erzurum'da 1 adet açık avlulu medrese yer almaktadır. Kapalı avlulu medreseler ise: Sivas Divriği Darüşşifası (Katalog No:3), Konya Karatay Medresesi (Katalog No:8), Konya İnce Minareli Medrese (Katalog No:10) olarak listelenebilir. Bu medreselerin 2 tanesi Konya'da 1 tanesi ise Sivas'ta yer almakta, incelenen yapılarda Erzurum ve Kayseri'de yer alan eserlerde kapalı avlulu plan şeması görülmemektedir. Sayısal veriler incelendiğinde açık avlulu plan şemasının daha sık kullanıldığı, bununla birlikte daha az sayıda da olsa kapalı avlulu medreselerin de aynı dönem içerisinde farklı bölgelerde inşa edilmeye devam edildiği görülmektedir.

Eyvan sayılarına baktığımızda en çok dört eyvanlı plan şeması görülmekle birlikte, tek eyvanlı, iki eyvanlı ve üç eyvanlı plan şemaları da karşımıza çıkmaktadır (Tablo 3.17). Konya Karatay Medresesi (Katalog No:8) ve Konya İnce Minareli Medrese (Katalog No:10) gibi kapalı avlulu medreselerin tek eyvanlı olduğu görülmektedir. Kayseri Huand Hatun Medresesi (Katalog No:4), Konya Sırçalı Medrese (Katalog No:5) ve Kayseri Hacı Kılıç Medresesi (Katalog No:6) iki eyvanlı, Sivas Keykavus Darüşşifası (Katalog No:2) üç eyvanlı, Kayseri Çifte Medrese

(Katalog No:1), Sivas Divriği Darüşşifası (Katalog No:3), Sivas Keykavus Darüşşifası (Katalog No:2), Akşehir Taş Medrese (Katalog No:7), Erzurum Çifte Minareli Medrese (Katalog No:9), Kayseri Sahibiye Medresesi (Katalog No:11), Sivas Gök Medrese (Katalog No:12), Sivas Buruciye Medresesi (Katalog No:13) ve Sivas Çifte Minareli Medrese (Katalog No:14) ise dört eyvanlıdır.

Genellikle tek katlı olarak inşa edilmiş medreselerin, Sivas Divriği Darüşşifası (Katalog No:3), Erzurum Çifte Minareli Medrese (Katalog No:9), Konya Sırçalı Medrese (Katalog No:5), Sivas Buruciye Medresesi (Katalog No:13) ve Sivas Çifte Minareli Medrese (Katalog No:14) gibi iki katlı örnekleri de mevcuttur. Bunlardan Sivas Buruciye Medresesi'nin yalnızca giriş ve ana eyvanı iki katlıdır. Sivas Çifte Minareli Medrese'de ise yapılan kazı çalışmalarından elde edilen bulgular iki katlı olduğu yönündedir. Bununla birlikte Sivas Gök Medrese'nin ise iki katlı olup olmadığı tartışma konusudur.

Plan şemasının genellikle dikdörtgen bir forma sahip olduğu görülmektedir. Konya Karatay Medresesi (Katalog No:8) ve Konya İnce Minareli Medrese (Katalog No:10) gibi kapalı avlulu medreselerde ise kareye daha yakın formlar tercih edilmiştir. Bunun sebebi avlunun üzerinin kubbeyle örtülmesinden doğan bir kolaylık olarak açıklanabilir.

Çeşitli mekânlardan meydana gelen medreseler bazen tek bir yapı olarak, bazense bir yapıya bitişik olarak inşa edilmişlerdir. Kayseri Çifte Medrese (Katalog No:1), medrese ve hastane (darüşşifa) olacak şekilde birbirine bitişik iki yapıdan meydana gelmektedir. Çifte Medrese olup olmadığı tartışmalı olan Sivas Keykavus Darüşşifası'na da (Katalog No:2) bitişik bir yapı (mekânlar) olduğu görülmektedir. Bu bölümün de hasta odaları olarak kullanılmış olabileceği aktarılmıştır (Kutlu, 2022:302). Bununla birlikte bir cami veya mescit ile bitişik olarak inşa edilmiş yapılar da görülmektedir. Kimi zaman medrese içerisinde yer alan mescit ve camiler, Sivas Divriği Darüşşifası (Katalog No:3), Kayseri Hacı Kılıç Medresesi (Katalog No:6), Akşehir Taş Medrese (Katalog No:7), Konya İnce Minareli Medrese (Katalog No:10) gibi yapılarda, binanın dışında ve ona bitişik olacak şekilde konumlanmaktadır.

Cami-mescit gibi mekânların yanı sıra türbeler de medrese içerisinde sıkça karşılaşılan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle yapının banisi ve ailesine ayrılmış olan bu bölüm katalogda yer alan hemen her medresede yer almaktadır. Yalnızca Kayseri Sahibiye Medresesi (Katalog No:11), Sivas Gök Medrese (Katalog No:12) ve Sivas Çifte Minareli Medrese'de (Katalog No:14) herhangi bir türbenin varlığına dair bir bilgi bulunamamıştır.

İncelenen eserlerin plan özelliklerini özetleyecek olursak: açık avlulu medreselerin, kapalı avlulu medreselere oranla sayıca fazla oldukları, genellikle dikdörtgen forma sahip plan şemalarının kapalı avlulu medreselerde kareye yakın bir form aldığı, genellikle tek katlı olarak inşa edildikleri bununla birlikte kısmen ya da tamamen iki katlı olarak inşa edilmiş örnekler olduğu, dört eyvanlı plan şemasının bir, iki ve üç eyvanlılara göre daha sık tercih edildiği, darüşşifa ve cami gibi yapılara bitişik inşa edilmiş örneklerinin olduğu, genellikle bir türbelerinin bulunduğu söylenebilir.

Tablo 3.16: İncelenen yapıların avlu tiplerine göre sınıflandırılması

AVLU TİPİ	TARİH	MEDRESELER	PLANLAR
AÇIK AVLULU MEDRESELER	1205	Çifte Medrese	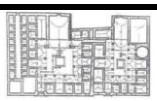
	1217	Keykavus Darüşşifası	
	1237	Huand Hatun Medresesi	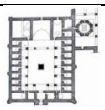
	1242	Sırçalı Medrese	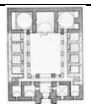
	1249	Hacı Kılıç Medresesi	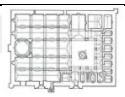
	1250	Taş Medrese	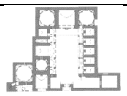
	1252	Hatuniye Medresesi	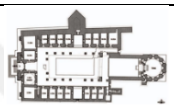
	1267	Sahibiye Medresesi	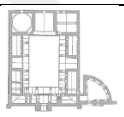
	1271	Gök Medrese	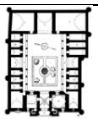
	1271	Buruciye Medresesi	
	1271	Çifte Minareli Medrese	
KAPALI AVLULU MEDRESELER	1228	Divriği Darüşşifası	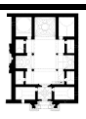
	1251	Karatay Medresesi	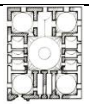
	1258	İnce Minareli Medrese	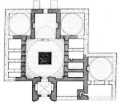

Tablo 3.17: İncelenen yapıların eyvan sayılarına göre sınıflandırılması

	TARİH	MEDRESELER	PLANLAR
TEK EYVANLI	1251	Karatay Medresesi	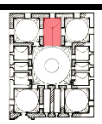
	1258	İnce Minareli Medrese	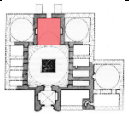
İKİ EYVANLI	1237	Huand Hatun Medresesi	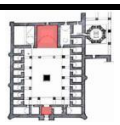
	1242	Sırçalı Medrese	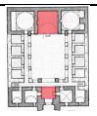
	1249	Hacı Kılıç Medresesi	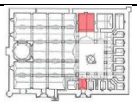
ÜÇ EYVANLI	1217	Keykavus Darüşşifası	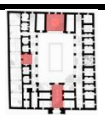
DÖRT EYVANLI	1205	Çifte Medrese	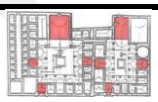
	1250	Taş Medrese	
	1252	Hatuniye Medresesi	
	1267	Sahibiye Medresesi	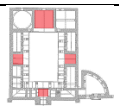
	1271	Gök Medrese	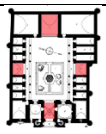
	1271	Buruciye Medresesi	
	1271	Çifte Minareli Medrese	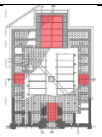

3.2.2 Cephe ve Malzeme Özellikleri

Anadolu Selçuklu mimarisinde yapının anıtsallığını vurgulayan asıl bölüm olan giriş cepheleri diğer cephelerden farklı olarak düzenlenmiştir. Diğer cepheler moloz taş örgülü olduğunda bile, giriş cephelerinde kesme taş malzeme kullanılmış, bezemeler mermer, çini ve tuğla gibi malzemelerle işlenmiştir.

Anadolu Selçuklu Medreselerinin giriş cephelerinde en dikkat çekici unsur taç kapı olmakla birlikte, bunun yanında köşe kuleleri, minare, pencere, dendan, çörten ve çeşme gibi çeşitli elemanların da kullanıldığı görülmektedir. Pencere ve çörtenler yapıların diğer cephelerinde de sıkça kullanılan elemanlardır. Bunun yanı sıra destek kuleleri/köşe kuleleri de yapıların diğer cephelerinde yer almaktadır. Giriş cephesinde ise en dikkat çekici unsur olan, cepheyi vurgulayan, dışarıdan yönelim sağlayarak çekim noktası oluşturan mimari eleman olan taç kapılar genellikle beden duvarından yüksek ve öne çıkıntılı olacak şekilde inşa edilmiştir. Anıtsal boyutlarda inşa edilmiş olan bu cephe elemanları bezemenin de odak noktasını oluşturmaktadır. Taç kapıları meydana getiren bölümler ise şöyledir; kavsara, kavsara kemeri (kuşatma kemeri), bezeme bordürleri, mihrabiyeler, kitabeler ve sütunceler (Şekil 3.379).

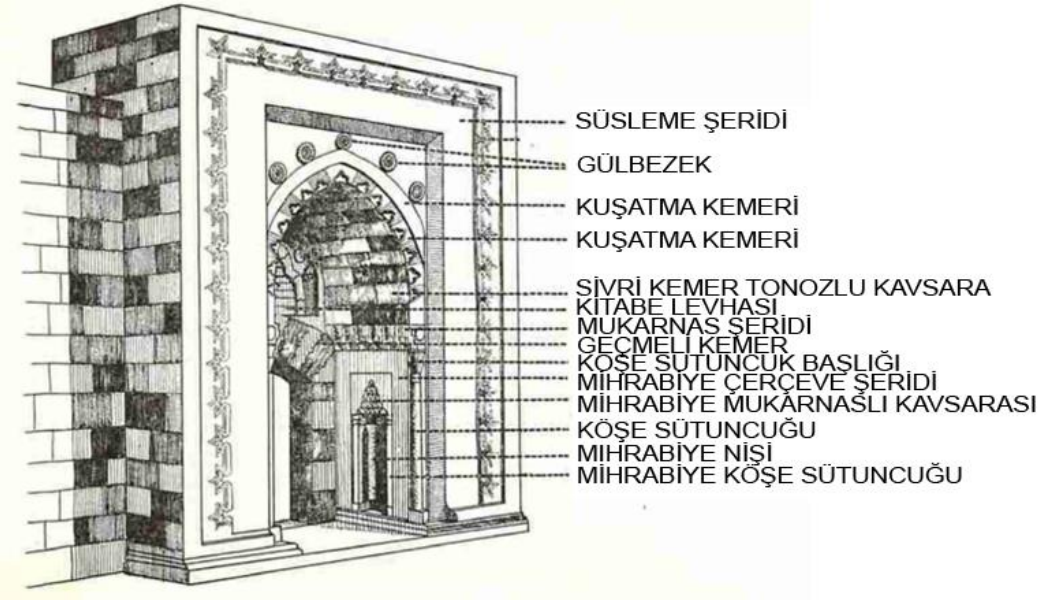

Şekil 3.379 Taç kapı bölümleri (Ünal, 1982)

Taç kapılar genellikle cephenin ortasında yer alsa da kimi yapılarda farklı uygulamalar da görülmektedir (Tablo 3.19). Hacı Kılıç Medresesi (Katalog No:6) ve Konya Karatay Medresesi'nde (Katalog No:8) cephenin yanına konumlandırılmıştır. Kayseri Çifte Medrese (Katalog No:1), Sivas Divriği Medresesi (Katalog No:3) ve Hacı Kılıç Medresesi'nde (Katalog No:6) ise birbirine bitişik iki yapının ikisinin de taç kapılarının olduğu görülmektedir. Bu yapılarda, taç kapılardan biri beden duvarıyla aynı hizada son bulurken diğer daha yüksek olarak inşa edilmiştir. Hacı Kılıç Medresesi'nde (Katalog No:6) ise iki taç kapı da beden duvarından yüksekte, eşit seviyede son bulmaktadır. 13. Yüzyılın ilk yarısında taç kapı, mazgal pencere ve çörtenlerden meydana gelen giriş cephesi kompozisyonları yüzyılın ikinci yarısından sonra minare, köşe kulesi, pencere, çeşme gibi çeşitli ögelerle zenginleşmiştir.

Cephelerde kullanılan malzemelere baktığımızda kimi yapıların yalnızca giriş cephesinde kesme taş, diğer cephelerinde moloz taş malzeme kullanıldığı, kimi yapılarınsa tüm cephelerinde kesme taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Bölüm 3.1'de yer alan yapılara baktığımızda; Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) (Katalog 1), Keykavus Darüşşifası (Katalog 2), Divriği Darüşşifası (Katalog 3), Huand Hatun Medresesi (Katalog 4), Hacı Kılıç Medresesi (Katalog 6), Hatuniye Medresesi (Katalog 9), Sahabiye Medresesi (Katalog 11), Gök Medrese (Katalog 12) olmak üzere 8 medresenin tüm cephelerinde kesme taş malzeme görülmektedir. Sırçalı Medrese (Katalog 5), Taş Medrese (Katalog 7), Karatay Medresesi (Katalog 8), İnce Minareli Medrese (Katalog 10) ve Buruciye Medresesi'nde (Katalog 13) ise giriş cephesinde kesme taş, diğer cephelerde moloz taş kullanılmıştır. Kayseri'deki medreselerin 4 tanesinde, Sivas'taki medreselerin 3 tanesinde ve Erzurum'daki medresede tüm cepheler kesme taştandır. Konya'da yer alan medreselerin tamamında giriş cephelerinde kesme taş, diğer cephelerinde moloz taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. İncelediğimiz yapılarda tüm cephelerinde kesme taş malzeme kullanılan yapıların çoğunlukta olduğu görülmektedir (Tablo 3.20).

Taç kapı dışında yapıya anıtsallık kazandıran bir diğer eleman olan minarelerin, bazı yapılarda çifte minare olarak bazılarında ise tekil olarak inşa edildiği görülmektedir (Tablo 3.18). Taş Medrese (Katalog 7), İnce Minareli Medrese

(Katalog 10) ve Hacı Kılıç Medresesi'nde (Katalog 6) tek minare bulunmaktadır. Hatuniye Medresesi (Katalog 9), Gök Medrese (Katalog 12) ve Çifte Minareli Medrese (Katalog 14) ise iki minareye sahip yapılardır. Minaresiz medreselere göre daha az sayıda inşa edilmiş olan minareli medreselerin, geç dönemde daha yoğun olarak inşa edildiği görülmektedir (Tablo 3.18).

Köşe kulesi/destek kulesi hem strüktürel olarak hem de dekoratif olarak inşa edilmiş cephe elemanlarındandır. İncelediğimiz medreselerin yarısının köşe kulesi/destek kulesi bulunurken diğer yarısında bulunmamakta, bu cephe elemanının kullanılmasında dengeli bir oran görülmektedir (Tablo 3.20).

En sık kullanılan cephe elemanı olan pencere ve çörtenlere hem giriş cephelerinde hem de diğer cephelerde rastlamak mümkündür. Pencereler kimi zaman mazgal pencere, kimi zaman kemerli, kimi zamansa mukarnas bezemeli olarak farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Çörtenlerin ise aslan/boğa gibi çeşitli figürler şeklinde örneklerine rastlamak mümkündür. Huand Hatun Medresesi (Katalog 4) ve Sahabiye Medresesi'nde (Katalog 11) aslan figürlü çörtenler görülmektedir.

Pencere ve çörten kadar sık kullanılmayıp yalnızca Hatuniye Medresesi (Katalog 9) ve Gök Medrese'de (Katalog 12) yer alan çeşme ise hem fonksiyonel hem de dekoratif bir cephe elemanıdır (Tablo 3.20).

Son dönem eserlerinde görülen ve dekoratif olarak inşa edilmiş olan dendanlar ise Gök Medrese (Katalog 12) ve Çifte Minareli Medrese'de (Katalog 14) olmak üzere Sivas'ta yer alan iki medresede karşımıza çıkmaktadır (Tablo 3.20).

İncelenen eserlerin cephe özelliklerini özetleyecek olursak; medreselerin iki taç kapılı örnekleri görülmekle birlikte genellikle taç kapı ortada olacak şekilde tek taç kapılı olarak inşa edildikleri görülmektedir. Tüm cephelerinde kesme taş malzeme kullanılmış olan medreseler, yalnızca giriş cephesinde kesme taş diğer cephelerde moloz taş malzeme kullanılmış olan medreselerden sayıca çoktur. Giriş cephelerinde kesme taş diğer cephelerde moloz taş malzeme kullanılmış medreselerin ise biri hariç hepsinin Konya'da yer aldığı görülmektedir. Minaresi bulunan altı medreseden üçünün tek minaresi, diğer üçünün ise çifte minaresi bulunmaktadır. Yalnızca giriş cephesinde değil yapıların tüm cephelerinde farklı formlarda pencere ve çörtenlerin yer aldığı görülmektedir. Köşe kulesi/destek

kulesi de yapıların yarısında yer alırken diğer yarısında yer almamaktadır. Çeşme ve dendan gibi elemanların diğer cephe elemanlarına göre daha nadir olarak kullanıldıkları görülmektedir (Tablo 18, 19, 20).

Tablo 3.18: İncelenen yapıların cephelerinin taç kapı – minare analizi

	Minaresiz	Tek Minareli	Çifte Minareli
Tek Taç Kapılı	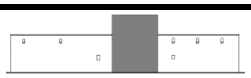 Keykavus Darüşşifası Huand Hatun Medresesi Sırçalı Medrese Karatay Medresesi Sahibiye Medresesi 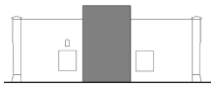 Buruciye Medresesi	 Taş Medrese 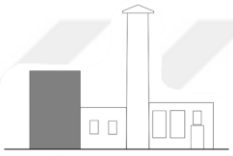 İnce Minareli Medrese	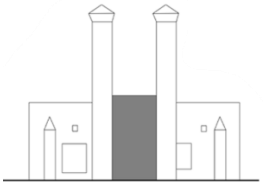 Hatuniye Medresesi Gök Medrese 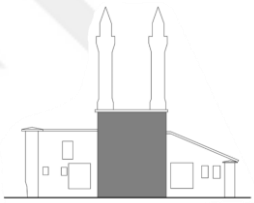 Çifte Minareli Medrese
Çift Taç Kapılı	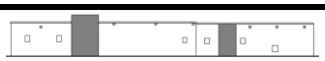 Çifte Medrese 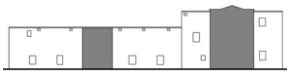 Divriği Darüşşifası	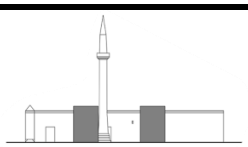 Hacı Kılıç Medresesi	

Tablo 3.19: Taç kapıların konumu

Taç Kapı Ortada	Taç Kapı Yanda
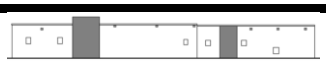 Çifte Medrese	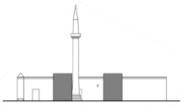 Hacı Kılıç Medresesi
 Keykavus Darüşşifası	
 Divriği Darüşşifası	 Karatay Medresesi
 Huand Hatun Medresesi	
 Sırçalı Medrese	
 Taş Medrese	
 Hatuniye Medresesi	
 İnce Minareli Medrese	
 Sahibiye Medresesi	
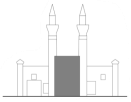 Gök Medrese	
 Buruciye Medresesi	
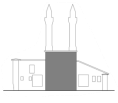 Çifte Minareli Medrese	

Tablo 3.20: Cephe elemanları ve özellikleri

Cephe Elemanı / Medreseler	Tüm Cepheler Kesme Taş	Giriş Cephesi Kesme Taş- Diğer Cepheler Moloz Taş	Minare	Köşe Kulesi/Destek Kulesi	Çeşme	Pencere	Çörten	Dendan
Çifte Medrese	x					x	x	
Keykavus Darüşşifası	x					x	x	
Divriği Darüşşifası	x					x	x	
Huand Hatun Medresesi	x			x		x	x	
Sırçalı Medrese		x				x	x	
Hacı Kılıç Medresesi	x		x	x		x	x	
Taş Medrese		x	x			x	x	
Karatay Medresesi		x				x	x	
Hatuniye Medresesi	x		x	x	x	x	x	
İnce Minareli Medrese		x	x			x	x	
Sahibiye Medresesi	x			x		x	x	
Gök Medrese	x		x	x	x	x	x	x
Buruciye Medresesi		x		x		x	x	
Çifte Minareli Medrese	?	?	x	x		x	?	x

3.2.3 Bezeme Özellikleri

Tezin ana konusunu oluşturan Anadolu Selçuklu medreselerinin giriş cephelerinde yer alan bezemelerden Bölüm 4'te detaylı olarak bahsedileceğinden bu bölümde Anadolu Selçuklu medreselerindeki ve incelenen 14 medresedeki iç ve dış bezemelerden genel olarak bahsedilecektir.

Giriş cephelerinde olduğu gibi, iç mekânda da oldukça geniş bir bezeme programı görülmektedir. Taç kapının iç yüzeyi, eyvanlar, avlu revakları ve sütunları ve kubbelerde çeşitli motif ve malzemelerin kullanıldığı farklı kompozisyonlar yer

almaktadır. Avlu revaklarında yer alan sütunlarda çok sayıda devşirme sütun kullanılmıştır. Kubbelerde ise farklı tuğla örgüsü ve çini malzemeyle yapılmış bezemeler görülmektedir. Eyvanların üst örtülerinin de çinilerle bezenmiş olduğu örnekler karşımıza çıkmaktadır. İç mekânda çini malzeme özellikle üst örtüde sıkça kullanılmıştır.

Panel formunda bezemeler ve alçı oyma bezemeler, tuğlanın kullanılmasıyla elde edilen farklı geometrik desenler, çeşitli hayvan motifleri ve heraldik kuşlar Selçuklu dönemi ve sonrasına damga vuran biçim ve tekniklerdendir (Kuban, 1999; 80).

4
ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MEDRESELERİNİN GİRİŞ CEPHELERİNDEKİ BEZEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anadolu Selçuklular Orta Asya ve İran kökenleri, hâkim oldukları geniş coğrafyalardaki etkileşimleri ve Anadolu'nun kozmopolit ortamının da etkisiyle oldukça çeşitli bezeme motiflerine sahiptir. Bu bezeme motifleri geometrik motifler, bitkisel motifler, yazı şeritleri, figürlü motifler ve diğer bezeme motifleri olarak gruplandırılmaktadır.

4.1 Geometrik Motifler

Geometrik motifler tarih boyunca kullanılmış olmasıyla birlikte, gelişmiş ve sistematik uygulamaları İslam mimarisi örneklerinde dikkat çekici bir nitelik kazanmıştır (Mülayim, 1982:7). Bununla birlikte Anadolu mimarisinde diğer İslam ülkelerinden farklı nitelikler taşımaktadır. Bulut, geometrik bezemeleri "Çizgi sistemlerinin çeşitli kurallar dahilinde bir araya getirilmesiyle oluşturulan kompozisyonlar" olarak tanımlamaktadır (Bulut, 2020; 11). Geometrik bezemeler, Anadolu Selçuklu mimarisinde özellikle 13. Yüzyılın ilk yarısına kadar yoğun olarak kullanılıp zengin örnekler verdiğinden araştırmacıların ilgisini çekmiş, geometrik bezemelerle alakalı pek çok çalışma yapılmıştır. Özellikle yıldız sistemleri Anadolu Selçuklu bezeme sanatıyla özdeşleşmiş bezemelerdir.

Kırık ve düz çizgiler, çokgen ve yıldız gibi çeşitli formların kullanılmasıyla çok çeşitli kompozisyonlar elde edildiğinden bu durum tipolojik bir sınıflandırma yapma gereğini de beraberinde getirmektedir. Geometrik motifler, farklı araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırmalar yapılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Ögel geometrik motifleri geçmeler, kapalı ve açık geometrik sistemler, yıldız motifleri olarak sınıflandırırken; Ünal, geçmeler, yanlardan da devam ettirilebilen örnekler olarak; Mülayim ise, çizgi sistemlerinden gelişen kompozisyonlar ve kapalı şekil geçmeleri olarak sınıflandırmıştır (Ögel, 1966; Ünal, 1982; Mülayim, 1982). Biz de bu çalışmada Bölüm 3'te incelenen eserleri

de göz önünde bulundurarak geçmeler/örgüler, yıldız sistemleri, kırık hat/çokgen sistemleri olarak sınıflandırmayı uygun gördük.

Geçmeler birbirleri üzerinden bir alt bir üstten geçen şeritlerden meydana gelmektedir (Şekil 4.1). Bu şeritler kavisli hatlardan meydana gelebileceği gibi kırık hatlı da olabilirler (Ünal, 1982;87). Ünal, geçme motif terimini yanlardan devam ettirilemeyen, yanlara taşmayan şeritleri sınıflandırmak için kullanmıştır (Ünal, 1982;87). "Zencerek" olarak da adlandırılan geçmelerin en basiti iki eksenli olarak, daha girift kompozisyonlar ise üçlü, dörtü gibi daha çok eksenli olarak meydana gelmektedir (Öztürk, Türkoğlu, 2016:172). Geçme motifler bazı dönemlerde sanatta hâkim rol oynamış, dünyanın en eski bezeme motiflerindendir. Hititlerde, Kelt Sanatında ve Germen kavimlerinin sanatlarında görülmektedir (Ögel, 1966; 83). Bu motife Kayseri Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi) kavsara kemeri bezemesinde (Bkz. Katalog 1), Divriği Darüşşifası taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 3), Huand Hatun Medresesi taç kapı bordüründe ve taç kapı kaidesinde (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese taç kapı köşe sütuncelerinde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 6), Karatay Medresesi taç kapıda yer alan panoyu çevreleyen bordürlerde (Bkz. Katalog 8) ve Sahibiye Medresesi'nde de taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 11) rastlanmaktadır. Geçme olarak sınıflandırabileceğimiz düğüm motifleri de (Şekil 4.2) Karatay Medresesi (Katalog 8) ve İnce Minareli Medrese (Bkz. Katalog 10) taç kapılarında görülmektedir.

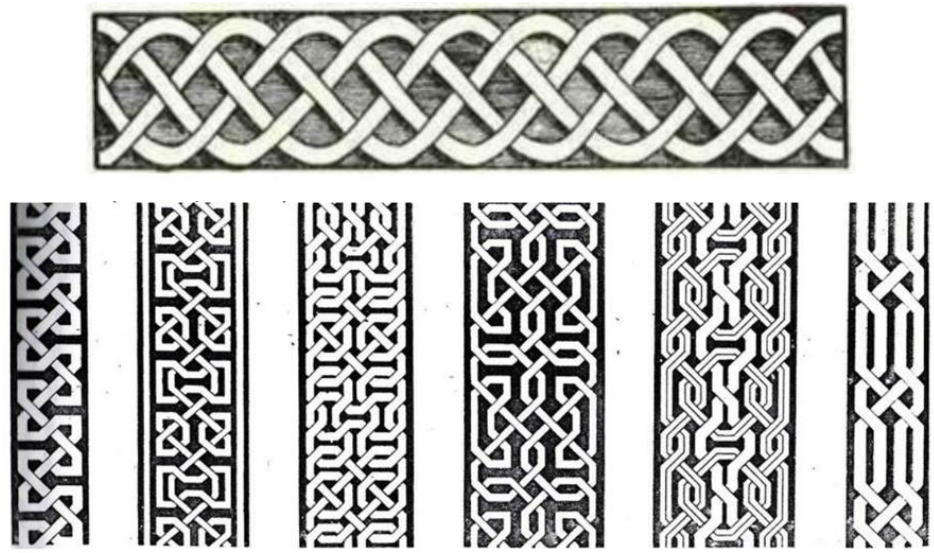

Şekil 4.1 Geçme/Örgü/Zencerek Motifi (Ünal, 1982; Öztürk, Türkoğlu, 2016)

Şekil 4.2 Konya Sahip Ata Camii, Konya Karatay Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese düğüm motifleri (M.Cambaz)

Kırık hatlardan meydana gelen açık geometrik sistemler ve çokgenlerden meydana gelen kapalı geometrik sistemler zengin bir kompozisyon çeşitliliğine sahiptir. Çokgen sistemleri yani kapalı geometrik sistemler "kapalı şekillerin merkezler etrafında gruplaşması"ndan meydana gelmektedir (Ögel, 1966:85). Kapalı geometrik şekiller/çokgenler birbiri içerisine geçerek ve devamlı kesişerek yeni şekillerin doğmasına sebep olurlar (Şekil 3.42). Bu kompozisyon sonsuz karakterlidir. Açık geometrik sistemler -kırık hat sistemleri- için böyle bir prensip söz konusu olmamakla birlikte, Anadolu Selçuklu mimarisinde kapalı geometrik sistemler kadar rağbet görmemiş, kompozisyon içerisinde ikinci derece eleman olarak kullanılmıştır (Ögel, 1966:85). Açık sistemler, kapalı şekilleri çevreleyen sonsuz şeritlerden oluşabileceği gibi, kapalı şekle yakın "ilmikli kavisler" şeklinde de görülmeleri mümkündür (Şekil 3.271) (Ögel, 1966:85). Çokgenlerden ve kırık hatların kesişmesinden meydana gelen geometrik kompozisyonlar Keykavus Darüşşifası taç kapı bordürlerinde ve mihrabiye üzerindeki bezemelerde (Bkz. Katalog 2), Divriği Darüşşifası giriş kapısının üzerindeki panoda (Bkz. Katalog 3),

Huand Hatun Medresesi köşe sütunceleri, taç kapı bordürleri, kavsara nişini dolaşan bordür ve mihrabiye üzerindeki panoda (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese mihrabiye bordürlerinde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı bordür ve sütuncelerinde, mihrabiye üzerindeki panoda (Bkz. Katalog 6), Karatay Medresesi taç kapı panolarında (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi minare üzerindeki çini panoyu çevreleyen bordürde ve mihrabiye bordürlerinde (Bkz. Katalog 9), Sahibiye Medresesi taç kapı kavsara nişini dolaşan bordürde ve köşe sütuncelerinin gövdelerinde (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese minare üzerindeki çini panoyu çevreleyen bordürde ve taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 13) ve Çifte Minareli Medrese'de taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

Yıldız motifleri, Anadolu Selçuklu bezemesinin önemli ögelerinden biri olarak; bordürler, rozetler ve panolar gibi çeşitli yüzeylerde sıkça kullanılmıştır. Ögel, yıldız motiflerini "belirli noktalarda birbirini kesen kırık hatların meydana getirdiği şekiller" olarak tarif etmektedir (Ögel, 1966:86). Birbirine bağlanan yıldızların arasında da çokgenler meydana gelir. Bu çokgenlerin oluşturduğu desenler yıldız sistemine göre farklılıklar gösterir. Bununla birlikte bir kompozisyonun parçası olmayıp, tek başına bir motif olarak kullanılmış yıldız bezemeleri de mevcuttur. Sırçalı Medrese (Bkz. Katalog 5) ve Taş Medrese (Bkz. Katalog 7) taç kapı bordüründe görülen yarım yıldız motifleri (Şekil 3.114, 3.115, 3.163) ve Divriği Darüşşifası'nın (Bkz. Katalog 3) taç kapı alınlığında görülen uç uca eklenmiş yıldızlar (Şekil 3.74), kırık hatlar olmadan tek başına bir kompozisyonu meydana getiren örneklerdir. Bir kompozisyonun içerisinde yer alan yıldızlar ise Keykavus Darüşşifası taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 2), Huand Hatun Medresesi taç kapı kavsara kemeri bezemesinde (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 5), Karatay Medresesi taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi minaresindeki çini panoda ve mihrabiyelerin kavsara nişindeki bezemede (Bkz. Katalog 9), Sahibiye Medresesi taç kapı mihrabiyesi üzerinde yer alan panoda (Bkz. Katalog 11), Buruciye Medresesi taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese taç kapı bordürü ve taç kapı yan yüz bezemesinde (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

Yıldız motifleri arasında “Selçuklu Yıldızı” olarak da tabir edilen sekiz kollu yıldız motifi ise Anadolu Selçuklu bezemesinin karakteristik bir bezeme motifi olması bakımından önem kazanmaktadır (Şekil 3.291). İslam sanatında yaygın olarak kullanılan bu motif Anadolu Selçuklu Sanatı’nda da önemli bir yere sahiptir. Sekiz sayısına çeşitli dini metinlerde, destanlarda ya da mitlerde yüklenen anlamlar, sekiz kollu yıldız motifinde sembolize edilmiştir. Türk mitolojisinde sekiz sayısı gök katlarını (Tanrı katı), dünyanın köşelerini, gökyüzünü delip geçen kutsal bir ağacın dal veya gölgesini temsil etmekte, gökyüzüyle bağlantılı manalarla anıldığı anlaşılmaktadır (Aslan, Duran, 2021:401). İslamda ise sekiz cennet kapısı ve sekiz cennetle bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, kaynağı kesin olarak bilinmemekle birlikte sekiz kollu yıldızın her bir kolunun sekiz İslamı esası temsil ettiği, bu esasların “merhamet, şefkat, sabretmek, doğruluk, sır tutmak, sadakat, cömertlik, Rabbine şükretmek” olduğu yayınlarda geçmektedir (Aslan, Duran, 2021:388). Aslan ve Duran’ın çalışmasında sekiz kollu yıldız ya da Selçuklu Yıldızı olarak anılan motif “Cennet Damgası” olarak tanımlanmaktadır (Şekil 4.3) (Aslan, Duran, 2021:401). Bu motif Kayseri Çifte Medrese’nin (Bkz. Katalog 1) taç kapı bezeme bordüründe, Gök Medrese’nin (Bkz. Katalog 12) minare kaidesi üzerinde kabartma olarak ve Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) (Bkz. Katalog 9) minaresinin üzerinde yer alan rozette görülmektedir.

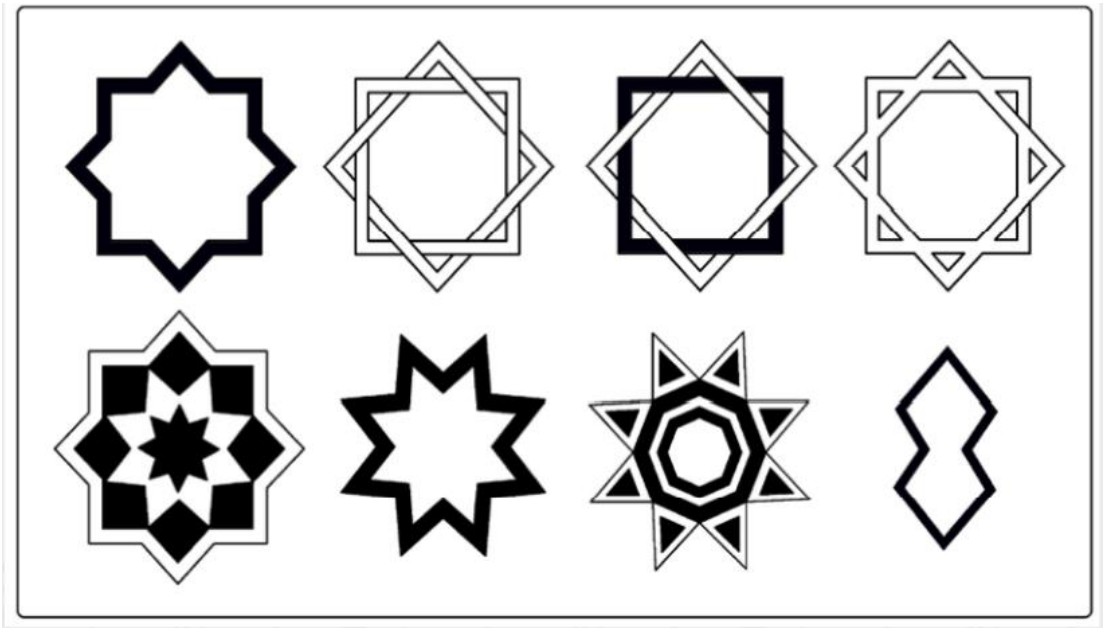

Şekil 4.3 Sekiz kollu yıldız/selçuklu yıldızı/cennet damgaları (Aslan, Duran, 2021)

4.2 Bitkisel Motifler

Anadolu Türk mimari bezemesinde görülen zengin örneklere sahip bitkisel motifler palmet, rumi, lotus, akantus ve kompozit motiflerden meydana gelmektedir (Ögel, 1988; 75).

Palmet motifinin tanımı en basit şekliyle "Bir orta eksenin her iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş, yelpaze gibi birbirinden ayrı duran yapraklardan oluşan bitkisel bezeme ögesi (Eczacıbaşı, 1997: 1423)" olarak verilebilir (Şekil 4.4). En basit palmet motifi olan üç bölümlü, Mülayim'inde ana tip olarak adlandırdığı palmet motifinde sağa ve sola kıvrılan iki yaprağın ortasından sivri bir tepe yaprağı çıkar, uçları ise sapa yakın bir yerde yuvarlak göz şeklini alır (Ögel, 1966:75: Mülayim, 1976:146). Pek çok çeşidi bulunan palmet motiflerinde bu esas kısımlar aynı kalır (Şekil 4.5).

Pek çok çeşidi olan ve farklı kompozisyonlar şeklinde düzenlenen palmetlerin isimlendirilmesinde de birtakım farklılıklar olduğu görülmektedir. Kimi kaynaklarda palmetlerden, lotus tomurcuğu, lotus, üç bölümlü yaprak olarak da bahsedilmektedir (Ögel, 1966: 75). Bir ayrım yapmanın zor olduğunu aktaran Ögel, içeri kıvrık alt yaprakları olan motiflerin palmet olarak adlandırılabileceğini belirtmektedir (Ögel, 1966: 75). Palmetlerin üst uçları uzayıp taştıklarında lotüs motifine yaklaşmış, bu motifle karışmış olurlar. Palmet ve lotüs motifi bazı örneklerde birbirine yaklaşırlar. Sivas Gök Medrese'nin köşe kulelerinin üzerinde yer alan motifler lotusa yaklaşan palmet olarak değerlendirilebilir (Şekil 4.6) (Ögel, 1966:77).

Bilinen en eski örneği Babil'de yer alan yazlık sarayın taht salonundaki duvarlarda görülen palmetlerdir (Eczacıbaşı). Palmet motifi Sümer, Mısır ve Asur'da, Yunan ve Roma sanatında, İslam coğrafyasında ise Büyük Selçuklu, Zengi ve Eyyubi sanatında karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu döneminde ise başka sanatlarla karşılaştırılamayacak kadar zengin bir çeşitliliğe ulaşmıştır (Mülayim, 1976:145).

Palmet motifi, Keykavus Darüşşifası'nda taç kapının mukarnas bezemesinin son sırasında, kavsara kemerinde (Bkz. Katalog 2), Divriği Darüşşifasında taç kapının silmelerinin üzerinde büyük kabartmalar halinde, pano ve rozetlerde, taç kapı

penceresinin önündeki sütunda, silmelerin üzerinde yer alan bordürde (Bkz. Katalog 3), Huand Hatun Medresesi'nde kavsara kemeri bezemesinde ve mihrabiyenin üstünde yer alan panoda (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese'de taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı kavsara kemeri bezemesinde, kavsara nişini dolaşan bordürlerde, mukarnas bezemenin alt sırasında, mihrabiye bordürlerinde, mihrabiyenin üstünde yer alan panoda (Bkz. Katalog 6), Karatay Medresesi'nde mukarnas bezemenin son sırasında hücrelerin içinde (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi taç kapı bezeme bordürlerinde ve köşe sütuncelerinde, minare kaidesinde (Bkz. Katalog 9), İnce Minareli Medrese'de kabartma motif olarak, bordürlerde ve köşe sütuncelerinde stilize edilmiş olarak (Bkz. Katalog 10), Sahibiye Medresesi taç kapı mukarnas bezemesinin son sırasının içlerinde, köşe sütuncelerinde, bordürlerde (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de minare kaidesinde yer alan kabartma motifte, bordürlerde, köşe sütuncelerinde, kavsara nişini dolaşan bordürde, giriş kapısının kemer köşeliklerinde, taç kapının dendanlarında, çeşmeyi çeviren bordürde, köşe kulelerinin bezemesinde, taç kapının iki yanındaki cepheleri çevreleyen bordürlerde (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi'nde taç kapıdaki kabartma motiflerde, köşe sütuncelerinde, bezeme bordürlerinde, rozetlerin bezemesinde, pencere bordürlerinde (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese'de taç kapı dendanlarında, kavsara köşeliğinde, kabartma bezemelerde, taç kapı yan yüz bezemesinde, mihrabiyelerin üzerine yerleştirilmiş sivri kemerli alanda, mihrabiyelerin kavsara kemeri köşeliklerinde, cephe ve pencere bordürlerinde, köşe kulelerinde (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

Katalogda yer verilen yapılar incelendiğinde, palmet motiflerinin genellikle tek başına değil, rumi ve lotus motifleriyle bir kompozisyon oluşturacak şekilde kullanıldığı görülmüştür. Hemen her dönem eserinde karşımıza çıkan palmet motifleri, son dönem örneklerinde daha çeşitli alanlarda, daha yoğun olarak kullanılmışlardır.

Şekil 4.4 Palmet motifi (Karadaş, 2011)

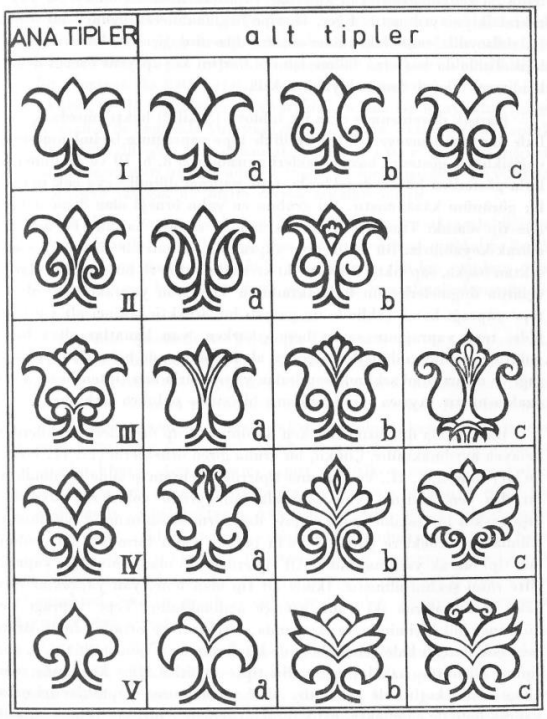

Şekil 4.5 Palmet tipoloji tablosu (Mülayim, 1976)

Şekil 4.6 Gök Medrese köşe kulesinden örnekler (Ögel, 1966)

Rumi motifi, bitkisel motif kategorisinde değerlendirilse de hayvan figürlerindeki kanatların stilize edilmesinden meydana gelmiş hayvansal kökenli bir formdur (Arseven, 1926:210; Karadaş, 2011:118; Birol, Derman, 2020:179; Çelebi, 1997:1592). Rumi kelimesi Arapçada “Arap ilinden başka ilden olan, Anadolulu” anlamına gelmektedir (Çelebi, 1997: 1592). Anadolu, “Diyar-ı Rum” olarak anıldığından buradaki Selçuklulara da “Rum Selçukluları” adı verilmiş, çok sık

kullandıkları bu motif de bu sebeple “Rumi” olarak anılmaya başlanmıştır (Karadaş, 2011:118). Arseven, rumi motifini “Selçuk işi” adıyla tanımlamaktadır (Arseven, 1926:210).

Rumi motifinin en eski örneğine 9. ve 10. Yüzyıllarda Uygur Türkleri’nin bezeklik freskinde rastlanmakta, burada rumi kanatlı bir ejderha tasviri görülmektedir (Birol, Derman, 2020: 179). Karahanlılar dönemimde görülen Özkent türbelerinin kitabesinde yer alan rumiler, ilk defa kompozisyon özelliği kazanmışlardır (Karadaş, 2011: 118). Gaznelilerde, Hindistan’daki Türk eserlerinde ve Büyük Selçuklu eserlerinde önemli bir süsleme unsuru haline gelmiştir (Karadaş, 2011:118). Anadolu Selçuklu’da ise sık sık palmet ve rumilerden meydana gelen kompozisyonlara rastlanmaktadır.

Ana motiften şekillenen pek çok çeşidi bulunan Rumi motifinin de en basit formu tek yaprak veya biri uzun biri kısa çift yaprak şeklinde iki formdan meydana gelmektedir (Şekil 4.7). Bu ana motiften şekillenen pek çok rumi çizilişine göre ve desen içerisinde aldığı vazifeye göre iki gruba ayrılmıştır. Çizilişine göre rumiler; sade rumi, dendanlı rumi, işlemeli rumi, sencide rumi, sarılma rumi, hurdelenmiş rumi olarak altıya ayrılmıştır. Desen içinde yer aldığı vazifeye göre ise; ayırma rumi, tepelik, ortabağ ve hürde olarak dört gruba ayrılmıştır (Şekil 4.8) (Birol&Derman, 2020:183).

Rumi Motifi, Keykavus Darüşşifası’nda taç kapının kavsara kemeri bezemesinde ve mukarnasların son sırasının içlerinde, mihrabiyelerin kemer köşeliklerinde (Bkz. Katalog 2), Divriği Darüşşifası’nda pano ve rozetlerde, taç kapıdaki pencerenin yanındaki bezemeli alanlarda, pencerenin ortasındaki sütuncede, taç kapı kaidesinde, taç kapı kemerinin üstünde yer alan bezeme bordürlerinin zemininde, giriş kapısının yanında yer alan bordürlerin zemininde (Bkz. Katalog 3), Huand Hatun Medresesi’nde taç kapı mihrabiyesi üzerinde yer alan panoda (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese’de taç kapı bordüründe, mihrabiyelerin kavasara nişi bezemelerinde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi’nde taç kapı kavsara kemeri bordüründe, kavsara nişini dolaşan bordürde, mukarnasların son sırasında, mihrabiye bordüründe, rozetlerde, mihrabiye üzerindeki panolarda (Bkz. Katalog 6), Karatay Medresesi taç kapısında mukarnas bezemenin alt sırası ve yazılı

panoları çevreleyen bordürde (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi'nde minare üzerindeki rozette, taç kapı bordürlerinde, köşe sütuncelerinde (Bkz. Katalog 9), İnce Minareli Medrese'de kabartma motiflerin etrafını saran bezemede, taç kapı bordüründe, minare kaidesinde (Bkz. Katalog 10), Sahibiye Medresesi taç kapı kavsara kemeri bezemesinde, mukarnas bezemenin son sırasında basık kemerli alanların içerisinde, mihrabiye bordürlerinde, taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de minare kaidesindeki rozette ve kabartma motifte, taç kapı bordürlerinde, kavsara nişini dolaşan bordürde, kavsara köşeliğinde ve kavsara kemeri köşeliğinde, köşe sütuncelerinde, giriş açıklığının kemer köşeliklerinde, dendanlarda, mihrabiye bordüründe, çeşme bordüründe, cepheyi çevreleyen bordürlerde, köşe kulelerinde (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi'nde taç kapı mukarnas bezemesinin son sırasında yer alan kemerli alanların içerisinde, kavsara köşeliğinde, kabartma motiflerin üzerinde, köşe sütuncelerinde, rozetlerde, taç kapı bordürlerinde, pencere bordürlerinde (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese'de dendanlarda, mukarnas bezemenin son sırasında, kavsara kemerinin üstündeki kabartma motifte, taç kapı bordürlerinde, taç kapı yan yüzey bezemesinde, mihrabiyelerin üzerindeki sivri kemerli alanlarda, mihrabiye kavsara köşeliğinde, pencere bordürlerinde, cephe bordürlerinde, köşe kulelerinde, minare kaidesindeki rozette (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

Genellikle palmet motifleriyle kullanıldığını gördüğümüz rumilerin, bazı bordürlerde tek motif olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bazen de geometrik bezemenin zemininin süslemesinde kullanılmıştır.

Şekil 4.7 Rumi motifinin çizilişi (Birol&Derman, 2020)

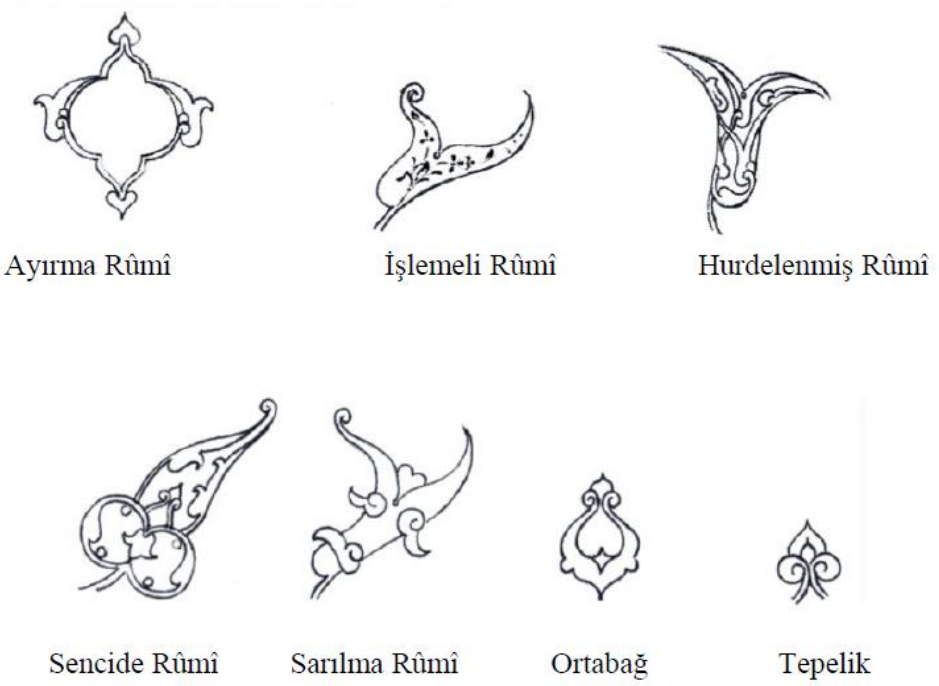

Şekil 4.8 Rumi motifi çeşitleri (Karadaş, 2011)

Nilüferi andıran su bitkilerine Lotus adı verilmektedir. Antik Çağ'da önemli bir bezeme ögesi olan lotusun çeşitli simgesel anlamları da bulunmakta, örneğin; Eski Mısır'da Güneş tanrısını taşıdığına inanılmakta ve Güneş'i simgelemekteydi (Anadol, 1997:1127). Mısır, Yunan, Roma ve Hint sanatlarında sıkça karşılaşılan bir motiftir. Lotus bitkisinin Budizm'de de önemli bir yeri vardır (Anadol, 1997:1127). Ön Asya ve Antik dönemde görülen palmet-lotus frizine İslam sanatında da rastlanmaktadır (Ögel, 1966:78). Anadolu Selçuklu'da ise Hatuniye Medresesi'nde lotus-palmet friz örneği görülmektedir (Şekil 4.9).

Mısır Theb Mezarlığındaki duvar resminde yer alan lotuslar, tarihi M.Ö. 1555-1390 tarihli en eski örneklerden biridir (Şekil 4.10).

Lotus motifine Divriği Darüşşifası taç kapısında silmelerin üzerinde yer alan bordürde palmet motifleriyle birlikte (Bkz. Katalog 3), Huand Hatun Medresesi taç kapı kavsara kemeri bezemesinde (Bkz. Katalog 4), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı kavsara kemeri bezemesinde (Bkz. Katalog 6), Hatuniye Medresesi minare kaidesinde yer alan rozette (Bkz. Katalog 9), Gök Medrese'de kavsara nişini dolaşan bordürde ve köşe kulelerinde (Bkz. Katalog 12), Çifte Minareli Medrese taç kapı kavsara köşeliğinde (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

Şekil 4.9 Erzurum Çifte Minareli Medrese'de görülen palmet-lotus frizi (Ögel, 1966)

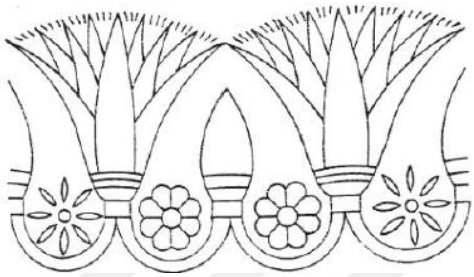

Şekil 4.10 Lotus motifi (Karadaş, 2011)

Akantus/Akant kalın yapraklı bir bitki olup, özellikle Korint ve Kompozit düzenlerdeki sütun başlıklarının ayırt edici ögesidir (Şekil 4.11) (Eczacıbaşı, 1997:40). Anadolu Selçuklu'da da genellikle sütun başlıklarında görülmektedir. Sırçalı Medrese'de taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında (Bkz. Katalog 6), Karatay Medresesi taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında ve giriş kapısını çevreleyen sivri kemerli alanların arasında (Bkz. Katalog 8), İnce Minareli Medrese'de taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında (Bkz. Katalog 10), Sahibiye Medresesi taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında (Bkz. Katalog 11), Buruciye Medresesi taç kapı köşe sütuncelerinin başlıklarında (Bkz. Katalog 13) görülmektedir.

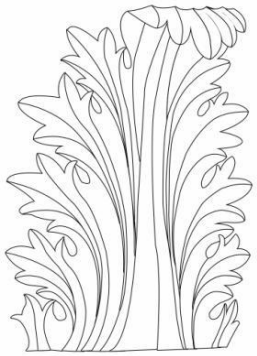

Şekil 4.11 Akantus (Karadaş, 2011)

Hayat ağacı motifi, bitkisel motifler içerisinde herhangi bir kategori oluşturmamakla birlikte bu motif temsil ettiği sembolik anlamlardan dolayı Anadolu Selçuklu mimari bezemesinde önemli bir yere sahiptir. Hayat ağacı Orta Asya inançlarında dünyanın eksenini belirleyen hayat ağacı, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünü birbirine bağlar, Şaman seyahatlerini bu ağaç vasıtasıyla gerçekleştirir. Bu ağacın öneminden dolayı ve Şamana yapacağı seyahatlerde yardımcı olması amacıyla da kuş, ejder, aslan gibi figürlerle birlikte bezemede işlenirler. Ağaç, Türklerin çeşitli yaratılış destanlarında da önemli bir yer tutmaktadır. Çeşitli inanışlarda da yeri olan hayat ağacı, cennet, evrenin direği, gök, bereket gibi kavramları simgelemektedir (Diler, 2016; 36-27; Karadaş, 2003:65).

4.3 Yazı Motifleri

Yazının mimaride bezeme elemanı olarak kullanılması tüm İslam sanatında görülmekle birlikte, Anadolu Selçuklular'ı yazıyı hem iç hem de dış mekânda sıkça kullanmış, diğer bezeme unsurları arasında azımsanmayacak bir önem vermişlerdir (Gün, 1999:5). Güzel yazı sanatı olan "hüsn-i hat"a tüm müslüman toplumlarda değer verilmiş, pek çok alanda da kullanılmıştır. İslam sanatında yazının mimaride ilk kullanımı ise Emeviler döneminde olmuştur. Kubbetü's Sahra ilk örneklerdendir (Gün, 1999:2).

Yazılar; kitabe, rozet, bordür gibi çeşitli alanlarda yer almışlardır. Yapının banisi ve yapım tarihi gibi bilgileri içeren, yapının künyesini oluşturan kitabeler de önemli bir bezeme unsuru haline gelmiştir. Bununla birlikte ayet, hadis, güzel söz ve şiir gibi çeşitli içeriklere sahip metinler de kitabelerde yer almıştır (Zaghloul,2019:4). Dönemine göre Arapça, Farsça ve Türkçe yazılar kullanılmış, kitabelerde ise genellikle Arapçanın kullanıldığı görülmüştür (Tüfekçioğlu, 2002:166). Yazılar yapının hem dış hem de iç kısmında dekoratif bir eleman olarak kullanılmıştır. Kitabeler daha çok taç kapı gibi göz önünde olan, dikkat çeken yerlere yerleştirilirken, iç mekandaki yazılar yapının işlevine göre değişim göstermektedir. Örneğin: bir medresede iç mekânda yer alan yazılar okumanın ve öğrenmenin önemiyle ilgiliyken, türbe gibi ölümle alakalı kısımlarda ise hayatın geçiciliğinden bahseden yazılar seçilmiştir. Burada yalnızca dekoratif bir amaç güdülmediği, aynı zamanda bir mesaj verme amacı bulunduğu ve bilinçli bir

tercihle yazının kullanılmış olduğu görülmektedir (Tüfekçioğlu, 2002:167; Zaghloul, 2019:6).

Pek çok çeşidi bulunan yazının Nesih, Kufi, Ma'kılî, Eyyûbî ve Sülüs gibi çeşitleri Anadolu Selçuklu mimarisinde de kullanılan çeşitlerdir (Gün, 1999:6). Örneğin; Sivas Çifte Minareli Medrese'nin çifte minarelerinin kaidelerinin arka kısmında yer alan yazı Ma'kıl'î (Şekil 4.12), Sivas Keykavus Darüşşifasının türbesinin üzerinde yer alan kitabe ise Sülüs yazıyla yazılmıştır (Şekil 4.13) (Zaghloul, 2019:8).

Şekil 4.12 Sivas Çifte Minareli Medrese minare kaidelerinin arkası (Zaghloul, 2019)

Şekil 4.13 Sivas Keykavus Darüşşifası türbenin kuzey cephesi (Zaghloul, 2019)

Bölüm 3'te incelenen, Huand Hatun Medresesi dışında her yapıda yazının olduğu görülmektedir. Yazının ön plana çıktığı, ana unsur olarak kullanıldığı İnce Minareli Medrese ise Anadolu Selçuklu sanatının önemli ve özel eserlerindendir (Bkz. Katalog 10).

4.4 Figürlü Bezeme

Figürlü bezeme hayvan, insan ve çeşitli fantastik yaratıkların yer aldığı motiflerden oluşan bezemedir. Anadolu Selçuklu'da hem dini hem de sivil mimaride çift başlı kartal, aslan, ejderha, insan gibi farklı pek çok figürlü motife rastlanmaktadır. Figürler, çörten şeklinde, kabartma olarak ya da diğer bezemelerle birlikte veya ayrı olarak yapıların üzerinde yer almaktadır (Aslanapa, 1997: 131).

Anadolu Selçuklu'nun figür sanatında, Orta Asya ve Büyük Selçuklu sanatının etkisi büyüktür (Aslanapa, 1997:311). İslam sanatında figür tasvirleri 8. Yüzyılda Emevilerde antik, erken Hristiyan ve Sasani etkisinde verilmiş, 9. Yüzyılda Abbasilerle gelişme göstermiştir. Abbasilerdeki figürlü bezeme, Türk ve Orta Asya stili olarak adlandırılan bir tarza gelişmiş, 13. Yüzyıla kadar da İslam coğrafyasında etkisini sürdürmüştür. Bahsedilen Orta Asya hayvan üslubunun kökü ise İskit ve Hun sanatlarında görülmektedir (Öney, 1969:188; Bilici, 1983:20). Orta Asya stilinde hayvan figürleri birebir değil, stilize edilerek tasvir edilmiştir. Uzuvlarda deforme olma, S şeklinde kıvrımlar, spiraller ve volutlar, bu stilin ana özelliklerindendir (Şekil 4.14) (Öney, 1969:189).

Şekil 4.14 Pazırık kurganlarında bulunan at koşum takımlarından geyik motifi (Dede Kodaman, 2010)

Orta Asya'da hayvan ve insan motifleri daima sembolik amaçlarla işlenmiştir. Bu figürleri meydana getiren ilham kaynakları ise şaman kültü, totem ve astrolojidir. İslam dinini kabul eden Türklerde de Şamanizm gelenekleri devam etmiştir. Bilinçi veya bilinçsiz yüzyıllar boyunca aktarılan bu gelenekleri Anadolu Selçuklu figür dünyasında da gözlemlemek mümkündür (Öney, 1969:190). Figürlerin taşıdıkları sembolik anlamlara örnek vermek gerekirse; ejderhalar karanlık sembolü, aslanlar güneş sembolü, boğalar ay sembolü, kadın ve erkek figürleri ay ve güneş sembolü olarak değerlendirilmektedir (Şekil 3.67) (Ögel, 1966:91).

Anadolu Selçuklu sanatında sık karşılaşılan motiflerden biri olan kartal motifi, genellikle hayat ağacıyla birlikte tasvir edilmektedir. Gök Medrese (Bkz. Katalog 12) ve Hatuniye Medresesi'nin (Bkz. Katalog 9) taç kapılarında hayat ağacı ve kartal kompozisyonuna örnek teşkil edecek bezemeler görülmektedir. Gök Medrese'de bu kompozisyonda kuş ve meyve motifleri de yer alırken, Hatuniye Medresesi'ndeki kompozisyonda ejderha, kuş ve hilal gibi semboller de görülmektedir.

Figürlü bezeme içerisinde, Sivas Gök Medrese'de yer alan, çok sayıda hayvan başı motifinden meydana gelen kabartma özel bir öneme sahiptir (Şekil 3.302). Bu kabartma, pek çok araştırmacı tarafından Uygur'ların (Türklerin) on iki hayvanlı takviminde yer alan hayvanlar olarak değerlendirilmiştir (Aslanapa, 1997:148; Ögel, 1966:91). Bu takvim on iki yıllık bir döngüde ilerler ve her yıl takvimde yer alan bir hayvanla isimlendirilir. Bu hayvanlar ise takvimdeki sırasına göre şöyledir: sıçan, sığır, pars, tavşan, ejder, yılan, at, koyun, maymun, tavuk, it ve domuz (Turan, 1941:24-25). Tuncer, Gök Medrese'de yer alan hayvan motiflerinin dokuz adet olduğunu ve bunların koç, tilki, boğa, ördek, at, kuş, aslan, yılan ve fil olduğunu aktarmaktadır (Tuncer, 2008: 55). Bu motiflerin hayvan takvimiyle birebir uyuşmadığı görülmekle birlikte, hayvan figürlerinin rastgele seçilmediği, sembolize ettikleri bir manaları olduğu veya bir kökene dayandıkları ortadadır. Örneğin; fil motifi hayvan takviminde yer almamakla birlikte, Asya ve Budist sanatın esas unsurlarından biri olduğu, Kur'an'daki Fil Suresi ile İslam'da da yeri olduğu bilinmektedir (Mülayim, 2016:286).

Anadolu Selçuklu figürlü bezemesi hakkında; Orta Asya etkisinin büyük olduğu, hayvan motiflerinin stilize edilerek tasvir edildiği, figürlerin Şamanizm ve İslam inancından çeşitli manaları sembolize ettiği sonucuna varılabilir.

Aslan motifi de Anadolu Selçuklu figürlü bezemesinde önemli sembollerden biridir. Arslan-güneş sembolü hükümdarların arması olarak da kullanılmış, II. Keyhüsrev Devri Selçuklu paraları üzerine basılmış, II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde inşa edilmiş İncirhan'ın üzerinde de yerini almıştır (Öney, 1992;36). Bölüm 3'teki eserlerden ise Kayseri Çifte Medrese'de mihrabiyenin üzerinde (Bkz. Katalog 1), Keykavus Darüşşifası'nda taç kapı kavsara kemerinin köşeliklerinde (Bkz. Katalog 2), Huand Hatun Medresesi'nde çörtenlerde (Bkz. Katalog 4), Sahibiye Medresesi'nde çörtenlerde (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de giriş kapısının kemerinin üzengi taşı üzerinde yer alan kompozisyonda (Bkz. Katalog 12) görülmektedir.

4.5 Diğer Bezeme Unsurları

4.5.1 Silme

Silmeler, "yüzeyden çıkıntı yapan, şerit biçiminde sürekli mimari bezeme ögesi" olarak tanımlanmaktadır (Eczacıbaşı, 1997:1669). Silmeler ışık-gölge etkisi yaratmakla birlikte, farklı malzeme kullanılan yüzeyler arasındaki geçişlerde ve farklı yapı bölümlerini birbirinden ayırmakta kullanılırlar. Duvar, pencere, kapı ve yazıt çerçevelerinde yaygın olarak kullanılırlar (Hasol, 1975:456). Taç kapıların bezemesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bezeme bordürüne sahip olmayan taç kapılarda silme ve düz silmeler tek başlarına bezeme ögesi olma görevini üstlenirler. Bezeme bordürlerinin arasına da silmelerin yerleştirildiği, silmelerle kademelenme sağlandığı ve taç kapıya derinlik kazandırıldığı görülmektedir (Ünal, 1982:84). Profillerine göre çeşitli türleri bulunan silmeler, içbükey ya da dışbükey olarak farklı formlarda kurgulanmışlardır (Şekil 4.15) (Eczacıbaşı, 1997:1669). Farklı dönemlerde ve uygarlıklarda kullanılan silmeler, Anadolu Selçuklu bezemesinde de sıkça kullanılmışlardır. Bölüm 3'teki tüm yapılarda silmeler görülmekte, Kayseri Çifte Medrese'nin taç kapısında olduğu gibi (Bkz. Katalog 1) kimi yapılarda taç kapı bordürü olarak kullanılmaktadır. Divriği Darüşşifası'nda büyük boyutlarda ve çok sayıda kullanılan silmeler taç kapıya

derinlik kazandırmış, silmelerin yer aldığı önemli örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Katalog 3).

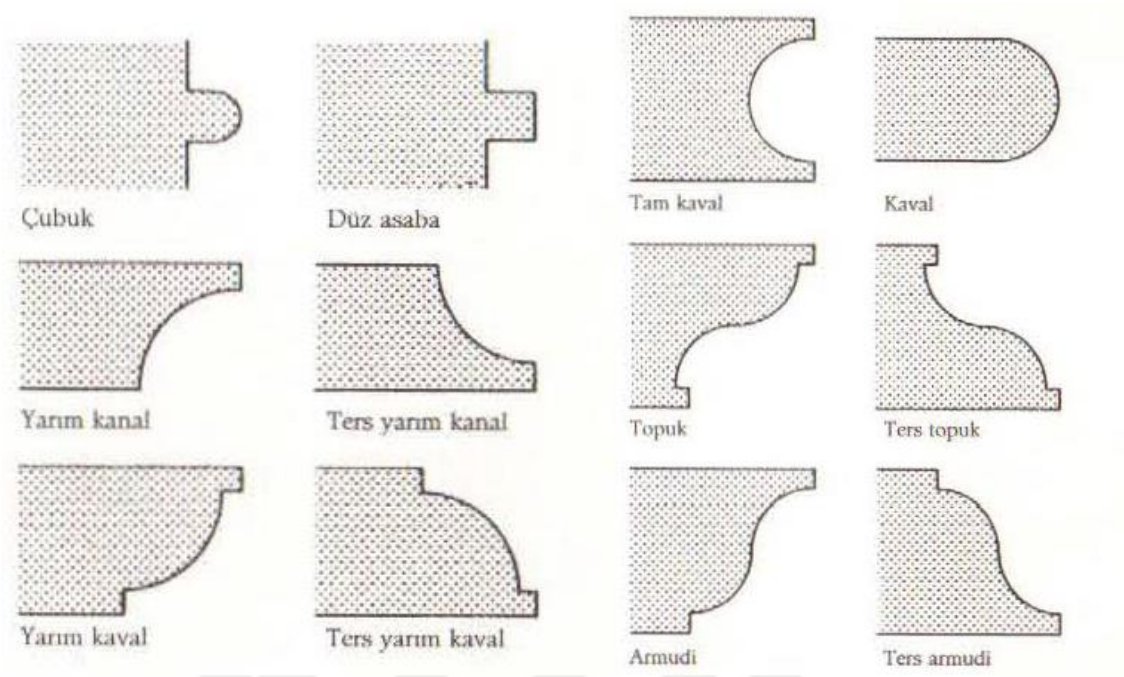

Şekil 4.15 Silme çeşitleri (Eczacıbaşı, 1997)

4.5.2 Mukarnas

İslam sanatına özgü, üç boyutlu bir bezeme olan mukarnas bezeme, bir araya gelen prizmatik ögelerin derece derece taşmalar yapacak biçimde konumlandırılmasından meydana gelmektedir (Ödekan, 1997:1306). İstalaktit olarak da isimlendirilen mukarnasların kökeni Orta Asya'ya ve Mezopotamya'ya dayanmaktadır (Arseven, 1926:38: Karadaş, 2003:65). Mülayim ise mukarnasın kaynağının kesin olarak bilinmediğini, ilk örnekler konusunun tartışmalı olduğunu belirtir (Mülayim, 2020:126).

Mukarnaslar, aynı hizada yer almayan, çıkıntı yapan yüzeylerdeki geçişlerde ve kare plandan kubbelere geçişte köşelerde kullanılmaktadır. Başlangıçta yapı elemanı olarak kullanılan mukarnaslar, zamanla bezeme unsuru haline gelmiştir (Arseven, 1926:38). Sütun başlıklarında ve kaidelerinde, kornişlerde, konsollarda, minare şerefelerinde, taç kapı ve mihrabiyelerin kavsaralarında ve taç kapıyı çevreleyen bezeme bordürlerinde de görülmektedir (Şekil 3.43, 3.118, 3.141).

Mülayim, mukarnasların hem taşıyıcı hem de süsleyici işlev gören formlar olduğunu aktarmaktadır (Mülayim, 2020:126)

Temel ilkeleri aynı olan mukarnas bezemenin, İslam sanatının yayıldığı bölgelerde kullanılan malzeme, yerel biçim ve tekniklere göre farklı üslupları ortaya çıkmıştır (Ödekan, 1997:1306). Mukarnas, Anadolu'da kendine özgü bir üslupla işlenmiştir. Taç kapı kavsaralarının büyük bir çoğunluğunun mukarnas bezemeli olduğu görülmektedir. Erken dönemde basık ve yayvan olan mukarnas bezeme, ileri tarihli örneklerde dikleşmiş, mukarnas yuvaları küçülerek mukarnas sırası çoğalmıştır (Karadaş, 2003:66).

Kayseri Çifte Medrese (Bkz. Katalog 1), Keykavus Darüşşifası (Bkz. Katalog 2), Huand Hatun Medresesi (Bkz. Katalog 4), Hacı Kılıç Medresesi (Bkz. Katalog 6), Taş Medrese (Bkz. Katalog 7), Karatay Medresesi (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi (Bkz. Katalog 9), Sahibiye Medresesi (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi (Bkz. Katalog 12) ve Çifte Minareli Medrese (Bkz. Katalog 13) olmak üzere on bir medresede mukarnaslı kavsara olduğu görülmektedir.

Kavsara nişleri dışında, Kayseri Çifte Medrese'de taç kapı kavsara nişindeki mukarnas konsollarda ve mihrabiyelerde (Bkz. Katalog 1), Keykavus Darüşşifası'nda mihrabiyelerde (Bkz. Katalog 2), Sırçalı Medrese'de taç kapı kavsara nişindeki konsollarda, kavsara nişindeki pencerelerde ve mihrabiyelerde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi'nde taç kapı bordüründe, mihrabiyelerde ve mihrabiyenin üzerindeki mukarnas konsollarda (Bkz. Katalog 6), Taş Medrese'de mihrabiyelerde (Bkz. Katalog 7), Karatay Medresesi'nde kavsara nişindeki mukarnas konsollarda (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi'nde mihrabiyelerde, pencerede ve minarelerde (Bkz. Katalog 9), İnce Minareli Medrese'de minarenin şerefesinde (Bkz. Katalog 10), Sahibiye Medresesi'nde taç kapı bezeme bordüründe ve mihrabiyelerde (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de mihrabiyelerde, pencerelerde ve cephenin üzerindeki mukarnaslı frizde (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi'nde mihrabiyelerde, giriş kapısının kemerinin oturduğu konsollarda ve pencerelerde (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese'de mihrabiyelerde, pencerelerde ve köşe kulesinde (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

4.5.3 Rozet ve Kabaralar

Rozet ve kabaralar genellikle yapıların taç kapı ve mihrap gibi bölümlerinde kemer köşeliklerine ya da altına, üzengi taşları üzerine ve bezeme bordürlerine yerleştirilmişlerdir (Şekil 3.20, 3.299, 3.328). Anadolu Selçuklu bezeme sanatında sıkça kullanılan önemli plastik ögelerdendir.

Rozetlere farklı araştırmacılar tarafından madalyon, gülbezek, güneş diski, kurs gibi farklı isimler verilmiştir. Hasol, kursların yüzeylerinin stilize edilmiş yapraklarla bezenerek gülü andıranlarına gülbezek isminin verildiğini, beş kollu yıldız ve sekizgen biçimlerinde olabileceğini aktarmaktadır (Hasol, 1975:208). Genellikle dairesel bir formda olan rozetlerin, damla, eşkenar dörtgen ve sekizgen olanları da bulunmaktadır (Şaman Doğan&Yazar, 2013:238). Bazen yüzeyden hafif bir çıkıntı meydana getirecek şekilde bazen de yüzeysel olarak işlenmişlerdir (Ünal, 1982:75; Ögel, 1966: 94). İçleri bitkisel ve geometrik motiflerle bezenen rozetlerin az sayıda figürlü motif ve yazıyla bezenmiş örnekleri de mevcuttur.

Kabaralar "Yarım küre biçiminde, yüksek kabartma bezeme örgesi (Eczacıbaşı, 1997:925)" ve "Yarım küre biçiminde çıkıntılı kurs (Hasol, 1975:250)" şeklindeki tanımlamalarla sözlüklerde yer alırken, Şaman Doğan ve Yazar ilgili makalelerinde kabaraların küre kesitli olabileceği gibi, koni kesitli de olabileceğini belirtmişlerdir (Şaman Doğan, Yazar, 2013:226-227) Kabaraların büyük çoğunluğu, geometrik motiflerin yüzeye derin olarak oyulmasıyla işlenmiştir. Bazı örneklerde ise bu kabaralar çerçeve içine alınmıştır (Ünal, 1982:75).

Rozet ve kabaralar, çeşitli kozmolojik manalarla da ilişkilendirilmiş, Ögel tarafından "gök kubbe" sembolü olarak nitelendirilmişlerdir (Ögel, 1966: 94-95). Daire ise tanrı, gökyüzü, ve kainat gibi anlamlarla ilişkilendirildiğinden, genellikle daire ya da küre şekilli olan bu ögelerin çeşitli dinsel ve kozmolojik anlamlar taşıdığı düşünülmektedir (Şaman Doğan, Yazar, 2013:226-227).

Kayseri Çifte Medrese'de taç kapı kavsara kemerinin köşeliklerinde, kavsara köşeliklerinde, kitabenin üstünde, kavsara nişindeki mukarnas konsolların dışa bakan yüzeyinde (Bkz. Katalog 1), Keykavus Darüşşifası'nda kavsara köşeliklerinde, giriş kapısı kemerinin köşeliklerinde (Bkz. Katalog 2), Divriği Darüşşifasında taç kapı silmelerinin üzerinde, pencerenin iki yanında (Bkz.

Katalog 3), Huand Hatun Medresesi taç kapı kavsara kemerinin köşeliklerinde (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese'de taç kapı kavsara kemerinin üzerinde, mukarnas konsolların dışa bakan yüzeyinde ve kavsara nişinin içerisinde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi'nde taç kapı kavsara kemerinin köşeliklerinde ve mihrabiyelerin kavsara köşeliklerinde (Bkz. Katalog 6), Taş Medrese taç kapı kavsara köşeliklerinde ve kavsara kemeri köşeliklerinde, mihrabiyelerin kavsara köşeliklerinde (Bkz. Katalog 7) rozetler görülmektedir. Karatay Medresesi'nden itibaren ise artık kabaralarda bezemede yerini almaya başlamıştır. Karatay Medresesi'nin kavsara kemerinin tepesine ve köşeliklerine kabaralar yerleştirilmiştir (Bkz. Katalog 8). Hatuniye Medresesi'nde minare kaidesinde, giriş kapısı kemerinin üzengi taşları üzerinde, mihrabiyelerin kavsara köşeliklerinde rozetler, taç kapı mukarnas bezemesinin son sırasında ve taç kapı bezeme bordüründe ise kabaralar görülmektedir (Bkz. Katalog 9). İnce Minareli Medrese'de taç kapının giriş kapısı kemerinin köşeliklerinde kabaralar, alınlık kısmında ise rozetler yer almaktadır (Bkz. Katalog 10). Sahibiye Medresesi'nde taç kapı kavsara kemerinin köşeliklerinde ve mihrabiyelerin kavsara köşeliklerinde kabaralara yer verilmiştir (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de minare kaidesinde ve pencerenin kavsara köşeliklerinde rozetler, taç kapının mukarnas bezemesinin son sırasında, mihrabiyelerin kavsara köşeliklerinde kabaralar görülmektedir. Taç kapı kavsara kemerinin üzerinde ve altında yer alan boşluklar ise buralarda rozet ve kabaraların olabileceğini düşündürmektedir (Bkz. Katalog 12). Buruciye Medresesi'nde taç kapı bordürlerinin üzerinde rozetler, mihrabiyelerin üzerinde rozet ve kabaralar bulunmaktadır (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese'de minare kaidelerinde, taç kapı giriş kapısı kemerinin köşeliklerinde, pencerelerin kavsara köşeliklerinde ve kavsara kemeri köşeliklerinde rozetler görülmektedir (Bkz. Katalog 14).

4.5.4 Sütun/Sütunce

Sütunlar kaide, gövde ve başlık olmak üzere üç bölümden meydana gelen taşıyıcı mimari elemanlardır. En eski örnekleri Mezopotamya'da görülmektedir (Öztürk, 1997:1715). Antik dönemde sıkça kullanılmıştır. Erken İslam örneklerinde ise devşirme sütunlardan yararlanılmıştır (Öztürk, 1997: 1715). Anadolu Selçuklu mimarisinde sütunlar hem taşıyıcı hem de bezeme elemanı olarak kullanılmıştır.

Taç kapıların iç ve dış köşelerine köşelerine yerleştirilen, taşıyıcı özelliği bulunmayan sütunlar, sütunce veya sütuncuk olarak adlandırılmıştır (Ünal, 1982:55). Sütunceler, taç kapının köşelerini sivrilikten kurtararak ana hatlarını yumuşatmak, çabuk aşınmaya elverişli keskin köşelerin aşınmasını bir dereceye kadar önlemek amacıyla köşelere yerleştirilmiştir (Ünal, 1982:55). Sivas Çifte Minareli Medrese, Buruciye Medresesi ve Konya İnce Minareli Medrese'de görüldüğü üzere geç dönemde bezeme bordürlerinin arasına yerleştirilmiş örnekleri de mevcuttur. Köşe sütunlarının gövdeleri bezemeli olabileceği gibi bazı örneklerde bezemesiz bırakıldıkları görülmektedir.

Sütun ve sütunceler Keykavus Darüşşifası'nda taç kapı kavsara nişinin köşelerinde (Bkz. Katalog 2), Divriği Darüşşifası taç kapısının penceresinin ortasında (Bkz. Katalog 3), Huand Hatun Medresesi'nde taç kapının köşelerinde ve taç kapı kavsara nişinin köşelerinde (Bkz. Katalog 4), Sırçalı Medrese'de taç kapı kavsara köşelerinde ve mihrabiyelerin kavsara köşelerinde (Bkz. Katalog 5), Hacı Kılıç Medresesi taç kapı kavara köşelerinde ve taç kapı köşelerinde (Bkz. Katalog 6), Taş Medrese'de taç kapı ve mihrabiyelerin kavsara nişlerinin köşelerinde (Bkz. Katalog 7), Karatay Medresesi'nde taç kapı kavsara nişi köşelerinde (Bkz. Katalog 8), Hatuniye Medresesi'nde taç kapı, mihrabiyeler ve pencerenin kavsara köşelerinde (Bkz. Katalog 9), İnce Minareli Medrese'de taç kapı kavsara nişinin köşelerinde ve taç kapı bordüründe (Bkz. Katalog 10), Sahibiye Medresesi'nde taç kapı köşelerinde ve taç kapı kavsara köşelerinde (Bkz. Katalog 11), Gök Medrese'de taç kapı, mihrabiye ve pencerelerin kavsara nişlerinin köşelerinde (Bkz. Katalog 12), Buruciye Medresesi'nde taç kapının köşelerinde ve taç kapı kavsara nişinin köşelerinde, pencerelerin kavsara nişi köşelerinde, taç kapı bordürlerinde (Bkz. Katalog 13), Çifte Minareli Medrese'nin taç kapı kavsara nişinin köşelerinde ve taç kapı bordürlerinde, pencerelerin ve mihrabiyelerin kavsara nişlerinin köşelerinde (Bkz. Katalog 14) görülmektedir.

5
SONUÇ VE ÖNERİLER

Malazgirt zaferinin ardından, Süleyman Şah'ın İznik'i başkent yaparak kurduğu Selçuklu Devleti (1075-1308) ve Anadolu'nun fethinde önemli rol oynayan beylerin kurmuş olduğu beylikler döneminde yeni bir kültür ve sanat ortamı da yaratılmıştır. Bu kültür ve sanat ortamının bileşenleri ise Anadolu'nun zengin kültürünün yanı sıra Selçuklular'ın Gazneli, Karahanlı, Büyük Selçuklu kökleri ile Orta Asya kültürünün etkileridir. Dönemin kültürel birikimi taş, tuğla, mermer ve çini malzemeler üzerine işlenmiş, bu birikimin mimari üzerinden izlenme fırsatı ortaya çıkmıştır. Fethettikleri yerlerde çeşitli imar faaliyetlerinde bulunan Selçuklular, cami, kervansaray, medrese, türbe gibi çeşitli yapılar inşa etmişlerdir. Bu yapı tipleri arasında medrese mimarisinin Anadolu Selçuklu döneminde hem plan şeması hem de bezeme programı açısından önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu gelişimi, yapıyla dış dünya arasındaki iletişimi sağlayan, dışarıdan bir çekim ve odak noktası meydana getiren ve yapının karakterini ortaya koyan giriş cephelerinin üzerinden izlemek, Anadolu Selçuklu mimarisinin zengin karakterini ve dönemin kültür izlerini görmede yardımcı olacaktır. Bu amaçla yapılmış olan tez çalışmamızda Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum şehirlerinde yer alan 14 medresenin giriş cephelerinde yer alan bezeme motifleri incelenmiş, katalog çalışması yapılmıştır.

Literatür özeti, tezin amacı ve hipotezin verildiği ilk bölümün ardından, ikinci bölümde konumuz kapsamında Anadolu Selçuklu Mimarlığı incelenmiş, Anadolu Selçuklu medreselerinin Anadolu ve İslam tarihindeki yerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, katalog çalışması yapılarak Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum şehirlerinden seçilen medreselere yer verilmiştir. Medreselerin tarihçesinden, plan ve cephe özelliklerinden ve giriş cephelerinde görülen bezeme özelliklerinden bahsedilmiştir. Tezin ana konusunu meydana getiren dördüncü bölümde, üçüncü bölümdeki katalog çalışmasında yer verilmiş olan eserlerin giriş cephelerindeki bezemeler değerlendirilmiştir.

Giriş cephelerindeki bezemeleri incelemeden önce, giriş cephesinin kompozisyonunu meydana getiren cephe elemanlarını ve cephenin meydana gelmesinde etkin olan plan şemalarını incelemek hem bütünü görmek hem de bezemelerin bu bütüne olan katkısını görmek açısından da faydalı olacaktır.

Medreselerin plan şemaları incelendiğinde belirli özelliklerin daha sık kullanıldığı ve zaman içerisinde karakteristik bir hal aldığı görülmektedir. Bölüm 3'te incelenen Anadolu Selçuklu medreselerinin plan şemasına baktığımızda şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır;

- Çoğunluğu açık avlulu olarak inşa edilmiş medreselerde az sayıda da olsa kapalı avlulu örnekler mevcuttur (Bkz. Tablo 3.16).
- Dört eyvanlı plan şeması, tek eyvanlı, iki eyvanlı ve üç eyvanlı plan şemalarına oranla daha sık kullanılmıştır (Bkz. Tablo 3.17).
- Medreseler genellikle tek katlı olarak inşa edilmiştir. Bununla birlikte iki katlı veya bir bölümü iki katlı olarak inşa edilmiş örnekleri de bulunmaktadır.
- Dikdörtgen formlu plan şemalarının, kapalı avlulu medreselerde kareye yaklaştığı görülmektedir.
- Bazı örnekleri hastane, cami veya mescit gibi yapılara bitişik olarak inşa edilmiştir.
- Genellikle yapının banisi ve ailesine ait bir türbe yer almaktadır.

Plan şemasında görülen değişim ve gelişim giriş cephelerinde de görülmektedir. Giriş cephelerinde Anadolu Selçuklu mimarisinin karakteristik elemanlarından olan taç kapılarla birlikte, köşe kuleleri, minareler, pencereler, çeşmeler, dendan ve çörtenler gibi çeşitli elemanlar kullanılmıştır. Taş malzemeyle inşa edilmiş olan medreselerin bazı örneklerinde tüm cephelerde kesme taş görülürken, bazı örneklerde ise yalnızca giriş cephelerinde kesme taş, diğer cephelerde ise moloz taş kullanılmıştır. Giriş cephelerini incelediğimizde ise şu sonuçlarla karşılaşmaktayız;

- Taç kapıların genellikle cephenin ortasında yer aldığı, bitişik inşa edilmiş bazı örneklerde çift taç kapının bulunduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 3.19).

- Tüm cepheleri kesme taştan olan medreseler, yalnızca giriş cephesi kesme taş diğer cepheleri moloz taş olan medreselerden sayıca fazladır (Bkz. Tablo 3.19).
- Bazı medreselerde tek minare, bazı medreselerde ise taç kapının üzerinde olmak üzere çift minare olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 3.18).
- Yapıların yarısında köşe kulesi/destek kulesi görülürken yarısında görülmemektedir (Bkz. Tablo 3.19).
- Yapıların çoğunda farklı büyüklük ve forma pencereler görülürken, çeşme ve dendan gibi unsurlar pencerelere oranla daha nadir kullanılmıştır (Bkz.Tablo 19).

Anadolu Selçuklu sanatında taş süslemenin gelişmişliğini gösteren, içerdiği çeşitli sembolik manalarla da dönemin kültürüne dair çeşitli izler taşıyan, yapının karakterini meydana getirmede oldukça etkin ögeler olan bezemelere Bölüm 4'te detaylı olarak yer verilmiştir. Bu bezemeler, geometrik, bitkisel, yazı, figürlü bezeme ve diğer bezeme unsurları olarak kategorize edilmiştir. Çalışma sonunda elde edilen veriler ise şöyledir;

- Giriş cephesinde en yoğun bezemelerin taç kapıda olduğu görülmektedir. İlk dönem eserlerinde yalnızca taç kapı üzerinde yer alan bezemeler, 13. Yüzyılın ikinci yarısında diğer cephe unsurları üzerinde de görülmeye başlanmıştır.
- İlk dönem eserlerinde daha yüzeysel olarak işlenen bezemeler, yüzyılın sonuna doğru daha girift kompozisyonlarla birlikte kabartma motiflere de sıkça yer verilen bir tarzda işlenmiştir.
- Kitabeler vasıtasıyla da en çok kullanılan bezeme elemanının yazı olduğu sonucuna varılmıştır.
- En çok geometrik bezeme kategorisinde yer alan motiflerin kullanıldığı görülmüştür.

Çalışmanın sonunda elde edilen sayısal veriler ise şöyledir;

- Geometrik bezemeler kategorisinde 12 motif tespit edilmiştir. Bu motiflerden en çok kullanılanların ise Yıldız motifleri ve Çokgen/Kırık Hat motiflerinin olduğu, 10 yapı üzerinde yer aldığı görülmüştür. Diğer

motiflerde ise Geçme/Örgü/Düğüm/Zencerek gibi çeşitli isimlerle isimlendirilmiş olan motifler 8, Baklava motifi 5, Zikzak, Burma, Daire/Yarım Daire motifler 4 yapıda, Selçuklu Yıldızı ve Ay/Hilal motifi 3 yapıda, Meander motifi 2 yapıda, Çarkıfelek ve Kazayağı motifleri ise birer yapıda görülmektedir (Bkz. Tablo 5.1).

- Bitkisel bezemeler kategorisinde ise 6 adet motif yer almaktadır. Genellikle birlikte kullanılmış olan palmet ve rumiler en çok kullanılan bitkisel motifler olarak 12 yapı üzerinde görülmüştür. Yine palmetlerle birlikte kullanılan bir diğer motif olan Lotus motifi ise 6 yapı üzerinde yer almaktadır. Akantus motifleri 5 yapı, Hayat Ağacı ve Çiçek motifi ise 3'er yapı üzerinde bulunur (Tablo 5.1).
- Figürlü Bezeme kategorisinde yer alan 6 adet motiften en çok kullanılanı Aslan motifidir. Çift Başlı Kartal, Kuş, İnsan ve Diğer Hayvan Motifleri 2'şer yapı üzerinde görülürken, Ejderha motifi 1 yapı üzerinde görülmektedir.
- Diğer Bezeme Motifleri kategorisinde incelenen mukarnas bezemeler, tıpkı yazı motifleri gibi sıkça kullanılmış, 13 yapı üzerinde yerini almıştır. Rozetler 12 yapı, kabaralar 7 yapı ve Sütun/Sütunceler 13 yapı üzerinde görülmüştür.

Bezemelerin en çok görüldüğü cephe elemanı olan taç kapılara ait şemalar, motiflerin kullanım yoğunluğu ve kullanım yerlerinin görülmesi açısından, çalışmanın sonunda verilmiştir (Şekil 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 5.8, 5.9, 5.10, 5.11, 5.12, 5.13, 5.14). Bu şemalar incelendiğinde kimi yapılarda yazının ön plana çıktığı görülürken (Şekil 5.10), kimi yapılarda ise kırık hat/çokgen gibi geometrik motiflerin yoğun olarak kullanıldığı (Şekil 5.6) görülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada incelenen Kayseri, Konya, Sivas ve Erzurum'daki 14 medresenin giriş cephelerindeki bezemenin geometrik, bitkisel, yazı şeridi, figürlü ve diğer bezeme unsurları olarak ayrıldığı bunlar içerisinde en çok geometrik motiflerin kullanıldığı, en yoğun bezemeye sahip bölümün ise taç kapılar olduğu, en çok bezeme çeşidine sahip medresenin ise Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) olduğu, en çok kullanılan bezeme ögesinin ise yazı olduğu görülmektedir. Bezemede taş, tuğla, çini gibi malzemeler kullanılmış, kimi zaman yüzeysel işlenmiş olan bezemeler kimi zaman kabartma olarak işlenmiş, bazı

yapılarda neredeyse üç boyutlu bir hal almıştır. Kabartma motifler verdiği ışık/gölge etkisiyle de yapının ihtişamına katkıda bulunmuştur.

Çok çeşitli bezeme dağarcığına sahip Anadolu Selçuklu dönemi mimari bezemesinde motiflerin birbirinin tekrarı olmadığı, belirli bir düzene sahip bezeme programının içerisinde çok çeşitli formlarda ve çeşitli kompozisyonlar içerisinde zengin bir sanatı meydana getirdiği görülmüştür.

Tablo 5.1: Giriş cephelerinde yer alan bezemeler

		Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi)	Keykavus Darüşşifası	Divriği Darüşşifası	Huand Hatun Medresesi	Sırçalı Medrese	Hacı Kılıç Medresesi	Taş Medrese	Karatay Medresesi	Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi)	İnce Minareli Medrese	Sahibiye Medresesi	Gök Medrese	Buruciye Medresesi	Sivas Çifte Minareli Medrese
GEOMETRİK MOTİFLER	Yıldız/Yarım Yıldız		X	X	X	X		X	X	X		X		X	X
	Çokgen/Kırık Hat		X	X	X	X	X			X		X	X	X	X
	Geçme/Örgü/ Düğüm/Zencerek	X		X	X	X	x		X		X	X			
	Baklava						X	X		X	X		X		
	Zikzak					X						X		X	X
	Burma		X						X			X			X
	Daire/Yarım Daire	X				X			X			X			
	Selçuklu Yıldızı	X								X			X		
	Meander								X		X				
	Ay/Hilal			X						X	X				
	Kazayağı											X			
	Çarkıfelek					X									
BİTKİSEL MOTİFLER	Palmet		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
	Rumi		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
	Hayat Ağacı									X	X		X		
	Çiçek		X			X									X
	Lotus			X	X		X			X			X		X
	Akantus					X	X		X		X	X			

Tablo 5.1: Giriş cephelerinde yer alan bezemeler (devamı)

		Çifte Medrese (Gevher Nesibe Medresesi)	Keykavus Darüşşifası	Divriği Darüşşifası	Huand Hatun Medresesi	Sırçalı Medrese	Hacı Kılıç Medresesi	Taş Medrese	Karatay Medresesi	Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi)	İnce Minareli Medrese	Sahibiye Medresesi	Gök Medrese	Buruciye Medresesi	Sivas Çifte Minareli Medrese
YAZI	Yazı/Kitabe 	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
FİGÜRLÜ BEZEME	Aslan 	X	X		X							X	X		
	Çift Başlı Kartal 									X			X		
	Kuş 									X			X		
	İnsan Motifi 			X								X			
	Diğer Hayvan Motifleri 	X											X		
	Ejderha 									X					
DİĞER BEZEME MOTİFLERİ	Mukarnas 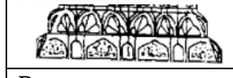	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Rozet 	X	X	X	X	X	X	X		X	X		X	X	X
	Kabara 								X	X	X	X	X	X	X
	Sütun/Sütunce		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

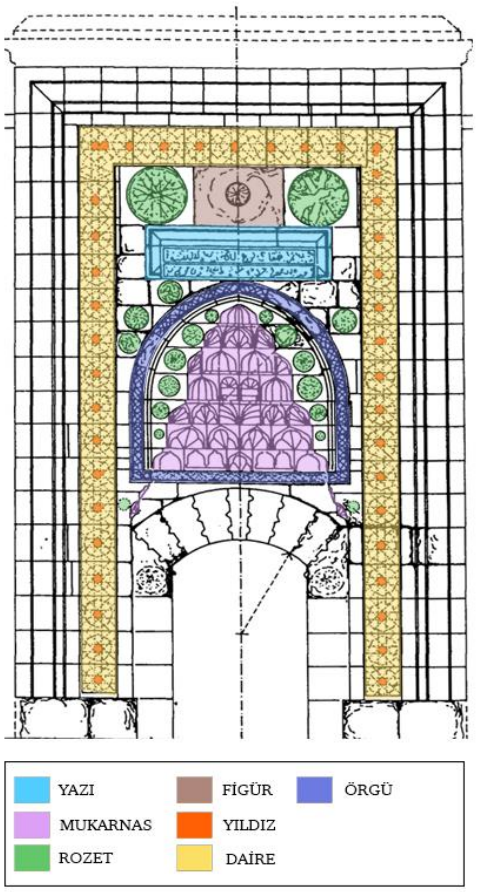

Şekil 5.1 Çifte Medrese Taç Kapı Bezemeleri

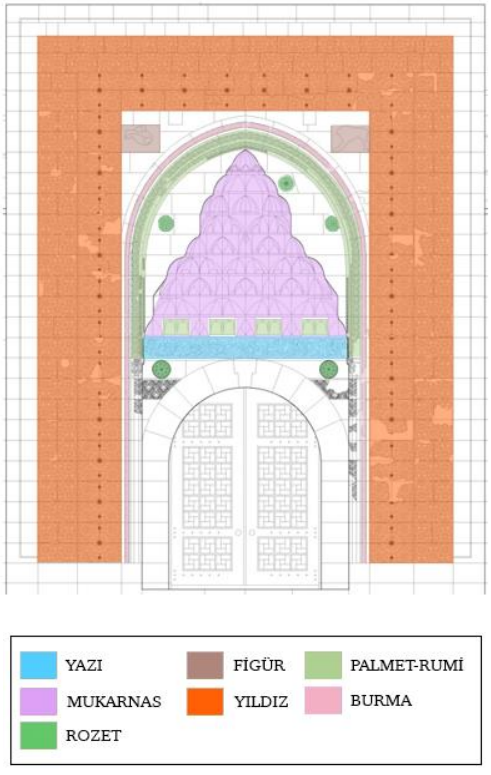

Şekil 5.2 Keykavus Darüşşifası Taç Kapı Bezemeleri

Şekil 5.3 Divriği Darüşşifası Taç Kapı Bezemeleri

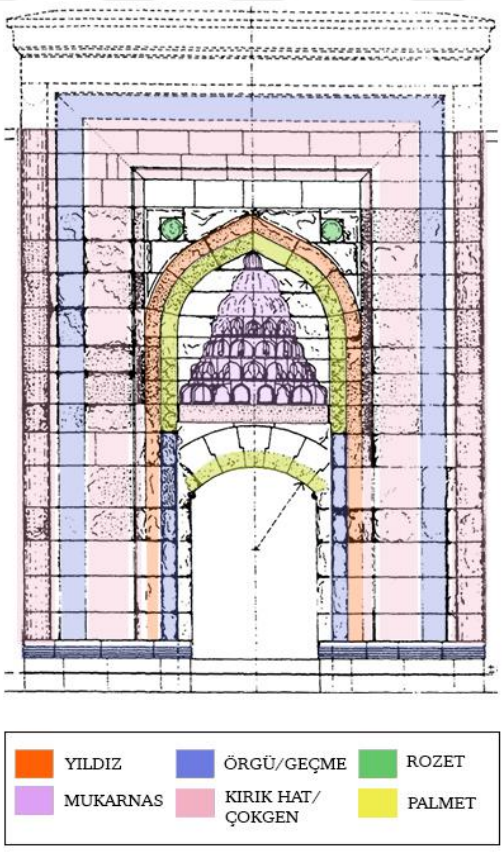

Şekil 5.4 Huand Hatun Medresesi Taç Kapı Bezemeleri

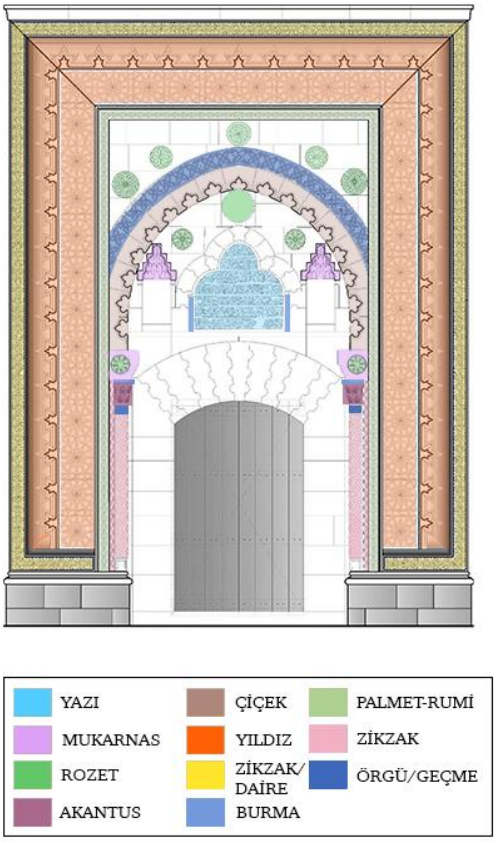

Şekil 5.5 Sırçalı Medrese Taç Kapı Bezemeleri

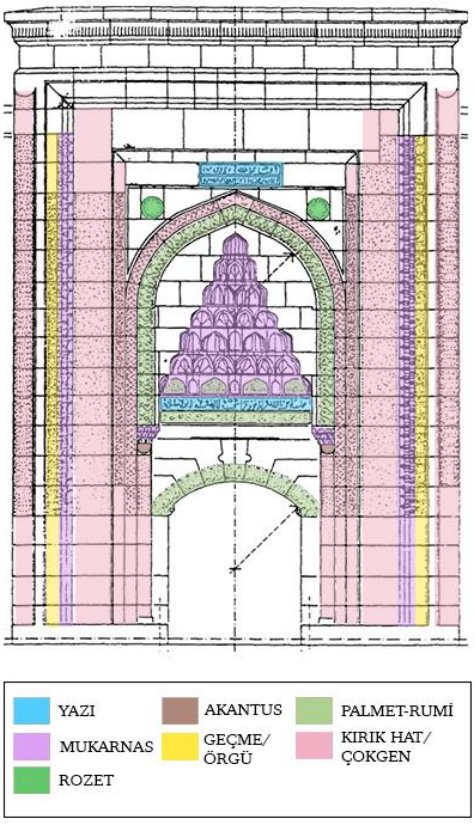

Şekil 5.6 Hacı Kılıç Medresesi Taç Kapı Bezemeleri

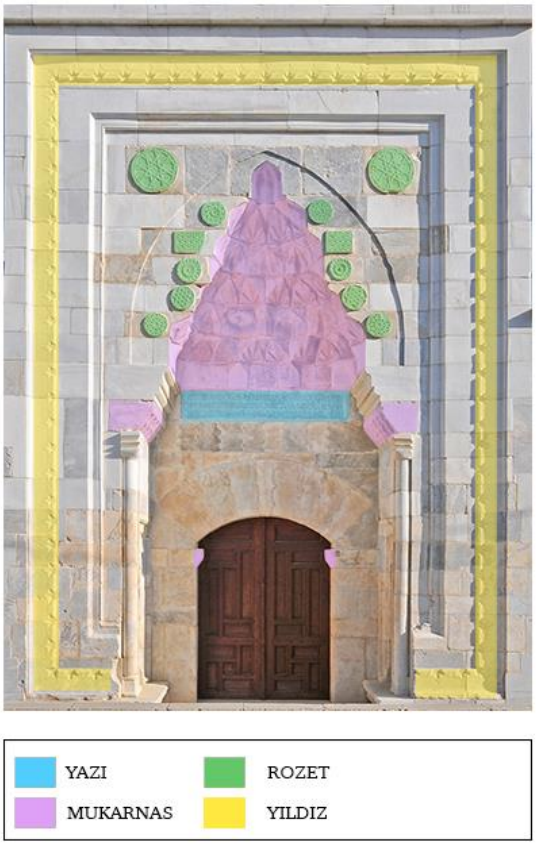

Şekil 5.7 Taş Medrese Taç Kapı Bezemeleri

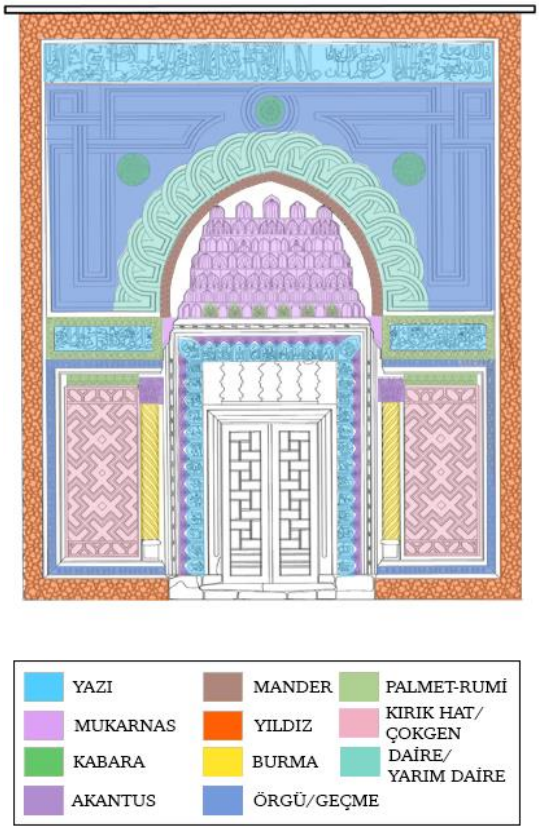

Şekil 5.8 Karatay Medresesi Taç Kapı Bezemeleri

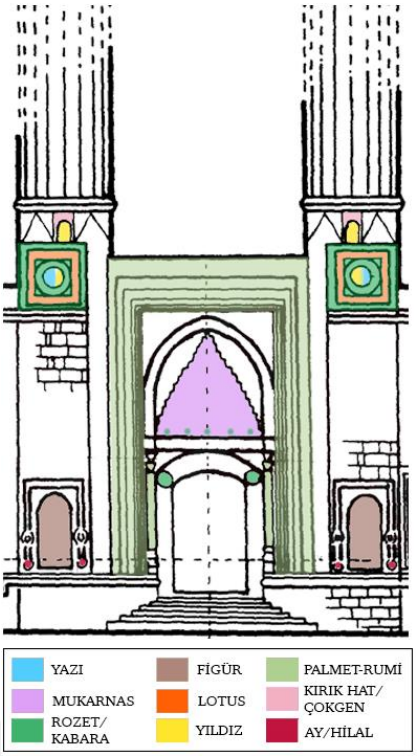

Şekil 5.9 Erzurum Çifte Minareli Medrese (Hatuniye Medresesi) Taç Kapı Bezemeleri

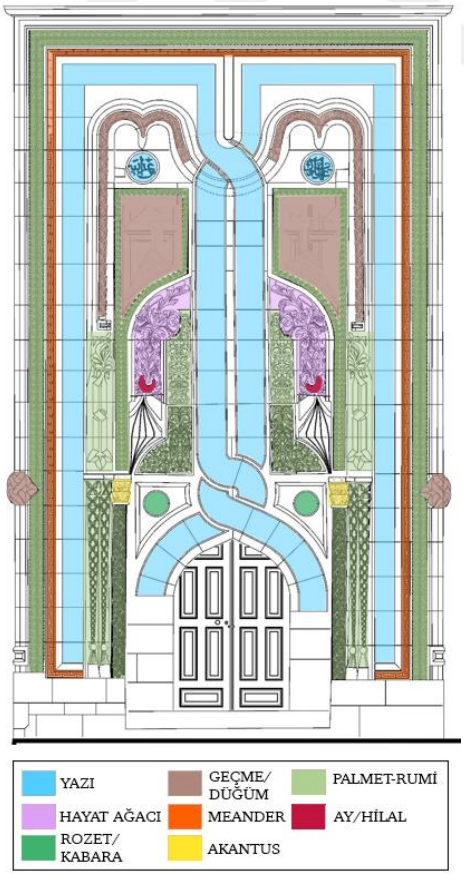

Şekil 5.10 İnce Minareli Medrese Taç Kapı Bezemeleri

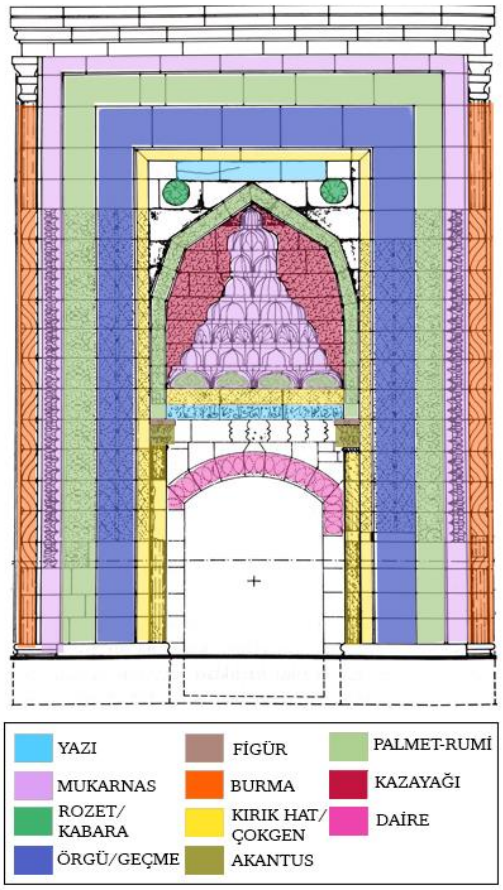

Şekil 5.11 Sahibiye Medresesi Taç Kapı Bezemeleri

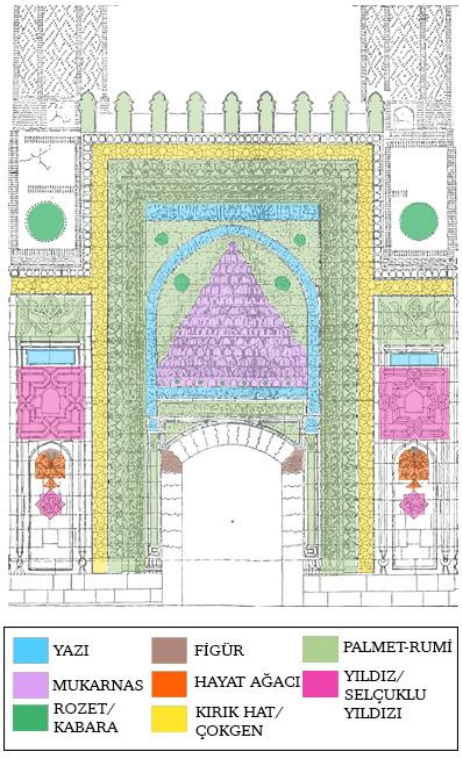

Şekil 5.12 Gök Medrese Taç Kapı Bezemeleri

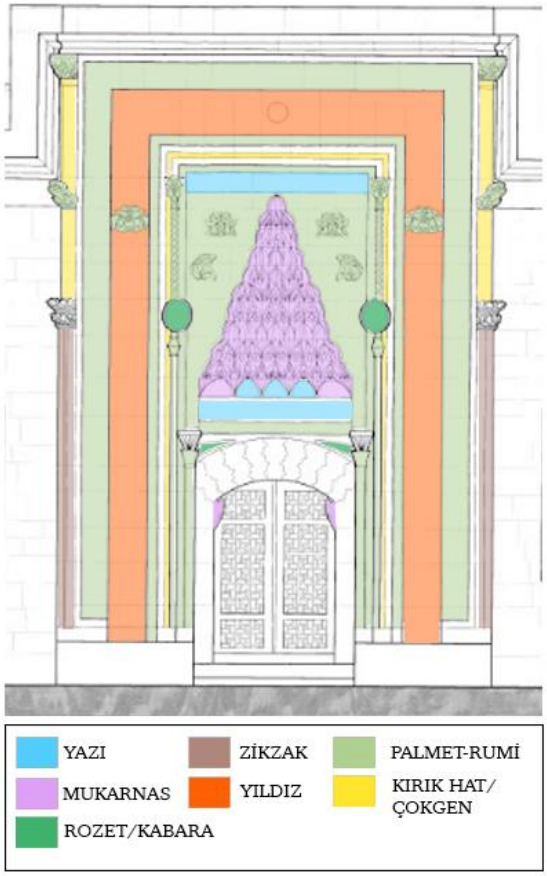

Şekil 5.13 Buruciye Medresesi Taç Kapı Bezemeleri

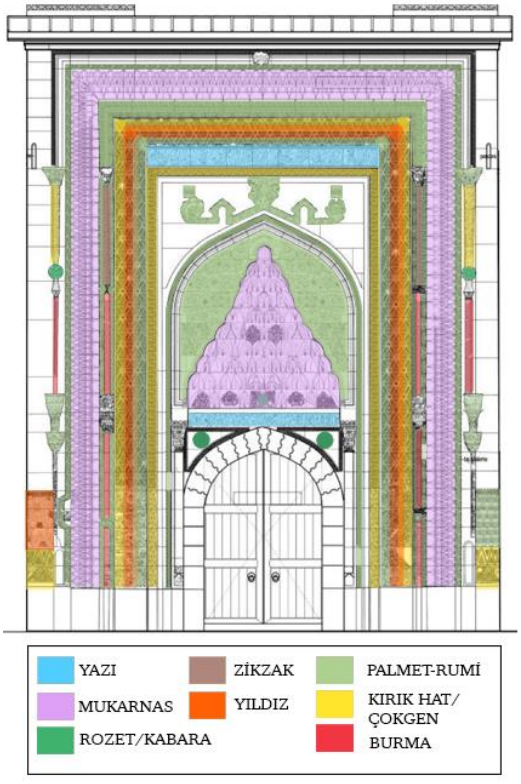

Şekil 5.14 Sivas Çifte Minareli Medrese Taç Kapı Bezemeleri

KAYNAKÇA

Akok, M. (1967), Kayseri Hunad Mimari Külliyesinin Rölövesi, *Türk Arkeoloji Dergisi* 16/1, 5-44.

Akok, M. (1968), Kayseride Gevher Nesibe Sultan Darüşşifası ve Sahabiye Medresesi Rölöve ve Mimarisi, *Türk Arkeoloji Dergisi* 17/1, 133-184.

Akok, M. (1968). Sivas Buruciye Medresesi Rölövesi. *Türk Arkeoloji Dergisi* 15/2, 5–38.

Akok, M. (1969). Konya'da Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi. *Türk Arkeoloji Dergisi* 18/2, 5–28.

Akok, M. (1969). Konya'da Sırçalı Medresesinin Rölöve ve Mimarisi. *Türk Arkeoloji Dergisi* 18/1, 5–35.

Algan, N. (2008). 'Anadolu Selçuklu Mimarisi Taş Yüzey Süslemelerinin İncelenmesi ve Seramik Yorumları' (Sanatta Yeterlilik Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Altun, A. (2002). "Türkiye Selçukluları Mimarlığı", Türkler Ansiklopedisi (Cilt 7, s.820-827), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Anadol, Ş. (1997). "Lotus", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Cilt 2, s. 1127).

Arseven, C.E. (1926). *Türk Sanatı.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Aslan, Y. & Duran, R. (2021). Türk Sanatında "Cennet" Damgası ve Türk Kültüründe Sekize "8" Yüklenen Anlamlar, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 51, 383-405.

Aslanapa, O. (1997). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aslanapa, O. (2002). "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Kültür Sanatı", Türkler Ansiklopedisi (Cilt 7, s. 705-723), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Atçeken, Z. (2002). "Osmanlılar Zamanına Ulaşan Selçuklu Medreseleri ve Müderrisleri", Türkler Ansiklopedisi (Cilt 7, s. 807-819), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Ayduslu, N. (2013). Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Çinileri ve Özellikleri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17/2, 59-76.

Aytaç, N. (2017). 'Anadolu'da İlhanlı Eserleri' (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bakırer, Ö. (2002). "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süreklilik ve Değişim", Türkler Ansiklopedisi (Cilt 7, s. 828-835), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Başkan, S. (1990). *Türk Sanatı Üzerine Denemeler*. İstanbul: STD Yayınları.

Bilget, B. (1990). *I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bilget, B. (1991). *Sivas'ta Buruciye Medresesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bilget, B. (1997). Sivas Gök Medrese 1995-1996 Yılı Çalışmaları. *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri Ayrı Basım.* Ankara: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Bilici, K. (1983). Anadolu Taş Tezyinatında Hayvan Üslubu Erken Devir Örnekleri Üzerine Bir Deneme, Sanat Tarihi Dergisi, 2/2, 19-27. https://dergipark.org.tr/tr/pub/std/issue/16505/172335

Birol, A.İ. & Derman, Ç. (2020). *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler.* İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.

Bozkurt, N. (2003). "Medrese", TDV İslam Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/medrese#1 (10.12.2022).

Bulut, M. (2020). *Selçuklu Çizgileri: Anadolu Selçuklu Geometrik Kompozisyonları.* İstanbul: İnkilab Yayınları.

Cantay, G. (1992). *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Cangül, C. https://www.canercangul.com/, erişim: 08.06.2022.

Cantay, G. (1997). Sivas I. İzzeddin Keykâvus Darüşşifası, *ERDEM*, 9/27, 975-980.

Cambaz, M. https://www.mustafacambaz.com/index.php?sessionid=pagf1ban

1ghhfb1n35qttjdvn2, erişim:06.08.2022.

Cılasun, A. (2018). 'Konya'daki: Karatay, İnce Minareli ve Sırçalı Medreseleri ile Alaaddin Caminin Taç Kapı Süslemelerinin Tasarım Açısından İncelenmesi' (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çelebi, R. (1997). "Rumi", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Cilt 3, s.1592).

Çetintaş, S. (1953). *Sivas Darüşşifası (614h./1217).* İstanbul: İ.Ü. Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü.

Dede Kodaman, M. (2010). 'Orta Asya Hayvan Üslubu'nun Modern Resim Eğitimi'nde Değerlendirilmesi' (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demir, H. (2011). 'Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Medresesi' (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demiralp, Y. (1990). 'Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları' (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Deniz, B. (2007). Alay Han. Hakkı Acun (Ed.), *Anadolu Selçuklu Kervansarayları içinde* (s.51-75). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Diler, A. (2016). 'Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisinde Görülen Kozmik Anlamlı Figür ve Motifler' (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Durukan, A. (2007). Aksaray Sultan Hanı. Hakkı Acun (Ed.), Anadolu Selçuklu Kervansarayları içinde (s. 141- 159). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Dündar, M., Emekli, R. & Şener, E. (2019). Anadolu'daki Tıbbın Doğuşu, Dünyadaki İlk Tıp Okulu Olarak: Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Darüşşifası. *Bilimname,* Prof.Dr. Fuat SEZGİN, 79-103. DOI: 10.28949/bilimname.594087

Eczacıbaşı, (1997). "AKANT" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (Cilt 1, s. 40).

Eczacıbaşı, (1997). "SİLME" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (Cilt 3, s.1669-1670).

Eczacıbaşı, (1997). "PALMET", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (Cilt, 3, 1423-1424).

Eczacıbaşı, (1997). "KABARA", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (Cilt 2, s. 925).

Elkovan, T. (1983). Gevher Nesibe Şifaiyesinin Kapısında Bulunan ve Kaybolmakta Olan Yılan Kabartması Üzerine Bir Araştırma, *Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Mesmuası,* 1-3.

Ertaş, Ş. (2017). Konya Akşehir Medresesinin Taş Eserler Müzesine Dönüşümü, *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 2/2, 1-17. DOI: 10.30785/mb

Eryavuz, Ş. (2022). "KERVANSARAY", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/kervansaray

Göde, K. (2011). *Halil Edhem (Eldem) ve Kayseri Şehri*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi.

Gönen Kara, G. (2011). 'Kayseri Anadolu Selçuklu Dönemi Taç Kapıları' (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Gün, R. (1999). 'Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı' (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Gündoğdu, H. (2015). Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Son Restorasyonunda Ortaya Çıkan Yeni Bulgular, *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 10, 36–44.

Gündoğdu, H. (2017). *Erzurum Çifte Minareli Medrese 2011-2016 Restorasyonu*. İstanbul: T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Güven, İ. (1998). Türkiye Selçukluları'nda Medreseler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 31/1.

Hasol, D. (1975). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

İnan, A. (1972). Kayseri'de Gevher Nesibe Şifaiyesi. *Malazgirt Armağanı içinden* (s. 1-7). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnan Ocak, Z. (2018). 'Anadolu Selçuklu Dönemi Anıtsal Yapılarında 20. Yüzyıl Başından İtibaren Gerçekleştirilen Onarımlar' (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kalfazade, S. (2011). "Taşmedrese", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/tasmedrese (12.06.2022).

Kara, M. (2011). "Tekke", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/tekke#1 (11.12.2022).

Karadaş, Ş. (2003). ‘Sivas'daki Selçuklu Medreselerinin Taş Bezeme Düzenleri’ (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Karadaş, Ş. (2011). ‘Anadolu Selçuklu Dönemi Mimarisinde Bitkisel Bezeme Unsurları’ (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kaya, A. (2018). ‘Anadolu Selçuklu Medreseleri ve Bugünkü Durumlarının Tespiti’ (Yüksek Lisans), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Konyalı, İ. H. (1964). *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.

Konyalı, İ. H. (1960). *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*. İstanbul: Erzurum Tarihini Araştırma ve Tanıtma Derneği Yayınları.

Kuban, D. (1972). Ortaçağ Anadolu-Türk Sanatı Kavramı Üzerine. Malazgirt Armağanı’ndan ayrı basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kuban, D. (1999). *Divriği Mucizesi: Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuban, D. (2002). *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuban, D. (2010). *Cennetin Kapıları: Divriği Ulucamisi ve Şifahanesi’nde Hürremşah’ın Yontu Sanatı.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Kuran, A. (1969). *Anadolu Medreseleri*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Kuşakoğ, A. (2019). ‘Sivas Çifte Minareli Medresenin 3 Boyutlu Modellemesi’ (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kutlu, M. (2017). ‘XII-XIV. Yüzyıllarda Anadolu’da Tıp Kurumları’ (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kutlu, M. (2022). Selçuklu Çağında Sivas’ta Abidevî Bir Tıp Kurumu: Keykavus Darüssıhası. Mustafa Açа (Ed.) Mehmet Ali Yolcu (Ed.) Geçmişten Geleceğe Küçük Asya Anadolu içinden (s.281-304). Çanakkale: Paradigma Yayınevi.

Kutlu, M. (2019). Mimari Bağlamda Konya Karatay Medresesi Üzerine Bir Değerlendirme. Buhara’dan Konya’ya İrfan Mirası ve XIII. YY. Medeniyet Merkezi Konya içinden (s. 515-544). Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Kutluay, S. (1988). ‘Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasının Taş Süsleme Programı’ (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Marangoz, E. B. (2019). ‘Konya ve Merkez İlçelerindeki (Karatay, Meram, Selçuklu) Anadolu Selçuklu Dönemi Sütun ve Sütunce Başlıkları’ (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mülayim, S. (1976). Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi, *Anadolu*, (20). DOI: 10.1501/andl_0000000194

Mülayim, S. (1982). *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mülayim, S. (2016). İlhanlı Dönemi Anadolu Plastiğinde Asya Çağrışımları, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1, 275-297. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sema/issue/27099/281303

Mülayim, S. (2020). "Mukarnas" TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/mukarnas (11.12.2022).

Odabaşı, Z. (2016). Karatay Medresesi'nin Biçimlendirilmesi ve Mimari Anlam Boyutu, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 5, 253–270.

Oral, M. Z. (1961). Konya'da Sırçalı Medrese, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 25/99, 355–396.

Osseman, D. https://www.pbase.com/dosseman, erişim: 06.08.2022

Ödekan, A. (1997). "Mukarnas" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Cilt 2, s.1306-1307).

Ögel, S. (1966). *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ögel, S. (1972). Ortaçağ Çerçevesinde Anadolu Selçuklu Sanatı. *Malazgirt Armağanı içinden.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ögel, S. (1994). *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*. İstanbul: Akbank Yayınları.

Öney, G. (1966). Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Medresesi. *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 30/119, 377–390.

Öney, G. (1969). Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I, 1969' dan ayrı basım.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Öney, G., & Erginsoy, Ü. (1992). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Öney, G. (2002). "Anadolu Selçuklu Sanatı", Türkler Ansiklopedisi (Cilt 7, s. 820-827). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Öney, G. (2004), Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü, *Anadolu (Anatolia),* XIII (1971), s.1-64.

Önge, M. (2007). Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı). Hakkı Acun (Ed.), *Anadolu Selçuklu Kervansarayları içinde* (s.195-209). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Özbek, Y., Arslan, C. (Ed.) (2008). *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri,* Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Özdemir, Y. (2014). 'Kayseri Keykubadiye Sarayı Arkeolojisi' (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özkul, K. (2020). Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Bezemeleri. *Uluslararası İdil-Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi,* 2/3, 56–81.

Özkul, K. (2020). Sivas Gök Medrese Bezemeleri, Semboller ve Anlamları. *Şehir ve Medeniyet Dergisi,* 6/11, 51–74.

Öztürk, A. (1997). "Sütun" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (Cilt 3, s.1715-1716).

Öztürk, M.S. & Türkoğlu, M.T. (2016). Anadolu Selçuklu Sanatı Geometrisinin Günümüz Kent Estetiğinde Uygulanabilirliği (Konya Örneği). *İdil Dergisi*, 6/28. 167-198.

Peker, A. U. (2014). Anadolu'da Selçuklu Mimarisi ve Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası Örneği, *Anadolu Selçuklu Uygarlığının İzinde içinde*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi.

Sakaoğlu, N. (2005). *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sarı, N., Mesara, G., & Çolpan, N. (Ed.). (2004). Divriği Ulucami ve *Şifahanesi Taş Bezemeleri.* İstanbul.

Sözen, M. (1970). *Anadolu Medreseleri (2 Cilt).* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Sümer, Faruk (2009). "Selçuklular", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/selcuklular#6 (08.12.2022).

Şaman Doğan, N. (2003). Bezemeye Bakış; Anadolu'da İlhanlı İzleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 20/1, 150–166.

Şaman Doğan, N. (2010). Konya Sırçalı/Muslihiye Medresesi Taçkapı Bezemeleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 127–162.

Şaman Doğan, N. (2012). Kayseri'deki Selçuklu Külliyeleri, *Hacettepe Üniversitesi Külliyat Araştırmaları Dergisi.* 191-214.

Şaman Doğan, N., Yazar, T. (2013). Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimari Süslemesinde Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 19, 221-244.

Şaşmaz, E. http://www.turkiyenintarihieserleri.com/, erişim: 08.06.2022.

Tanman, M.B. & Parlak, S. (2011). "Tekke", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/tekke#2-mimari

Tuncer, O. C. (1988). *Kayseri Sahip Ata Medresesi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Tuncer, O. C. (1997). Kayseri Yedi Selçuklu Taç Kapısında Geometrik Düzen, *Vakıflar Dergisi*, 26, 105–152.

Tuncer, O. C. (2008). *Sivas Gök Medrese: (Sahip Ata Fahrettin Ali Medresesi).* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Turan, O. (1941) *On İki Hayvanlı Türk Takvimi.* İstanbul.

Tüfekçioğlu, A. (2002). "Türk Mimarisinde Yazı" Türkler Ansiklopedisi, (Cilt 6, 158-182).

Urfalıoğlu, Nur (2016). *Selçuklu Uygarlığı Müzesi: Museum of Seljuk Civilization içinden.* Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi.

Urfalıoğlu, Nur (2002). Kayseri Keykubadiye Sarayı Mimarisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Necdet Sakaoğlu'na Armağan: Sanat Tarihi Yazıları içinden*. İstanbul: Kriter.

Ülgen, A. S. (1962). Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, *Vakıflar Dergisi*, 5, 93–97.

Ünal, H. R. (1982). *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Ünal, H.R. (1989). *Çifte Minareli Medrese (Erzurum).* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ünver, A. Süheyl, (1972). Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri, *Malazgirt Armağanı içinden*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yavaş, A. (2007). 'Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri' (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yetkin, Ş. (1972). *Anadoluda Türk Çini Sanatının Gelişmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Yılmaz, E. M. (2017). 'Selçuklu Dönemi Medreselerinde Altın Oran-Estetik İlişkisi: Konya Örneği' (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, E. M., & Ulusoy, M. (2017). Karatay Medresesi Kapsamında Tarihi Süreçteki Sürdürülebilirlik. *Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 1/3, 196–204.

Yiğiter, E. (2018). 'Sivastaki Anadolu Selçuklu Medreselerinde Restorasyon Çalışmaları (19.-21. Yüzyıl)' (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Zaghloul, E. J.İ. (2019). 'Sivas'taki Danışmentli, Selçuklu, İlhanlı ve Eratnalılar Dönemi Yapılarında Yazı' (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zeren, E. Ş. (1996). 'Erzurum Çifte Minareli ve Yakutiye Medreselerinin Bazı Çağdaş ve Benzer Anadolu Yapılarının Ön Yüz Taçkapı Süslemeleri ile Karşılaştırılması -XIII.ve XIV. Y.Y.-'. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

URL 1, https://islamansiklopedisi.org.tr/selcuklular, erişim:12.12.2022.

URL 2, https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/gevher-nesibe-medresesi-turbesi-ve-cesmesi, erişim: 08.06.2022.

URL 3, https://www.archnet.org/sites/2043?media_content_id=9133, erişim: 08.06.2022.

URL 4, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/kayseri/ciftemedresi/?type_0=gallery&album_gallery_id_0=37#bwg37/490, erişim: 08.06.2022.

URL 5, https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/gevher-nesibe-medresesi-turbesi-ve-cesmesi, erişim: 08.06.2022.

URL 6, http://kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=190#:~:text=Kayseri%20il%20merkezinde%20Kocasinan%20il%C3%A7esi,aras%C4%B1nda%20%C3%A7ifte%20medrese%20olarak%20adland%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9Flard%C4%B1r., erişim: 08.06.2022.

URL 7, https://www.archnet.org/sites/2043?media_content_id=9088, erişim: 08.06.2022.

URL 8, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/kayseri/cifte-medresi/#bwg36/473, erişim: 08.06.2022.

URL 9, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr566/Turan_86_ifahiya_medresesi4_24_nisan.jpg, erişim: 09.06.2022.

URL 10, https://www.archnet.org/sites/3585?media_content_id=128460, erişim: 09.06.2022.

URL 11, https://www.archnet.org/sites/3585?media_content_id=128464, erişim: 09.06.2022.

URL 12, https://www.archnet.org/sites/3585?media_content_id=9140, erişim:09.06.2022.

URL 13, https://www.archnet.org/sites/3585?media_content_id=128445, erişim:09.06.2022.

URL 14, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/sifaiye-medrese-of-kaykavus/?type_0=gallery&album_gallery_id_0=116#bwg116/1982, erişim: 09.06.2022.

URL 15, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/sifaiye-medrese-of-kaykavus/#bwg116/1980, erişim: 09.06.2022.

URL 16, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/sifaiye-medrese-of-kaykavus/#bwg116/1980, erişim: 09.06.2022.

URL 17, https://www.kulturportali.gov.tr/portal/divrigiulucamiivedarussifasi, erişim: 10.06.2022.

URL 18, https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/942/divrigiulu-cami-sifaiye-kismi, erişim: 10.06.2022.

URL 19, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/wp-content/uploads/sites/4/photo-gallery/photo-gallery/Mosque_Hospital_1114.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 20, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/wp-content/uploads/sites/4/photo-gallery/photo-gallery/Mosque_Hospital_1115.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 21, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr81/kadirbaba_289619900b.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 22, https://www.archnet.org/sites/1924?media_content_id=8987, erişim: 10.06.2022.

URL 23, https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/hunat-hatun-kulliyesi, erişim: 10.06.2022.

URL 24, http://www.eskiturkiye.net/3810/kayseri-muze-1960, erişim: 10.06.2022.

URL 25, https://seyahatdergisi.com/hunat-hatun-camii-ve-kulliyesi-nerede-ve-hakkinda-bilgi/, erişim: 10.06.2022.

URL 26, https://goo.gl/maps/ZkhkiWZU3YqHWp12A, erişim: 10.06.2022.

URL 27, http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=23017&start=15, erişim: 10.06.2022.

URL 28, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/sircali-medrese, erişim: 10.06.2022.

URL 29, https://islamansiklopedisi.org.tr/sircali-medrese, erişim: 10.06.2022.

URL 30, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr81/kadirbaba_DSCN9574.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 31, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr81/kadirbaba_DSCN9580.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 32, http://www.kocasinan.gov.tr/haci-kilic-camii#gallery-4, erişim: 10.06.2022.

URL 33, https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/haci-kilic-camii-ve-medresesi, erişim: 10.06.2022.

URL 34, http://www.kayseri.gov.tr/haci-kilic-cami-ve-medresesi, erişim: 10.06.2022.

URL 35, http://kayseriden.biz/dosyalar/site_resim/icerik/galeri/buyuk/2829628

.jpg, erişim: 10.06.2022.

URL 36, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/kayseri/haci-kilic/#bwg48/645, erişim: 10.06.2022.

URL 37, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/kayseri/haci-kilic/#bwg48/645, erişim: 10.06.2022.

URL 38, https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ta%C5%9Fmedrese,_Ak%C5%9Fehir.jpg, erişim: 12.06.2022.

URL 39, https://www.facebook.com/aksehirhabermedya/photos/pcb.2691861487698092/2691861317698109/?type=3&theater, erişim: 12.06.2022.

URL 40, https://aksehir.bel.tr/galeri/aksehirde_resmi_yapilar/muzeler/tas_eserler_muzesi/#pid=tas_eserler_muzesi_002.jpg, erişim: 12.06.2022.

URL 41, https://patterninislamicart.com/single/tur0235, erişim: 13.12.2022.

URL 42, https://tr.foursquare.com/v/ta%C5%9Fmedresecamii/5190ceda498eb90b233a563e?openPhotoId=5d53f26c4e088000079ba122, erişim: 13.12.2022.

URL 43, https://tr.foursquare.com/v/ta%C5%9Fmedresecamii/5190ceda498eb90b233a563e?openPhotoId=5d53f26c4e088000079ba122, erişim: 13.12.2022.

URL 44, https://patterninislamicart.com/single/tur0234, erişim: 13.12.2022.

URL 45, https://www.youtube.com/watch?v=B4_gwFgqbE&ab_channel=KontvHaber, erişim: 12.06.2022.

URL 46, https://islamansiklopedisi.org.tr/karatay-medresesi, erişim:16.06.2022.

URL 47, https://www.archnet.org/sites/2050?media_content_id=8305, erişim:16.06.2022.

URL 48, https://www.archnet.org/sites/2050?media_content_id=8307, erişim:16.06.2022.

URL 49, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/6804, erişim:17.06.2022.

URL 50, http://www.turkiyenintarihieserleri.com/foto_y/2020/07/b/1593621557.jpg, erişim: 17.06.2022.

URL 51, http://www.eskiturkiye.net/4116/konya-ince-minareli-medrese-1870-ler-guillaume-berggren-fotografi, erişim: 22.06.2022.

URL 52, http://www.eskiturkiye.net/3973/ince-minareli-medrese-konya-1914, erişim: 22.06.2022.

URL 53, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/nceminare-tas-ve-ahsap-eserleri-muzesi, erişim: 13.12.2022.

URL 54, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/nceminare-tas-ve-ahsap-eserleri-muzesi sitesinden alınarak düzenlenmiştir. Erişim: 22.06.2022.

URL 55, https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/cumhuriyet-meydani-sahabiye-medresesi, erişim: 22.06.2022.

URL 56, http://kayseriden.biz/dosyalar/site_resim/icerik/galeri/buyuk/5006718.jpg, erişim: 22.06.2022.

URL 57, http://kayseriden.biz/dosyalar/site_resim/icerik/galeri/buyuk/1847264.jpg, erişim: 22.06.2022.

URL 58, http://sivas.gov.tr/gok-medrese-vakiflar-muzesi-olacak#gallery-1, erişim: 27.06.2022.

URL 59, https://archaeologyturkeycom.wordpress.com/2020/11/03/sivas-gok-medrese/#jp-carousel-804, erişim: 27.06.2022.

URL 60, https://kulturenvanteri.com/tr/yer/gok-medrese-sivas/#16/39.744291/37.016727, erişim: 27.06.2022.

URL 61, https://tarihtenfotograflar.blogspot.com/2016/05/gokmedrese-sivas-medreselerinin-en.html, erişim: 27.06.2022.

URL 62, https://www.archnet.org/sites/2084?media_content_id=128402, erişim: 27.06.2022.

URL 63, https://www.archnet.org/sites/2084?media_content_id=128397, erişim: 27.06.2022.

URL 64, https://pbase.com/dosseman/image/168105577, erişim:14.12.2022.

URL 65, https://goo.gl/maps/q3c2cfrgwmcU5QYDA, erişim:14.12.2022.

URL 66, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossingfrontiers/turkey/sivas/gok-medrese/?type_0=gallery&album_gallery_id_0=57#bwg57/735, erişim: 14.12.2022.

URL 67, https://visitsivas.com/gezini-planla/buruciye-medresesi, erişim: 14.12.2022.

URL 68, https://islamansiklopedisi.org.tr/buruciye-medresesi, erişim:14.12.2022.

URL 69, https://www.sivasagel.com/buruciye-medresesi/, erişim: 14.12.2022.

URL 70, https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1037, erişim:12.12.2022.

URL 71, https://www.archnet.org/sites/2082?media_content_id=128328, erişim:14.12.2022.

URL 72, https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1037, erişim:14.12.2022.

URL 73, https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1037, erişim: 14.12.2022.

URL 74, https://www.archnet.org/sites/2083?media_content_id=128358, erişim:14.12.2022.

URL 75, https://pbase.com/dosseman/image/137044359, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/cifte-minare-medrese/, erişim:14.12.2022.

URL 76, https://pbase.com/dosseman/image/137044354, erişim:14.12.2022.

URL 77, https://www.archnet.org/sites/2083?media_content_id=128350, erişim:14.12.2022.

URL 78, https://sites.courtauld.ac.uk/crossingfrontiers/crossing-frontiers/turkey/sivas/cifte-minare-medrese/, erişim:14.12.2022.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Makaleler

1. Akkaya, İ. & Urfalıoğlu, N. (2022). Anadolu Selçuklu Dönemi Sivas Medreselerinde Giriş Cephesi Bezemeleri. STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 3 (4), 241-264.